

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

СЕРІЯ «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Випуск 3

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Білоус Петро Васильович, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри філології, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Гудзенко Олена Георгіївна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та філософії, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Добродум Ольга Вікторівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри культурології та філософської антропології, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова;

Кралюк Петро Михайлович, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, Національний університет «Острозька академія»;

Коляда Еліна Калениківна, кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри практики англійської мови, Волинський національний університет імені Лесі Українки;

Морозова Ірина Борисівна, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри граматики англійської мови, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова;

Яновець Анжеліка Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземної та української філології, Луцький національний технічний університет;

Міріца Стефанія-Крістіна, доктор філософії, Університет «Dunarea de Jos», м. Галац, Румунія;

Чижевський Фелікс, професор, доктор габілітований, професор, Університет Марії Кюрі-Склодовської (UMCS), м. Люблін, Польща;

Капранов Ян, доктор філологічних наук, професор, Економіко-гуманітарний університет у Варшаві (Польща); Університет Оулу (Фінляндія).

*Ілюстрація на обкладинці – картина із серії «Квіти – радість життя»
луцької художниці Світлани Костукевич (використана за згодою автора).*

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
28 жовтня 2025 р., протокол № 2

Суб'єкт у сфері друкованих медіа – Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк Волинської обл.
просп. Волі, буд. 36, м. Луцьк Волинської обл., 43010,
адреса електронної пошти: lpk@ua.fm, тел. (0332) 77-06-59

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення № 1195 від 11.04.2024 року (ідентифікатор медіа – R30-03855).

Фахова реєстрація (категорія «Б»): Наказ МОН України № 1017 від 27 вересня 2021 року
(додаток 3) зі спеціальності В11 – Філологія (за спеціалізаціями).

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, болгарська, румунська, іспанська.

Офіційний сайт видання: www.academstudies.volyn.ua

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-5096 (Print)
ISSN 5786-510X (Online)

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2025

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

УДК 821.161.2:741.5]:316.776.23-048.66(470)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.1>

Н. В. ГОРБАЧ

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувачка кафедри української літератури,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
Електронна пошта: horbachnathalia@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7743-9845>*

О. А. ШАКУН

*студентка магістратури філологічного факультету,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
Електронна пошта: shakunka03@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3320-2544>*

КОМІКС ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЄКТУ «МОЯ НЕФЕЙКОВА ІСТОРІЯ» ЖУРНАЛУ СОЦІАЛЬНИХ КОМІКСІВ «INKER»)¹

У статті здійснено аналіз сучасних українських коміксів, створених у межах проєкту «Моя нефейкова історія» творчим колективом журналу соціального мальовису «Inker». Розглядаються такі твори, як «Сліпі плями», «Я не другий сорт», «Лабіринти брехні» та «У капкані», що відзначаються документальною основою, тематичною зосередженістю на реальних свідченнях героїв і прагненням деконструвати російські пропагандистські міфи. Перетворення індивідуальних життєвих історій на художні наративи зі специфічною візуальною мовою робить їх доступними широкому колу читачів. Акцентується, що такі комікси працюють із подвійною оптикою: з одного боку, документують досвід конкретних людей, з іншого – переносять його у сферу суспільного знання й колективної пам'яті.

Наукова новизна статті полягає в тому, що доробок «Inker» уперше розглянуто як мистецький проєкт, котрий формує специфічний сегмент сучасного українського воєнного дискурсу, що набуває нової соціокультурної ваги та стає одним із засобів фіксації досвіду, спротиву та саморепрезентації.

У дослідженні простежено тяглість традиції коміксів, спрямованих на осмислення травматичних подій ХХ–ХХІ ст., зокрема Голодомору, Другої світової війни, Голокосту, Чорнобильської катастрофи, близькосхідних конфліктів тощо. Показано, що мальовиси «Inker» водночас виконують пізнавальну, меморіальну, комунікативну функції, а також сприяють формуванню критичного мислення й протидії маніпулятивним практикам. В умовах сучасної гібридної війни, де зброєю ворога є не лише військова сила, а й інформаційні маніпуляції, комікс постає як інструмент спротиву спробам переписування історії та нищення української ідентичності.

Перспективними напрямками подальших студій є вивчення інтермедіальних стратегій, дослідження рецепції українського соціального коміксу в академічному й культурному середовищі.

Ключові слова: комікс, російсько-українська війна, пропаганда, графічна проза, мальовис.

Поставлення проблеми. Тривала історія розвитку коміксу, починаючи від протокоміксів II пол. XIX ст. і до сучасного графічного роману, зумовила низку змін, які стосувалися не тільки термінологічного апарату, читацької аудиторії, академічної запитуваності, але й проблемно-тематичного комплексу творів цього жанру.

Відійшовши від суто розважальних функцій, вони почали звертатися до таких суспільно значущих тем, як війни, політичні кризи, права людини, техногенні та екологічні катаклізми, фізіологічні та психологічні залежності тощо. На тлі новітньої російсько-української війни, особливо після повномасштабного вторгнення,

¹ В основу статті покладено тези доповіді, виголошеної на Міжнародній науковій конференції молодих українців «Українська мова, література та культура в період війни: виклики та перспективи» (12 травня 2025 року, м. Варшава).

ми можемо спостерігати, що сучасний український комікс дедалі частіше набуває функцій інструменту культурного опору, здатного доносити правду в умовах гібридної війни та інформаційного протистояння.

Метою нашого дослідження є аналіз графічної прози, створеної авторським колективом журналу соціального мальовищу «Inker» у рамках проекту «Моя нефейкова історія», зокрема коміксів «Сліпі плями», «Я не другий сорт», «Лабіринти брехні», «У капкані», як засобу розвінчання російської пропаганди, конструювання в українській масовій літературі наративу про російсько-українську війну, переосмислення досвіду масового зросійщення, формування національної ідентичності наших співвітчизників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як нам вдалося з'ясувати, твори журналу соціального мальовищу «Inker» принагідно згадуються в оглядах коміксів про новітню російсько-українську війну, але об'єктом окремого аналізу ще не були. Це дає підстави говорити про наукову новизну цієї розвідки. Досягненню поставленої мети сприятиме звертання до напрацювань зарубіжних (Р. Данкан, П. Левіц, С. Макклауд, М. Сміт) і вітчизняних (І. Бучарська, О. Гудошник, О. Деркачова, О. Колесник, О. Сокирська, О. Флоренца) дослідників, присвячених питанням історії становлення та розвитку коміксів, особливостей їхньої будови та змісту, наративної структури, часпросторових характеристик тощо.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 70-х років ХХ століття предметом текстово-графічних інтерпретацій коміксів неодноразово ставали теми голоду 1921–1923 р. (Ерже «Тентен. Репортер ХХ віку у країні Сов'єтів»), Голодомору (І. Тувері «Український зошит»; Ю. Смаль, Ю. Ганик «П'ять колосків. Голодомор. Історії, як зникали українці»), Другої світової війни і Голокосту (Е.-Ф. Кальво «Звір мертвий»; А. Шпігельман «Маус»; О. Матійчук, О. Старанчук, О. Грищенко «Життя у слові. Графічна біографія Рози Ауслендер», Н. Круг «Вітчизна»; А. Вишневський, Т. Грицюк, Ю. Антонова «Орнітофобія. Болинь», М. Кушнір, Н. Герасим, А. Ямчук «Піжмурки зі смертю. Дитячі розповіді про недитячу історію»), атомного бомбардування Хіросіми (К. Накадзава

«Босоногий Ген»), близькосхідних конфліктів (Д. Сакко «Палестина», М. Сатрапі «Персеполис»), Чорнобильської аварії (Е. Лепаж «Одна весна в Чорнобилі») тощо.

Темою, що знайшла активний відгук у творців та читачів коміксів, стала новітня російсько-українська війна. За словами О. Деркачової, її початок 2014 року загальною актуалізував для українців батальну тему в літературі: «Відбувається перепрочитання та переосмислення творів про першу та другу світові війни, а також з'являються перші твори про досвід російсько-української війни» [Деркачова : 75]. Першим ще 2015 року вийшов твір «Звитяга: Савур-Могила» авторства А. Мочурада, Д. Фадєєва та художників групи «Осіріс». 2016 року громадською організацією «Вірні традиціям» започатковано випуск серії коміксів про обронців Донецького аеропорту «Кіборги», який, з осучасненим змістом, триває й донині. До повномасштабного вторгнення з'явилися також комікси «Охоронці країни» Л. та О. Краснопольських і В. Літвінова, «На великій землі» А. Чеха, Б. Куркуль та інші.

Чесноти українських військових періоду АТО/ООС ставали об'єктом мистецьких рефлексій як у нашій країні, так і за її межами. Зокрема, японська художниця Нацуме зображувала їхні історії у стилі японських манга. Гостроти ця тема набула після повномасштабного вторгнення. Оборона Києва пілотами 40-ї бригади тактичної авіації в лютому 2022 року надихнула на створення графічної історії «Привид Києва» відомого автора манга М. Джюко. Дебютом художника-мангаки Курамото Чія став «Бойовий шрам» – твір, заснований на реальному досвіді українських військових, зокрема, бійця з позивним «Дід Шинобі». Промовисту назву має комікс французького художника Ф. Тульме «Історії про два роки війни в Європі», що покликаний пояснити зарубіжній аудиторії становище цивільного населення України.

В Україні після лютого 2022 року активувалося творення коміксів про військове протистояння з Росією. У перший рік великої війни видано дві збірки з 10 коміксів «Шлях до перемоги: Сміливість» і «Шлях до перемоги: Свобода» вітчизняних авторів О. Корешкова, К. Кошелевої, Є. Тончилова, В. Поворозника,

О. Окунєва, І. Куріліна, М. Богдановського, Б. Вітковської, Н. Поніка, К. Малова та О. Бондаренка. Під редакцією С. Дунбіра вийшла антологія творів найкращих зарубіжних коміксмейкерів «Комікс для України. Насіння соняшника». Цього ж року було завершено артщоденник О. Грехова й А. Нікуліної «Відбій повітряної тривоги», дещо пізніше – «Чорний клин», сценаристом якого виступив співзасновник батальйону «Азов» М. Кравченко, а художником – А. Перетятко; «Іду на штурм» В. Крупко, В. Кузнецова, Дарці Зіроньки про воєнні будні 2-го штурмового батальйону 3-ї окремої штурмової бригади.

Відчутною ознакою цих та подібних творів є документальний складник – автобіографічні наративи самих авторів або членів їхніх родин, свідчення учасників або очевидців описуваних подій. Завдяки цьому комікси «стають засобом художньої адаптації та медійним посередником у репрезентації травматичних подій. Це призводить до розриву жанру з настановою на комічне відображення подій, ситуацій, характерів. Тож комікс уже не асоціюється з невибагливим комічним жанром, хоча в історіографії і продовжуються дискусії щодо легітимності коміксної інтерпретації тих чи тих подій минулого, які нібито вимагають більш доречного та узвичаєного інструментарію високих жанрів» [Горбач : 78]. До того ж, повномасштабна агресія Росії, за словами О. Гудошник та І. Бучарської, «скасувала головну особливість документального коміксу – відтермінованість оцінки та часову відстань задля осмислення подій. Активне відтворення сьогоденних воєнних реальностей відбувається тут і зараз, у вже знайомому процесі симультанного злиття опису й узагальнення, факту та рефлексії. Героїчний український наратив під час війни набув неабиякої актуальності та злободенності. Коміксмейкери перейшли у соціальні мережі та на альтернативні платформи. Сторінки в фейсбуці, інстаграмі окремих авторів, видавництв та спільнот стали простором новітніх воєнних хронік» [Гудошник, Бучарська : 73].

Зазначене вище – настанова на фактографічність, автобіографізм, документування і оцінка подій у режимі сьогодення, творення героїчного наративу, вербалізація травматичного досвіду – характеризує комікси про російсько-українську

війну від команди журналу соціального малювання «Inker». У їхньому доробку за понад три останні роки з'явилися сюжети про оборону Маріуполя і маріупольський драмтеатр, окупацію Чорнобиля, Азовсталь, трагедію Оленівки, окупаційний досвід цивільних громадян, волонтерів і жінок-військових, професійні виклики журналістів та багато іншого, ґрунтованого на реальних подіях.

Комікси проєкту «Моя нефейкова історія» апелюють до реальних історій українців, які пережили різні форми інформаційного насильства, але змогли протидіяти йому, зберігши свою тожсамість. Наприклад, героїнею коміксу «Сліпі плями» є тридцятирічна Катерина з Маріуполя, яка майже все своє життя вірила російській пропаганді, і лише упродовж останніх чотирьох років почала помічати численні нестикування в ній. Схожою є й історія Юлії Коваленко з Лисичанська, розказана в сюжеті «Я не другий сорт». На їхніх прикладах показано, як українцям сходу з дитинства прищеплювали почуття меншовартості. На жаль, рупором ідеології «руського мира» часто ставали навчальні заклади, тому обидві героїні пам'ятають, як принижувалася в їхніх школах українська мова та її носії. Дітям насаджувалася думка, що українська мова – селянська, містечкова, а російська – основа культури, без знання якої людина нібито не може вважатися освіченою [див.: Дьомін, Лановець, Костішина]. Маніпуляція дитячою свідомістю відбувалася вже на тому рівні, що російську мову в Україні вивчали за підручником «Родная речь» [див.: Дьомін, Лановець, Костішина]. Мовна дискримінація продовжилася, за свідченням Юлії, і в Донецькому та Харківському університетах, де українську називали непридатною для обслуговування науки. «Уже після закінчення я зрозуміла, наскільки безглуздими були ці твердження. 99% усіх термінів у біології – це латинські, грецькі або німецькі слова. Російська ніяк не впливає на їх сприйняття» [Дьомін, Лановець, Костішина], – наголошує героїня коміксу.

У статті Б. Буш і Т. Макнамара «Мова і травма: Вступ» лінгвістична травма пояснюється через історичний досвід людства, найчастіше на прикладі нацистської Німеччини: «Сцени насильства, якого було зазнано, можуть

у досвіді та пам'яті пов'язуватись із певними формами мовлення або вживання мови, що асоціюється з агресором або травматичною ситуацією. Історично саме в періоди воєн, громадянських конфліктів, погромів або масових депортацій мова може функціонувати як шиболет і перетворюватися на маркер ідентичності, котрий виправдовує виключення й переслідування, що, своєю чергою, може змушувати людину приховувати свою мовну належність» [Busch, McNamara : 328]. «Я не другий сорт» засвідчує одну з найбільш болючих травм війни – несприйняття мови ворога через ототожнення її зі скоєними ним злочинами. Остаточна українізація Юлії відбувається після того, як відвідала зруйнований будинок подруги в Бучі та побачили, що неподалік екзгумують тіла: «Усе це справило на мене гнітюче враження, тому, коли ми наступного разу зустрілися з подругою і вона почала говорити російською, я не змогла. Російська мова – це єдине, що в мене було спільне з ворогом, і я хотіла цього позбутися. Відтоді я і моя родина перейшли на українську мову, ми не хочемо говорити мовою вбивць. Я більше не російськомовна, тепер я бачу сні мовою моїх пращурів» [Дьомін, Лановець, Костішина].

Як свідчать аналізовані нами твори, часто маніпулювання свідомістю людей ставало можливим через незнання ними минулого України. Ставлення до української історії як до чогось другорядного, на жаль, починалося зі школи. Так, історію України в класі Юлії викладала вчителька, яка переїхала з Нагірного Карабаху і не могла правильно навіть читати текст підручника. Катерина ж зізнається, що дізналася про Голодомор, дражливі сторінки історії Другої світової війни, депортації населення уже в дорослому віці. Долати «сліпі плями» історії їй допомагає священник, який розповідає про релігійні гоніння у радянські часи, про штучно створений голод. Тоді дівчина «переосмислила розповіді прабабусі, як вона варила луги, як довелося ще одну дитину взяти на годування, як вони їли картопляні очистки» [Дьомін, Лановець, Костішина].

Історії, представлені в проєкті «Моя нефейкова історія», доводять, що причиною віри в російську пропаганду є відсутність альтернативних джерел інформації. Але нав'язана

картина величч «руського мира» нівелюється, коли персонажі на власному досвіді стикаються з російською реальністю. Так, робота в Росії офіціанткою викликає в Катерининій матері розчарування в чутих раніше гаслах, бо вона стикається там із масовою пиятикою й приходить до висновку, що «нормальні росіяни» живуть тільки в Україні. Остаточний міф про «братні народи» руйнує російсько-українська війна. Зокрема, досвід священника із Покровська, який пережив психологічні знущання в полоні «ДНР», де його чотири рази виводили на розстріл, щоразу стріляючи над головою; травма окупації самої матері Катерини, коли «росіяни ними прикривалися – змушували носити білі пов'язки (як у російських солдатів), щоб ЗСУ було важче відрізнити цивільних від військових» [Гоц, Дьомін, Лановець].

Цілком слушною видається думка О. Гудошник та І. Бучарської, які підкреслюють фактологічність українського коміксу, що «презентує країну як окрему цілісність, де своя історія, свій герой, свій епос, де трагічне минуле подовжено у сучасність страшними реаліями війни» [Гудошник, Бучарська : 73]. У «Сліпих плямах» історія Катерини демонструє, як багаторічне перебування в інфопросторі РФ формує спотворене уявлення про війну, і лише власний досвід пережитої облоги та руйнування змінює її світогляд: «Я рада, що відшукала правду, що її знайшли мої рідні! Я заплатила велику ціну: мій рідний дім тепер – руїна. Я втратила всі ті речі, що зберігають зв'язок людини з її минулим: сімейні фото, вишиті картини, бабусина Біблія... Все це поховано під уламками Маріуполя» [Гоц, Дьомін, Лановець].

В обох коміксах каталізатором спротиву російській пропаганді стають представники старшого покоління родини, які були свідками злочинів радянської влади: у «Сліпих плямах» – Голодомору, а в «Я не другий сорт» – Голодомору та розкуркулення. Юлія дізнається, що її діда репресували як українського куркуля та намагається знайти його слід, але родичі з Росії закликають її припинити пошуки після візиту до них адміністрації.

Окрему увагу в проєкті «Моя нефейкова історія» приділено ролі медій як механізму продукування й поширення пропаганди. У вищезгаданих творах йдеться про політтехнології

з дискредитації української культури, імперські стереотипи про культурну вищість північного сусіда, «жорстку руку» його керівництва, вищі російські пенсії тощо. Навіть назва коміксу «Я не другий сорт» породжена маніпулятивним прийомом, коли в ЗМІ поширювалася карта України, на якій регіони були поділені на три сорти, де найбільш «правильні» українці жили на заході, а «неправильні» – на сході. Але найоб'ємніше ця тема звучить у коміксі «У капкані», в основі якого – окупаційний досвід 73-річного жителя м. Ізюма Харківської області Олександра Дуванського. Попри вік, адже існує стереотип, що літні люди ностальгують за СССР і ототожнюють його з Росією, Олександр Дуванський відмовляється від роботи в редакції газети при росіянах. У захопленому ними місті чоловік п'ять із половиною місяців вів щоденник, у якому фіксував вплив пропаганди на суспільство.

Окупаційна влада відразу почала використовувати широкий спектр медіа: від листівок деморалізуючого змісту про падіння української влади в Києві, до преси та радіо. Газета «Обрії Ізяславщини» була перейменована в «Ізюмский телеграф» і разом із новоствореними газетами «Красная звезда», «Харьков Z» та радіо стала рупором кремлівської пропаганди. Її основні меседжі зводилися до ідеалізації Росії, яка нібито ремонтує на захоплених територіях стадіони й пам'ятники, оздоровлює дітей в таборах, роздає гуманітарну допомогу населенню і дискредитації української армії, якій окупантами приписуються їхні власні злочини (руйнування Ізюма, використання заборонених касетних снарядів тощо). В інформаційному вакуумі Олександр Дуванський читає між рядків окупаційної преси і зберігає здатність мислити критично: «Але я все одно вірив, що наші тримаються, тому щодня продовжував закарбовувати події, що відбувалися в окупованому Ізюмі» [Лановець, Дьомін, Некрасенко].

Події коміксу «Лабіринти брехні» також відбуваються під час повномасштабного вторгнення, але стосуються ролі національних меншин у запобіганні поширення дезінформації. Головний герой – етнограф, поет та громадський діяч ромського походження Януш Панченко – згадує перші дні війни, коли він і сам часто вірив російським фейкам, що мали на

меті зневірити українське населення: «З часом окупанти вимкнули українське телебачення, закрили доступ до українських сайтів та почали транслювати російське. Я почав помічати, як у людей, навіть з проукраїнською позицією, почали змінюватися погляди» [Дьомін, Лановець]. Один із жителів Каховки, який раніше мав проукраїнську позицію, ретранслює Янушу наративи російської пропаганди: «Вони хороші ребята, оці азовці, стоять крєпко в Маріуполі, обороняли, но єсть у них недостаток невеликий, оце по рускому телевіденію показували, шо вони всі в нацистських татуїровках, і портрет Гітлера в них знайшли» [Дьомін, Лановець].

Україна – багатонаціональна країна, в якій станом на 2001 рік проживало понад 100 національностей. За роки незалежності в нас не було жодного значного конфлікту на міжнародному ґрунті, однак російська пропаганда знаходить можливі вразливі точки в питанні етнічних меншин України: «За кілька днів потому з'явилась новина, що українські солдати у Краматорську вбили рома» [Дьомін, Лановець]. Оскільки Краматорськ на той час уже перебував під контролем наших військ, інформація виглядала правдоподібною, що викликало зневіру навіть у проукраїнськи налаштованого Януша, який робив усе можливе для підтримки позитивного іміджу країни в ромській громаді. Саме бажання віднайти істину допомогло йому розібратися, що ані українські військові, ані етнічна приналежність загиблого не мали стосунку до цього вбивства. Пізніше головний герой проходить фільтраційний табір, виїхавши з окупації, стає волонтером, об'єднує ромів із інших країн, бере участь у мітингах на підтримку України. Чоловік із мамою переїздить до Німеччини, але продовжує інформаційну війну там. Автори коміксу наголошують на важливій ролі російської пропаганди – інформаційне перенасичення: спочатку публікують новини про вбивство української родини ромів у Макіївці, звинувачуючи українських солдатів. Коли фейк швидко розвіюється, адже Макіївка перебуває на той час під контролем росіян, з'являються заголовки про вбивство рома в Краматорську, уже під українським прапором.

Серед інших у цьому коміксі порушено проблему ретравматизації людей старшого віку, які пережили Другу світову війну. Головний герой

згадує початок російсько-української війни так: «Як тільки починалися обстріли, ми всі бігли до підвалу. Серед нас була літня ромка, яка під час обстрілів скрикувала. «Німці стріляють, німці йдуть!» [Дьомін, Лановець]; «Старші часто згадували геноцид ромів під час Другої світової та депортацію в Сибір. Вони боялися повторення історії і ще більше себе накручували» [Дьомін, Лановець].

Наративізація опору у творах проєкту «Моя нефейкова історія» реалізується і на рівні їхформальних особливостей, адже візуальна мова коміксу «складає єдину знакову систему, декодування якої, як вважається, спирається на єдиний мисленнєвий процес» [Сокирська, Флоренца : 209]. Так, комікс «Сліпі плями» композиційно поділений на короткі розділи, що містять гасла російської пропаганди: «Тут, на сході, всі росіяни!», «Українська не для науки», «Донбас повстав проти свавілля нациків», «Українська армія обстрілює Маріуполь», «Хороший СРСР та Голодомор як прикра випадковість» та «Ядерний удар». У кожному з цих розділів головна героїня розповідає про свій досвід подолання комплексу меншовартості та боротьби з російськими фейками.

Графічний складник також підкреслює цю трансформацію. Як зазначає О. Колесник, «велике значення має символіка кольорів – як загальнокультурна так і контекстуальна. Колір, а також орнамент, шрифт та інші візуальні елементи задають загальний емоційний тон твору, доповнюють психологічні характеристики та створюють культурний контекст» [Колесник : 305]. Комікси «Сліпі плями» та «Я не другий сорт» виконані в чорно-білій гамі, що символізує дихотомію між брехнею та правдою. Така палітра, крім створення емоційного ефекту, також візуально апелює до документальної стилістики.

У коміксі «Я не другий сорт» зміна форм бульбашок мовлення виконує експресивну функцію: зубчасті – передають крик, агресію: «Ви хочете, щоб прийшов до влади той, хто ділить вас на сорти?»; хмарка думок – репрезентує міркування героїні: від жертви російської інформаційної війни («Я живу в Києві, тож, виходить, я другого сорту?») до кульмінаційного («Я – українка?») на зустрічі в етномузеї в бабусиній вишиванці, яка символізувала

для Юлії повернення до своїх коренів [див.: Дьомін, Лановець, Костішина].

Мовне питання відіграє не останню роль і в художньому оформленні коміксів. Усі аналізовані графічні зразки правдиво відтворюють русифікацію українських міст: «Лабіринти брехні» – Каховки, «Я не другий сорт» – Лисичанська, «Сліпі плями» – Маріуполя, «У капкані» – Ізюма. Автори не намагаються приховати жодних деталей, тож українською на сторінках коміксів написані переважно «рамки» – слова автора – та героїв, які зробили вибір на користь української мови. «Бульбашки» інших персонажів містять російськомовний текст, оформлений українськими літерами, або суржик: «Там хорошо видно, что прильот бил с украинской стороны!» [Дьомін, Лановець, Костішина]; «Мені представитель їх адміністрації сказав: «Ви цигани, всьо равно голосовать на референдум не підете, а ми видаєм тіки тим, хто піде на референдум і на рускі мітинги» [Дьомін, Лановець]; «Ти што, не знаєш, как ето слово будет на русском!?» [Гоц, Дьомін, Лановець]; «Ето росіяне прішли і разрушили» [Лановець, Дьомін, Некрасенко] тощо.

Візуальне в коміксі «Лабіринти брехні» відіграє важливу роль у відтворенні голосів і конфліктів. Кольорове оформлення реплік сприяє диференціації персонажів, а поетика мовних бульбашок маркує носіїв дезінформації: російські персонажі «говорять» через бульбашки із гострими краями, що підсвідомо сигналізують про агресію і фальш. Ця графічна особливість наявна в кадрах перегляду російського телебачення, наприклад, условесній бульбашці Соловйова: «Українські нацисти снова нанесли удар по жилим районам» [Дьомін, Лановець]. Такі деформовані хмарки трапляються і в епізодах викрадення хлопця ромської національності російськими солдатами. Емоційні вигуки під час допиту – «Кто організовивает мітинг!? Где прячутся українські воєнние?» [Дьомін, Лановець] – передані не лише за допомогою своєрідних мовних бульбашок, а й оформлені пунктуаційно – повторенням знаків оклику та знаку питання.

В аналізованих коміксах активно вживаються алюзії на реальні події: Голодомор, Другу світову війну, репресії, дискримінацію за мовною ознакою тощо. Важливу роль у встановленні

правди відіграють виноска та коментарі, що супроводжують кожен твір. Їх надають фахівці у галузі комунікації Алєн Бобров та керівник проєкту «Без брєхні» Олександр Гороховський, який спеціалізується на перевірці фактів та боротьбі з фейками. Вони допомагають читачеві зіставити емоційне тло з реальними джерелами, розвінчуючи типові кремлівські нарративи. Експерти постають окремими нараторами коміксів, а їхні пояснення міфів російської пропаганди введені у хмарки слів та рамки як думки окремого персонажа. Зокрема, Олександр Гороховський наголошує: «Російська пропаганда готувалась до повномасштабної війни, тому вони розробляли різні алгоритми, які б допомагали психологічно впливати на українську спільноту. Зокрема кремль намагався провокувати етнічні та соціальні конфлікти всередині країни, щоб внести розбрат в українське суспільство. Адже всім відомо, що роз'єднаний народ легше перемогти» [Дьомін, Лановець]. Завдяки цьому автори та художники, не порушуючи холістичності, єдиного мисленнєвого процесу коміксів, занурюють читача глибше в історію персонажів.

Окрім цього, аналізовані комікси мають ще одну спільну рису – філософську розв'язку, своєрідну мораль з історії головних героїв. 26-річна Катєрина з Маріуполя («Сліпі плями») застерігає від забуття уроків війни задля унеможливлення повторення травматичного досвіду нашими нащадками: «Більше за все я боюсь, що в майбутньому наші внуки будуть вивчати цю війну, як я вивчала Другу світову чи Голодомор. «Ну, було й було! Яка вже зараз різниця, що там колись відбувалось?» [Гоц, Дьомін, Лановець]; Юлія з Лисичанська («Я не другий сорт») після вивчення історії свого роду, прізвища та вибору на користь української мови доходить щемливого висновку: «Я

знайшла своє справжнє коріння, свою ідентичність – колись втрачений мною скарб, який я знову здобула» [Дьомін, Лановець, Костішина]; ром Януш Панченко («Лабіринти брєхні») руйнує етнічний стереотип про ромів як «народ без своєї землі», віднайшовши свою ідентичність: «Я Януш Панченко, український ром. І в мене є моя земля» [Дьомін, Лановець]; Олександр Дуванський («У капкані») виносить свій моральний присуд пропаганді: «На брєхні ніколи не виросте нічого хорошого – про це треба завжди пам'ятати» [Лановець, Дьомін, Некрасєнко].

Висновки. Аналіз коміксів про російсько-українську війну проєкту «Моя нефейкова історія», створених командою журналу соціального малювання «Inker», свідчить про те, що українські зразки цього жанру набувають ознак дієвої зброї культурного спротиву. Твори «Сліпі плями», «Я не другий сорт», «Лабіринти брєхні», «У капкані» конструюють в українській масовій літературі нарратив правди про російську агресію проти України, засвідчують травматичний досвід війни, формують пам'ять про неї «по гарячих слідах» і надають голос пересічним її свідкам – представникам тривалий час ошукуваних пропагандою регіонів, етнічних меншин. У реаліях сучасної гібридної війни, де засобом агресії росіян є не лише зброя, а й пропаганда, комікс стає відповіддю на вороже переписування історії та знищення української тожсамості. Поєднання документального підходу із художнім осмисленням подій дозволяє водночас правдиво зафіксувати досвід персонажів коміксів та емоційно прожити його разом із читачем.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні інтермедіальних стратегій, специфіки рецепції українського коміксу у світовому інформаційному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач Н. Авторський анімалізм роману «Маус» В. Шпігельмана. *Мова. Література. Фольклор*. 2022. № 2. С. 76–84.
2. Гоц А., Дьомін О., Лановець Д. Сліпі плями. URL: <https://inker.world/slipi-pliamy/?v=5269f4d75f5b>
3. Гудошник О., Бучарська І. Медіальність українського документального коміксу під час війни. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Журналістика. 2023. № 1. С. 70–79.
4. Деркачова О. Осмислення подій російсько-української війни у коміксах «Кіборги». *Література й історія: матеріали Всеукраїнської наукової конференції (17–18 листопада 2022 р.)* / редкол.: Н. Горбач, В. Ніколаєнко, І. Бакаленко та ін. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2022. С. 75–78.
5. Дьомін О., Лановець Д. Лабіринти брєхні. URL: <https://inker.world/labirynty-brekhni/?v=5269f4d75f5b>

6. Дьомін О., Лановець Д., Костішина І. Я не другий сорт. URL: <https://inker.world/ya-ne-druhyy-sort/?v=5269f4d75f5b>
7. Колесник О. С. Поетика графічного роману: синтез мистецтв та транспозиції. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури* : збірник наукових праць. 2013. Вип. 31. С. 301–307.
8. Лановець Д., Дьомін О., Некрасенко М. У капкані. URL: <https://inker.world/u-kapkani/?v=5269f4d75f5b>
9. Сокирська О., Флоренца О. Комікс і графічний роман у контексті сучасної лінгвокультурології. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету. 2024. Вип. 79. Том 2. С. 207–213.
10. Busch B., McNamara T. Language and Trauma: An Introduction. *Applied Linguistics*. 2020. V. 41. P. 323–333.

REFERENCES

1. Horbach N. Avtorskyi animalizm romanu «Maus» V. Shpihelmana [Authorial animalism in the novel «Maus» by V. Spiegelman]. *Mova. Literatura. Folklor*. 2022. № 2. S. 76–84. [in Ukrainian].
 2. HotsA., Domin O., Lanovets D. Slipipliamy [Blind Spots]. URL: <https://inker.world/slipi-pliamy/?v=5269f4d75f5b> [in Ukrainian].
 3. Hudoshnyk O., Bucharska I. Medialnist ukrainskoho dokumentalnoho komiksu pid chas viiny [Mediality of the Ukrainian Documentary Comic During the War]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Zhurnalistyka*. 2023. № 1. S. 70–79. [in Ukrainian].
 4. Derkachova O. Osmyslennia podii rosiisko-ukrainskoi viiny u komiksakh «Kiborhy» [Understanding the Events of the Russian-Ukrainian War in the Comics «Cyborgs»]. *Literatura y istoriia : materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii (17–18 lystopada 2022 r.) / redkol. : N. Horbach, V. Nikolaienko, I. Bakalenko ta in. Zaporizhzhia : Zaporizkyi natsionalnyi universytet*, 2022. S. 75–78. [in Ukrainian].
 5. Domin O., Lanovets D. Labirynty brekhni [Labyrinths of Lies]. URL: <https://inker.world/labirynty-brekhni/?v=5269f4d75f5b> [in Ukrainian].
 6. Domin O., Lanovets D., Kostishyna I. Ya ne druhyi sort [I Am Not Second-Rate]. URL: <https://inker.world/ya-ne-druhyy-sort/?v=5269f4d75f5b> [in Ukrainian].
 7. Kolesnyk O. S. Poetyka hrafichnoho romanu: syntezy mystetstv ta transpozysii [The Poetics of the Graphic Novel: Synthesis of Arts and Transposition]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury : zbirnyk naukovykh prats*. 2013. Vyp. 31. S. 301–307. [in Ukrainian].
 8. Lanovets D., Domin O., Nekrasenko M. U kapkani [In the Trap]. URL: <https://inker.world/u-kapkani/?v=5269f4d75f5b> [in Ukrainian].
 9. Sokyrskya O., Florentsa O. Komiks i hrafichni roman u konteksti suchasnoi linhvokulturolohii [Comics and Graphic Novels in the Context of Modern Linguistic and Cultural Studies]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizh-vuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobitskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu*. 2024. Vyp. 79. Tom 2. S. 207–213. [in Ukrainian].
 10. Busch B., McNamara T. Language and Trauma: An Introduction. *Applied Linguistics*. 2020. V. 41. P. 323–333. [in English].
-

N. V. HORBACH

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of the Ukrainian Literature,
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine
E-mail: horbachnathalia@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7743-9845>*

O. A. SHAKUN

*Master's Student at the Faculty of Philology,
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine
E-mail: shakunka03@gmail.com*

**COMICS AS A TOOL TO COUNTER RUSSIAN PROPAGANDA
(ON THE EXAMPLE OF THE PROJECT «MY NON-FAKE STORY»
OF THE SOCIAL COMICS MAGAZINE «INKER»)**

The article analyzes contemporary Ukrainian comics created within the framework of the project «My Non-Fake Story» by the creative team of the social comics magazine «Inker». The works considered include «Blind Spots», «I Am Not Second-Rate», «Labyrinths of Lies» and «In the Trap», which are distinguished by their documentary basis, thematic focus on the real testimonies of the characters and the desire to deconstruct Russian propaganda myths. The transformation of individual life stories into artistic narratives with a specific visual language makes them accessible to a wide range of readers. The emphasis is on the fact that such comics work with a double lens: on the one hand, they document the experience of specific people, and on the other, they transfer it to the sphere of public knowledge and collective memory.

The scientific novelty of the article lies in the fact that the work of «Inker» is considered for the first time as an artistic and discursive project that forms a specific segment of modern Ukrainian military discourse, which acquires new socio-cultural significance and becomes one of the means of recording experience, resistance, and self-representation.

The study traces the continuity of the tradition of comics aimed at understanding the traumatic events of the 20th–21st centuries, in particular the Holodomor, World War II, the Holocaust, the Chernobyl disaster, Middle Eastern conflicts, etc. It is shown that the paintings of «Inker» simultaneously perform cognitive, memorial, and communicative functions, and also contribute to the formation of critical thinking and counteraction to manipulative practices. In the conditions of modern hybrid warfare, where the enemy's weapon is not only military force, but also information manipulation, comics appear as a tool of resistance to attempts to rewrite history and destroy Ukrainian identity.

Promising areas for further studies are the study of intermedia strategies, the study of the reception of Ukrainian social comics in the academic and cultural environment.

Key words: comics, Russian-Ukrainian war, propaganda, graphic prose, malyopys.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

УДК [821.161.2Вовк+821.161.2Королева].091

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.2>

Ю. М. ГРИГОРЧУК

кандидат філологічних наук,

молодший науковий співробітник відділу давньої української літератури,

Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Національної академії наук України, м. Київ, Україна

Електронна пошта: yuliahryhorchuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-9359-1334>

САКРАЛЬНІ ТОПОСИ КНЯЖОГО КИЄВА В ТВОРАХ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ І ВІРИ ВОВК: АСПЕКТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

То – свідки суворі, мовчазні / Крізь війни, руїни, негоди,
В надземному, Божому сяйві / Віками підперті собори.
(Віра Вовк, «Собори», зб. «Ораторія хвали»).

Стаття присвячена аналізу інтерпретації сакральних топосів княжого Києва в творах Наталени Королевої і Віри Вовк. Особлива увага зосереджена на висвітленні образів Софії Київської, Золотих воріт і Києво-Печерської лаври. Підкреслено, що ці споруди описані не лише як артефакти сакрального мистецтва, а насамперед як значущі місця пам'яті, конденсатори культурних і духовних смислів.

Зазначено, що найчастотнішим у текстах є топос Софії Київської. Це багатозначний символ, що репрезентує сакральний центр Києва й України. У прозі Н. Королевої він уособлює духовну альтернативу світу зла, метафізичну надію на воскресіння з руїни, втілену в візії жінок-мироносиць. У поезії Віри Вовк – відображає ідею захисту, могутньої Божої опіки над Україною, персоніфіковану в образі Богородиці-Оранти.

Самобутніми є також художні образи Золотих воріт (символу княжої могутності) й Києво-Печерської лаври (втілення культурних надбань краю). Перший описаний через легендарно-апокрифічну канву, другий – через образи храмів: Успенського собору, дзвіниці (у Віри Вовк), а також через постаті ченців Києво-Печерського монастиря (у Н. Королевої).

Водночас простежено, що Н. Королева здебільшого інтерпретує події історичного минулого країни, осмислює патерикові сюжети, стилізує мову й виклад літописів. Віра Вовк, натомість, зображає актуальні події сучасності, залучає біблійну інтертекстуальність, метафоричне письмо, символіку.

Встановлено, що основою художньої інтерпретації образів Софії, Лаври і Золотих воріт у творах обох письменниць є історичний паралелізм, зіставлення часових площин Х ст. і XX–XXI ст. В цьому контексті сакральні топоси княжого Києва репрезентують ідею незнищенності українського народу та його духовних вартостей в горнілі драматичних випробувань минулого і сьогодення.

Ключові слова: Наталена Королева, Віра Вовк, сакральний топос, текст, інтерпретація, образ, символ.

Поставлення проблеми. *«Коли в душі виростає Київ над поясом Дніпра <...> Київ із золотими верхами над хвилястими вулицями, Київ із десятками прекрасних садів, – мені хочеться співати»* [Вовк 2003 : 163], – писала Віра Вовк в нарисі «Зустріч з Україною» після перших відвідин Києва в 1965 р. Суголосні рядки знаходимо в листі Наталени Королевої до Івана Огієнка від 6 січня 1958 р: *«Чому я стала українською письменницею? Бо <...> як побачила Київчину – власне Київ з його соборами, народом, то не могла позбутись думки – ні, пересвідчення – що ці люди нащадки стародавньої Еллади»* [цит. за : Копач : 15]. Тож, обидві жінки, хоч і не були уродженками Києва

й більшу частину свого життя провели за межами України, не приховують свого щирого захоплення від першої зустрічі зі столицею. Водночас це не лише хвилене емоційне піднесення, натхнення природньою красою побаченого. За ним криється глибоке розуміння тисячолітньої ролі Києва в історії української землі.

Київ, а передусім його древні святині, постають у творах письменниць візуалізованими символами України, її націопростору. Ця семантика набуває особливої вагомості в часи переломних екзистенційних випробувань, таких, як Перша і Друга світові, які випали на долю Н. Королевої, чи Друга світова й сучасна російсько-українська війна, коли жила Віра Вовк. Руйнівні

за своєю суттю, трагічні, ці події спонукали до напруженого пошуку духовних орієнтирів, тривких основ власної культурної ідентичності, втіленням яких і стали в текстах авторок сакральні топоси княжого Києва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіософські твори Н. Королевої й Віри Вовк уже були предметом наукових студій. Так, ідейно-естетичний потенціал прози Н. Королевої, його історичні й біографічні джерела вивчали О. Мох, О. Мишанич, А. Шпиталь. Інші вчені: В. Антофійчук, І. Набитович, І. Остащук досліджували релігійно-філософську специфіку текстів письменниці, а В. Василенко, І. Голубовська та В. Шевчук – художньо-стильові особливості її письма. Натомість знакові домінанти творчого почерку Віри Вовк, його тематичну й жанрову своєрідність аналізували О. Астаф'єв, Н. Гаврилюк, М. Коцюбинська, В. Мацько, Б. Рубчак (естетичні обрії поетичного світу) та І. Жодані, О. Смольницька, Т. Ткаченко й авторка цієї розвідки (художні особливості прози). Важливо, що чимало дослідників одноголосно підкреслювали притаманний Н. Королеві й Вірі Вовк інтелектуалізм письма і християнську аксіологічну спрямованість текстів. Відзначали також властиву їм україноцентричну тематику. Водночас досі не було проведено порівняльного аналізу доробку цих діаспорних письменниць, зокрема рецепції в їхніх творах глибинних кодів національної ідентичності, з-поміж яких вагоме місце займають образи давніх київських святинь.

Отже, **мета статті** – проаналізувати культурно-філософське наповнення сакральних топосів княжого Києва в творах Наталени Королевої і Віри Вовк, розкрити символічне значення цих локусів та виявити специфіку художньої інтерпретації у текстах кожної з письменниць.

Виклад основного матеріалу. Простір як місце вкоріненості людської екзистенції (М. Гайдеггер) постає однією з фундаментальних категорій сприйняття й осмислення світу. Водночас, за словами М. Еліаде, для «релігійної людини простір не є однорідним <...> існує священний простір, він могутній, значущий, і існують інші простори, не святі, позбавлені структури, стійкості...» [Еліаде : 12]. У творчості Наталени Королевої і Віри Вовк, авторок

із питомо християнським типом світобачення, таким сакральним простором є Україна, а на «українській ментальній карті» [Демська-Будзуляк : 81] – Київ із його давніми святинями, монументальними пам'ятниками княжої доби Х–ХІ ст., «золотого періоду» будівництва храмів, розвитку книжності, могутності й монолітності Київської держави. В доробку Н. Королевої висвітленню цього хронотопу присвячена окрема збірка «Легенди старокиївські» (1942–1943) – самобутнє осмислення української історії від найдавніших часів до ХХ ст. Як зазначає О. Мишанич: «Можна нині дивуватися сміливості і широті польоту наукової думки і художньої фантазії письменниці: вона написала двадцять п'ять легенд-оповідань, кожне з яких може стати предметом окремої розмови...» [Мишанич : 650]. Із цих двадцяти п'яти легенд вісімнадцять присвячені Києву та його давнім святиням. Не менш вагомим є і творчий доробок Віри Вовк. Він охоплює цілу низку текстів історичної й філософської тематики, у яких Київ із його сакральною топікою постає символічним центром України. Серед цих творів: повість «Вітражі» (1961), поеми «Триптих» (1982), «Іконостас України» (1988), поетичні збірки «Елегії» (1956), «Майдан» (2014), «Ораторія хвали» (2015), а також остання книга «Героїка» (2022). Прикметно, що в обох письменниць крізь історичну канву княжої минувшини зримо проступає драматична дійсність ХХ–ХХІ ст.: Друга світова, німецька й більшовицька окупації, період атеїстичного засилля і сучасної російсько-української війни. На тлі цих подій виписані образи давніх київських храмів – мовчазних свідків історії і невмовкаючих голосів пам'яті народу. Віковічні, могутні, знані у світі, вони слугують не лише своєрідними віконцями у трансцендентне (С. Аверинцев), а й зосереджують у собі глибинні коди національного буття, будучи, за П. Нора, «місцями пам'яті» [Нора], носіями культурних смислів.

Серед виведених у творах Наталени Королевої і Віри Вовк сакральних топосів княжого Києва прикметно вирізняються три локуси: Софія Київська, Золоті ворота й Києво-Печерська лавра.

Найчастотнішим за кількістю згадок у текстах письменниць є образ **Софії Київської** – пам'ятки українського зодчества ХІ ст.

Властиво, це не просто образ, а образ-символ, що поєднує в собі широку парадигму значень і конотацій, стаючи, таким чином, «знаком з безконечним змістом», укоріненим «у безмежному семантичному полі культури» [Кримський : 21].

«Свята Софія», «Стіна Нерушима», «Твердиня Мудрості» [Королева 1942 : 68, 69] – під такими назвами фігурує топос храму в Наталени Королевої. У «Легендах старокиївських» він виведений в оповіданнях «Нерушима стіна», «Перунове прокляття» і «Три Марії». Цікаво, що образ Софії окреслений передусім як ідеальна, нематеріальна сутність і лише потім – як собор, втілений у камені. Так, спершу він оприсутнюється в уяві давніх київських зодчих, натхненних проповіддю апостола Андрія про Божу Мудрість: *«Коли ж почули про відвічну Божу Мудрість <...> враз вирішили заложити на найвищому горбі перше каміння цієї “Стіни Нерушимої”»* [Королева 1943 : 36]; перегодом зринає у візії князя Ярослава Мудрого, який втілює задум будівництва собору, власноруч креслячи на папері *«плани храму Святої Софії – Премудрості Божої – царства Божого нерушимої стіни...»* [Королева 1943 : 47]; і лише опісля постає як вже збудований храм, поруїнований, але не знищений воєнними баталіями [Королева 1942 : 68].

Як сакральна точка всього українського світу Софія Київська репрезентує у текстах Н. Королевої ідею духовної опозиції простору хаосу, передусім тому міжконтинентальному степовому океану, що *«пролягав від Великої Китайської стіни до степів Монголії, до Центральної Азії і далі – до Прикаспію та України»* і був постійною *«стихією бур та кочових навал, які потребували матеріальної та духовної альтернативи»* [Кримський : 24]. Осмислюючи долю України від давнини до сьогодення, письменниця помічає в її історії наскрізний антагонізм двох сил: скитського й еллінського духу. В цьому сенсі храм Софії в Києві постає *«матеріальним втіленням <...> захисту від демонічних сил, непорушної стіни святості та духу»* [Кримський : 24].

Ця ідея промовисто резонує в легенді «Три Марії». Центральний топос твору – Свята Софія, до якої здійснюються символічне паломництво крізь ніч три скривджені війною

українські жінки: сліпа, каліка і сирітка, усі – Марії. Твір алегоричний у своїй основі. І хоч ідеться про далеке минуле: авторка згадує набіги на Київ Батия й Едігея, описує криваві жнива кримського хана Менглі Гірея, який за намовою московського князя Івана III здійснив у 1482 р. похід на Україну, розорив Київ, спалив Печерський монастир, і тільки Софія, твердиня Мудрості, залишилася поруїнована, але вціліла [Королева 1942 : 68], – крізь подієву канву XV ст. палімпсестно прочитується драматична дійсність XX ст.: Київ, знесилений Першою і Другою світовими війнами, голодомором, більшовицькими репресіями, знищенням тисячолітніх духовних святинь, таких як Михайлівський Золотоверхий, Успенський собори, але були зруйновані у 1934–1941 рр. XX ст. Н. Королева не фіксує назв цих сакральних споруд, натомість стислими мазками виводить картину руїни, втіленої в символічному образі *«мертвої зими»*, що саваном лягла на *«на мертве місто»* [Королева 1942 : 65], виводить і узагальнений образ понівеченої Софії: *«Один бік церкви великої, мов широкі уста, до неба зітхають, другий – нищо в звалищах лежить грузом <...> що ціліще було геть-геть все покрадено»* [Королева 1942 : 68–69]. Втім, навіть сплюндрована й окрадена з первісної княжої величі, святиня не втрачає своєї духовної краси і сили притягувати до себе серця людей. Мистецька увага письменниці вилонює тонку пластику фресок, рожеві тони пасів, мінливу гру мозаїк у місячному сяйві. Саме до цього собору як до останнього прихистку надії поспішають у великодню ніч три українські Марії, і саме тут, у храмі, стається диво. Н. Королева описує його крізь призму світобачення найменшої Марійки. В її візії раптово оживають давні фрески, стіни Софії сповнюються світлом, співом ангелів: *«А у вівтарі перед престолом – довгастим, мурованим, як гробниця, – світла, світла! <...> Довкола престолу – тих Божих Ангелів, як зорь на небі! <...> “Днесь спасеніє миру бисть” – саме виводить “веселковий” Ангел, й Марійці здається, що той спів підносить її від землі, мов крила. – “Яко воскрес, воскрес Христос”... – хвилиноу прибою летять у відповідь тисячі радісних ангольських голосів»* [Королева 1942 : 70–71]. Непомітно для читача земна дійсність перетікає в небесну, – і вже не

три згорьовані українські Марії, а три євангельські мироносиці припадають навколішки перед Орантою [Королева 1942 : 71]. Диво стає реальністю, адже це не проста, а великодня ніч. Твір має відкритий фінал, сповнений надії на воскресіння всіх святих, зруйнованих війною. Через тонку мову символів і алегорій Н. Королева постулює тезу незнищенності духовної сутності українського народу всупереч будь-яким історичним випробуванням. Її уособлює центральний образ Софії – мозаїка Богородиці-Оранти. «Велика-велика», «на стіні дрібними зірочками-камінчиками “вигантована”», вона і є тією «Стіною Нерушимою», що «стало на молитві за весь люд хрещений перед Господом стоїть» [Королева 1942 : 68]. І не можна знищити те місто, той народ, який має таку Заступницю.

Суголосна ідея притаманна й художнім творам Віри Вовк. Софія Київська – центральний образ її поетичної топіки, символ України, її моральний маєстат, її совість. Найімовірніше, вона і є той «храм» із «Вітражів», що «згуцується до символу й дивиться...» [Вовк 2001 : 164] у саму глибину душі тисячолітнім поглядом Софійської Богоматері. Загалом, топос Софії у текстах Віри Вовк зазвичай співвіднесений з іпостасю Оранти – захисниці столиці й України. Благаючи для Батьківщини захисту «від старих і нових джінгісханів» [Вовк 2019а : 42], лірична героїня звертається до київської святині, персоніфіковано називаючи її: «Софійська княгине», «Премудрости Дочко», «Оранто». Художній зір авторки виловлює такі риси мозаїчного образу Богоматері, як «постійна» молитовна постава [Вовк 2019а : 42], піднесені до неба «руки нетлінні» [Вовк 2002 : 172], «суворий погляд» [Вовк 2001 : 164], вуста, стиснуті «в мовчазнім молінні» [Вовк 2002 : 172], стопи, під якими «кришаться <...> довгі століття» [Вовк 2002 : 172], «омофор», «сині шати» [Вовк 2002 : 172], «кризи» [Вовк 2012 : 20]. Постать Оранти водночас велична і прекрасна, по-родинному близька й недоступна, священна. Вороги «німіють» перед її красою [Вовк 2002 : 172], душа ж поетеси, навпаки, сповнюється миром від усвідомлення (навіть за океаном!) молитовної опіки Покровительки рідної землі: «Мій стіл огортає любовно / Оранта Святої Софії, / Благословить мої книги / І всіх мені рідних на світі»

[Вовк 2021 : 18]. Як символ Києва й України образ Оранти імпліцитно втілює також найсокровенніші прагнення авторки – повернутися на Батьківщину, відчуті її красу поглядом, дотиком, серцем. В уяві Віри Вовк простір рідної землі сакралізується, співвідноситься з топосом храму. У пророчих снах лірична героїня спинається «драбиною Якова, / як колись по риштунках / до Оранти Софійського собору, / щоб дотиком відчутти / полум'я святости / на рубці її ризи» [Вовк 2012 : 20]. Містка метафора «дотик до полум'я святости» алюзією актуалізує не лише семантику біблійного контексту, а й має фактографічну основу в біографії письменниці. Зокрема, у «Спогадах» Віра Вовк так описує один зі своїх перших візитів до Києва у 1960-х рр.: «З археологом Григорієм Логвином я ходила по історії Києва: по Хрещатій долині, Володимирській горі <...> У Софійському соборі ми спиналися по колихливих риштунках аж під склепіння Оранти: я дотикалася своїми пальцями святих мозаїк, а Григорій Логвин зі сльозами на очах відчитував грецький напис довкола Богородиці: “Бог посеред неї, і не порушиться; Бог помагає їй день у день”» [Вовк 2003 : 185].

Сакральна семантика непорушної стіни, твердині особливо виразно втілена в поезіях Віри Вовк, присвячених драматичним подіям недавньої історії України. «Благай за нас, Богородице, / Стіно Незрушима!» [Вовк 2014 : 9], – молитовно звертається до Софійської Богоматері лірична героїня збірки «Майдан», раптово помітивши, як «з Півночі суне» новітній «хрестоносний похід / Звичаю нас навчати», а «Юродивий Распутін / Прагне імперії...» [Вовк 2014 : 9]. Як і Н. Королева, Віра Вовк відчитує в реаліях сьогодення палімпсести суголосних подій минулого, констатуючи, що так, як колись у XIII–XV ст. Київ дрижав перед навалами татаро-монгольських орд, він і тепер, в XXI ст., здригається від зазіхань північної орди. Однак поетеса щиро вірить у «найбільшу велич Софійської Оранти, що міцніша за всіх Распутинів-Путинів» [Вовк 2022 : 54]. Найбільша святиня українського народу, образ Софійської Богоматері мав, за задумом авторки, стати смисловим ядром майбутнього твору про історичну місію рідної землі. Про це йдеться в книзі «Героїка», присвяченій подіям сучасної

російсько-української війни. Подібна риторика, консолідована довкола образу Оранти, відлунує й у написаній десятиліттями раніше драматичній поемі «Іконостас України». Особливо промовиста кінцівка твору. Це своєрідна поетична молитва-благання про кращу долю рідної землі, звернена до Богородиці-Оранти: *«Стіно Незрушима! Вже тисячу літ / підносиш руки нетлінні <...> / Скільки наїзників серед храму / німіло перед твоєю красою <...> / Скільки лихоліть перекотилося / по твоїм серці, Оранто! <...> Але ти – Стіна Незрушима, / а ми – твій народ, синьошата! <...> Випроси в свого Сина / дар чудесний, / щоб по страстях розквітли для нас / воскресні весни!»* [Вовк 2002 : 172]. Останні рядки поеми стали пророчими, адже твір побачив світ за кілька років до здобуття Україною незалежності.

Варто зазначити, що топос Софії в художніх текстах Віри Вовк конкретизований не лише в іпостасі Оранти. Цей образ метонімічно втілюють і такі компоненти інтер'єру святині як куполи і дзвони. «*Бані*», осяяні сонцем [Вовк 2000 : 142], символізують духовне світло й моральну велич, натомість дзвони, які «*голосять*» істину [Вовк 2014 : 24, 57], репрезентують мову сумління, заклик остороги і хвали. Усі ці деталі, в підсумку, формують єдину архітектоніку сакрального простору Софії Київської, характеризуючи її не лише як географічний об'єкт, а й як могутній локус пам'яті: національної, генетичної, культурної.

Невід'ємним елементом історичної топіки столиці, свідком величі і слави княжої держави постає у творах Віри Вовк і головна в'їзна брама до міста – **Золоті ворота** з надбрамною церквою Благовіщення, пам'ятка XI ст. Авторка виводить цей образ в однойменній поезії «Золоті ворота», знову ж таки гармонійно сполучаючи контексти минулого й сьогодення. Так, на початку твору лірична героїня бачить центральну браму міста в первозданній красі, називає «*перлиною столиці в її серцевині*», «*знаменою слави*», увінчаним «*церквою, що сяє горбами*» [Вовк 2015 : 130]. Воднораз наприкінці твору художній зір переноситься з легендарної дійсності XI ст. у героїчні події ХХІ ст., в дні найгарячішого протистояння на Майдані, непорушним очевидцем якого постають тисячолітні Золоті ворота. Усвідомлюючи всю вагу подій, поетеса звертається до святині

молитовно-пророче: *«Золоті ворота – наше знамено слави <...> / Розкрийте тепер широко надбрамну наву, / Для героїв Донбасу, для хлопців Майдану»* [Вовк 2015 : 130].

Цікаво, що топос Золотих воріт виписаний у Віри Вовк не лише в історичному, а й у міфологічно-легендарному ключі, зокрема згаданий у повісті «Останній князь Звонимир», головний герой якої асоціює себе з нащадком легендарного «*Михайлика з потужним списом, на якому, наче перце, аж до Царгорода ніс Золоті Ворота*» [Вовк 2011 : 489].

Подібний легендарний контекст інтерпретації Золотих воріт втілений у творчості Наталени Королевої. Письменниця називає їх по-літописному стилізовано: «*Золота Брама*» [Королева 1942 : 64], проводить асоціативну паралель із Золотою брамою в Єрусалимі [Королева 1942 : 67] й штрихами описує такі деталі вигляду пам'ятки, як кована фактура [Королева 1942 : 64], вежа [Королева 1942 : 64], «*зображення Благовіщення*» на надбрамній церкві [Королева 1943 : 47]. Втім, у центрі уваги Н. Королевої постає не стільки краса й могутність споруди, скільки символічне зображення архангела Михаїла на брамі. Його образ є смисловою домінантою в інтерпретації топосу Золотих воріт, подібно, як образ Оранти у Віри Вовк – символічним репрезентантом Софії. В «Легендах старокиївських» постать архангела прикметно виписана в оповіданні «*Михайлик*», а також у творі «*Три Марії*». Цікаво, що й сама столиця названа не інакше, як «*містом Золотого Архангела*» [Королева 1942 : 64]. Письменниця вміло стилізує мову і виклад киеворуських літописів. Наводить архангельське чудо врятування Києва від орд хана Батия, суголосне літописному чуду спасіння краю від половців у 1111 р.: «*З Брами ж Золотої, з-над вежі Золотобрамської, де святий Архангел на варті стояв, – випав з рук Михайлових золотий меч. І перед Батисвим конем до половини лезо в землю встромилось <...> Хитнувся в сідлі грізний хан <...> І відступив, заборонивши руйнувати місто Золотого Архангела*» [Королева 1942 : 64].

Знаменно, що золотий колір в текстах Н. Королевої є характерним маркером не лише Золотих воріт, а й усього Києва, його сакральної топіки: осінніх лаврських садів, пшеничних полів, осяяних сонцем церковних бань, а також символічним маркером України – золотого краю

Золотого архангела [Королева 1943 : 29]. Це ілюструє легенда «Михайлик», центральний образ якої – постать архангела Михаїла із Золотих воріт – переростає в місткий символ захисника держави від давніх і сучасних завойовників. Вдаючись до літописного контексту, Н. Королева інтерпретує апокрифічну оповідь про ангелів-охоронців країн і архангела Михаїла як опікуна України, Києва. Осмислює й тему боротьби зла і добра, втілену в історії держави як віковичне протистояння двох народів – скитського й архангельського. Провіденційно-промовисто звучать рядки: *«Ворог Відвічний, той, кого Архангел зверг у Питьму <...> до сусідньої з Архангельською країни дібрався. Там скитський нарід, що прийняв його, як гостя, навчив жорстокости, безжальности, помсти і злоби та жадоби до влади»* [Королева 1943 : 30]. Проіннятий символікою сюжет легенди висвітлює драматизм протистояння добра і зла в історії України. Все ж, незважаючи на підступність ворогів і зраду співвітчизників, авторка декларує віру в перемогу добра й охоронну руку Золотого Архангела в долі народу [Королева 1943 : 33].

Цікаво, що Золоті ворота в текстах Н. Королевої виписані не лише як архітектурний об'єкт. Вони постають і як ідеальний, ще не втілений проект майбутньої міської брами в уяві князя Ярослава Мудрого [Королева 1943 : 47], і як особливий локус, символ брами Небесного Царства у візії сліпої жебрачки Марії [Королева 1942 : 67]. Співвіднесена з іпостассю архистратига Михаїла, ця пам'ятка трактується також як символ Божого захисту української землі. В усіх наведених контекстах топос Золотих воріт набуває виразної сакралізації й історичної актуальності.

Інша знакова споруда культурного простору столиці, становлення якої сягає у княжі часи (XI ст.), – **Києво-Печерська лавра**. У творах письменниць вона зображена на тлі дніпрові природи: осінньої, щедрої на плоди з *«обмолених Лаврських Садів»* [Королева 1942 : 6], чи весняної, великодньої, з ароматом *«бузків кадила»* [Вовк 2007 : 44].

У текстах Наталени Королевої Лавра – це збірний образ. На відміну від Софії, Золотих воріт, він окреслений насамперед не як комплекс будівель, а виписаний через образи людей, *«праведних тих ченців Лаврських»* [Королева

1942 : 67]. На основі давньоукраїнських патериків сюжетів письменниця вибудовує художні оповіді про лаврських старців Антонія й Феодосія, малярів Григорія і Аліпія, затворника Ісаакія, які своїм життєвим подвигом освячували місто і край. Зображаючи їх, Н. Королева виводить храми душ, із яких, власне, й будується Божий храм як святиня.

Не оминає увагою авторка й деталей архітектури Лаври. З її споруд згадані монастирська трапезна, келії, бібліотека, майстерні, детально висвітлена праця іконописців, їхні робітні, приладдя, адже сама Н. Королева свого часу студіювала малярство. Накладає відбиток і її професійний досвід як археолога, яка брала участь у розкопках давнього Києва. Так, особливої реалістичності додають образу Лаври описи ікони *«Влахернитиси»*, копії грецької *«Влахернської Оранти»* [Королева 1942 : 72], чи унікальної *«водяної клепсидри»*, дарунка монастирю від Ярославової княгині Ірини [Королева 1942 : 79]. Загалом, багато самотніх фактів – археологічних, легендарних і літописних, поєднуючись, творять єдиний матеріально-предметний і духовно-аксіологічний топос Києво-Печерської лаври.

Цікаво, що, відтворюючи його, письменниця не описує сакральних споруд комплексу. Віра Вовк же, натомість, концентрує свою увагу власне на них. У полі художнього зору авторки – дві лаврські святині: Успенський собор і дзвіниця. Їхні образи самотньо відображені в віршах *«Матері і Лаврська дзвіниця»*, *«Лаврська дзвіниця»*. Неодмінною особливістю інтерпретації цих топосів є впізнаване пейзажне тло: Дніпро, його пагорби, схили. Так, уже під час першої зустрічі зі столицею в уяві Віри Вовк закарбувався вид із Володимирської гірки *«на достойні бані Лаври, що хоронять у своїх печерах нетлінне тіло Нестора...»*, й на *«широкоплинний Дніпро»* [Вовк 2003 : 185] – і ця картина неодноразово поставала в творах. Поетеса згадувала *«предвічні води»*, які *«колишуть на хвилі Володимира хрест і собори столиці»* [Вовк 2015 : 122], *«біловиду»* лаврську дзвіницю [Вовк 2000 : 119], яка височіє *«маяком не зеленій горі»* [Вовк 2019а : 44], а глибоко в печерах ховає *«моці святі»* [Вовк 2019а : 44]. Не оминала увагою й трагічної долі головної лаврської святині – Успенського собору,

контрастно зображаючи поряд зі *«стрункою, величною»* [Вовк 2019а : 44] дзвіницею *«згарище / старої, достойної церкви»* [Вовк 2000 : 119], *«Успенського дива»* [Вовк 2000 : 226] – пам'ятки в XI ст., підірваної за таємним наказом в 1941 р. Роздуми про цю трагедію в контексті історичних подій XX ст. актуалізували в слові сакральний контекст новітньої Голготи: *«... Розплавлені стигми Голготи / Злітають жарптицями маку / Із золота маківок на дзвіницях / На ребра Успенського дива, / На слід Десятинної церкви...»* [Вовк 2000 : 226].

Вдаючись до метафоричного письма й символічної «мови деталей», поетеса зуміла відтворити загальну картину духовної руїни атеїстичної доби: *«храмів з незрячими вікнами», «церков без іконостасів»* [Вовк 2019 : 14], *«бездзвонних дзвіниць»* [Вовк 2015 : 124], яка охопила й давні київські святині. Все ж, лірична героїня вірить, що, навіть фізично знищені, вони живі в пам'яті народу, навіть *«бездзвонні <...> голосять / про велич розкошисту княжу»* [Вовк 2015 : 124] і моляться *«нашою мовою»* [Вовк 2000 : 199] про кращу долю рідної землі. Цю ідею стисло втілює вірш *«Матері і Лаврська дзвіниця»*. Зображаючи трагедію виснаженого голодомором і Другою світовою війною Києва з його спаленими святинями, Віра Вовк не втрачає надії на відродження духовної сили українства. Цю семантику передають символічні образи весняної природи: *«бузку»* з дніпрових круч [Вовк 2000 : 119], шестигранного *«колосу пшениці»*, що *«по голоді / Виріс собі, несіяний»* [Вовк 2000 : 119], і сповненої неземної надії фрески Благовіщення на єдиній уцілілій церковній стіні Успенського собору. *«Так і ви нас не можете стерти, / Як слід на піску, бо ми – той бузок, / Той колос плодючий, та благовісна лілея»* [Вовк 2000 : 119], – промовисто підсумовує лірична героїня. Її зір, мовби прозираючи в майбутнє, бачить силуети *«церков і дзвіниць»*, які *«воскресают у вічності»* [Вовк 2002 : 131], з-поміж них – і Успенський собор Києво-Печерської лаври, що його *«піднесли два херувими крилаті, / (Як на малюнках старовинних літописів) / Перед престол Віковичного»* [Вовк 2000 : 119]. В наведених рядках криється віра поетеси в незнищенність сакральних вартостей народу.

Варто зазначити, що, окрім Софії, Золотих воріт і Лаври, у творах Наталени Королевої

і Віри Вовк згадані й інші сакральні споруди княжого Києва: Десятинна церква, храм Св. Ірини, церква Св. Миколая на Аскольдовій могилі (у Н. Королевої), Десятинна церква, Михайлівський собор, Андріївська церква (в Віри Вовк), утім ці образи менш частотні. Натомість топоси Софії Київської, Золотих воріт і Києво-Печерської лаври постають у текстах письменниць істотними компонентами сакрального простору столиці і криють у собі глибокий інтерпретаційний потенціал.

Висновки. Загалом, релігійно-філософська тематика, національна конкретика й ґрунтовна фактологічна основа – прикметні риси, що вирізняють, а водночас об'єднують твори Наталени Королевої і Віри Вовк. Обом авторкам сутнісно притаманне художнє осмислення історичного періоду княжої доби, репрезентантами якого є сакральні топоси давнього Києва, найвагоміші з-поміж яких: Софія Київська, Золоті ворота й Києво-Печерська лавра. Вони зображені не лише реалістично, як монументальні свідки княжої епохи, а й узагальнено-символічно, як опредметнені в реальності позачасові знаки пам'яті. Так, Софія постає сакральним центром Київської держави, уособленням її морального маєстату, Золоті ворота – символом княжої могутності, а Лавра – втіленням духовних традицій і культурних надбань. Прагнучи максимального повно висвітлити ці образи, письменниці відтворюють характерні деталі інтер'єру й фасаду споруд (мозаїки, ікони, куполи, стіни), а також залучають багату гаму відчуттів, які закарбувалися в пам'яті, як-от: запах бузку на схилах Лаври, гра світлотіней у соборі Софії, сенсоризація співу ангелів чи дотику до мозаїки Оранти.

Важливо, що в інтерпретації топосів Софії, Лаври й Золотих воріт значну роль відіграє біографічний контекст: праця історика-археолога, яка брала участь у розкопках древнього Києва (у Н. Королевої), та екскурсії історичним центром столиці з археологом Г. Логвином (у Віри Вовк). Завдяки цьому особистому досвіду «дотику» до української історії обидві письменниці, хоч і проживали за межами України, зуміли на диво глибоко відтворити в слові духовно-культурну сутність її національних святинь.

Водночас, якщо в Наталени Королевої характерним простором оприсутнення сакральних

топосів княжого Києва є легендарно-апокрифічний контекст прозової оповіді, то у Віри Вовк, навпаки, – образна, метафорично-символічна поетична мова. Якщо белетристика більше зосереджується на подіях давнини, стилізуючи мову й виклад літописів, то поетеса зазвичай зображає сучасні події, очевидцями і незримими учасниками яких постають персоніфіковані образи відомих київських святинь.

Загалом, і в Наталени Королевої, і в Віри Вовк пам'ятки XI ст. Софія, Лавра й Золоті

ворота органічно вписані в актуальне подієве тло XX–XXI ст., зокрема, зображені на фоні розрухи після Другої світової війни і сучасного російсько-українського протистояння. В усіх цих контекстах давні київські святині втілюють тривкість фундаментальних основ національного буття й історичної пам'яті народу. Будучи неодноразово руйновані впродовж століть, але вцілілі, збережені до сьогодні, вони символізують ідею незнищенності українського духу і його сакральних вартостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Віра. Бердо. Ріо-де-Жанейро : Contraste, 2019. 72 с.
2. Вовк Віра. Вогонь Купала. Львів : БаК, 2014. 140 с.
3. Вовк Віра. Героїка. Ріо-де-Жанейро – Львів : Колір ПРО, 2022. 88 с.
4. Вовк Віра. Зеніт. Львів: БаК, 2012. 102 с.
5. Вовк Віра. Знамено, повісті і романи. Львів : БаК, 2011. 520 с.
6. Вовк Віра. Ораторія хвали. Львів : БаК, 2015. 168 с.
7. Вовк Віра. Поезії. Київ : Родовід, 2000. 424 с.
8. Вовк Віра. Проза. Київ : Родовід, 2001. 448 с.
9. Вовк Віра. Ромен-зілля. Дніпропетровськ : Пороги, 2007. 66 с.
10. Вовк Віра. Спогади. Київ : Родовід, 2003. 456 с.
11. Вовк Віра. Театр. Київ : Родовід, 2002. 448 с.
12. Вовк Віра. Україні. Ріо-де-Жанейро: Contraste, 2019a. 56 с.
13. Вовк Віра. Яблуко на Спаса. Ріо-де-Жанейро : Contraste, 2021. 54 с.
14. Демська-Будзуляк Л. Простір пам'яті vs пам'ять місця (антологія «Воєнний стан»: культурна географія російсько-української війни). *Слово і Час*. 2025. № 1 (739). С. 71–83.
15. Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. / пер. Г. Кьоран, В. Сахна. Київ : Основи, 2001. 592 с.
16. Копач О. Наталена Королева. Вінніпег : Накладом УВАН, 1962. 36 с.
17. Королева Н. Легенди старокіївські. Ч. I. Прага : Українське видавництво «Пробоем», 1942. 99 с.
18. Королева Н. Легенди старокіївські. Ч. II. Прага : Українське видавництво «Пробоем», 1943. 77 с.
19. Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ : КМ Академія, 2008. 367 с.
20. Мишанич О. Дивосвіти Наталени Королевої. *Королева Н. Предок. Легенди старокіївські*. Київ : Дніпро, 1991. С. 633–653.
21. Нора П. Теперішнє, нація, пам'ять / пер. А. Рєпи. Київ : Кліо, 2014. 272 с.

REFERENCES

1. Vovk, Vira (2019). Berdo [Berdo]. Rio-de-Zhaneiro : Contraste. [in Ukrainian].
2. Vovk, Vira (2014). Vohon Kupala [Kupala fire]. Lviv : BaK. [in Ukrainian].
3. Vovk, Vira (2022). Heroika [Heroic]. Lviv : Kolir PRO. [in Ukrainian].
4. Vovk, Vira (2012). Zenit [Zenith]. Lviv : BaK. [in Ukrainian].
5. Vovk, Vira (2011). Znameno, povisti i romany [Banner, stories and novels]. Lviv : BaK. [in Ukrainian].
6. Vovk, Vira (2015). Oratoriia khvaly [Oratory of praise]. Lviv : BaK. [in Ukrainian].
7. Vovk, Vira (2000). Poezii [Poetry]. Kyiv : Rodovid. [in Ukrainian].
8. Vovk, Vira (2001). Proza [Prose]. Kyiv : Rodovid. [in Ukrainian].
9. Vovk, Vira (2007). Romen-zillia [Chamomile potion]. Dnipropetrovsk : Porohy. [in Ukrainian].
10. Vovk, Vira (2003). Spohady [Memoirs]. Kyiv : Rodovid. [in Ukrainian].
11. Vovk, Vira (2002). Teatr [Theater]. Kyiv : Rodovid. [in Ukrainian].
12. Vovk, Vira (2019a). Ukraini [For Ukraine]. Rio-de-Zhaneiro : Contraste. [in Ukrainian].
13. Vovk, Vira (2021). Yabluko na Spasa [An apple for the Savior]. Rio-de-Zhaneiro : Contraste. [in Ukrainian].
14. Demska-Budzuliak, L. (2025). Prostir pamiati vs pamiat mistisia... [Space of Memory vs Memory of Place...]. *Slovo i Chas*, 1, 71–83. [in Ukrainian].
15. Eliade, M. (2001). Sviashchenne i myrske. Mify, snovyddinnia i misterii. [Sacred and Profane. Myths, Dreams and Mysteries]. (Koran, H. & Sakhno, V., Trans). Kyiv : Osnovy. [in Ukrainian].
16. Kopach, O. (1962). Natalena Koroleva [Natalena Koroleva]. Vinnipeg : Nakladom UVAN. [in Ukrainian].

17. Koroleva, N. (1942). *Legendy starokyivski* [Ancient Kyivan Legends]. P. 1. Praha : Proboiem. [in Ukrainian].
18. Koroleva, N. (1943). *Legendy starokyivski* [Ancient Kyivan Legends]. P. 2. Praha : Proboiem. [in Ukrainian].
19. Krymskyi, S. (2008). *Pid syhnaturou Sofii* [Under the Cipher of Sophia]. Kyiv : VD "KM Akademiia". [in Ukrainian].
20. Myshanych, O. (1991). *Dyvosvity Nataleny Korolevoi* [The Amazing Worlds of Natalena Koroleva]. In N. Koroleva, *Predok. Lehendy starokyivski* (pp. 633–653). Kyiv: Dnipro. [in Ukrainian].
21. Nora, P. (2014). *Teperishnie, natsiia, pamiat* [Present, nation, memory] (Riepa, A., Trans). Kyiv : KLIO. [in Ukrainian].

YU. N. HRYHORCHUK

PhD in Philology, Junior Researcher at the Department of Ancient Ukrainian Literature, Shevchenko Institute of Literature of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: yuliahryhorchuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-9359-1334>

**SACRAL TOPOS OF PRINCELY KIEV IN THE WORKS OF NATALENA KOROLEVA
AND WIRA WOWK: ASPECTS OF INTERPRETATION**

The article is devoted to the analysis of the interpretation of the sacred topos of princely Kyiv in the works of Natalena Koroleva and Wira Wowk. Special attention is focused on the study of the artistic reception of St. Sophia of Kyiv, the Golden Gates, and the Kyiv Pechersk Lavra. It is emphasized that these structures are described not only as artifacts of sacred art, but primarily as meaning places of memory, capacitors of cultural and spiritual meanings.

It is noted that the most frequently mentioned topos in the texts is Sophia of Kyiv. This is a multi-valued symbol that represents the sacred center of Kyiv and Ukraine. In N. Koroleva's prose, he personifies a spiritual alternative to the world of evil, a metaphysical hope for resurrection from ruin, embodied in the vision of myrrh-bearing women. In the poetry of Wira Wowk, he reflects the idea of protection, God's powerful care over Ukraine, personified in the image of the Virgin Mary-Oranta.

The artistic images of the Golden Gates (a symbol of princely power) and the Kyiv-Pechersk Lavra (the embodiment of the country's cultural heritage) are also original. The first is described through a legendary-apocryphal basis, the second through images of temples: the Assumption Cathedral, the bell tower (in Wira Wowk), as well as through the figures of monks of the Kyiv-Pechersk Monastery (in N. Koroleva).

At the same time, it was noticed that N. Koroleva mostly interprets events from the historical past of the country, interprets the plots of the Paterik, and stylizes the language and presentation of the chronicles. Wira Wowk, on the other hand, depicts current events of our time, involving biblical intertextuality, metaphorical writing, and symbolism.

It has been established that the basis of the artistic interpretation of the images of Sophia, the Lavra, and the Golden Gates in the works of both writers is historical parallelism, a comparison of the time planes of the 10th century and the 20th–21st centuries. In this context, the sacred topos of princely Kyiv represent the idea of the indestructibility of the Ukrainian people and their spiritual values in the crucible of dramatic trials of the past and present.

Key words: Natalena Koroleva, Wira Wowk, sacred topos, text, interpretation, image, symbol.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

УДК 338.001.36

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.3>**Ю. І. ДЕМ'ЯНЧУК***кандидат економічних наук, асистент кафедри перекладознавства**та контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура,**Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна**Електронна пошта: y.demianchuk@gmail.com**<https://orcid.org/0000-0001-8722-5568>***СЛОВОСПОЛУКИ З КОМПОНЕНТОМ «ВІЙНА»
У МАКРОЛІНГВОПОЛІТИЧНІЙ СИНЕРГЕТИЦІ ВОЄННОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

Статтю присвячено дослідженню словосполук із компонентом «війна» як невід'ємної складової воєнної комунікації – одного з ключових об'єктів макролінгвополітичної синергетики. Аналіз охоплює тексти різного функціонально-стильового маркування трьох історичних періодів: Першої світової, Другої світової і російсько-української війни разом із тим з'ясовує специфіку воєнної комунікації у внутрішньополітичному та зовнішньополітичному вимірах.

Студіювання словосполук у текстах офіційно-ділового стилю доби Першої світової війни засвідчило, що воєнну комунікацію вели через службові листи, телеграми, накази, оперативні донесення, зосібна у формі директив і комюніке. У документах переважала військово-політична лексика. У тогочасній публіцистиці виразні редакційні лінії газет визначали внутрішньополітичну воєнну комунікацію – насамперед The Manchester Guardian, що стала медійним посередником між державою та суспільством. Так само як і видання The Washington Post, яке зафіксувало збій у зовнішньополітичній воєнній комунікації: під час битви на Соммі 1916 року. Видання широко використовували метафори війни та військово-політичну термінологію. Виявлено, що у художніх текстах доби Першої світової війни воєнна комунікація постає контрапунктом двох реєстрів – смерті головного героя та безособового фронтового звіту, що особливо виразно простежено в романі Е. М. Ремарка “All Quiet on the Western Front” завдяки фразеологізмам. Натомість у романі Ернеста Гемінгвея “A Farewell to Arms” воєнна комунікація артикулює взаємодію дипломатії, а ще ідеології й моделює баланс сил у війні, спираючись на воєнно-політичні терміни.

Аналіз показав, що воєнну комунікацію в період Другої світової війни вели засобами офіційних документів (директив, меморандумів, комюніке). Окремим форматом були міжсоюзницькі конференції на яких узгоджували плани розгрому спільного ворога. Механізм упроваджували за принципом «централізоване планування – децентралізоване виконання», причому важливу роль відігравали лексеми, марковані війною, воєнно-політичні терміни, метафоричні порівняння. Газетні шпальти Другої світової підсилювали ілюкативний ефект офіційних повідомлень: від репортажів про бомбардування Нагасакі й капітуляцію Японії до публікації антологій листів аматорів. Засобами воєнної комунікації слугували: лексеми, марковані війною до того ж, військово-політична термінологія. Охарактеризовано воєнну комунікацію в художньому дискурсі – від описів бойових дій до проблематики примусової соціалізації в концентраційному таборі. Зокрема, у Прімо Леві “If This Is a Man” внутрішньополітичний вимір воєнної комунікації постає як естетично опосередкована «мікрополітика табору», вербалізована лексемами, що кодують ієрархію примусу. Натомість у трилогії Дж. Р. Р. Толкіна “The Lord of the Rings” зовнішньополітична воєнна комунікація моделює скоординовану взаємодію союзників – коаліції з виразною геополітичною ідентичністю «Заходу», де низка словосполучень виконує функцію військово-політичних маркерів.

Проаналізований матеріал засвідчує, що для воєнної комунікації періоду російсько-української війни визначальною є правова рамка: апеляції до Статуту ООН, резолюції, публічні виступи на засіданнях Ради Безпеки, а також процесуальні кроки Міжнародного Суду ООН – усе це формує спільний нормативно-інформаційний простір. У цьому фреймі поширена воєнно-політична термінологія. Наголошено на низці публіцистичних видань, у яких воєнна комунікація слугує «стрес-тестом» політики, що легітимує планування найгірших сценаріїв і водночас зосереджує увагу на внутрішньополітичному вимірі. У цих матеріалах задіяно військово-політичну термінологію, лексеми з воєнно-політичним навантаженням так само як і метафори війни. У художньому вимірі воєнна комунікація, виражена мікроепізодами, у творах Мета Галлахера “Daybreak” та Артура Дражека “Bridge in the Darkness” моделює і міждержавні сигнали, і внутрішньополітичні акценти.

Ключові слова: словосполучення із компонентом «війна», макролінгвополітична синергетика, лінгвістика війни, мова війни, лінгвополітична синергетика, воєнна комунікація.

Поставлення проблеми. Термінологія війни перебуває у фокусі наукової уваги дослідників, які прагнуть пояснити механізми

номінації воєнних реалій так само як і ідеологічну маркованість цієї лексики. Е. Кроуфорд, А. Лукін, Ж. Моубрей резюмують, що “у роки

після прийняття Женевських конвенцій термінологія «збройний конфлікт» по суті замінила термінологію «війна» в договірному дискурсі. Хоча «війна» й надалі вживалася в окремих випадках (наприклад, щодо «військовоположених»), «збройний конфлікт» залишалася домінуючою термінологією в договірному дискурсі – зокрема, 1954 року держави розробили та ухвалили Гаазьку конвенцію про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту» [Crawford, Lukin, Mowbray : 9].

Сучасні мовознавчі студії також підкреслюють, що класифікаційно-системний підхід розширює теоретичний простір мови війни, а акцент досліджень зміщується від теорії до практики: на перший план виходить прикладний аналіз лексики воєнного періоду у площині воєнної комунікації [Дем'янчук (а)]. Ось чому до невідкладних завдань макролінгвополітичної синергетики як окремого напрямку в парадигмі лінгвополітичної синергетики обґрунтовано належить поглиблене вивчення словосполук із компонентом «війна» у внутрішньо- та зовнішньополітичних аспектах.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. В українських студіях словосполучення воєнної тематики нерідко редукують до проблематики неологізмів. Зокрема, О. Гриджук, Г. Городиловська та Л. Фльорко визначають: «військові неологізми (ВН) – це слова, словосполучення й вирази, виникнення яких зумовлене зовнішньополітичними чинниками, насамперед війною Росії проти України» [Гриджук, Городиловська, Фльорко : 21].

Цінним є доробок Л. Пашинської та Г. Школи. У праці “Neophrasems of the Russian-Ukrainian War Period (based on media material)”, присвяченій дослідженню мови ЗМІ, автори демонструють, що фразеологічна система української мови активно відображає зміни, зумовлені новими реаліями повномасштабної російської агресії проти України. Чимало нових фразеологічних одиниць (неофраземів) постають унаслідок переосмислення вільних словосполучень, їхньої детермінологізації, метафоризації та метонімізації [Pashynska, Shkola]. Показово й те, що серед неофразем помітне місце посідають стійкі словосполучення з елементами-топонімами, а саме ойконімами (топоніми-ойконіми – назви міст), горонімами

(топоніми-гороніми – назви населених пунктів) та топонімічними прикметниками.

З'яву неологізмів Т. Горохова та М. Бойко пояснюють політичними, економічними й соціальними зрушеннями: у такі періоди мова розвивається динамічніше, а запит на неологізми зростає [Горохова, Бойко : 215]. Значну увагу неологізмам приділяє й І. Кубич, яка зауважує, що, окрім позначення нових реалій, вони підсилюють експресію. Тому не дивно, що в часи війни помітна частина неологізмів має негативну конотацію. На її думку, “це є небажаним явищем для мови, оскільки її інтелектуальність знижується щодня на певний рівень, лайки й образливі слова стають для населення звичним явищем. Це свідчить про мовну свавільність, бо головне завдання мови – відображати реальність, на яку, на превеликий жаль, не всім і не в усьому вдається вплинути” [Кубич : 174].

Разом із тим слід зазначити, що вивчення неологізмів можливе переважно в умовах триваючого конфлікту – у режимі «тут і тепер». Це тимчасове явище, обмежене хронологічними рамками: щойно конфлікт завершується, відповідні одиниці перестають бути неологізмами. Натомість аналіз словосполучень, релевантних у різні історичні періоди, зокрема метафор війни (детальніше див.: “Метафори війни в експериментальній лінгвополітичній синергетиці: дисонанс між офіційною риторикою та емпіричною реальністю війни”) [Дем'янчук 2025 (d)] та воєнно- і військово-політичної лексики розширює лінгвістичний інструментарій і забезпечує міжчасову панораму воєнної комунікації.

Дослідженню словосполучень, зокрема неологізмів, передувала праця Йохана М. Г. ван дер Деннена “On War: Concepts, Definitions, Research Data – A Short Literature Review and Bibliography”, уперше опублікована як розділ у UNESCO Yearbook on Peace and Conflict Studies (1980), де автор аналізує поняття та дефініції війни. Нашу увагу привернула його теза: “термін «імперіалістична війна» відображає як ставлення до корінних причин війни, так і припущення про те, які держави винні в її розв'язанні. Крім того, значною мірою «природа війни» виявляється не на полі бою, а у ворожій поведінці та настановах, що характеризують зовнішню політику держави” [Van der Dennen : 128].

Саме ця праця спонукала нас до дослідження словосполук із компонентом «війна» у війсьній комунікації. Відповідно, **актуальність** цієї наукової **розвідки** полягає насамперед у новизні підходу: вперше словосполуки з компонентом «війна» розглянуто як гіперонімний клас, що інтегрує воєнно- та військово-політичну лексику, метафори війни й фразеологізми на позначення воєнних понять, а їхні приміри зведено в одному дослідженні.

Мета цієї студії – у площині макролінгвополітичної синергетики комплексно дослідити словосполуки із компонентом «війна», з'ясувати їхні функції у внутрішньо- та зовнішньополітичних вимірах воєнної комунікації в текстах офіційно-ділового, публіцистичного й художнього стилів Першої та Другої світових воєн і російсько-української війни.

Виклад основного матеріалу. У лінгвополітичній синергетиці ключовим концептуальним елементом виступає лінгвістика війни, що охоплює воєнний і військовий дискурси, зумовлюючи формування феномена воєнної комунікації [Дем'янчук 2025 (b)]. Саме вона стала пусковим механізмом, що започаткував процес становлення мови війни [Дем'янчук 2025 (c)]. У цьому дискурсивному просторі сформувалася група гіперонімів – словосполук із компонентом «війна».

Словосполуки із компонентом «війна» – це гіперонімний (лексико-семантичний і комунікативно-прагматичний) клас одиниць, у яких компонент «війна» подано експліцитно (прямо названо або репрезентовано дериватами) чи імпліцитно (через метафоричні та метонімічні перенесення, перифрази). Ці одиниці набувають нових конотативних значень (часто з негативним оцінним відтінком), постають в одній багатоконпонентних структурах і здійснюють прагматичний вплив на адресата (номінативний, оцінний).

До гіперонімного класу належать такі гіпонімні підкласи: воєнно- і військово-політична лексика, метафори війни, фразеологізми на позначення воєнних понять так само як і специфічні граматичні та синтаксичні конструкції й надфразові єдності. Їхня взаємодія зумовила виникнення лінгвополітичної синергії, яка проявила себе у формах позитивної, негативної, амбівалентної та підсилювальної. Позитивна

взаємодія мовних засобів забезпечила перехід системи мови війни від хаотичного до стабільного стану [Дем'янчук (a)].

Щоб глибше зрозуміти механізми лінгвополітичної синергії засобів мови війни, необхідно детально розглянути явище воєнної комунікації, яка перебуває у фокусі макролінгвополітичної синергетики.

Макролінгвополітична синергетика – міждисциплінарний напрям, що досліджує ключові виміри взаємодії мовних засобів і комунікативних практик у міжнародно-політичному та міжнародно-правовому дискурсах, у війсьній комунікації та аналізі збройних конфліктів, а також моделює мовні й дискурсивні зміни, зумовлені суспільно-політичними процесами.

Воєнна комунікація – це процес обміну інформацією в умовах війни між військовими структурами, цивільним населенням та органами влади за допомогою вербальних і невербальних засобів, з урахуванням особливостей мови війни [там само].

Залежно від характеру взаємодії виділяємо такі її підвиди: внутрішньополітична та зовнішньополітична воєнна комунікація.

Внутрішньополітична воєнна комунікація – це процес організації ефективного обміну інформацією всередині держави, що у кризові періоди набуває форми підвищеної готовності та виконує функцію оперативного реагування на надзвичайні ситуації.

Зовнішньополітична воєнна комунікація – це система забезпечення ефективного обміну інформацією у міждержавному просторі, що охоплює взаємодію в різних сферах міжнародного співробітництва: політичній (дипломатичний діалог, мирні перемовини, коаліційні союзи), економічній (торговельна співпраця, санкційна політика, міжнародна економічна допомога), безпековій (колективна оборона, обмін розвідданими, боротьба з тероризмом), науково-технічній (науково-технологічне партнерство, науково-дослідні проєкти і гранти), інформаційно-комунікаційній (стратегічне планування комунікації, протидія дезінформації), екологічній (екологічна безпека, управління природними ресурсами), культурній (культурна дипломатія, захист культурної спадщини), гуманітарній (евакуація цивільного населення, захист прав людини) тощо.

Варто підкреслити, що репрезентація воєнної комунікації в художньому дискурсі суттєво відрізняється від її реалізації в офіційно-діловому і публіцистичному дискурсах.

Воєнна комунікація в художньому тексті – це специфічний вимір літературної комунікації: опосередкований, переважно односторонній зв'язок між автором воєнної прози та перцептивним читачем, у межах якого мовні засоби моделюють досвід війни.

Внутрішньополітична воєнна комунікація в художньому тексті – це естетично артикульований комунікативний процес у площині внутрішньополітичного дискурсу, який встановлює зв'язок між автором воєнної прози (носієм певного герменевтичного горизонту) та перцептивним читачем і виконує функцію семіотичної ретрансляції досвіду війни, спрямованої на формування колективної пам'яті засобами художньої репрезентації.

Зовнішньополітична воєнна комунікація в художньому тексті – це концептуально сконструйована система репрезентацій міжсуб'єктних взаємодій, що розгортаються у площині збройного протистояння. У цьому вимірі художня інтерпретація виконує роль наративного механізму, який моделює формати дипломатії, союзництва й геополітичного позиціонування, транскодує зовнішньополітичні парадигми в художньо-семіотичний простір і феноменологічно осмислює воєнну реальність, репрезентуючи баланс сил, режими впливу, культурно-політичні ідентичності.

Аналіз воєнної комунікації в текстах різної функціонально-стильової маркованості дає змогу виявити світоглядні орієнтири органів державної влади, військових, цивільного населення, міжнародних організацій, а також письменників. Відповідно до завдань цього дослідження спершу розглянемо особливості воєнної комунікації в офіційно-діловому та публіцистичному стилях, а далі перейдемо до аналізу її художньої репрезентації.

Воєнну комунікацію періоду Першої світової війни вели через службові листи, телеграми, накази, оперативні донесення, зосібна у формі директив і комюніке Головних штаб-квартир і, з 1917 року, Верховної військової ради союзників.

У розділі “Methods of Decentralization” зведення документів *Policy-forming Documents*

of the American Expeditionary Forces подано службовий лист Ад'ютанта-генерала Головної квартири Американських експедиційних сил Роберта К. Девіса, адресований Інспектору-генералу, в якому окреслено засади децентралізації, а ще застережено від її хибного впровадження. Документ постановляє: “*In order to put a check on such improper expansion of the technical and administrative staff department offices at these headquarters: to prevent the creation of bureaus modeled on those of the War Department and insure the carrying out of the policy of decentralization desired by the Commander-in-Chief. He directs that you investigate and report as to what work now being handled here can be decentralized to the Line of Communications or other subordinate headquarters and other classes of same which would be centralized in particular offices at these headquarters*” [United States Army in the World War (1917-1919) : 103] (переклад: Щоб припинити неналежне розширення технічних і адміністративних підрозділів штабних управлінь при цих Головних штаб-квартирах, запобігти створенню бюро за зразком Військового департаменту та забезпечити реалізацію політики децентралізації, якої вимагає Головнокомандувач, він наказує вам з'ясувати й доповісти, яку роботу, що нині виконується тут, можна передати на Лінію комунікацій або до інших підпорядкованих штабів, а також визначити інші категорії робіт, які, навпаки, слід централізувати у відповідних підрозділах цих Головних штаб-квартир).

У цитованому фрагменті внутрішньополітична воєнна комунікація постає у вигляді управлінської директиви, яка завдяки чітким вимогам (розслідувати, відзвітувати) координує обмін інформацією всередині військово-адміністративної системи (англ. General Headquarters; військово-політичний термін), перерозподіляє завдання на Лінію комунікацій (англ. Line of Communications; військово-політичний термін) і підпорядковані штаби, запобігає бюрократичній надцентралізації. Вона також забезпечує оперативну готовність на підставі політики Головнокомандувача (англ. Commander-in-Chief; військово-політичний термін).

У розділі “Shipment of Troops” видання *United States Army in the World War, 1917–1919: Policy-forming Documents of the American Expeditionary*

Forces наведено телеграму з Головної штаб-квартири (Генерального штабу) Американських експедиційних сил від 19 квітня 1918 року, адресовану Міністру війни США. У ній із покликанням на телеграму № 1122 (п. 1) зафіксовано успішні підсумки наради та підтверджено досягнуті результати щодо реалізації домовленостей про відправку підрозділів. У тексті документа йдеться: “*General Whigham stated that he had come to discuss arrangements for carrying out the agreement of the Supreme War Council dated March 27 whereby American infantry and machine-gun units are to be given priority of shipment. According to the present understanding the British will be able to ship 60.000 troops per month and the Americans 60.000 making a total of 120.000 men per month beginning with the month of April*” [United States Army in the World War (1917-1919) : 329] (переклад: Генерал Вігем заявив, що прибув для обговорення заходів щодо виконання угоди Верховної військової ради від 27 березня, згідно з якою підрозділам американської піхоти та кулеметним частинам надається пріоритет у відправленні. Відповідно до наявних домовленостей, британці зможуть відправляти 60 000 військовослужбовців на місяць, а американці – 60 000, що загалом становитиме 120 000 осіб щомісяця, починаючи з квітня).

Уривок репрезентує зовнішньополітичну воєнну комунікацію в офіційно-діловому вимірі: на основі рішення Верховної військової ради (англ. Supreme War Council; військово-політичний термін) від 27 березня зафіксовано узгоджену міжсоюзницьку політико-безпекову координацію і логістичне планування пріоритетного відправлення (англ. priority of shipment; військово-політичний термін) підрозділів американської піхоти й кулеметних частин (англ. American infantry, machine-gun units; військово-політичні терміни), що свідчить про дієвий міждержавний обмін інформацією, поряд із функціонуванням механізмів коаліційного управління.

У публіцистичному полі цього періоду воєнну комунікацію формували виразно окреслені редакційні позиції газет.

На початку 1914 року низка британських видань, зокрема *The Manchester Guardian*, критично ставилася до вступу Великої Британії у війну, а її редактор Ч. П. Скотт закликав до

нейтралітету. Згодом газета підтримала уряд і фактично стала медійним посередником між державою та суспільством. Шпальти видання були сповнені новин про події в Європі, фотографіями руйнувань, розлогими коментарями. У межах Антанти координація розвідувальної інформації ще тривалий час лишалася фрагментарною й переважно двосторонньою. Після 1917 року офіційні механізми помітно зміцніли. Британська преса періодично висвітлювала виклики, з якими союзники стикалися під час узгодження дій у безпековій та інформаційно-комунікаційній сферах. Показовою ілюстрацією такої медіації став голос рубрики *Country Diary*. Її автор Артур Ніколсон одним із перших відреагував на подію, що змінила світ – убивство ерцгерцога Франца Фердинанда в Сараєво: “*Nicholson also made the first comments in the country diary about a world transformed by the assassination of Archduke Franz Ferdinand in Sarajevo. On the day war was declared, Coward’s short piece included the poignant line, “the disturbed spirit of the day”* [Nelson] (переклад: Ніколсон також зробив перші коментарі в рубриці *Country Diary* про світ, який змінило вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда в Сараєво. У день оголошення війни короткий матеріал Коварда містив зворушливий рядок: “потривожений дух дня”).

У цитованому фрагменті внутрішньополітична воєнна комунікація виконує роль оперативного медійного посередництва між державою та суспільством. Регулярна рубрика *Country Diary* фіксує “потривожений дух дня” (англ. the disturbed spirit of the day; метафора війни) після трагічних подій у Сараєві 1914 року й у день оголошення війни. До того ж передає широкій аудиторії сигнал про різку зміну суспільного стану.

Згодом, як пише *The Washington Post*, капітан британської армії Вільям П. Невілл закинув футбольний м’яч у “нічию землю” за кілька хвилин по 7:30 ранку 1 липня 1916 року – у момент початку однієї з найкривавіших битв в історії, битви на Соммі. Того дня близько 110 000 вояків, розташованих уздовж 13-мильної ділянки фронту, пішли в атаку; до 2 липня близько 60 000 із них було вбито або поранено. Одні лежали бездиханно серед колючого дроту, інші кричали з глибин вирв.

Невілл, командир роти 8-го Східно-Суррейського полку, напередодні відпустки в Лондоні купив чотири футбольні м'ячі по одному на кожен взвод і пообіцяв приз тим, хто першим “доставить” м'яч до німецької лінії. Історик Пол Фасселл зауважував, що удар м'яча в бік ворога відображав “спортивний дух” (цей жест уперше зафіксовано під час битви при Лоосі 1915 року).

У світлі цього символічного жесту виразно проступає збій у зовнішньополітичній військовій комунікації: британське командування помилково вважало, що масований артилерійський обстріл фактично знищив німецькі позиції. Як ідеться у публікації 2016 року: *“After a week-long bombardment, the British believed that the German positions would be all but destroyed, their barbed wire severed and the path to victory paved by shrapnel and bodies they would only have to step over. What they didn't know, however, was that the German troops opposite them were living comfortably, sometimes dozens of feet underground, in ventilated cement shelters as the allied guns pounded away”* [Gibbons-Neff] (переклад: Після тижневого бомбардування британці вважали, що німецькі позиції будуть практично знищені, колючий дріт перерізано, а шлях до перемоги прокладено осколками й тілами, через які їм залишиться лише переступити. Однак вони не знали, що німецькі війська навпроти них жили цілком комфортно, інколи на десятки футів під землею у вентильованих бетонних укриттях, поки союзницькі гармати безупинно гриміли).

Цей фрагмент засвідчує відсутність ефективної військової комунікації в безпековій та інформаційно-комунікаційній сферах: на рівні Антанти не спрацювали механізми спільної розвідки, багатоджерельної верифікації й зворотного зв'язку. Недоопрацьоване стратегічне інформування сформувало очікування “легкої” атаки – уявного “шляху до перемоги” (англ. *path to victory*; метафора війни). Тому, у штабі британців закріпилася помилкова картина “знищених” німецьких позицій (англ. *German positions*; військово-політичний термін).

У художньому дискурсі доби Першої світової війни військова комунікація оприявнює контрапункт двох реєстрів – смерті головного героя та безособового фронтового звіту. Водночас вона вибудовує комунікативний мікроепізод,

що моделює макровзаємодії дипломатії та ідеології й відтворює динаміку сили у війні через персоніфікований акт мовлення.

Наприкінці історії Пауля Боймера в романі *“All Quiet on the Western Front”* Еріх Марія Ремарк спершу надає слово самому героєві. У фрагменті окреслено відчай і усвідомлення фіналу: *“I am the last of us. The way leads back into battle. Let the months and the years come. They can bring me nothing more. I am so alone, and so without hope that I can confront them without fear”* [Remarque : 344] (переклад: Я – останній з нас. Шлях веде назад у бій. Нехай приходять місяці й роки. Вони вже нічого мені не принесуть. Я такий самотній і позбавлений надії, що можу зустріти їх без страху). Опісля автор лаконічно підсумовує: *“Paul Bäumer fell in October, 1918, on a day that was so quiet and still on the whole front, that the Army report confined itself to the single sentence: all quiet on the Western Front”* [Remarque : 346] (переклад: Пауль Боймер загинув у жовтні 1918 року, в день, коли на всьому фронті було так тихо й спокійно, що армійський рапорт обмежився одним-єдиним реченням: на Західному фронті без змін).

Уривок моделює естетично опосередкований контрапункт двох реєстрів – смерті Пауля Боймера, а ще безособового інституційного голосу (фронтового звіту). Саме на цій межі автор актуалізує внутрішньополітичну військову комунікацію. У воєнному герменевтичному горизонті твору показано, як державна бюрократична мова редукує травматичну подію до формули одного речення – *“All Quiet on the Western Front”* (укр. на Західному фронті без змін; фразеологізм), тобто відбувається семіотичне перенесення: реальне насильство постає як евфемістична “тиша”. Для читача це стає точкою онтологічного самоосмислення. Він співвідносить власну ідентичність із механізмами внутрішньодержавної комунікації, що нормалізують втрати, і водночас фіксує їх у колективній пам'яті. Точна темпоральна прив'язка (жовтень 1918 р.) підсилює наративну тяглість: зіткнення індивідуального й офіційного дискурсів “оголює” динаміку сили всередині держави, де інституційна мова “заспокоює” реальність, а література повертає їй людський вимір.

Воєнна комунікація в Гемінгвея дещо інакше акцентована, ніж у Ремарка: поруч із експлікацією бойових дій чітко окреслено побутову,

часто позитивно марковану тональність сцен, які на перший погляд відокремлені від війни, однак полярно з нею пов'язані.

Фредерік Генрі (Е. Hemingway “A Farewell to Arms”) дивився на сніг за вікном дому розпусти – “офіцерського дому”, де разом із приятелем допивав пляшку асті. Він спостерігав, як сніг падає повільно й важко, і розумів: на цей рік усе скінчено. Вище за течією гору так і не взяли; жодної гори за річкою не взяли – усе відклали на наступний рік. Його приятель помітив на вулиці капелана й покликав зайти. Після подачі спагеті й вина майор почав дошкуляти священникові: “*The Pope wants the Austrians to win the war*” the major vly and said. “*He loves Franz Joseph. That’s where the money comes ver the from. I am an atheist*” [Hemingway: 7] (переклад: “Папа хоче, щоб австрійці виграли війну”, – сказав майор. “Він любить Франца Йосифа. Звідти надходять гроші. Я – атеїст”).

Епізод демонструє, як у художньому дискурсі мікродіалог стає моделлю макровзаємодій дипломатії та ідеології й через персоніфікований акт комунікації відтворює динаміку сили у війні. Словосполучення “виграти війну” (англ. win the war) функціонує як воєнно-політичний термін. У репліці “*The Pope wants the Austrians to win the war*” воно кодує орієнтацію на перемогу саме австрійців (Австро-Угорщини), іншими словами маркує бажаний результат і конкретну сторону-переможця.

Воєнну комунікацію в період Другої світової війни вели засобами офіційних документів (директив, меморандумів, комюніке). Окремим форматом були міжсоюзницькі конференції на яких узгоджували плани розгрому спільного ворога.

У Національному архіві Великої Британії в документі “Home Front 1939–1945 (Part One): How did Britain fight the war at home?” підкреслено, що Друга світова війна небезпідставно вважалась “народною”, адже до неї були залучені не лише військові, а й цивільні. Відразу після оголошення війни 3 вересня 1939 року першим пріоритетом уряду стала евакуація дітей із промислових районів, перенаселених міст і територій, які очікувано мали стати цілями німецьких авіанальотів. Архівний нарис вичерпно описує перебіг першої хвилі евакуації: “*Local authorities implemented*

the plan at once. Mothers could take babies and young children with them, while school age children assembled in their school playgrounds to be marched to the nearest train station accompanied by teachers and volunteers. Children had a luggage label pinned to their coats with their names and destination. On arrival in rural areas – deemed safer from air raids – the children piled out and were met by a crowd of locals who had agreed with the billeting officer to take in evacuees. They walked around picking which child they wanted to take home: pretty little girls were soon chosen while farmers were on the look-out for strong lads to help with the harvest – one child recalled it being like a cattle market” [The National Archives 1939–1945 : 10] (переклад: Місцева влада негайно запровадила план. Матері могли брати з собою немовлят і малих дітей, а діти шкільного віку збиралися на шкільних майданчиках, звідки колонами вирушали до найближчої залізничної станції у супроводі вчителів і волонтерів. До їхніх пальт прикріплювали багажні етикетки з іменами та пунктом призначення. Прибувши до сільської місцевості, яку вважали безпечною від авіанальотів, діти “висипалися” з поїздів, і їх зустрічав натовп місцевих мешканців, які, узгодивши це з офіцером з розміщення, відповідальним за приймання евакуйованих, погодилися приймати дітей у своїх домівках. Люди ходили, вибираючи, яку дитину забрати додому: гарненьких дівчаток швидко розбирали, а фермери приглядалися до сильних хлопців, аби допомагали зі збором врожаю. Одна дитина згадувала, що це було схоже на ринок худоби).

У фрагменті тексту внутрішньополітична воєнна комунікація виконує функцію оперативного реагування органів влади (англ. local authorities; воєнно-політичний термін) на початок війни. Її першочергове завдання – евакуація дітей. Механізм реалізації організовано за принципом “централізоване планування – децентралізоване виконання” (англ. billeting officer to take in evacuees / офіцер з розміщення, відповідальний за приймання евакуйованих; вираз, що має військово-політичне навантаження). Разом із тим на мікрорівні зафіксовано порушення комунікації: практика “вибору” дітей приймаючими родинами (англ. it being like a cattle market; метафоричне порівняння) свідчить про потребу у прозорих і справедливих процедурах розподілу.

За підсумками Кримської конференції, викладеними в комюніке № 1417 “Communiqué Issued at the End of the Yalta Conference” (11 лютого 1945 р.) повідомлялося, що впродовж декількох днів прем’єр-міністр Великої Британії Вінстон С. Черчилль, президент Сполучених Штатів Америки Франклін Д. Рузвельт та голова Ради Народних Комісарів СРСР маршал Й. В. Сталін провели низку зустрічей. У розділі “The Defeat of Germany” окреслено військові плани трьох союзних держав щодо остаточної поразки Німеччини: *“We have considered and determined the military plans of the three allied powers for the final defeat of the common enemy. The military staffs of the three allied nations have met in daily meetings throughout the Conference. These meetings have been most satisfactory from every point of view and have resulted in closer coordination of the military effort of the three Allies than ever before”* [Office of the Historian. Department of State (USA)] (переклад: Ми розглянули й визначили військові плани трьох союзних держав щодо остаточної поразки спільного ворога. Військові штаби трьох союзних держав щоденно проводили наради протягом усієї Конференції. Ці засідання були надзвичайно успішними з усіх точок зору і забезпечили тіснішу, ніж будь-коли, координацію військових зусиль трьох союзників).

Фрагмент демонструє зразкову модель зовнішньополітичної воєнної комунікації: у політичному вимірі – це узгодження позицій союзників (англ. three allied powers / три союзні держави; воєнно-політичний термін), у безпековому – спільне планування бойових дій (англ. military plans / військові плани; воєнно-політичний термін; англ. final defeat of the common enemy / остаточна поразка спільного ворога; вираз, що має воєнно-політичне навантаження), у інформаційно-комунікаційному – регулярні механізми обміну (англ. daily meetings throughout the Conference / щоденні зустрічі протягом усієї Конференції; вираз, що має воєнно-політичне навантаження). Лексеми, марковані війною (англ. considered and determined / розглянуто і визначено та most satisfactory / найбільш задовільний) виконують функцію кодів дипломатичного дискурсу, що трансформують стратегічні настанови в тактичні рішення.

Газетні шпальти Другої світової підсилювали ілюкативний ефект офіційних повідомлень: від репортажів про бомбардування Нагасакі й капітуляцію Японії до публікації антологій листів аматорів, що охоплювали досвід морських піхотинців на Гуадалканалі, льотчиків у Британії, артилеристів у Північній Африці, інженерів на Алясці, а ще моряків у Тихому океані.

У статті The Washington Post “This fighter pilot flew the last mission over Japan in WWII. Then he learned to love his enemy” висвітлено історію капітана Джеррі Єлліна і його напарника Філа Шламберга. 13 серпня 1945 року за чотири дні після атомного бомбардування Нагасакі, Японія лежала в руїнах, однак імператор Хірохіто ще не оголосив капітуляції. Капітан Єллін, льотчик-винищувач військово-повітряних сил США отримав наказ наступного дня завдати ударів по цілях у районі міста Нагоя. Його ескадрилья з 16 літаків мала діяти з повітря. Вранці 14 серпня Єллін вирушив у місію, а Шламберг ішов у парі, тримав стрій на крилі P-51 Mustang. За кілька годин Японія таки капітулювала, проте звістка до пілотів дійшла значно пізніше: *“It wasn’t until eight hours later, after Yellin landed back on Iwo Jima and exited his cockpit, that he learned he had just flown the final combat mission of World War II. The news was a bitter relief: Japan had surrendered and the war was over. But the surrender was announced three hours before the planes would descend over Japanese land and begin striking targets. Word that the war was won had not reached the pilots, who had listened for the code word “Utah” to abort their mission. The command never came”* [Eltagouri] (переклад: Лише через вісім годин, коли Єллін приземлився на Іводзімі й вийшов із кабіни пілота, він дізнався, що щойно виконав останню бойову місію Другої світової війни. Новина принесла гірке полегшення: Японія капітулювала, війна закінчилася. Але капітуляцію оголосили за три години до того, як літаки зайшли над японську територію і почали бити по цілях. Звістка про завершення війни не дійшла до пілотів, які чекали кодове слово “Utah” для скасування місії. Команда так і не надійшла).

Цей приклад наочно демонструє, як порушення у внутрішньополітичній воєнній комунікації здатне спричинити непоправні втрати. З одного боку, за протоколом оперативного

реагування кодове слово “Utah” слугувало чітким сигналом до припинення місії (англ. to abort the mission / перервати місію; військово-політичний термін), який у режимі підвищеної готовності мав миттєво зупинити удар після політичного рішення про капітуляцію. З іншого боку, у військовій вертикалі виникла інформаційна асиметрія: повідомлення про капітуляцію Японії (англ. Japan had surrendered / Японія капітулювала; воєнно-політичний термін), що фактично знаменувало кінець війни (англ. the war was over / війна закінчилася; вираз із воєнно-політичним навантаженням) з’явилося раніше, ніж його довели до пілотів. Некоординовані канали зв’язку викликали оперативну затримку. Відсутність двостороннього зв’язку «центр ↔ підрозділ ↔ центр» спричинив критичний розрив між політичним рішенням і тактичними діями, що призвело до невиправданих втрат.

Щоб невійськовій аудиторії краще збагнути життя солдатів у роки війни було видано антологію листів, яка висвітлює і театр воєнних дій, і умови служби в різних родах військ на кількох континентах.

Л. Барнет у статті “A Hundred Amateur Writers Report on World War II” для The New York Times подає огляд антології “A Book of War Letters” – збірки сотень листів авторів-аматорів під редакцією Гаррі Е. Моула і частково репрезентує висновки, що постають із цього корпусу. На думку критика, сукупно ці голоси досягають того, чого не спромігся жоден професійний письменник, військовий кореспондент чи історик за всі мільйони добре оплачуваних слів від часів Перл-Гарбора. В одному томі подано панораму глобальної війни в обох півкулях – від тренувальних таборів до фронтів, на всіх широтах і довготах, на океанах і суходолі. На додачу, що не менш важливо відтворено настрої, гумор і, зокрема, ідеали американського солдата Другої світової війни. Як підсумовує Барнет: *“In overall effect, Mr. Maule’s anthology is kaleidoscopic; every theatre of war is represented, and virtually every branch of the armed forces. Section by section, letter by letter, its focus shifts from contemplation of marines on Guadalcanal to airmen in Britain, to artillerymen in North Africa, to engineers in Alaska, to sailors in the vast Pacific”* [Barnett :

79] (переклад: Загалом антологія пана Моула має калейдоскопічний характер: у ній представлено кожен театр воєнних дій і практично всі роди збройних сил. Розділ за розділом, лист за листом її фокус зміщується від розповідей про морських піхотинців на Гуадалканалі до льотчиків у Британії, артилеристів у Північній Африці, інженерів на Алясці та моряків у безмежному Тихому океані).

Фрагмент висвітлює міждержавний вимір: антологія функціонує як інструмент зовнішньополітичної воєнної комунікації, що синтезує бойовий досвід у цілісну картину війни. Лексеми, марковані війною (англ. section by section / розділ за розділом, letter by letter / лист за листом) підкреслюють кумуляцію мікросвідчень у макропанораму зовнішньополітичної взаємодії. Така “калейдоскопічність” листів працює як культурно-інформаційний канал зовнішньої комунікації: вона узагальнює коаліційні зусилля і формує уявлення про геополітичний масштаб війни. Мовні одиниці (англ. theatre of war / театр воєнних дій і branch of the armed forces / рід збройних сил) виконують функцію військово-політичних маркерів, що окреслюють структуру воєнної кампанії.

Художній дискурс періоду Другої світової війни зміщує акценти воєнної комунікації з опису бойових дій на проблематику примусової соціалізації у концентраційному таборі.

Прімо Леві у розділі “Our Nights” (“If This Is a Man”) розповідає, що після двадцяти днів у “Ка-бе” (лазарет), коли рана на нозі вже майже загоїлася, його виписали – і це стало прикритим розчаруванням. Виписка запускає болісний і небезпечний період повторної адаптації. Тих, хто не має жодних “зв’язків” не повертають до попереднього блоку. За незрозумілими критеріями їх переводять до інших бараків і призначають на іншу роботу. Виписують голими, видають “новий” одяг і взуття, які треба нашвидкуруч підлаштувати під себе, знову діставати ложку й ніж – словом, починати все спочатку. Цей досвід Леві передає у тексті: *“They have to worry about acquiring a new spoon and knife as at the beginning. And finally – and this is the gravest aspect – they find themselves inserted in an unknown environment, among hostile companions never seen before, with leaders whose characters they do not know and against whom it is*

consequently difficult to guard themselves” [Levi : 66] (переклад: Їм доводиться знову клопотатися про нову ложку та ніж, як і на початку. І нарешті – і це найсерйозніший аспект, вони опиняються в незнайомому середовищі, серед ворожих товаришів, яких ніколи раніше не бачили, з начальниками, характеру яких вони не знають і від яких, відповідно, важко вберегтися).

У цьому фрагменті внутрішньополітична воєнна комунікація постає як естетично опосередкована “мікрополітика табору”. Через побутову деталь (нової ложки й ножа) Леві моделює примусовий цикл повторної соціалізації, у межах якого діє різка асиметрія влади (англ. *unknown environment* / невідоме середовище, *hostile companions* / ворожі товариші, *leaders* / начальники; військово-політичні лексеми, що маркують ієрархію примусу). Злам горизонтальних зв’язків і повтор мотиву “як на початку” закріплюють темпоральну циклічність, а авторський герменевтичний горизонт залучає читача до осмислення режимної влади концентраційного табору, інтегрованої у військово-політичну систему.

Вартує уваги воєнна комунікація між союзниками у фентезійному світі Дж. Р. Р. Толкіна, що підсилює бойовий моральний дух.

У четвертому розділі третього тому трилогії “The Field of Cormallen” (J. R. R. Tolkien “The Lord of the Rings”) змальовано мить, коли довкола численних пагорбів лютували війська Мордору. У розпал вирішального штурму під темними тінями Назгулів і непохитним поглядом Гандальфа з’являються Орли, запалюючи в Капітанів Заходу нову надію. Їхній приліт стає сигналом до контратаки: з пагорбів вириваються лицарі Гондору, Вершники Рохану та Дунедайни Півночі. Цю сцену відображено у фрагменті: “*Then all the Captains of the West cried aloud, for their hearts were filled with a new hope in the midst of darkness. Out from the beleaguered hills knights of Gondor, Riders of Rohan, Dúnedain of the North, close-serried companies, drove against their wavering foes, piercing the press with the thrust of bitter spears*” [Tolkien : 1242] (переклад: Тоді всі Капітани Заходу вигукнули вголос, бо їхні серця сповнилися нової надії серед півми. З обложених пагорбів рушили лицарі Гондору, Вершники Рохану, Дунедайни Півночі, щільними загонами

й ударили по хиткому ворогові, прорізаючи його ряди ударами лютих списів).

Уривок моделює взаємодію союзників у міждисциплінарній системі: суб’єктами виступають Капітани Заходу (англ. *Captains of the West*; позначає коаліційне лідерство, воєнно-політичний термін) та об’єднані сили – лицарі Гондору, Вершники Рохану, Дунедайни Півночі (англ. *knights of Gondor, Riders of Rohan, Dúnedain of the North*; військово-політичні терміни), що становлять коаліцію з виразною геополітичною ідентичністю “Заходу”. Вербальний сигнал (англ. *cried aloud* / вигукнули вголос; лексема, маркована сферою військової справи) виконує функцію комунікативного тригера, який трансформує морально-політичний фрейм (англ. *new hope in the midst of darkness* / нова надія серед півми; вираз, що має військово-політичне навантаження) у синхронізовану дію (англ. *close-serried companies drove against their wavering foes* / щільними загонами ударили по хиткому ворогові; вираз, що має військово-політичне навантаження) і у такий спосіб переводить зовнішньополітичну парадигму союзництва в оперативно-військову координацію.

Для воєнної комунікації періоду російсько-української війни визначальною стала правова рамка – апеляції до Статуту ООН, резолюції та публічні виступи на засіданнях Ради Безпеки, так само як і процесуальні кроки Міжнародного Суду ООН, що формують спільний нормативно-інформаційний простір.

Виступ Президента України на засіданні високого рівня Ради Безпеки ООН 24 вересня 2024 року підкреслив ключову тезу: “*Russia’s war against Ukraine will end because the UN Charter will work. It must work. Our Ukrainian right to self-defense must prevail. Our cooperation with nations of the world who value life as we do. Our territorial integrity. Our sovereignty, the independence of our country. We are defending what every nation would surely want to protect for itself. And what the UN Charter grants to all*” [PRESIDENT OF UKRAINE] (переклад: Війна Росії проти України завершиться, бо запрацює Статут ООН. Він має запрацювати. Наше українське право на самооборону має переважати. Наша співпраця з державами світу, які так само, як і ми, цінують життя. Наша територіальна цілісність. Наш суверенітет, незалежність

нашої держави. Ми захищаємо те, що кожна нація напевно прагнула б захистити для себе. І те, що Статут ООН гарантує всім).

У цьому фрагменті внутрішньополітична воєнна комунікація виступає як антикризове звернення лідера, що всередині держави виконує кілька функцій: (1) задає правову рамку оборони через апеляцію до Статуту ООН (англ. UN Charter; воєнно-політичний термін); (2) консолідує суспільство довкола незмінних ціннісних маркерів – територіальної цілісності, суверенітету та незалежності (англ. territorial integrity; sovereignty; independence; воєнно-політичні терміни). Цей акцент на Статуті ООН безпосередньо узгоджується з правовим вектором міжнародної політики.

Зокрема, у пресрелізі від 31 січня 2025 року Міжнародного Суду ООН йдеться про те, що 18 листопада 2024 року Російська Федерація подала контрмеморандум із зустрічними вимогами у справі “Україна проти Російської Федерації” щодо звинувачень у геноциді. Україна заперечила їхню допустимість. Відповідно до п. 3 ст. 80 Регламенту Суду сторонам встановлено терміни для письмового подання: до 20 травня 2025 року – Україні, та до 22 вересня 2025 року – Російській Федерації. Після цього Суд вирішить питання допустимості зустрічних вимог.

Разом із тим, 2 лютого 2024 року Міжнародний Суд ООН ухвалив рішення щодо попередніх заперечень, у якому зазначено: “*On 2 February 2024, the Court rendered its Judgment on the preliminary objections, in which it found that it had jurisdiction to examine the claim of Ukraine requesting the Court to “[a]djudge and declare that there is no credible evidence that Ukraine is responsible for committing genocide in violation of the Genocide Convention in the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine”, and that the claim was admissible. The case could therefore proceed to the merits*” [International Court of Justice] (переклад: 2 лютого 2024 року Суд виніс рішення щодо попередніх заперечень, у якому встановив, що має юрисдикцію розглядати позов України з проханням до Суду “ухвалити та проголосити, що немає достовірних доказів того, що Україна несе відповідальність за вчинення геноциду з порушенням Конвенції про геноцид у Донецькій та Луганській

областях України”, а також що цей позов є прийнятним. Відтак справа могла перейти до розгляду по суті).

Фрагмент репрезентує зовнішньополітичну воєнну комунікацію на кількох рівнях – правовому та інформаційно-комунікаційному. У правовому контексті рішення Міжнародного Суду ООН щодо попередніх заперечень (англ. preliminary objections; термін, маркований війною) підтверджує його юрисдикцію (англ. jurisdiction; термін, маркований війною) тим самим вибудовує спільну нормативно-інформаційну основу для держав. На інформаційно-комунікаційному рівні висновок Міжнародного Суду ООН про відсутність достовірних доказів виступає антикризовим сигналом, що звужує простір для дезінформації про нібито “геноцид”, інкримінований Україні.

У публіцистиці воєнна комунікація виконує різні функції: у Боба Вудворда (“War”) – “стрес-тест” політики, що легітимує планування крайніх сценаріїв. Натомість у The Washington Post наголошено на незмінності ключових цілей російських атак від початку повномасштабного вторгнення.

Колін Кал (B. Woodward “War”), радник міністра оборони Ллойда Остіна, розмірковував, чи не настільки відчайдушним є Путін, щоб вдатися до застосування тактичної ядерної зброї на полі бою, аби зупинити український наступ. Він згадав сцену з “Володаря перснів” (J. Tolkien “The Lord of the Rings”) як це подано в тексті: “*Kahl recalled a scene in The Lord of the Rings where Gandalf slams his staff into the ground and declares “You shall not pass”. Was there a version of that where Putin used a dozen tactical nuclear weapons in southern Ukraine to obliterate Ukrainian forces charging toward Kherson, and ultimately Crimea?*” [Woodward : 154] (переклад: Кал згадав сцену з “Володаря перснів”, де Гандальф вдаряє посохом об землю й виголошує: “Ти не пройдеш!”). Чи не може бути такого варіанту, за якого Путін застосує десятки тактичних ядерних боєприпасів на півдні України, щоб вщент знищити українські сили, що наступають на Херсон і зрештою на Крим?).

Розглянутий фрагмент демонструє зовнішньополітичну воєнну комунікацію попереджувального характеру, яка спираючись на

метафору війни (англ. *you shall not pass* / не пройдеш) активує когнітивну схему “межа/прохід” і в політичному дискурсі маркує “червону лінію”, синхронізуючи очікування союзників і опонента. Гіпотетичне запитання (“Was there a version...?”) виконує функцію стрес-тесту політики, легітимуючи планування крайніх сценаріїв. Водночас ключовий ризик такого підходу – спіраль ескалації, адже публічне проговорювання ядерного сценарію може ненавмисно підвищувати ставки.

Отож, апеляція до крайніх сценаріїв не видається випадковою: з огляду на триваючі масовані удари РФ, інформаційний простір фіксує продовження бойових дій, а не поступ до переговорів.

У статті *The Washington Post* “Russia launches over 500 drones and missiles at Ukraine as Zelenskyu seeks more support” від 3 вересня 2025 року повідомляється, що президент України Володимир Зеленський заявив про запуск Росією понад 500 безпілотників і двох десятків ракет по Україні, коли він та європейські лідери вели переговори, щоб посилити оборону та зрушити з місця поки що невдалі мирні ініціативи під керівництвом США. Автор статті підкреслює головні цілі російських атак: “*The main Russian nighttime targets were civilian infrastructure, especially energy facilities, Ukrainian President Volodymyr Zelenskyu said, as another winter approaches three years after Russia’s all-out invasion of its neighbor. The attacks targeted mainly western and central Ukraine and wounded at least five people, the Ukrainian air force said*” [Novikov] (переклад: Головними цілями нічних атак Росії були об’єкти цивільної інфраструктури, передусім енергетики, заявив президент України Володимир Зеленський, коли наближається ще одна зима – через три роки після повномасштабного вторгнення Росії в сусідню державу. За даними Повітряних сил України, удари були спрямовані переважно по західних і центральних регіонах країни, і щонайменше п’ятеро людей зазнали поранень).

Уривок виконує базові завдання внутрішньополітичної воєнної комунікації: оперативно інформує, окреслює кризову рамку, координує органи влади й готує населення до можливих наслідків ударів по енергетичній інфраструктурі. Оперативне інформування забезпечують

мовні маркери: *Russian nighttime targets* (укр. цілі нічних атак Росії; військово-політичний термін); *the attacks targeted mainly western and central Ukraine* (укр. удари були спрямовані переважно по західних і центральних регіонах України; вираз із військово-політичним навантаженням); *wounded at least five people* (укр. щонайменше п’ятеро людей зазнали поранень; вираз із військово-політичним навантаженням). Кризову рамку задають: *civilian infrastructure* (укр. цивільна інфраструктура; воєнно-політична лексема); *energy facilities* (укр. об’єкти енергетики; воєнно-політична лексема); *three years after Russia’s all-out invasion* (укр. три роки після повномасштабного вторгнення Росії; вираз із військово-політичним навантаженням). Координаційну площину окреслюють інституційні найменування: *Ukrainian President* (укр. президент України; воєнно-політичний термін) та *Ukrainian air force* (укр. Повітряні сили України; воєнно-політичний термін).

У художньому вимірі воєнна комунікація постає у вигляді мікроепізодів, що моделюють міждержавні сигнали та внутрішньополітичні змістові акценти.

Перебуваючи у Львові, капрал Люк Пакстон і штаб-сержант Хан Лі з 173-го повітряно-десантного полку армії США (М. Gallagher “Daybreak”) опинилися під прицілом медіа: до них підійшла журналістка та поцікавилася, чи Люк приїхав до України, щоб вступити до легіону. Далі – цитата: “*You’re here to join the legion, right? You have that look!*” [Gallagher : 10] (переклад: Ви ж тут, щоб вступити до легіону, так? У вас саме такий вигляд!).

Ця репліка є мікроактом, який медіа конвертують у зовнішньополітичний сигнал: вона підкреслює формат підтримки (політична та безпекова сфери). Змістовий тригер (англ. *join the legion* / вступити до легіону; термін, маркований сферою військової справи) виступає індикатором міжнародної залученості. Навіть за мінімального обсягу текст активує механізми міждержавного комунікаційного простору, хоча інші сфери (науково-технічна, гуманітарна тощо) у цьому фрагменті прямо не вербалізовані.

Зміну реєстрів – від побутового діалогу до політичної оцінки війни спостерігаємо в романі Артура Дражека “*Bridge in the Darkness.*”

Під час розмови в барі з дядьком Павловим Алекс перевів погляд на екран телевізора й усвідомив, що в новинах говорять про його рідну країну. Відтоді, як вони приїхали до Варшави він рідко стежив за подіями: окрім зв'язку з Аароном, якому вдалося дістатися до Німеччини та з Федором, який досі перебував в Україні, майже не користувався соцмережами. Тож слова дядька Павлова спонукали Алекса до роздумів: *“Those Moskal. They can never swallow the fact that we are an independent nation”, Uncle Pavlov said. “Putin is nothing but a psychopath, and if only NATO would invade Russia”* [Drazek : 80] (переклад: “Ці москалі. Вони ніколи не змиряться з тим, що ми незалежна нація”, – сказав дядько Павлов. “Путін – не що інше, як психопат, і якби тільки НАТО вторглося в Росію”).

Побутова сцена у тексті слугує естетично опосередкованою моделлю взаємодії внутрішнього та зовнішнього вимірів війни. У її межах внутрішньополітична воєнна комунікація репрезентована в семіотично сконденсованій формі: афірмація суверенітету (англ. *we are an independent nation* / ми – незалежна нація; вираз, що має воєнно-політичне навантаження) легітимує оборону, тоді як патологізуюча номінація лідера (англ. *Putin is nothing but a psychopath* / Путін – не що інше, як психопат; вираз, що має воєнно-політичне навантаження) виконує функцію моральної делегітимації противника. Сукупність цих висловів ретранслює зовнішньополітичні змістові акценти у внутрішній публічний простір.

Таким чином, у макролінгвополітичній синергетиці словосполучки з компонентом «війна» виконують роль комунікативних кодів, що структурують правову, безпекову й інформаційно-комунікаційну взаємодію, синхронізують внутрішні та зовнішні контури воєнної комунікації, кумулюють мікросвідчення в макропанораму конфлікту, переводять стратегічні настанови у тактичні дії, до того ж стабілізують мовну систему в умовах війни. Результатом такого аналізу є фреймова модель механізмів воєнної комунікації – від окреслення концептуальних рамок до запуску рішень, що дає змогу розпізнавати маніпуляції й прогнозувати розвиток конфлікту.

Висновки. Проведене дослідження засвідчує, що словосполучки із компонентом «війна» є невід’ємним елементом воєнної комунікації – одного з ключових об’єктів

макролінгвополітичної синергетики, що проаналізовано на матеріалі трьох історичних періодів: Першої світової, Другої світової і російсько-української війни.

У текстах офіційно-ділового стилю доби Першої світової внутрішньополітичну та зовнішньополітичну воєнну комунікацію вели через службові листи, телеграми, накази, оперативні донесення, а ще у формі директив і комюніке Головних штаб-квартир та (від 1917 року) Верховної військової ради союзників. В документах домінує військово-політична лексика, що окреслює засади децентралізації так само як застереження щодо її хибного впровадження.

У тогочасній публіцистиці саме виразні редакційні лінії газет визначали внутрішньополітичну воєнну комунікацію – насамперед *The Manchester Guardian*, що стала медійним посередником між державою та суспільством. Шпальти видання були сповнені новин про події в Європі, фотографій руйнувань і розлогих коментарів. Британська преса періодично висвітлювала виклики координації союзників у безпековій, зосібна інформаційно-комунікаційній площинах і нерідко вдавалася до метафор війни. Водночас американська преса, як-от *The Washington Post* у ретроспективних публікаціях засвідчила збій у зовнішньополітичній воєнній комунікації: під час битви на Соммі 1916 року британське командування помилково вважало, що масований артилерійський обстріл фактично знищив німецькі позиції, що в підсумку спричинило значні втрати. Видання широко використовувало метафори війни та військово-політичну термінологію на позначення ключових акторів, процесів і наслідків бойових дій.

Художній дискурс доби Першої світової війни демонструє, як внутрішньополітична воєнна комунікація оприявнює контрапункт двох регістрів – смерті головного героя, а ще безособового фронтового звіту у романі Е. М. Ремарка *“All Quiet on the Western Front”*, зокрема завдяки фразеологізмам. Натомість у Гемінгвея *“A Farewell to Arms”* зовнішньополітична воєнна комунікація артикулює макровзаємодії дипломатії та ідеології й відтворює динаміку сили у війні через персоніфікований акт мовлення, спираючись на воєнно-політичні терміни.

Воєнну комунікацію в період Другої світової війни вели засобами офіційних документів

(директив, меморандумів, комюніке), зосібна у форматі міжсоюзницьких конференцій, на яких узгоджували плани розгрому спільного ворога. На внутрішньополітичному рівні вона виконувала функцію оперативного реагування органів влади на початок війни. Механізм упроваджували за принципом «централізоване планування – децентралізоване виконання», причому важливу роль відігравали лексеми, марковані війною, воєнно-політичні терміни, метафоричні порівняння. У корпусі документів, насиченому такою термінологією проступає зразкова модель зовнішньополітичної воєнної комунікації: у політичній площині – узгодження позицій союзників; у безпековій – спільне планування бойових дій; в інформаційно-комунікаційній – регулярні механізми обміну.

Газетні шпальти періоду Другої світової війни посилювали ілюкативну силу офіційних повідомлень – від репортажів про бомбардування Нагасакі й капітуляцію Японії до публікацій антологій листів, що охоплювали досвід морських піхотинців на Гуадалканалі, льотчиків у Британії, артилеристів у Північній Африці, інженерів на Алясці так само як і моряків у Тихому океані. Разом із тим цей досвід переконливо свідчить: збої у внутрішньополітичній воєнній комунікації можуть призводити до непоправних втрат. Відсутність двостороннього зв'язку «центр ↔ підрозділ ↔ центр» породжує критичний розрив між політичними рішеннями та їх тактичним втіленням на місцях, що в підсумку веде до невинуватених втрат. У зовнішньополітичному вимірі антологія як жанр слугує засобом воєнної комунікації: лексеми, марковані війною, і військово-політична термінологія акумулюють мікросвідчення в макропанораму міжсоюзницької взаємодії.

Художній дискурс доби Другої світової війни зміщує акценти воєнної комунікації від опису бойових дій до проблематики примусової соціалізації в концентраційному таборі. У Прімо Леві «If This Is a Man» внутрішньополітична воєнна комунікація постає як естетично опосередкована «мікрополітика табору», вербалізована лексемами, що кодують ієрархію примусу. Натомість у Дж. Р. Р. Толкіна «The Lord of the Rings» зовнішньополітична воєнна комунікація моделює скоординовану взаємодію союзників: Капітанів Заходу та об'єднаних

сил – лицарів Гондору, Вершників Рохану й Дунедайнів Півночі, як коаліції з виразною геополітичною ідентичністю «Заходу». В обох випадках ключові словосполучення виконують роль військово-політичних маркерів, що окреслюють структури влади поряд із, форматами взаємодії союзників.

Для воєнної комунікації періоду російсько-української війни визначальною є правова рамка – апеляції до Статуту ООН, резолюції та публічні виступи на засіданнях Ради Безпеки поряд із процесуальними кроками Міжнародного Суду ООН, що формують спільний нормативно-інформаційний простір. У внутрішньополітичному вимірі виступ Президента України на засіданні високого рівня Ради Безпеки ООН 24 вересня 2024 року виконує кілька функцій: (1) задає правову рамку оборони через апеляцію до Статуту ООН; (2) консолидує суспільство довкола сталих ціннісних орієнтирів – територіальної цілісності, суверенітету та незалежності. У зовнішньополітичному вимірі це корелює з практикою Міжнародного Суду ООН: рішення щодо попередніх заперечень підтверджує юрисдикцію Суду й тим самим вибудовує спільну нормативно-інформаційну основу для держав. На інформаційно-комунікаційному рівні висновок Суду про відсутність «достовірних доказів» звужує простір для дезінформації про нібито «геноцид», інкримінований Україні. Воєнно-політичні терміни виконують функцію комунікативних тригерів цієї рамки.

У публіцистиці воєнна комунікація виконує різні функції. У Боба Вудворда «War» вона слугує «стрес-тестом» політики, що легітимізує планування крайніх сценаріїв. Зовнішньополітичний ракурс тут має попереджувальний характер: метафори війни активізують когнітивну схему «межа/прохід», що в політичному дискурсі окреслює «червону лінію», синхронізуючи очікування союзників і опонента. З іншого боку, у The Washington Post акцент спрямовано на внутрішньополітичний вимір: оперативне інформування, формування кризової рамки, координацію інституцій і підготовку населення до можливих наслідків ударів по енергетичній інфраструктурі. При цьому журналісти наголошують на незмінності ключових цілей російських атак від початку повномасштабного вторгнення. У кожному з двох випадків

задіяно військово-політичну термінологію, лексеми з воєнно-політичним навантаженням і метафори війни, що виконують роль комунікативних тригерів цих процесів.

У художньому вимірі воєнна комунікація постає як низка мікроепізодів у Мета Галлахера “Daybreak” та Артура Дражека “Bridge in the Darkness”, що водночас моделюють міждержавні сигнали та внутрішньополітичні акценти. Зовнішньополітичний ракурс задають терміни й лексеми з воєнно-політичним навантаженням, які сигналізують про

підтримку й міждержавний обмін. У внутрішньополітичному вимірі вона подається в семіотично сконденсованій формі, де афірмація суверенітету легітимує оборону, а оцінні номінації противника виконують морально-делегітимувальну функцію. Сукупно ці мовні коди переносять зовнішні акценти у внутрішній публічний простір і синхронізує обидва контури комунікації.

Перспективу подальших студій у цьому напрямі вбачаємо в розбудові онтології воєнної термінологіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горохова Т., Бойко М. Динаміка лексичного складу української мови у воєнний період 2022–2023 років *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка праць молодих вчених*. Том. 67 (1). 2023. С. 213–218.
2. Гридзук О., Городиловська Г., Фльорко Л. War-caused Ukrainian neologisms: dictionary and psycho-emotional reasons of formation. *Advanced Linguistics*. 2025. P. 21–31. DOI:10.20535/2025.15.327030.
3. Дем'янчук Ю. Лінгвополітична синергетика: становлення та перспективи дослідження. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2024 (а). Том 27. № 2. С. 75–102.
4. Дем'янчук Ю. Лінгвістика війни: виникнення, концептуалізація та вектори подальшого розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025 (b). С. 220–233.
5. Дем'янчук Ю. Генеза становлення мови війни в історико-політичному та історико-художньому контексті (український досвід). *Закарпатські філологічні студії*. 2025 (с). Вип. 39. С. 171–192.
6. Дем'янчук Ю. Метафори війни в експериментальній лінгвополітичній синергетиці: дисонанс між офіційною риторикою та емпіричною реальністю війни. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2025 (d). № 73. С. 39–50.
7. Кубич І. Особливості функціонування метафори в лексичному складі російсько-української війни. 2024. https://www.researchgate.net/publication/384673197_OSOBLIVOSTI_FUNKCIONUVANNA_METAFORI_V_LEKSICNOMU_SKLADI_ROSIJSKO-UKRAINSKOI_VIJNI
8. Barnett L. A Hundred Amateur Writers Report on World War II. 1943. November 28, 1943. P. 79. <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1943/11/28/88583272.html?pageNumber=79>
9. Drazek A. Bridge in the Darkness. 2023. 203 p.
10. Eltagouri M. This fighter pilot flew the last mission over Japan in WWII. Then he learned to love his enemy. 2017. <https://www.washingtonpost.com/news/retropolis/wp/2017/12/07/jerry-yellin-flew-the-last-mission-over-japan-in-wwii-then-he-learned-to-love-his-enemy/>
11. Gallagher M. Daybreak. Atria Books. 2024. 256 p.
12. Gibbons-Neff T. ‘A good kick’: The story of the ball that led one of the bloodiest battles in history. 2016. <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/07/01/a-good-kick-the-story-of-the-ball-that-led-one-of-the-bloodiest-battles-in-history/>
13. Hemingway E. A Farewell to Arms. (first published in 1929). Penguin Books. 2023. 293 p.
14. International Court of Justice. Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) Counter-claims made by the Russian Federation. 2025. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20250131-pre-01-00-en.pdf>
15. Johan M. G. van der Dennen. 2005. ON WAR: CONCEPTS, DEFINITIONS, RESEARCH DATA – A SHORT LITERATURE REVIEW AND BIBLIOGRAPHY. First published as a chapter in: UNESCO Yearbook on Peace and Conflict Studies 1980. Westport CT: Greenwood Press, 1981. P. 128–189.
16. Nelsson R. First world war: The country diary. 2014. <https://www.theguardian.com/environment/from-the-archive-blog/2014/dec/28/country-diary-first-world-war>
17. Novikov I. Russia launches over 500 drones and missiles at Ukraine as Zelenskyy seeks more support. 2025. https://www.washingtonpost.com/world/2025/09/03/russia-ukraine-war-trump-zelenskyy-putin/845823fe-88a9-11f0-895c-97bd39cbdc59_story.html
18. Pashynska L., Shkola H. Neophrasems of the Russian-Ukrainian war period (based on media material). *MESSENGER of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*. 2025. 28. P. 157–166. DOI: 10.32589/2311-0821.1.2025.335659.

19. Office of the Historian. Department of State (USA). No. 1417 Communiqué Issued at the End of the Yalta Conference. 1945. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945Berlinv02/d1417>
20. PRESIDENT OF UKRAINE (Official website). Russia's War Against Ukraine Will End Because the UN Charter Will Work – Speech by the President of Ukraine at the High Level Meeting of the UN Security Council. 2024. <https://www.president.gov.ua/en/news/vijna-rosiyi-proti-ukrayini-zavershitsya-tomu-sho-zapracyuye-93465>
21. Remarque E. M. Westen nichts Neues. Propyläen-Verlag. Berlin. 1929. All Quiet on the Western Front Written by: Erich Maria Remarque Translated by: Katharina Rout, 2024. 348 p.
22. The National Archives. Home Front 1939-1945 (part one) How did Britain fight the war at home? 1939–1945. <https://cdn.nationalarchives.gov.uk/documents/education/home-front-1939-1945-part-one.pdf>
23. Tolkien J. The Lord of the Rings. (Allen & Unwin, first published in 1954). Harper Collins Publishers. The return of the king. Part 3. 2007. 1567 p.
24. United States Army in the World War 1917-1919. Policy-forming Documents of the American Expeditionary Forces. Volume 2. Center of military history United States Army Washington. D. C. 1989. <https://history.army.mil/Portals/143/Images/Publications/catalog/23-7.pdf>
25. Woodward B. War. Simon & Schuster. 2024. 435 p.

REFERENCES

1. Horokhova, T., Boiko, M. (2023) Dynamika leksychnoho skladu ukrainskoi movy u voiennyi period 2022–2023 rokiv. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk : mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*. Tom 67 (1). S. 213–218.
2. Hrydzuk, O., Horodylovska, H., Florko, L. (2025) War-caused Ukrainian neologisms: dictionary and psycho-emotional reasons of formation. *Advanced Linguistics*. P. 21–31. DOI: 10.20535/2025.15.327030.
3. Demyanchuk, Yu. (2024 a) Linhvopolitychna synerhetyka: stanovlennia ta perspektyvy doslidzhennia. *Visnyk KNLU. Seriia Filolohiia*. Tom 27. No. 2. S. 75–102.
4. Demyanchuk, Yu. (2025 b) Linhvistyka viiny: vynyknennia, kontseptualizatsiia ta vektory podalshoho rozvytku. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka*. S. 220–233.
5. Demyanchuk, Yu. (2025 c) Heneza stanovlennia movy viiny v istoryko-politychnomu ta istoryko-khudozhnomu konteksti (ukrainskyi dosvid). *Zakarpatski filolohichni studii*. Vyp. 39. S. 171–192.
6. Demyanchuk, Yu. (2025 d) Metafory viiny v eksperymentalnii linhvopolitychnii synerhetytsi: dysonans mizh ofitsiinoiu rytorykoiu ta empyrchnoiu realnistiu viiny. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*. No. 73. S. 39–50.
7. Kubysh, I. (2024) Osoblyvosti funktsionuvannia metafor v leksychnomu skladi rosiisko-ukrainskoi viiny. https://www.researchgate.net/publication/384673197_OSOBLIVOSTI_FUNKCIONUVANNA_METAFORI_V_LEKSICNOMU_SKLADI_ROSIJSKO-UKRAINSKOI_VIINI
8. Barnett, L. (1943) A Hundred Amateur Writers Report on World War II. 1943. November 28, P. 79. <https://timesmachine.nytimes.com/timesmachine/1943/11/28/88583272.html?pageNumber=79>
9. Drazek, A. (2023) Bridge in the Darkness. 203 p.
10. Eltagouri, M. (2017) This fighter pilot flew the last mission over Japan in WWII. Then he learned to love his enemy. <https://www.washingtonpost.com/news/retropolis/wp/2017/12/07/jerry-yellin-flew-the-last-mission-over-japan-in-wwii-then-he-learned-to-love-his-enemy/>
11. Gallagher, M. (2024) Daybreak. Atria Books. 256 p.
12. Gibbons-Neff, T. (2016) 'A good kick': The story of the ball that led one of the bloodiest battles in history. <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2016/07/01/a-good-kick-the-story-of-the-ball-that-led-one-of-the-bloodiest-battles-in-history/>
13. Hemingway, E. A Farewell to Arms. (first published in 1929). Penguin Books. 2023. 293 p.
14. International Court of Justice. (2025) Allegations of Genocide under the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) Counter-claims made by the Russian Federation. <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20250131-pre-01-00-en.pdf>
15. Johan, M. G. van der Dennen. 2005. ON WAR: CONCEPTS, DEFINITIONS, RESEARCH DATA – A SHORT LITERATURE REVIEW AND BIBLIOGRAPHY. First published as a chapter in: UNESCO Yearbook on Peace and Conflict Studies 1980. Westport CT: Greenwood Press, 1981. P. 128–189.
16. Nelsson, R. (2014) First world war: The country diary. <https://www.theguardian.com/environment/from-the-archive-blog/2014/dec/28/country-diary-first-world-war>
17. Novikov, I. (2025) Russia launches over 500 drones and missiles at Ukraine as Zelenskyy seeks more support. https://www.washingtonpost.com/world/2025/09/03/russia-ukraine-war-trump-zelenskyy-putin/845823fe-88a9-11f0-895c-97bd39cbdc59_story.html
18. Pashynska, L., Shkola, H. (2025) Neophrasems of the Russian-Ukrainian war period (based on media material). *MESSANGER of Kyiv National Linguistic University. Series Philology*. 28. P. 157–166. DOI: 10.32589/2311-0821.1.2025.335659.

19. Office of the Historian. Department of State (USA). (1945) No. 1417 Communiqué Issued at the End of the Yalta Conference. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945Berlinv02/d1417>
20. PRESIDENT OF UKRAINE (Official website). (2024) Russia's War Against Ukraine Will End Because the UN Charter Will Work – Speech by the President of Ukraine at the High Level Meeting of the UN Security Council. <https://www.president.gov.ua/en/news/vijna-rosiyi-proti-ukrayini-zavershitsya-tomu-sho-zapracyuye-93465>
21. Remarque, E. M. (1929) *Westen nichts Neues*. Propyläen-Verlag. Berlin. 1929. All Quiet on the Western Front Written by: Erich Maria Remarque Translated by: Katharina Rout, 2024. 348 p.
22. The National Archives. (1939–1945) Home Front 1939-1945 (part one) How did Britain fight the war at home? <https://cdn.nationalarchives.gov.uk/documents/education/home-front-1939-1945-part-one.pdf>
23. Tolkien, J. *The Lord of the Rings*. (Allen & Unwin, first published in 1954). Harper Collins Publishers. The return of the king. Part 3. 2007. 1567 p.
24. United States Army in the World War 1917–1919. (1989) Policy-forming Documents of the American Expeditionary Forces. Volume 2. Center of military history United States Army Washington. D. C. <https://history.army.mil/Portals/143/Images/Publications/catalog/23-7.pdf>
25. Woodward, B. (2024) *War*. Simon & Schuster. 435 p.

YU. I. DEMYANCHUK

PhD in Economics, Assistant at the Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics of Hryhoriy Kochur, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
E-mail: y.demianchuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8722-5568>

WORD COMPOUNDS CONTAINING THE COMPONENT «WAR» IN MACRO-LINGUOPOLITICAL SYNERGETICS OF WARTIME COMMUNICATION

The article examines word compounds containing the component “war” as an integral part of wartime communication – one of the key objects of macro-linguopolitical synergetics. The analysis covers texts representing different functional-stylistic registers across three historical periods World War I, World War II, and the Russian-Ukrainian war and identifies the specific features of wartime communication in the domestic and foreign policy dimensions.

The study of word combinations in official business texts from the WWI period has shown that wartime communication was conducted through official correspondence, telegrams, orders, and operational reports, in particular in the form of directives and communiqués. Military-political terminology predominated in these documents. In contemporary journalism, the distinct editorial lines of newspapers shaped domestic wartime communication – above all *The Manchester Guardian*, which became a media intermediary between the state and society. *The Washington Post* likewise documented, there was a breakdown in foreign policy wartime communication during the Battle of the Somme in 1916. The press widely used war metaphors and military-political terminology. It has been found that in literary texts of the WWI era, wartime communication appears as a counterpoint of two registers – the death of the protagonist and the impersonal frontline report, which is especially clearly traced in E. M. Remarque’s novel “All Quiet on the Western Front”, in part through its phraseological units. By contrast, in Ernest Hemingway’s “A Farewell to Arms”, wartime communication articulates the macro-interaction of diplomacy and ideology and models the balance of power in war, relying on military-political terms.

The analysis showed that wartime communication during WWII was conducted by means of official documents (directives, memoranda, communiqués). A separate format consisted of inter-Allied conferences at which plans for the defeat of the common enemy were coordinated. The mechanism was implemented according to the principle of “centralized planning–decentralized execution,” with lexemes marked by war, military-political terms, and metaphorical comparisons playing an important role. The wartime press amplified the illocutionary force of official communications from reports on the bombing of Nagasaki and Japan’s surrender to the publication of anthologies of letters by amateur writers. The instruments of wartime communication included lexemes marked by war, as well as military-political terminology. The analysis characterizes wartime communication in artistic discourse – from depictions of combat operations to the issue of forced socialization in the concentration camp. In Primo Levi’s “If This Is a Man”, the domestic-political dimension of wartime communication appears as an aesthetically mediated “micro-politics of the camp,” articulated through lexemes that encode a hierarchy of coercion. Instead, in J. R. R. Tolkien’s “The Lord of the Rings” trilogy, foreign policy wartime communication models the coordinated interaction of allies – a coalition with a distinct geopolitical identity of the “West,” where a range of phrases function as military-political markers.

The analyzed material shows that, for wartime communication during the Russian-Ukrainian war, the legal framework is decisive: appeals to the UN Charter, resolutions, public statements at meetings of the Security Council, as well as procedural steps by the International Court of Justice – all of this forms a common regulatory normative-informational space. Within this frame, military-political terminology is widespread. A number of journalistic publications are highlighted in which wartime communication serves as a “stress test” of policy, legitimizing worst-case-scenario planning while simultaneously focusing attention on the domestic-political dimension. These materials employ military-political terminology, lexemes with military-political connotations, as well as war metaphors. In the artistic dimension, wartime communication, as expressed through micro-episodes in Matt Gallagher’s “Daybreak” and Artur Drazek’s “Bridge in the Darkness” models both interstate signals and domestic-political accents.

Key words: word combinations with the component “war”, macro-linguopolitical synergetics, war linguistics, war language, linguopolitical synergetics, wartime communication.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

УДК 821.09.161.2«19»(092)ЗВИЧАЙНА

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.4>

В. Г. КРИВЧУН

аспірантка,

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна

Електронна пошта: vita_nika@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0007-9490-4682>

ПОЕТИКА ЖІНОЧОЇ СТІЙКОСТІ У ПОВІСТІ ОЛЕНИ ЗВИЧАЙНОЇ «ЗОЛОТИЙ ПОТІЧОК З ГОЛОДНОГО ХАРКОВА»

У статті здійснено першу спробу ґрунтовного наукового аналізу повісті Олени Звичайної «Золотий потічок з голодного Харкова» (1947), яка тривалий час залишалася поза увагою літературознавців і не була предметом окремого наукового дослідження. Цей твір досі не отримав належного визнання в академічному середовищі.

Творчість Олени Звичайної належить до малодослідженої частини української літератури, сформованої в умовах вимушеної еміграції. Водночас доробок мисткині заслуговує на окрему увагу як завдяки художній майстерності, так і завдяки актуальності тематики – зокрема досвіду окупації, виживання, морального спротиву української інтелігенції.

У центрі повісті – постать харків'янки Катрусі, молоді інтелектуалки, змушеної пройти через приниження, голод, моральний шантаж, втрату близьких. Під тиском зовнішніх обставин її внутрішній світ поступово змінюється, однак героїня зберігає здатність критично осмислювати пережите. З глибокою психологічною проникливістю у творі зображено життя мешканців Харкова в умовах німецької окупації 1941–1942 років.

Особливу увагу зосереджено на соціально-психологічному образі жінки – матері, коханої, представниці інтелігенції, яка змушена обирати між фізичним виживанням і збереженням духовної гідності в умовах війни.

Олена Звичайна демонструє, як у ситуації граничного голоду й морального краху руйнуються етичні орієнтири: інтелектуали деградують, молоді дівчата змушені вдаватися до проституції як єдиного способу виживання. На цьому тлі Катруся постає як сильна постать – жінка, яка, попри страждання, прагне зберегти себе й дитину не лише у фізичному, а й у духовному вимірі.

У статті підкреслюється важливість введення повісті до наукового й культурно-освітнього обігу як цінного джерела художнього осмислення життєвого досвіду в умовах війни. Акцентовано також на потребі ширшого вивчення еміграційної творчості Олени Звичайної, яка не лише зберігає пам'ять про трагічні події ХХ століття, а й формує образ жіночої стійкості, гідності та національного самозбереження.

Ключові слова: Олена Звичайна, еміграційна література, українська проза, голод, окупація, жіночий досвід, автобіографічні елементи.

Поставлення проблеми. Повість «Золотий потічок з голодного Харкова» Олени Звичайної досі не привернула належної уваги дослідників, як і загалом літературна спадщина письменниці-емігрантки, яка не стала темою окремого літературознавчого вивчення. Це засвідчує необхідність ґрунтовного осмислення еміграційної прози мисткині.

Метою статті – здійснити ґрунтовний аналіз повісті Олени Звичайної «Золотий потічок з голодного Харкова», проаналізувавши її як важливе літературне свідчення подій на території України в роки Другої світової війни. У центрі уваги – зображення реальних людських трагедій, пов'язаних із життям в окупації: продаж родинних реліквій заради виживання, вимушена торгівля жіночим тілом, духовне спустошення, втрата культурної спадщини. Особливу

увагу приділено образу «золотого потічка» як метафорі вивезення культурних цінностей з України до Німеччини. Стаття покликана привернути увагу до малодослідженої творчості письменниці й актуалізувати важливі історичні й етичні питання, порушені у творі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні повість «Золотий потічок з голодного Харкова» Олени Звичайної не стала предметом жодного наукового дослідження. Цей факт свідчить не лише про недостатню увагу до творчої спадщини мисткині, а й про загальну недослідженість української еміграційної прози, зокрема жіночої. Ім'я Олени Звичайної лише епізодично згадується в оглядових працях, однак її тексти переважно залишаються поза увагою академічної літературної критики. Серед основних причин такої

ситуації – ускладнений доступ до еміграційних публікацій та штучне вилучення літератури діаспори з загальноукраїнського контексту, що тривало аж до 1990-х років.

Таким чином, запропоноване дослідження є першою спробою ввести повість до наукового обігу й привернути увагу до малодослідженої постаті Олени Звичайної як важливої свідки історичної катастрофи.

Виклад основного матеріалу. Олена Звичайна – не просто малодосліджена, а навмисно забута письменниця, чиї твори лише зараз набувають академічного визнання. «На жаль, проза письменниці не знайшла належного поцінування за життя і лише зараз починає аналітично осмислюватись літературознавцями» [Кривчун: 19]. Сучасні дослідження доводять, що «Олена Звичайна – потужний голос української еміграції. Її твори – це документальні свідчення трагічних подій, які відбувалися в Україні в першій половині ХХ століття...» [Кривчун: 158]. У своїх творах письменниця репрезентує автобіографічні сюжети з вражаючою відвертістю: «Вона публіцистично відверто декларує свою письменницьку місію – бути голосом зневажаемого і планомірно винищованого українства» [Ленська: 43].

Дебютна повість Олени Звичайної «Золотий потічок з голодного Харкова» (1947) є глибоким художнім свідченням страждань українського народу у період німецької окупації. Цей твір, написаний уже в еміграції, містить риси документальної точності та глибокого осмислення пережитих історичних подій.

Твір починається з символічного опису зимового Харкова: вітер зі снігом панують на спустошених вулицях, де дві жінки тягнуть тіло померлого до кладовища. Ця сцена, що не привертає уваги перехожих, втілює звичність смерті під час голоду.

Головні герої – анонімний доцент В. – «високий, худорлявий, з нервовим обличчям» [Звичайна: 6] і молода Катруся, які йдуть вулицею. Доцент із певною відстороненістю розмірковує про «наукову цінність» голоду 1941–1942 років, зокрема про психічні зміни в людей на стадії опухання. Він зазначає, що чоловіки, на відміну від жінок, частіше гинуть від голоду через гострішу реакцію на страждання. На тлі цієї розмови з'являється моторошна деталь:

14-річна дівчинка тягне санчата з тілом померлого. Доцент не звертає на неї уваги, Катруся теж реагує спокійно, бо призвичаїлася до цих картин, адже живе неподалік від кладовища. Цей епізод демонструє, як масова смерть перестає бути шоком – вона стає буденністю.

Доцент В. зізнається, що сам голодує і безкоштовно лікує таких самих знедолених, як і він сам, а обіцянки німців щодо винагороди так і залишаються пустими словами. Сцена завершується тим, що Катруся нагадує йому про комендантську годину: після шістнадцятої ходити містом заборонено – застрелять. Після цього вони розходяться. Ця сцена викриває абсурдність ситуації: доцент, який сам голодує і щодня бачить смерть, спокійно розмірковує про голод як тему для наукового дослідження. Комендантська година в цьому контексті символізує не просто режимну норму, а повний контроль над людським життям.

Лютий 1942 року. Харків поринає в темряву і холод. Центр міста, зруйнований німцями, являє собою страшні руїни. До війни тут мешкало понад 800 тисяч людей, тепер залишилося близько 300 тисяч, і ця цифра щодня стрімко зменшується через голод та холод. Місто, що стало прифронтовою зоною, позбавлене запасів продовольства. Озброєні окупанти – німецькі солдати, поліцаї, представники комендатури – постійно шукають розваг, зокрема жіночої уваги. В обмін на хліб або інші продукти вони легко отримують те, що хочуть. Окупанти активно шукають золото, коштовності та хутро, використовуючи своїх могутніх «спільників» – голод, злидні та холод. В умовах відсутності палива (–38°C на вулиці) люди гинуть не лише від голоду, а й від морозів. Ці жахливі умови стають джерелом наукового аналізу для доцента, який вивчає вплив голоду на психіку. Він спостерігає, як голод і відчай перетворюють людей, викликаючи деградацію моралі та інстинкти виживання, що переважають над усім іншим.

У цьому пекельному просторі опиняється й Катруся – молода 22-річна вагітна жінка, колишня студентка літературного факультету. Колись мала довгі чорні коси, карі очі та смагляве обличчя, але тепер вона схудла, бліда, її прозора шкіра свідчить про виснаження. Її єдина їжа – бурякова юшка, яку

вона варить, економлячи останні дрова. Продукти стають недосяжною розкішшю: буряк коштує 40–50 карбованців за штуку, за який вона продала все – сукні, простирадла, взуття. Хліб, якого не бачила два місяці, тепер коштує 200 карбованців за кілограм.

Катруся – донька професора, який помер, а її коханий Василь, мобілізований на копання окопів, зник безвісти. Перед від'їздом він залишив їй запаси харчів (борошно, картоплю, крупи), але їх вистачило лише на два місяці. Катруся носить під серцем його дитину – майбутнього Тарасика. Останні півтора місяці – час справжнього пекла. Вона голодує, а вагітність посилює страждання. Знання мов не дає переваг: забута німецька, а французька не потрібна. Єдиний шанс на виживання – робота посудомийки в німецькій їдальні, претендентками на яку «освічені, інтелігентні жінки, які наввипередки конкурували одна з одною, аби дістатися на лакому посаду...» [Звичайна: 21]. Катрусі не раз пропонували стати коханкою німців у обмін на їжу: «Невже вона, українка, щоб не вмерти з голоду, живучи на Україні, мусить зробитися коханкою німця, який заплатить їй за її тіло шматком награвованого на Україні хліба?» [Звичайна: 22]. Ці слова – своєрідний духовний протест. Вони звучать як крик совісті покоління, що опинилося перед вибором: вижити, втративши людське обличчя, або вмерти, зберігши гідність. Повість Олени Звичайної не просто фіксує історичні реалії, а говорить про кризу гуманності, трагедію інтелігенції, що гине поряд із простим народом, і незламність духу, яка дозволяє залишатися людиною навіть у пеклі.

Катруся перебуває на четвертому місяці вагітності, що робить її особливо вразливою у складних умовах воєнного голоду. Вагітність ускладнює будь-який вибір: ані приниження у вигляді роботи посудомийки в німецькій їдальні, ані тим паче пропозиція стати коханкою окупанта не є прийнятним. Цей вибір стає неможливим, адже тепер ідеться не лише про її життя, а й про життя дитини. Материнський інстинкт змушує шукати шляхи порятунку, але в умовах безвиході вона не розуміє, як це зробити, не зрадивши себе і дитину.

Цей уривок показує не лише фізичне страждання, а й моральні муки жінки, яка намагається

зберегти гідність у нелюдських обставинах. Голод, холод і окупація перетворюють життя на безперервну боротьбу, де кожен день – випробування для тіла та душі.

Голодна та виснажена Катруся згадує нещодавню зустріч із Галею – подругою шкільних років, яка тепер живе з німцем Фріцем, працівником відділу постачання. Галя, побачивши її стан, запропонувала роботу в новій офіцерській їдальні. Спочатку Катруся вагалася, але голод змушує її здатися.

Катруся та Галя уособлюють протилежні підходи до життя. 26-тирічна Галя розкішно живе в теплі та достатку. Вона не вважає себе красунею, проте «головна її зброя – це пишне тіло» [Звичайна: 26]. Її освіта обмежена, але в умовах окупації це не має значення. Вона горда тим, що за шматок хліба купує дорогі речі, продає золото Фріцу за низькою ціною, ще й заробляє для себе. Катя ж, колишня красуня та інтелектуалка, тепер – тінь самої себе. Галя зловтішно нагадує їй минулу славу – була такою красунею, що чоловіки оберталися, а педагоги вважали генієм. А тепер? «Подивися на себе... і на мене. Якби мені твоя зовнішність, я би генерала підчепила. Ну і скажи після цього: хто з нас є дурний, а хто є мудрий?» [Звичайна: 29]. Галя пропонує Катрусі два варіанти: стати «порядною» коханкою німця або влаштуватися працювати в їдальні. На перший варіант Катя рішуче відмовляється: «Як українка, я не бажаю продавати своє тіло німцям... Ти цього зрозуміти не можеш» [Звичайна: 31]. Другий варіант – роботу в їдальні – вона приймає, тяжко зіцівши серце, зачиняючи душу в собі.

Ця сцена яскраво демонструє болісний вибір між виживанням будь-якою ціною і збереженням власної гідності. Коли Галя дізнається про вагітність Катрусі, вона вибухає: «Ти вагітна? Боже мий, чим думають ці взнеслі ідеалісти? Хто тепер родить?!» [Звичайна: 31]. Катя тихо плаче у відповідь і погоджується на роботу в їдальні. Галя, позбавлена співчуття, сприймає це як свою перемогу, вважаючи, що її примітивне мислення взяло гору над інтелектом і моральними принципами Катрусі.

Цей діалог – різкий контраст між способами виживання. Авторка чітко показує, як війна спотворює моральні орієнтири, але не здатна зламати всіх.

Катруся, одягнувши старий одяг і готуючись до брудної роботи, йде за адресою, яку їй вказала Галя. Проте замість очікуваної кухні вона потрапляє у вестибюль, де тісниться натовп молодих дівчат – деякі вже знесилені голодом, інші ще тримаються, але старанно вбраних так, ніби готуються до балу. Спершу Катруся думає, що помилилася адресою, однак швидко усвідомлює жакливу правду: це своєрідна «жіноча біржа», де німецькі військові обирають собі обслугу – не за вмінням, а за зовнішністю.

До Катрусі підходить вчителька – жінка з ознаками кінцевої стадії голодування. Вона пояснює, що молоді дівчата вже навчилися адаптуватися до нової реальності, тоді як старше покоління – намагається опиратися. Тим часом з'являється Фріц – масивний німець із золотими зубами, коханець Галі. Він шукає тих, хто знає німецьку (знаходить лише вчительку), а потім починає «огляд» кандидаток. Дівчата минуть вікна, стоячи на підвіконнях та демонструючи стрункі ніжки, немов ляльки у вітрині. Катруся й вчителька виконують найбруднішу роботу – миють підлогу. Незабаром з'являються три офіцери: найстарший, віком близько п'ятдесяти, обирає найменшу й наймолодшу дівчину – майже дитину, «недозрілу ягідку». Після закінчення роботи Фріц оголошує результати: прийнято лише дванадцять дівчат, які будуть жити при їдальні – гідке пояснення їхньої майбутньої долі. Катруся й вчителька, відкинуті як непотрібні, прощаються, усвідомлюючи, що голодна смерть уже дивиться їм у вічі. Проте, якщо вчителька змиралася, то Катруся ще бореться – заради дитини, яку носить під серцем. Ця сцена показує, як війна спотворює соціальні ролі й моральні принципи.

Прокинувшись на четвертий день, Катруся виявляє, що почала опухати від голоду – остання стадія виснаження. У відчаї вона біжить до доцента В., але в його кабінеті застає заплакану 16-річну дівчину, яку тільки що діагностували з сифілісом після згвалтування німецьким офіцером. Доцент В., шокований станом Катрусі, ще більше здивований, коли дізнається про її вагітність. Він докоряє їй за те, що вона приховала це раніше, але негайно береться за огляд. Діагноз: стан тяжкий, але ще не критичний. Щоб врятувати Катрусю, доцент віддає їй дві пляшки гематогену (рідкісний лікувальний

препарат того часу) та 100 марок (еквівалент 1000 карбованців). Катя спочатку відмовляється від такої допомоги, але доцент В. розповідає їй історію: її батько колись дав йому в борг значну суму грошей, але, коли той намагався повернути, батько відмовився брати. Тож тепер цей «борг» він повертає його доньці. Доцент В. дає чіткі вказівки Катрусі: купити кінського м'яса (бо іншого немає), цибулі, капусти, моркви, картоплі та борошна. Катруся зізнається, що має золоту каблучку, яку хоче продати. Він застерігає: поспішний продаж родинної реліквії – перстень «із трьома бриліантами» – помилка, адже спекулянти дадуть за нього смішні гроші, тому треба шукати хорошого покупця. Доцент формулює жорстоку реальність: «Проституція та спекуляція – лише ці два ганебні «фахи» дають можливість не тільки прожити, але й збагатити» [Звичайна: 48].

У наступному епізоді Катруся вирушає на харківський Благівіщенський базар («Благбас»). Олена Звичайна детально змальовує атмосферу – порожні прилавки, натовп голодних людей, ціни, що зростають щодня, проте й купити майже нічого. Катруся ледве придбала: дві купки картопляного лушпиння (20 карб.), склянку пшона (80 карб.), хліб (100 карб.), кінське м'ясо (32 карб.), кормові буряки (50 карб./шт.), дві цибулини (50 карб.). На базарі вона їсть трохи хліба з цибулею, аби не втратити сили. Поруч – «Кучка», де люди продають останні речі (одяг, взуття), але все це купують лише спекулянти, вимінюючи їх за безцінь. Катруся згадує, як нещодавно продавала тут свої речі. На «золотому ринку» вона дізнається, що один грам золота коштує сто карбованців. Її родинний перстень, якщо продати зараз, забезпечить хіба що на кілька днів виживання. При виході вона бачить страшну картину – повішений чоловік із табличкою: «Я продавав людське м'ясо» [Звичайна: 58]. Таких німці страчують публічно, аби лякати інших.

Авторка показує базар – місце, де виживають одні й наживаються інші, де моральна деградація стає щоденним тлом, а людське життя коштує менше, ніж склянка пшона.

Лютневого сонячного дня Катруся намагається вигідно продати родинний перстень із трьома діамантами. Перший покупець пропонує дві-три тисячі карбованців, але вона

відмовляється, в іншому магазині, куди порадив звернутися доцент В., ціну запропонували до двох з половиною тисяч, однак Катруся сподівається отримати п'ять. Обійшовши кілька ювелірних крамниць, вона розуміє, що більше трьох тисяч їй не запропонують.

На зворотному шляху Катруся випадково зустрічає Настю – подругу зі свого курсу, яку давно розшукувала. Настя переїхала до тітки й тепер мешкає неподалік. Побачивши її охайно вдягнутою, Катя подумки припускає, що та могла стати коханкою німців. Однак подруга, розповідаючи про принизливі домагання з боку окупантів, які обурювали її як українку, рішуче це спростовує. Не скорившись, вона почала заробляти чесною працею: випадково зустріла військового, який шукав пралю. Відтоді Настя прала речі для німецьких конюхів. Вона говорить, що прості солдати виявляли співчуття, тоді як офіцери дивилися на українців «як на худобу», додаючи: «І чим більше тої худоби здохне, тим краще» [Звичайна: 72].

Катруся щиро захоплюється Настею за те, що та не пішла на умови німців, зберігши жіночу гідність. Подруга пригощає її хлібом із маслом, підкреслюючи: «Цей хліб і масло зароблені тяжкою, але чесною працею прачки, і мені дуже мило тебе ним пригостити» [Звичайна: 74]. У відповідь Катруся ділиться розповіддю про своє життя – про Василя, вагітність, голод, доцента й перстень. Настя дає їй свою адресу й запрошує приходити щотижня по хліб із маслом. Катруся глибоко вдячна їй за цю допомогу, яка для неї стає надією на порятунок. Дівчата прощаються.

Після кількох днів пошуків Катруся відвідує всі ювелірні та комісійні магазини окупованого Харкова. Там вона спостерігає, як «...золоті струмочки з яскравими краплинами чистих брильянтів витікають і утворюючи золотий потічок, який спрямований з голодного Харкова до німецького Рейху» [Звичайна: 77]. Це явище нагадало їй, що «...кожне голодуюче місто України є джерелом подібного потічка...» [Звичайна: 77], коли зруйнована країна – багатство для окупантів.

Доцент В., до якого звернулася Катруся, направляє її відвідати стару 75-річну жінку, яка скуповує коштовності в обмін на пшеничне зерно та цукор. Хоча перша пропозиція була

заниженою, Катя, послуховавши пораду доцента, залишає перстень на ніч – час, коли німецькі офіцери роблять найвигідніші пропозиції. Наступного ранку ціна дещо зростає та все ж не відповідає очікуванням Катрусі. «Більше вам ніхто не дасть» [Звичайна: 84], – рішуче заявляє стара дама. Повертаючись додому, Катруся розмірковує, що «з помешкання цієї дами витікає таємний, але багатий своїм змістом струмочок» [Звичайна: 85], усвідомлюючи, що у Харкові існує чимало таких джерел, «які збагачують собою великий золотий потічок» [Звичайна: 85]. Усі вони зливаються в єдину золоту річку, що тече до Німеччини, символізуючи масштабний процес грабунку українських ресурсів під час війни.

Сусідка повідомляє Катрусі, що до неї прийшов німець. Він показав листа від Насті, в якому та пояснювала, що це старший конюх, який хоче купити її перстень для своєї нареченої. У листі Настя закликає Катрусю здерти з нього по максимуму й зазначила, що він може приносити їй їжу. Катруся погоджується супроводжувати німця до ювеліра аби перевірити справжність родинної коштовності. «Прошу, хоч до десяти ювелірів!» [Звичайна: 88] – рішуче заявляє вона. Після огляду в трьох ювелірних магазинах, конюх, захоплений та збентежений, погоджується купити перстень. Настя, присутня під час двогодинних перемовин, активно підтримує Катрусю в торгах і зрештою разом досягають згоди: старший конюх має надати два відра пшениці, два відра вівсяних оплаток, а також щодня протягом місяця приносити порцію солдатської юшки та шматок хліба. До повного виконання умов перстень залишається у Насті. Перше відро пшениці конюх обіцяє принести того ж вечора, за що Катруся радісно розцілює Настю.

Минають дні. Катруся, яка вже п'ятий місяць вагітна, поступово одужує – завдяки харчам, які регулярно приносить старший конюх Ганс. Проте вона сумує за Василем: «Коли зникли муки голоду, гостріше давали себе чути муки душі» [Звичайна: 91]. Одного вечора Ганс приносить друге відро пшениці. Катруся запрошує його сісти і попросить показати фотокартку нареченої. У світлі каганця вона розглядає знімок незграбної дівчини й з гіркотою думає: «Ось та особа, яка носитиме на своїм пальці

наш родинний скарб!» [Звичайна: 91] – і ледве стримує сльози. Ганс розповідає, що перстень відправить через німецьку установу в Харкові, яка спеціалізується на пересиланні золота до Рейху. Він запевнив, що його наречена вже чекає на подарунок, а наступною його покупкою мають стати весільні обручки. Він додає: «Якщо хтось із ваших знайомих має масивні шлюбні перстені, то я їх можу купити» [Звичайна: 92]. Катруся формально погоджується, але в душі з гіркотою осмислює значення слова «куплю»: «Ти вкрав від коней чотири відра корму, солдатської зупи тобі наливає твій «кухар», тож мій родинний скарб тобі прийшовся зовсім задарма» [Звичайна: 93]. Ці слова є осмисленням історичної несправедливості, коли окупант отримує коштовність не як покупець, а як грабіжник, прикритий мовою «торгу», і водночас виступає символом того, як українські національні скарби, вивезені з України, безповоротно «витікали» до гітлерівської Німеччини.

Висновки. Повість Олени Звичайної «Золотий потічок з голодного Харкова» є унікальним літературним документом еміграційного прози,

що розкриває не лише трагедію Голодомору, а й комплексну картину буття українців в умовах нацистської окупації. У центрі твору – глибоко травматичний досвід народу, який пережив фізичне, моральне та духовне спустошення. Особливу увагу авторка зосереджує на знищенні родинної пам'яті: українці змушені обмінювати на хліб останнє – родинні реліквії, що символізують не лише матеріальні цінності, а культурну спадщину. Олена Звичайна актуалізує й глибоко моральні проблеми – зокрема «торгівлю» жіночим тілом, що у творі показано як один із трагічних наслідків крайньої межі голоду. Водночас у творі чітко змальовано процес масштабного пограбування України: тоннами вивозиться золото – як символ національної спадщини, яка безповоротно витікає до Німеччини.

Уперше в українському літературознавстві здійснено цілісний аналіз цієї повісті, яка залишалася поза увагою літературознавців. На тлі загальної відсутності досліджень творчості Олени Звичайної ця публікація є кроком до відновлення історичної справедливості – як щодо постаті письменниці, так і щодо замовчуваних сторінок української історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кривчун В. Межі свободи: голос письменниці-емігрантки Олени Звичайної (на матеріалі повісті «Ти»). *Меморіалізація: від наукових засад до світових практик*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22 листопада 2024 р.). Київ, 2024. С. 158–160.
2. Кривчун В. Фольклорний образ плахти та її символічне значення у нарисі Олени Звичайної «Миргородський ярмарок». *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2024. Вип. 1. С. 18–25.
3. Ленська С. Антитоталітарний дискурс у малій прозі Олени Звичайної. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Філологія*. 2015. Вип. 13. С. 37–45.
4. Олена Звичайна. Золотий потічок з голодного Харкова. Повість з часів німецької окупації України. Накладом Організації Українок Канади. Вінніпег : Манітоба, 1947. 96 с.

REFERENCES

1. Kryvchun V. (2024). Mezhi svobody: holos pismennytsi-emihrantky Oleny Zvychainoi (na materiali povisti «Ty») [The limits of freedom: the voice of the émigré writer Olena Zvychayna (based on the novella “You”)]. *Memorializatsiia: vid naukovykh zasad do svitovykh praktyk* : materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 22 lystopada). Kyiv, 158–160. [In Ukrainian].
2. Kryvchun V. (2024). Folklornyi obraz plakhty ta yii symvolichne znachennia u narysi Oleny Zvychainoi «Myrhorodskiy yarmarok» [Folklor Image of Plakhta and Its Symbolic Meaning in Olena Zvychayna's sketch story “Myrhorod Fair”]. *Akademichni studii. Seriiia «Humanitarni nauky»*. No. 1, 18–25. [In Ukrainian].
3. Lenska S. (2015). Antytotallitarnyi dyskurs u maliiprozi Oleny Zvychainoi [Anti-totalitarian discourse of the short stories by Olena Zvychayna]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia: Filolohiia*. No. 13, 37–45. [In Ukrainian].
4. Zvychayna O. (1947) Zoloty potichok z holodnoho Kharkova. Povist z chasiv nimetskoï okupatsii Ukrainy [The Golden Stream from Starving Kharkiv. A Novella from the Time of the German Occupation of Ukraine]. Nakladom Orhanizatsii Ukrainok Kanady. Vinnipeh: Manitoba, 96. [In Ukrainian].

V. G. KRYVCHUN

Postgraduate Student,

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

E-mail: vita_nika@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0007-9490-4682>

THE POETICS OF FEMALE RESILIENCE IN OLENA ZVYCHAYNA'S NOVELLA "THE GOLDEN STREAM FROM STARVING KHARKIV"

This article presents the first comprehensive scholarly analysis of Olena Zvychnayna's novella "The Golden Stream from Starving Kharkiv" (1947), a work that has long remained outside the scope of literary scholarship and has not been the subject of dedicated academic inquiry. The text has yet to receive due recognition within the academic community. Olena Zvychnayna's oeuvre belongs to a largely underexplored segment of Ukrainian literature shaped by the context of forced emigration. Her literary legacy merits special attention not only for its artistic sophistication but also for the relevance of its themes – most notably, the experiences of occupation, survival, and the moral resistance of the Ukrainian intelligentsia. At the heart of the novella is the character of Katrusia, a young intellectual from Kharkiv who is compelled to endure humiliation, starvation, moral blackmail, and the loss of loved ones. Under the pressure of external circumstances, her inner world gradually transforms, yet the protagonist retains the ability to critically reflect on her experiences. With profound psychological insight, the work portrays the lives of Kharkiv residents under German occupation during 1941–1942. Special attention is devoted to the socio-psychological representation of the female figure – as mother, beloved, and intellectual – who must navigate the harrowing choice between physical survival and the preservation of moral dignity in wartime conditions. Zvychnayna demonstrates how, under extreme starvation and moral collapse, ethical foundations begin to erode: intellectuals degenerate, and young women are often forced into prostitution as the only means of survival. Against this backdrop, Katrusia emerges as a powerful figure – a woman who, despite suffering, strives to preserve not only her own and her child's physical existence but also their spiritual integrity. The article underscores the importance of incorporating this novella into scholarly and cultural-educational discourse as a valuable source for the literary interpretation of wartime experience. It also highlights the need for broader study of Olena Zvychnayna's émigré works, which not only preserve the memory of the tragic events of the twentieth century but also shape a literary image of female resilience, dignity, and national self-preservation.

Key words: Olena Zvychnayna, émigré literature, novella, Ukrainian prose, famine, occupation, women's experience, autobiographical elements.

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

УДК 81'373.612.2

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.5>

І. В. ОЛЕКСАНДРУК

доктор філософії, молодший науковий співробітник,

Інститут мовознавства імені О. О. Потебні Національної академії наук України, м. Київ, Україна

Електронна пошта: ira_oleksandruk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2701-1714>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В ОФІЦІЙНИХ МЕДІА ЗСУ¹

У статті розглянуто особливості функціонування військової лексики в офіційних військових медіа, які в умовах війни виконують низку важливих функцій – інформативну, пропагандистську, мотиваційну тощо, фіксують актуальний стан лексичного складу та відображають динаміку його розвитку.

Мета дослідження – аналіз особливостей функціонування військової лексики в офіційних військових медіа як важливого складника публічного дискурсу в умовах війни.

Об'єктом дослідження стала військова лексика в мові сучасних українських військових ЗМІ.

У результаті аналізу текстів офіційних військових медіа, розміщених на українських інформаційних платформах, виокремлено основні тематичні групи військової лексики, які відображають різні найменування: техніки та озброєння, звань та посад, військових дій та операцій, підрозділів, позивних, а також виділено елементи військового жаргону на позначення специфіки комунікації у сфері оборони та фрази-заклики, спрямовані на підтримку бойового духу. Зазначено, що найбільш чисельними виявилися групи на позначення військової техніки та озброєння, назв військових підрозділів, а також бойових дій та операцій. Значну частку становить термінологічна лексика, трапляються символічні та історичні найменування, уживані як у назвах техніки, так і в найменуваннях військових підрозділів, позивних. Меншою за обсягом виявилась група військового жаргону, що відображає специфіку комунікації в армії, а також фрази-заклики.

З'ясовано, що військова лексика охоплює як загальні найменування бойових дій, техніки, озброєння, так і номінації, пов'язані з історичними постатями та подіями, символічними назвами, а також лексеми, які поєднують елементи української традиції й сучасності, національної ідентичності, міфології. Такі номінації мають важливе значення, оскільки виконують не лише номінативну, а й патріотичну функції, посилюють бойовий дух, мотивують, показують зв'язок з історією, створюють відчуття єдності та нездоланності.

Наголошено, що в умовах збройного та інформаційного протистояння військова лексика потребує всебічних подальших досліджень.

Ключові слова: військова лексика, мовна система, офіційні медіа, терміни, комунікативна функція.

Поставлення проблеми. У сучасних умовах збройного протистояння та інформаційних воєн, що охоплюють усі сфери суспільства, мова набуває особливого значення. Важливу роль в умовах війни відіграє інформаційний простір, що виконує такі функції як: інформативна, пропагандистська, мотиваційна, психологічна та ін. У зв'язку з цим зростає роль офіційних засобів масової інформації, зокрема військових, функціонування яких стало значно ефективнішим із розвитком сучасних інформаційних технологій. Через офіційні сторінки у соціальних мережах, відео й текстові інтерв'ю, спеціалізовані ресурси тощо, представники військових підрозділів мають змогу звертатися

безпосередньо до громадян, оперативно доносити важливу інформацію, висвітлювати події на фронті та передавати звернення, спрямовані на підвищення морального духу населення.

Актуальність дослідження зумовлена інтересом до аналізу військової лексики та необхідністю вивчення мовних засобів, що функціонують в офіційному військовому дискурсі в умовах збройного та інформаційного протистояння. Аналіз функціонування військової лексики в офіційних засобах масової інформації дає змогу окреслити її лексико-семантичні особливості, визначити мовні засоби, уживані в публічному просторі, та виявити тенденції розвитку в умовах війни.

¹ Статтю підготовлено в межах наукового проєкту «Мова української армії: учора, сьогодні, завтра» (державний реєстраційний номер 0125U001288 від 20.02.2025).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська військова лексика завжди була об'єктом різних досліджень, а з початку повномасштабного російського вторгнення простежуємо особливе зацікавлення мовою армії. За останні роки в українських мовознавчих студіях з'явилося багато наукових праць, присвячених вивченню та аналізу військової лексики. Особливості функціонування української мови у воєнний час стали предметом розгляду багатьох мовознавців, зокрема Б. М. Ажнюка [Ажнюк], О. О. Тараненка [Тараненко], Т. А. Космеди [Космеда] та ін. Дослідники аналізують також позивні військових [Белей], вивчають лексико-семантичні особливості відображення війни в засобах масової інформації [Лелека] та ін.

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України презентував колективну монографію «Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика», у якій порушено актуальні мовні питання у контексті війни, а також схарактеризовано сучасну соціолінгвістичну ситуацію в Україні [Мова...].

Проте, незважаючи на вагомий дослідження військової лексики, низка проблем залишається недостатньо вивченою.

Мета статті – проаналізувати особливості функціонування військової лексики в офіційних військових медіа як важливого складника публічного дискурсу в умовах війни.

Об'єкт дослідження – військова лексика, представлена в сучасних офіційних військових медіа.

Виклад основного матеріалу. У мовознавчій літературі існують різні підходи щодо класифікації військової лексики. Наприклад, О. І. Литовченко визначає військові лексику як сукупність моногалузевих і полігалузевих спеціальних простих й аналітичних найменувань, які позначають поняття та реалії військової сфери й утворюють відповідну фахову підсистему [Литовченко : 26]. На думку дослідниці, військова лексика містить військову термінологію та номенклатуру, до якої входять науково-технічні терміни, пов'язані з військовими поняттями та субстандартні одиниці, що характеризують сферу неофіційного професійного спілкування військових і є стилістичними синонімами відповідних військових термінів [Литовченко : 41].

Ю. О. Лукіяничук пропонує класифікацію військових термінів за тематикою, відповідно до видів та родів Збройних Сил: 1) терміни Сухопутних військ (механізованих, танкових, аеромобільних, ракетних та інших військ); 2) терміни Військово-морських Сил (включають терміни надводних, підводних сил, морської піхоти, морської авіації тощо); 3) терміни Військово-повітряних Сил (винищувальної, розвідувальної, штурмової, бомбардувальної, військово-транспортної авіації тощо); 4) терміни Військ зв'язку; 5) терміни Інженерних військ [Лукіяничук : 66].

Джерельною базою дослідження стали тексти офіційні військові медіа, зокрема матеріали на інформаційних платформах «АрміяInform», офіційному сайті Міністерства оборони України, офіційних сторінках підрозділів ЗСУ, а також в інформаційних повідомленнях Генерального штабу Збройних Сил України та ін. Досліджуваний матеріал охоплює інформаційні повідомлення, пресрелізи, оперативні зведення, інтерв'ю, аналітичні статті тощо.

Лексика, представлена в офіційних військових медіа, насичена військовою термінологією, містить професіоналізми, жаргонізми, позивні та історію їх створення, а також символічні найменування, що є цінним матеріалом для вивчення лексико-семантичних особливостей військової лексики у сучасному мовознавстві. Аналіз матеріалу дає змогу виокремити такі найпоширеніші тематичні групи.

Найменування техніки та озброєння. У межах цієї групи, окрім загальних назв різних видів зброї (дрон-камікадзе, гвинтівка, кулемет, гармата, міномет, танк, броньовик та ін.), виокремлюємо номінації, пов'язані з історією та історичними постатями, а також ті, що поєднують у собі елементи національної ідентичності, міфології, символіки: броньований автомобіль «Бандеромобіль», «Козак»; корвет «Гетьман Іван Мазепа»; САУ «Богдана»; РСЗВ «Верба», «Вільха»; автоматизований вогневий комплекс «Шабля», ОТРК «Грім-2»; протикорабельна ракета «Нептун», «Довгий Нептун»; ракетний снаряд «Тайфун-1», ракета «Пекло», «Паляниця»; БПЛА «Посейдон», «Лелека-100», «Кобра», «Фурія», «Сокіл-300»; ПТРК «Скіф»; дрон «Пташка», «Очі неба», «Бандеродрон», «Баба Яга», НРК «Спайдер»

та ін. Напр.: *«Україна застосовує проти росіян модернізовану РСЗВ “Верба”»* (Україна застосовує..., 2025). *«Від німецької “Фау” до української “Паляниці”: експерт розповів про роль надлегких крилатих ракет у сучасній війні»* (Від німецької..., 2025). *«Так просто не зіб’єш – дрон “Баба Яга” пережив пряме влучання FPV-дрона* (Так просто..., 2024). *«Самохідна артилерійська установка “Богдана” демонструє високу ефективність на фронті»* («Богданка»..., 2025). *«Український корвет “Гетьман Іван Мазепа” вийшов у море»* (Український корвет..., 2024).

Крім того, у найменуваннях техніки простежуємо відродження лексем, відомих ще з Козацької доби. Наприклад, номінації *отаман* та *хорунжий* не функціонують сьогодні як військові звання, проте їх використано для назв бронемашин: *«Новий український БТР “Отаман-3” має колісну формулу бхб, компактні розміри, посилену бронезащиту і спеціальну підвіску, з великим запасом по вантажопідйомності»* (Новий український..., 2019). *«БТР-60М “Хорунжий”: на що здатний нащадок відомої бронемашини з новим “серцем” та обладунками»* (БТР-60М ..., 2024).

На прикладі зазначених лексем простежуємо явище трансономізації – «перехід оніма з одного розряду в інший» [Бучко : 182] – назви звання, посади у назву техніки. Такі номінації стали символічними, оскільки застосування історичних лексем, особливо з часів козацтва, сприяє підвищенню бойового духу та створює відчуття сили й нездоланності.

Найменування звань і посад. У цій групі лексики функціонують номінації, які виникли у різні часи: сучасні (бригадний генерал, коммодор, штаб-сержант, мастер-сержант, командувач Сил БПЛА, командувач ООС та ін.) та історично усталені, давні (генерал, старшина, стрілець, полковник та ін.). Напр.: *«Глава держави присвоїв трьом військовим звання бригадного генерала»* (Глава держави..., 2023). *«Новий командувач сил безпілотних систем розповів про першочергові кроки»* (Новий командувач..., 2025). *«Президент присвоїв звання генерала Головнокомандувачу ЗСУ Олександру Сирському»* (Президент..., 2024).

Як зазначає Л. В. Туровська, це лінгвальне явище пояснюється тим, що від появи війська

до новітніх часів не змінилося основне його завдання, досить повільно змінювалася посадова та рангова системи [Туровська : 40].

Найменування військових дій та операцій. Зазначена група лексики представлена загальними назвами, такими як: наступ, контр-наступ, спецоперація, штурм, оборона, бойове зіткнення та ін. З-поміж них трапляються неологізми, наприклад, дроновий удар, FPV-рейд та символічні назви – операція «Павутина», операція «Азовсталь». Напр.: *«Операція “Павутина”: хронологія подій однієї з наймасштабніших атак в тилу ворога»* (Операція..., 2025).

Найменування військових підрозділів окрім загальних номінації несуть інформацію про функціональне призначення: механізована бригада, танковий полк, мотопіхотна бригада, бригада морської піхоти та ін., трапляються назви на честь історичних осіб; такі, що мають символічне, історичне значення; пов’язані з територією діяльності військового підрозділу; найменування з числових компонентів та ін. Розглянемо їх детальніше.

1. *Номінації на честь історичних видатних осіб:* 54-та окрема механізована бригада імені гетьмана Івана Мазепи, 58-ма мотопіхотна бригада імені гетьмана Івана Виговського, 35-та окрема бригада морської піхоти імені контр-адмірала Михайла Остроградського, 92 ОМВр імені Івана Сірка, 68 окремих єгерський батальйон імені Олекси Довбуша, 30 ОМБр імені князя Костянтина Острозького, бригада імені Великого князя Вітовта, 1-ша окрема бригада територіальної оборони імені Івана Богуна, 110-та окрема механізована бригада імені генерал-хорунжого Марка Безручка, 31-ша окрема механізована бригада імені генерал-хорунжого Леоніда Ступницького та ін. Напр.: *«40 окрема артилерійська бригада імені Великого князя Вітовта»* (Генеральний штаб ЗСУ, 2025). *«Сьогодні варто відзначити воїнів 1-ої окремої бригади територіальної оборони імені Івана Богуна та 34-ої окремої бригади берегової оборони, які ефективно нищать ворога, завдаючи йому вагомих втрат у живій силі та техніці»* (Генеральний штаб ЗСУ, 2025).

2. *Топонімічні найменування* пов’язані з місцями бойових дій, вказують на місце формування підрозділу, місце відповідальності, або ж несуть символічне значення. Часто складаються

з кількох компонентів: топонімічного, функціонального, числового, організаційно-структурного, які виконують ідентифікаційну та символічну функції: 1-ша окрема Сіверська бригада; 60-та окрема піхотна Інгулецька бригада, 17-та Полтавська бригада Національної гвардії України, 80-а окрема десантно-штурмова бригада «Галицька», 81-ша окрема аеромобільна бригада «Слобожанська», 95-та окрема десантно-штурмова бригада «Поліська» та ін. Напр.: *«Сьогодні варто відзначити воїнів 39-ї окремої бригади берегової оборони та 17-ї Полтавської бригади Національної гвардії України, які ефективно нищать ворога, завдаючи йому вагомих втрат у живій силі та техніці»* (Генеральний штаб ЗСУ, 2025).

Така традиція найменування військових формувань має давню історію, зокрема у період національно-визвольної боротьби 1917–1921 років в Українській Галицькій армії широко застосовували топонімічні, числові та символічні компоненти у назвах військових підрозділів. Як зазначає Д. Микитюк у споминах військових: *«Бригади носили чергові числа, а побіч них ще і назву, яка вказувала на ту частину краю, з якої дана бригада діставала доповнення, або місцевість, в якій вона почала формуватися, наприклад, “2-га Коломийська бригада”, “3-тя Бережанська бригада” і т. д.»* (Микитюк : 78).

3. Символічні та історичні найменування: 10-та окрема гірсько-штурмова бригада «Едельвейс», 72 ОМВр імені Чорних Запорожців, «Птахи Мадяра», «Фенікс», «Ахіллес», «Степові хижакі», «Рарог», «Буревій» та ін. Напр.: *«Завдяки ефективній роботі операторів безпілотних систем з підрозділу “Фенікс” бригади “Помста” російські загарбники продовжують зазнавати серйозних втрат»* (Знищено танк..., 2025). *«Бійці підрозділу “Птахи Мадяра” виконують широкий спектр завдань»* (Про діяльність..., 2025).

Символічні та історичні найменування мають важливе значення, оскільки виконують не лише номінативну, а й патріотичну функції, посилюють бойовий дух, мотивують, показують зв'язок з історією.

Найменування позивних. У досліджуваному матеріалі широко представлено позивні українських захисників та захисниць, з-поміж яких простежуємо номінації, пов'язані

з історичними постатями, символічними образами, міфічними істотами, позивні, утворені від назв тварин і рослин, від лексем на позначення характеру, професії, освіти, хобі та ін.: «Козак», «Бандера», «Мазепа», «Орлик», «Залізник», «Барвінок», «Мальва», «Білка», «Сокіл», «Вовк», «Лисиця», «Панда», «Рись», «Пантера», «Пташка», «Відьма», «Мавка», «Мара», «Руна», «Сонце», «Казка», «Сіріус», «Сантехнік», «Яся», «Атлет», «Кудрява» та ін. Напр.: *«Командирка підрозділу – Дарія на позивний “ДШК” (Сили безпілотних..., 2025). «А це “Атлет”. Свого часу хлопець захоплювався спортом та навіть був “бронзовим” призером у спринтерському бігу у своїй області»* (Звідки в українських..., 2023).

Окрему групу лексики в офіційних військових ЗМІ становить **військовий жаргон**, який охоплює слова та вирази, пов'язані з військовою службою, озброєнням та технікою, бойовими діями, командами та сигналами, ставленням до ворога, емоціями та різними ситуаціями на фронті: мавік – розвідувальний дрон, позішка – скорочено від «позиція», 4.5.0 – все спокійно; бронік – бронешилет; аутели – артилерія; дискотека – бойові дії та ін. Крім того, у досліджуваному матеріалі представлено окремі статті на позначення військового жаргону та сленгу, зокрема на сайті АрміїInform розміщено мінісловник військового сленгу. Напр.: *«“Дашика” – 12,7-мм стінковий кулемет Дегтярьова-Шпагіна (ДШК); “Беха, Бумер” – бойова машина піхоти (БМП); “Глаза, ночнік” – прилад нічного бачення; “Молоко” – простір навколо мішені; “Єноти” – десантники (вони такі ж смугасті); “Контрабас” – солдат контрактної служби; “Губа” – (гауптвахта) місце відбування покарання»* (Мінісловник..., 2019).

Важливе значення в офіційних військових медіа відіграють **фрази-заклики**, напр.: *«Разом переможемо! Слава Україні! Бий окупанта! «Биймо ворога та наближаймо нашу Перемогу!», «Підтримуйте Сили оборони!», «Боротьба триває!», «Слава українським захисникам та захисницям!», «Невпинно працюємо на перемогу!», «Підтримуйте Збройні Сили України! «Підтримуйте українську армію!», «Тримаймо стрій», «Все буде Україна»* (Генеральний штаб ЗСУ, 2025). Такі фрази мають символічне значення, виконують

емоційно-психологічну та патріотичну функцію, підтримують бойовий дух, закликають до дій, згуртовують, формують позитивні настанови, а також відчуття єдності, стійкості та спільної мети.

Висновки. Офіційні військові медіа відіграють важливе значення у сучасних умовах, оскільки не лише інформують про важливі події на фронті, а й підтримують бойовий дух, впливають на формування громадської думки.

Лексика військових ЗМІ містить як термінологію, так і військовий жаргон, позивні, фрази-заклики, спрямовані на збереження бойового духу. Окрім загальних найменувань бойових дій, техніки, зброї, підрозділів, тощо, функціонують номінації, пов'язані з історією та історичними постатями, лексеми, які поєднують

у собі українську традицію та сучасність, елементи національної ідентичності, міфології, мають символічне значення.

Аналіз матеріалів офіційних військових медіа засвідчив, що найбільшу частку становить термінологічна військова лексика, яка охоплює найменування озброєння, техніки, бойових дій, Значний пласт складає символічна та історично маркована лексика, яка охоплює назви, пов'язані з історичними постатями, топонімами, символами. Менш чисельною виявилась група військового жаргону, що передає специфіку комунікації в армії, а також фрази-заклики.

Перспективними є подальші дослідження динаміки оновлення військової лексики, її вплив на формування медійного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажнюк Б. Семіотичне конструювання публічного простору: війна і мова. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого. 2024. С. 88–122.
2. Белей Л. Л. Позивні учасників АТО й ООС – творення та функціонування. *Мовознавство*. 2020. № 3. С. 49–62.
3. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Словник української ономастичної термінології. Харків : Ранок-НТ, 2012. 256 с.
4. Космеда Т. Тенденції в перейменуванні товарних знаків у період російсько-української війни: мовний «смак» епохи і її «несмак». Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. К. : Видавничий дім Дмитра Бурого. 2024. С. 476–508.
5. Лелека Т. Лексико-семантичні особливості відображення війни в Україні засобами масової інформації (на матеріалі новин BBC та CNN). *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. 2023. Вип. 205. С. 111–117.
6. Литовченко І. Динамічні процеси у військовій лексиці української мови (назви зброї, амуніції, споруд) : монографія ; за ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2016. 206 с.
7. Лукіяничук Ю. О. Способи класифікації військових термінів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2017. Вип. 66. С. 65–67.
8. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика : монографія / відп. ред. Б.М. Ажнюк. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого. 2024. 616 с.
9. Тараненко О. Російсько-українська війна і українська мова. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Київ : Видавничий дім Дмитра Бурого. 2024. С. 12–87.

ДЖЕРЕЛА

1. «Богданка» – найпотужніша «дівчина» ЗСУ: коли українська артилерія має 42 кілометри гніву. *АрміяInform*. (2025). URL: <https://surl.li/yuzbhw> (дата звернення 18.07.2025).
2. БТР-60М «Хорунжий»: на що здатний нащадок відомої бронемашини з новим «серцем» та обладунками. *АрміяInform*. (2019). URL: <https://surl.li/cwxwwv> (дата звернення 18.07.2025).
3. Від німецької «Фау» до української «Паляниці»: експерт розповів про роль надлегких крилатих ракет у сучасній війні. *АрміяInform*. (2025). URL: <https://surl.li/dyuing> (дата звернення 18.07.2025).
4. Генеральний штаб ЗСУ/ General Staff of the Armed Forces of Ukraine (2025). URL: <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua> (дата звернення 18.07.2025).
5. Глава держави присвоїв трьом військовим звання бригадного генерала. *АрміяInform*. (2023). URL: <https://surl.li/ccwtclm> (дата звернення 18.07.2025).
6. Звідки в українських захисників з'являються псевдо або позивні. *АрміяInform*. (2025). URL: <https://surl.li/xshpce> (дата звернення 18.07.2025).
7. Знищено танк, гаубицю та транспорт – «Фенікс» показав результати свого полювання на окупантів. *АрміяInform*. (2025). URL: <https://surl.li/wirdcs> (дата звернення 18.07.2025).
8. Мінісловник військового сленгу: «муха», «покемон», «улітка». *АрміяInform*. (2019). URL: <https://surl.li/wngurm> (дата звернення 18.07.2025).

9. Микитюк Д. Українська Галицька Армія: матеріали до історії. Вінніпег : Видав хорунжий УСС Д. Микитюк. 1976. Т. 5 : Над Сяном = By the River San : матеріали до історії Укр. Галиц. Армії : у 50-річчя її участі у Визвол. Змаганнях. 192 с.
10. Новий командувач Сил безпілотних систем розповів про першочергові кроки. *АрміяInform.* (2025). URL: <https://surli.cc/ndfgya> (дата звернення 18.07.2025).
11. Новий український БТР «Отаман-3» для морпіхів уперше представили на виставці «Зброя і безпека – 2019». *АрміяInform.* (2019). URL: <https://surli.lu/ckjdgs> (дата звернення 18.07.2025).
12. Операція «Павутина»: хронологія подій однієї з наймасштабніших атак в тилу ворога. *АрміяInform.* (2025). URL: <https://surli.li/hahils> (дата звернення 18.07.2025).
13. Президент присвоїв звання генерала Головнокомандувачу ЗСУ Олександру Сирському. *АрміяInform.* (2024). URL: <https://surli.cc/jxiytl> (дата звернення 18.07.2025).
14. Про діяльність Птахів Мадяра. *Птахи Мадяра.* (2025). URL: <https://magyarbirds.army/page/about> (дата звернення 18.07.2025).
15. Сили безпілотних систем проводять набір у жіночий підрозділ «Гарпії». *АрміяInform.* (2025). URL: <https://surli.lt/wfygma> (дата звернення 18.07.2025).
16. Так просто не зіб'єш – дрон «Баба Яга» пережив пряме влучання FPV-дрона. *АрміяInform.* (2024). URL: <https://surli.lu/evpgtk> (дата звернення 18.07.2025).
17. Україна застосовує проти росіян модернізовану РСЗВ «Верб». (2025). URL: <https://surli.li/ndvcfx> (дата звернення 19.07.2025).
18. Український корвет «Гетьман Іван Мазепа» вийшов у море». *АрміяInform.* (2024). URL: <https://surli.li/qdsmri> (дата звернення 18.07.2025).

REFERENCES

1. Azhnyuk B. (2024) Semiotychne konstruyuvannya publicnoho prostotu: viyna i mova. [Semiotic Construction of Public Space: War and Language]. *Mova i viyna: dynamika movnoyi systemy i movna polityka* [Language and War: Dynamics of the Language System and Language Policy]. Kyiv : Dmytro Burago Publishing House. Pp. 88–122. [in Ukrainian].
2. Belei L. L. (2020) Pozyvni uchasnykiv ATO y OOS – tvorennia ta funktsionuvannya [Call signs of ATO and OOS participants – creation and functioning]. *Movoznavstvo*. № 3. Pp. 49–62. [in Ukrainian].
3. Buchko D. H., Tkachova N. V. (2012) Slovyk ukrainskoi onomastychnoi terminolohii [Dictionary of Ukrainian onomastic terminology]. Kharkiv : Ranok-NT, 256 p. [in Ukrainian].
4. Kosmeda T. (2024) Tendentsiyi v pereymenuvanni tovarnykh znakiv u period rosiysko-ukrayinskoyi viyny: movnyi smak epokhy i yiyyi nesmak [Trends in the Renaming of Trademarks during the Russo-Ukrainian War: The Linguistic «Taste» of the Era and its «Tastelessness»]. *Mova i viyna: dynamika movnoyi systemy i movna polityka* [Language and War: Dynamics of the Language System and Language Policy]. Kyiv : Dmytro Burago Publishing House. Pp. 476–508. [in Ukrainian].
5. Leleka T. (2023) Leksyko-semantychni osoblyvosti vidobrazhennia viiny v Ukraini zasobamy masovoi informatsii (na materialy novyn BBC ta CNN) [Lexical and semantic features of the media coverage of the war in Ukraine (based on BBC and CNN news reports)]. *Naukovi zapysky. Seriya: Filolohichni nauky*, Vyp. 205. Pp. 111–117. [in Ukrainian].
6. Lytovchenko I. (2016) Dynamichni protsesy u viiskovii leksytsii ukrainskoi movy (nazvy zbroi, amunitsii, sporud) [Dynamic processes in the military vocabulary of the Ukrainian language (names of weapons, ammunition, structures)]: monohrafiia; za red. Zh. V. Koloiz. Kryvyi Rih : Vyd. R. A. Kozlov, 206 p. [in Ukrainian].
7. Lukiianchuk Yu. O. (2017) Sposoby klasyfikatsii viiskovykh terminiv [Methods of classifying military terms]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriya «Filolohichna»*. Vyp. 66. Pp. 65–67. [in Ukrainian].
8. *Mova i viyna: dynamika movnoyi systemy i movna polityka* [Language and War: Dynamics of the Language System and Language Policy]. Monohrafiia. Vidp. red. B.M. Azhniuk. Kyiv : Dmytro Burago Publishing House. Pp. 476–508. [in Ukrainian].
9. Taranenko O. (2024) Rosiysko-ukrayinska viyna i ukrayinska mova. [The Russian-Ukrainian War and the Ukrainian Language]. *Mova i viyna: dynamika movnoyi systemy i movna polityka* [Language and War: Dynamics of the Language System and Language Policy]. Kyiv : Dmytro Burago Publishing House. Pp. 12–87. [in Ukrainian].

SOURCES

1. «Bohdanka» – naipotuzhnisha «divchyna» ZSU: koly ukrainska artylerii maie 42 kilometry hnivu [“Bogdanka” – the most powerful “girl” in the Armed Forces of Ukraine: when Ukrainian artillery has 42 kilometers of wrath]. *ArmiaInform.* (2025). URL: <https://surli.li/yuzbhw> (data zvernennia 18.07.2025).
2. BTR-60M «Khorunzhyi»: na shcho zdatnyi nashchadok vidomoi brone mashyny z novym «sertsem» ta obladdunkamy [BTR-60M “Khorunzhyi”: what the descendant of the famous armored vehicle with a new “heart” and armor is capable of]. *ArmiaInform.* (2019). URL: <https://surli.li/cwxwwv> (data zvernennia 18.07.2025).

3. Vid nimetskoi «Fau» do ukraïnskoi «Palyanytsi»: ekspert rozpoviv pro rol nadlehkykh krylatykh raket u suchas-nii viini [From Germany's "Fau" to Ukraine's "Palyanytsia": an expert discusses the role of ultra-light winged missiles in modern warfare]. *ArmiiaInform.* (2025). URL: <https://surl.li/dyuing> (data zvernennia 18.07.2025).
4. Heneralnyi shtab ZSU/General Staff of the Armed Forces of Ukraine (2025). URL: <https://www.facebook.com/GeneralStaff.ua> (data zvernennia 18.07.2025).
5. Hlava derzhavy prysvoiv trom viiskovym zvan'nia bryhadnoho henerala [The head of state awarded three military officers the rank of brigadier general]. *ArmiiaInform.* (2023). URL: <https://surl.cc/wtclrn> (data zvernennia 18.07.2025).
6. Zvidky v ukraïnskykh zakhysnykiv zivliaiutsia psevd'no abo pozyvni [Where do Ukrainian defenders get their nicknames or call signs?]. *ArmiiaInform.* (2025). URL: <https://surl.li/xshpce> (data zvernennia 18.07.2025).
7. Znyshcheno tank, haubysiu ta transport – «Feniks» pokazav rezultaty svoho poliuvannia na okupantiv [A tank, howitzer, and transport vehicle destroyed – "Phoenix" shows results of its hunt for occupiers]. *ArmiiaInform.* (2025). URL: <https://surl.lt/wirdcs> (data zvernennia 18.07.2025).
8. Minislovnyk viiskovoho slenhu: «mukha», «pokemon», «ulitka» [Mini dictionary of military slang: "fly," "Pokémon," "snail"]. *ArmiiaInform.* (2019). URL: <https://surl.li/wngurm> (data zvernennia 18.07.2025).
9. Mykytiuk D. (1976) *Ukrainska Halytska Armiia: materialy do istorii*. Vinnipeg : Vydav khorunzhyi USS D. Mykytiuk [Ukrainian Galician Army: materials for history]T. 5 : Nad Sianom = By the River San : materialy do istorii Ukr. Halyts. Armii : u 50-richchia yii uchasty u Vyzvol. Zmahanniakh. 192 p.
10. Novyi komanduvach Syl bezpilotnykh system rozpoviv pro pershocherhovi kroky [The new commander of the Unmanned Systems Forces outlined the first steps to be taken]. *ArmiiaInform.* (2025). URL: <https://surl.cc/ndfgya> (data zvernennia 18.07.2025).
11. Novyi ukraïnskyi BTR «Otaman-3» dlia morypikhiv upershe predstavly na vystavtsi «Zbroia i bezpeka – 2019» [The new Ukrainian Otaman-3 armored personnel carrier for marines was unveiled at the Arms and Security 2019 exhibi-tion]. *ArmiiaInform.* (2019). URL: <https://surl.lu/ckjds> (data zvernennia 18.07.2025).
12. Operatsiia «Pavutyna»: khronolohiia podii odniiei z naimasshtabnishykh atak v tylu voroha [Operation "Spider Web": chronology of events of one of the largest attacks behind enemy lines]. *ArmiiaInform.* (2025). URL: <https://surl.li/hahils> (data zvernennia 18.07.2025).
13. Prezydent prysvoiv zvan'nia henerala Holovnokomanduvachu ZSU Oleksandru Syrskomu [The President awarded the rank of general to Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine Oleksandr Syrskyi]. *ArmiiaInform.* (2024). URL: <https://surl.cc/jxiytl> (data zvernennia 18.07.2025).
14. Pro diialnist Ptakhiv Madiara [About the activities of Madyar's Birds]. *Ptakhiv Madiara.* (2025). URL: <https://magyarbirds.army/page/about> (data zvernennia 18.07.2025).
15. Syly bezpilotnykh system provodiat nabir u zhinochy pidrozdil «Harp'ii» [Unmanned systems forces are recruit-ing for the female unit "Harpies"]. *ArmiiaInform.* (2025). URL: <https://surl.lt/wfygma> (data zvernennia 18.07.2025).
16. Tak prosto ne zibiesh – dron «Baba Yaha» perezhyv priame vluchannia FPV-drona [It's not that easy to knock it down – the Baba Yaga drone survived a direct hit from an FPV drone]. *ArmiiaInform.* (2024). URL: <https://surl.lu/evpgtk> (data zvernennia 18.07.2025).
17. Ukraina zastosovuie proty rosiian modernizovanu RSZV «Verba» [Ukraine is using the upgraded Verba multiple launch rocket system against the Russians]. (2025). URL: <https://surl.li/ndvcfx> (data zvernennia 19.07.2025).
18. Ukraïnskyi korvet «Hetman Ivan Mazepa» vyishov u more [Ukrainian corvette "Hetman Ivan Mazepa" set sail]. *ArmiiaInform.* (2024). URL: <https://surl.li/qdsmri> (data zvernennia 18.07.2025).

I. V. OLEKSANDRUK

PhD, Junior Researcher,

O. O. Potebnia Institute of Linguistics of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

E-mail: ira_oleksandruk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-2701-1714>

FEATURES OF THE USE OF MILITARY LEXICON IN THE OFFICIAL MEDIA OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The article examines the peculiarities of military vocabulary in official military media, which perform a number of important functions in wartime, including informational, propaganda, and motivational functions, record the current state of the lexical composition, and reflect the dynamics of its development.

The purpose of the study is to analyze the peculiarities of military vocabulary in official military media as an important component of public discourse in wartime.

The object of the study was military vocabulary in the language of contemporary Ukrainian military media.

As a result of analyzing official military media texts posted on Ukrainian information platforms, the main thematic groups of military vocabulary were identified, reflecting various names: equipment and weapons, ranks and positions, military actions and operations, units, call signs, as well as elements of military jargon used to denote the specifics of communication in the field of defense and phrases aimed at boosting morale. It is noted that the most numerous groups were those denoting military equipment and weapons, names of military units, as well as combat actions and operations. A significant portion consists of terminological vocabulary, including symbolic and historical names used in the names of equipment, military units, and call signs. The group of military jargon, reflecting the specifics of communication in the army, as well as phrases-appeals, turned out to be smaller in volume.

It has been established that military vocabulary covers both general terms for combat operations, equipment, and weapons, as well as names associated with historical figures and events, symbolic names, and lexemes that combine elements of Ukrainian tradition and modernity, national identity, and mythology. Such nominations are important because they perform not only a nominative function, but also a patriotic one, strengthening morale, motivating, showing a connection with history, and creating a sense of unity and invincibility.

It is emphasized that in conditions of armed and information confrontation, military vocabulary requires comprehensive further research.

Key words: military vocabulary, language system, official media, terms, communicative function.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 16.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

УДК 811.161.2'42:305]:82-14«364»

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.6>

І. Я. ПАВЛЕНКО

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри слов'янської філології,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
Електронна пошта: irynapavlenko@np.znu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0676-1153>*

Ю. Р. КУРИЛОВА

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури,
Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна
Електронна пошта: juliyakushneryuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3475-3858>*

СТРАТЕГІЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ФЕМІННОСТІ В ПІСНЯХ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ГЕНДЕРНІ ДИХОТОМІЇ

Мета статті – проаналізувати стратегії репрезентації фемінності в українських піснях періоду російсько-української війни (2014–2025 рр.), з'ясувавши, як у них конструюються сучасні моделі жіночності, яким чином вони співвідносяться з традиційними поглядами на роль і місце жінки під час війни і що вносять нового. Об'єктом аналізу є тексти популярних пісень, що активно функціонують у медійному просторі.

Методологія статті ґрунтується на міждисциплінарному поєднанні гендерних студій, культурної семіотики, дискурс-аналізу, що дає змогу розглядати пісні воєнного часу не лише як художній або комунікативний феномен, а також як складний механізм соціального конструювання ідентичностей. Передусім, у роботі застосовані принципи гендерної критики, сформовані працях Дж. Батлер, С. де Бовуар, концепція «етики турботи» К. Гіллган, Н. Ноддінгс. Цей підхід дозволяє інтерпретувати фемінність як перформативну практику, що репрезентується у вербальних, музичних і візуальних образах пісенного тексту.

З'ясовано, що сучасна пісенність відтворює традиційні образи матері, удови, дівчини/жінки, що чекає з війни нареченого/чоловіка, відьми, актуалізуючи при цьому нові моделі жіночого – жінку-борчиню, медикину, волонтерку, що репрезентують етичну й тілесну суб'єктність жінки у війні. Водночас зберігаються риси есенціалізму: формується прецедент сакралізації жіночої жертви, поєднання краси й жертвності, ототожнення фемінного з етичними категоріями.

У результаті дослідження доведено, що моделі фемінності у воєнній пісенності базуються на триєдності жіночих ролей – матері, берегині, коханої. Проте всі вони зазнають трансформації через патерни героїзму, політичного дискурсу та практик резильєнтності; утверджується нова парадигма фемінності, параметри якої уже не редукуються до покорі чи страждання, а стають синонімом стійкості, моральної витримки й культурного спротиву.

Пісенний дискурс війни не лише відображає, а й активно формує суспільні уявлення про гендер, стаючи ареною боротьби між традиційними й новітніми моделями жіночності, у яких фемінність постає як символ національної стійкості й одночасно як форма культурного опору.

Ключові слова: популярна пісня, стратегії репрезентації, фемінність, гендерні дихотомії, жіночі архетипи, масова культура.

Поставлення проблеми. Сучасна російсько-українська війна, яка триває вже понад десятиліття, радикально вплинула на соціокультурний ландшафт України. Одним із найвиразніших проявів цього впливу стала поява потужного корпусу пісень на воєнну тему, що виконує не лише емоційно-комунікативну, а й ідеологічну, етичну та світоглядну функції. Вона репрезентує суспільні настрої, колективні

переживання, моделі героїзму та жертвності, стаючи важливим чинником формування національної ідентичності в умовах екзистенційної загрози. Водночас саме у піснях як у своєрідному маркері суспільної свідомості особливо виразно простежуються гендерні коди культури, що артикулюють уявлення про чоловіче і жіноче, про владу, обов'язок, емоційність, тілесність і жертвність.

Увага до стратегій репрезентації фемінності в українських піснях воєнного часу зумовлена амбівалентністю процесів, що відбуваються, – з одного боку, ревіталізація традиційних виявів архетипів жіночності (мати, донька, дружина, удова, кохана, відьма), а з іншого – формування нових моделей жіночої суб’єктивності (воїтелька, медикня, волонтерка, командирка), які змінюють уявлення про соціальні ролі жінки в суспільстві. Така динаміка створює напругу між двома полюсами культурного коду – традиційним і модерним, сакральним і тілесним, героїчним і повсякденним. Саме ця напруга визначає головну проблему дослідження: яким чином у піснях періоду російсько-української війни конструюється фемінність, які стратегії репрезентації жіночого застосовують автори і як ці стратегії співвідносяться з ширшим публічним дискурсом війни.

У піснях фіксується не лише біль утрат і туга за миром, а й етичне осмислення війни через жіночий досвід – від молитви й любові до участі в бойових діях. Цей пласт культури стає цінним джерелом для вивчення трансформацій гендерних уявлень, адже саме в ньому проявляються приховані механізми патріархального мислення, есенціалістські уявлення про «жіноче покликання» та нові, емансипаційні моделі поведінки. Дослідження таких текстів дає можливість зрозуміти, як масова культура моделює ідеали жіночності в ситуації воєнної кризи, як формується новий тип героїзму, що поєднує емпатію, турботу й готовність до боротьби.

Актуальність теми визначається потребою осмислити пісенність періоду війни як дискурсивний простір, у якому перетинаються традиційні уявлення про жіноче та нові соціокультурні моделі фемінності, у яких боротьба за свободу поєднується з боротьбою за право бути почутою, видимою й рівною в суспільстві, що переживає війну.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблема репрезентації фемінності активно осмислюється в контексті нової хвилі гуманітарних студій. Звертаючись до аналізу новітнього матеріалу ми спираємося на дослідження Т. Гундорової, яка, аналізуючи типологію жіночих образів в українській літературі XIX й початку XX століть, наголошувала на

проблемі дискретності феміністичної свідомості і вбачала причину в «глибоко закорінених архаїчних моделях і формах свідомості, які тримаються значною мірою і на нашій патріотичній риториці та етнографічній ностальгії» [Гундорова : 15]. На думку науковиці, патріархальні патерни сформували «редукційний логічний тип мислення (через виключення жінки зі сфери реальності і перенесення її в світ ідеальний чи, навпаки, демонічний, через зведення її до атрибута чоловіка)» – і роль такого типу мислення в ідеалізації жінки є значною [Гундорова : 16]. Аналізований нами матеріал актуалізує висновки дослідниці про те, що в українській класичній літературі жінка елімінується в «певну духовну субстанцію», прообраз «народної» чи «національної» душі, – тобто, маємо образ жінки, із якого «вилучена» конкретика й тілесність, оскільки подібне бачимо в багатьох піснях воєнного сьогодення.

І. Грабовська, фіксуючи етапи народження міфу України-жінки в соціокультурному та історичному вимірах, акцентує увагу на парадоксах функціонування «міфу про Берекію» в 90-і роки XX століття й на початку XXI століття. Науковиця переконливо доводить факт, що «... образ жінки-українки в міфі та реальний образ сучасної жінки мають дуже мало спільного...» [Грабовська : 109], що відповідає й нашим спостереженням.

Гендерні стереотипи в українській культурі, літературі та фольклорі зокрема, неодноразово були предметом наукової рефлексії (див., наприклад, роботи В. Агєєвої [Агєєва], О. Кісь [Кісь], Л. Мушкетик [Мушкетик] тощо). Зважаючи на обраний нами фокус дослідження, ми звертаємося до робіт наших попередниць, які вивчали досвід українок в роки війни та / або його відтворення у фольклорі, тому не можемо обійти дослідження М. Байдак [Байдак], О. Кузьменко [Кузьменко], оскільки в роботах першої з них розкрита зміна поведінки деяких українських жінок під впливом обставин воєнного часу в період Першої світової війни, а отже знаходимо свідчення про те, як обставини творять із жінки-охоронниці дому та родини захисницю країни, а в роботах другої – відтворення типових поглядів на жінку під час війни у лавах українського національного спротиву, які знайшли відгук у народній творчості. У роботах

М. Байдак акцентовано на історичній тягlostі жіночого досвіду війни – від матерів-страдниць Першої світової до активної участі жінок у захисних практиках, що дозволяє простежити зміну гендерних ролей у кризові періоди. Увага до досліджень, які стосуються Першої світової війни пояснюється тим, що саме цей період типологічно подібний до того, що ми переживаємо у сьогоденні, відзначені перші суттєві зміни в поведінці та формах діяльності українських жінок, що засвідчено й фольклорними матеріалами. У попередніх роботах І. Павленко [Павленко] окреслено гендерні моделі пісень періоду російсько-української війни – у них акцентовано еволюцію функцій жіночого персонажа від молитви й чекання до активної участі жінки у збройному опорі. У згаданих роботах фіксується поступова деконструкція есенціалістського бачення жіночого, проте інтерпретація її може бути розширена системним аналізом стратегій репрезентації фемінності в міжмедійному полі сучасної пісні.

Вітчизняні дослідники розглядають воєнну пісню як важливий соціокомунікаційний феномен, що виконує роль емоційного каталізатора, інструмента національної консолідації та носія колективної пам'яті. Так, В. Супрун визначає пісенний дискурс як матрицю трансформаційних змін суспільної свідомості, що сприяє формуванню образу нації нескорених: «Соціокомунікаційна модель трансмісії поетично-музичних смислів полягає в реалізації українською піснею періоду війни специфічних комунікаційних функцій, до яких належить: національно-промоційна, патріотично-наснажуюча, консолідуюча, емпатійна, інформаційно-просвітницька, розважально-піднесена» [Супрун : 168]. Отже, пісня воєнного часу постає не лише як форма естетичного самовираження, а як комунікативний простір національної єдності й емоційної мобілізації, у якому конструється образ «нації нескорених». У контексті гендерного аналізу такий її статус мотивує виявити особливості нових моделей фемінності, у яких поєднуються емпатія й активна участь у національному спротиві. Таким чином, жіночий голос у воєнній пісенності стає не лише виразником почуттів, а й символом колективної стійкості та морального опору.

Попри значний науковий інтерес до теми, невіршеними залишаються питання стратегій

моделювання жіночих образів в ракурсі феміністичної й гендерної методології. Саме ці аспекти визначають новизну й наукову перспективу запропонованого дослідження, яке зосереджене на виявленні специфіки поєднання рис традиційних уявлень про жіноче та їхньої еволюції.

Мета статті – проаналізувати стратегії репрезентації фемінності в українських піснях періоду російсько-української війни (2014–2025 рр.), з'ясувавши, як у піснях конструюються сучасні моделі жіночності, яким чином вони співвідносяться з традиційними поглядами на роль і місце жінки під час війни і що вносять нового.

Об'єкт дослідження – пісенний дискурс періоду російсько-української війни як соціокультурний феномен, у якому відображаються гендерні уявлення, динаміка їхніх змін та трансформацій.

Предмет дослідження – стратегії репрезентації фемінності в українських піснях воєнного часу, а саме: специфіка жіночих образів, елементи риторики й наративів жіночого досвіду, емоційно-етичні та культурні коди жіночого.

Методологія статті ґрунтується на міждисциплінарному поєднанні гендерних студій, культурної семіотики, дискурс-аналізу, що дає змогу розглядати пісні воєнного часу не лише як художній або комунікативний феномен, а як складний механізм соціального конструювання ідентичностей. Передусім, у роботі застосовані принципи гендерної критики, сформовані працях Дж. Батлер, С. де Бовуар, концепція «етики турботи» К. Гілліган, Н. Ноддінгс. Цей підхід дозволяє інтерпретувати фемінність як перформативну практику, що репрезентується у вербальних, музичних і візуальних образах пісенного тексту та його трансляції. Фемінність розглядається не як біологічна даність, а як культурно й історично зумовлена форма суб'єктності, яка набуває нових значень у контексті війни.

Застосування дискурс-аналізу (праці М. Фуко) забезпечує виявлення модусів, через які в пісенному матеріалі вибудовується ієрархія героїзму, жертвовності, краси й емоційності, дає можливість виявити латентні патріархальні структури в текстах.

У сукупності ці методологічні орієнтири дають змогу визначити масову пісенність воєнного часу як багатовимірний феномен, у якому

фемінність виступає не лише об'єктом художнього зображення, а й активною формою культурного спротиву, етичної дії та символічного самоствердження жінки в суспільстві, яке змушене чинити збройний опір.

Оскільки з перших днів АТО й до сьогодні створено багато піснених творів (водночас відбувається процес ревіталізації української фольклорної та авторської мілітарної пісенності) й корпус досліджуваних текстів постійно зростає, охопити весь обшир матеріалу практично неможливо, тому в межах статті матеріалом дослідження стали твори, у яких, на погляд авторок, чітко простежуються гендерні стереотипи та/або найбільш частотні форми їх деконструкції. Звертаючись до поширених у медійному просторі пісень враховуємо специфіку їхнього функціонування, головна риса якої – візуалізація первинно синтетичного (словесно-музичного) твору, а отже можливість зміни або варіювання початкових акцентів, накладання та варіювання смислів у процесі синтезу елементів різних видів мистецтва, тому зважаємо перш за все на слово як основний засіб смислотворення, але водночас спорадично звертаємося й до візуального ряду, який часто надає задекларованим аспектам інтерпретації та характеристикам нових конотацій.

Виклад основного матеріалу. Війна, що триває в Україні з 2014 року й набула статусу повномасштабного вторгнення в 2022 році, стала не лише політичним і військовим викликом, а й каталізатором глибинних культурних трансформацій. Саме в цей період пісня – як форма емоційного самовираження, колективної пам'яті та морального опору – повернула собі статус одного з найважливіших медіумів національної комунікації. У пісенному дискурсі війни фіксуються не лише історичні події, а й способи переживання, відчуття та осмислення втрат – особливо через жіночу чутливість і жіночий голос. Сприйняття жінки в українській культурі традиційно пов'язане з ідеями життя, охорони, любові й пам'яті, що значною мірою формує образну типологію сучасної воєнної пісенності, у якій водночас жінка постає не лише об'єктом зображення, а й суб'єктом морального спротиву.

У класичній праці з філософії фемінізму «Друга стаття» (1949 р.) С. де Бовуар зазначає:

«Жінка виключена з військових походів, і це, певно, найгірше прокляття, що тяжіло над нею: адже людина вивищилася над твариною не тим, що дає життя, а тим, що ризикує життям: ось чому людство віддало перевагу не тій статі, котра народжує, а тій, котра вбиває» [Симона де Бовуар : 75]. Одна з рис багатьох пісень війни – різке протиставлення чоловічого та жіночого, яке пов'язане із традиційними гендерними стереотипами, але водночас активно варіюється й набуває нових конотацій.

Аналіз корпусу пісень, створених під час війни, засвідчує динаміку розвитку образу жінки від традиційної матері-страдниці («Сива у розпачі плаче, сина все чекає – та в Бога вже його душа» [«Там, біля тополі»]), жінки, що чекає чоловіка з війни («Не сумуй, коли мене немає, помолись та обійми дитину ... » [«Не сумуй»]), молитовниці («Діти, тато наш воює: молимося, щоб повернувся він! <...> Та молитва на Різдво зберегла його в АТО ...» [«Молитва на Різдво»]), відьми, з актуалізацією та оприлюдненням інтенцій заритих замовлянь та проклять («Скільки зробиш, враже, кроків по Україні, стільки твого ляже роду в домовині <...> буде тобі, враже, так, як відьма скаже» «Враже»)), захисниці своїх дітей та водночас – майбутнього України («Де б ти не була, обіми свою дитину, обіймаючи її, обіймаєш Україну!» [«Обіми свою дитину»]) до жінки-лікаря, госпітальєра, яка рятує воїнів («Пісня про Юлію Паєвську» Сергія Кононенка. У цьому творі – образ жінки-медикіні на війні, прототипом якої є реальна людина, частково втілює тип традиційної чоловічої поведінки, але превалює традиційно жіноче, материнське : «Ти мені так нагадуєш сина...» й жіночо-молитовне «Я стираю життя твоє з власних долонь і у Бога прошу підмоги» [«Пісня про Юлію Паєвську»]), до жінки-воїни ([«Не зли дівчат ЗСУ»]). Потрібно одразу відзначити, що у відеокліпі на останню пісню чергуються образи тендітних українок з образами суворих воїнів, які є різними іпостасями одних і тих дівчат, що стверджують: «... рівна любов до України у доньки і сина»).

Вже короткий огляд засвідчує, що образ жінки почасти зазнає суттєвої трансформації. Якщо традиційна українська культура наділяла фемінність ознаками духовності, лагідності, материнської жертвності та охоронного

начала, то сучасна пісня пропонує багатогранні моделі жіночності, у яких поєднуються моральна сила, емпатія та здатність до дії. У медійному просторі воєнного часу постають нові типи героїнь – медикіні, волонтерки, військовослужбовиці, журналістки. Водночас ці нові образи синтезуються із традиційними: типами матері, нареченої, удови, відьми, що втілюють сакральну місію жінки як тієї, хто береже життя й пам'ять. У результаті в пісенних текстах формується парадоксальна дихотомія: жінка як символ ніжності, любові й водночас як уособлення мужності, витримки та моральної непохитності, жінка, що народжує й виховує дітей, і жінка, що не лише бере в руки зброю, але й уміє нею вбивати. Отже, саме такий прецедент гендерної дихотомії становить головний структурний принцип репрезентації фемінності в сучасній пісні як ознака трансформації соціокультурного поля та змін у колективній свідомості.

Невипадкова в часи війни ревіталізація повстанської пісні «Ой у лісі, лісі, під дубом зеленим...», яка у сучасному звучанні отримує новий початок і поширюється під назвою «Батько наш Бандера, Україна – мати». В ній йдеться про матір, що втрачає сина-стрільця та оплакує його. Додавання нових рядків створює мерехтіння змісту: Україна – мати – мати стрільця і повернення до України у кінцевих рядках: «Слава Україні! Всім героям слава!» [«Батько наш Бандера, Україна – мати»]. Мати й Україна починають сприйматися як єдиний, неподільний образ. У 2022–2025 роках ця пісня стала символом опору, самоідентифікації та єднання, вийшовши далеко за межі історичного контексту Української повстанської армії. Повернення із забуття цього твору в сучасному контексті постає як знаковий приклад переосмислення національних архетипів через гендерно марковані образи. У сюжетному ядрі пісні наявна гендерна метафора державності, де нація постає як родина, у якій поєднуються чоловіче (захист, героїзм, дія) і жіноче (берегиня, пам'ять, жертвність). Її нове звучання відтворює базову дихотомію «батько – мати», у якій поєднано смисли дії та пам'яті, мужності й духовності. Якщо раніше образ України-матері уособлював передусім жертвність і терпіння, то нині він набуває рис сакралізованої

захисниці, морального суб'єкта національного спротиву. У цій пісні жіноче начало вже не пасивне, активно легітимізує боротьбу, перетворюючись на джерело духовної сили та єдності – жіночий образ перестає бути тлом для чоловічої дії. Водночас пісня зберігає есенціалістські риси традиційної культури, у якій мати все ще символізує любов і жертвність, однак цей архетип уже трансформується в динамічний образ фемінної сили, що здатна на духовне лідерство в умовах війни. Так формується сучасний національний міф, у якому фемінність легітимізована в параметрах рівності.

Одним із особливо функціональних зараз є образ матері, який у сучасних піснях набуває ознак сакралізованого образу України-жінки, що одночасно є реальною матір'ю, котра чекає сина з війни, і символічною постаттю – Матір'ю-Батьківщиною. У піснях початку повномасштабної війни частий образ України як втілення материнства та жіночості, яка сама потребує захисту синів та водночас є їхньою сакралізованою захисницею: «Тому що я – Україна! Я витримаю біль! Я захищу тебе від куль, Що в мене цілять звідусіль!... Голови поклавши, відправились у сні, Колись назвуть героями вас, Ви – мої сини!» В основі твору – персоналіфікація України як жінки – сильної, здатної до страждання й опору. Вислів «Тому що я – Україна!» перетворює націю на жіночий суб'єкт, який говорить від першої особи. Це надзвичайно важливо: нація стає не лише символом, а й активною учасницею подій. Однак варто зауважити, що фемінізація образу нації має амбівалентний характер: жіночий голос поєднує силу й ніжність, біль і любов, – риси, традиційно делеговані жінці в патріархальному наративі. Тобто пісня транслює емансипаційний наратив, але все ще оперує усталеними патернами та актуалізує традиційні архетипи.

У пісні спостерігаємо інверсію гендерних ролей: із пасивної ролі страдниці жінка входить у вимір активної дії – помсти за насильство і страждання («мої руки в крові чужаків» [«Я – Україна»]). Відбувається зсув від традиційної жертвності до активної сили, що перетворює фемінність на чинник дії, а не лише співчуття. Окрім того – є апеляція до тілесності через актуалізацію відповідних лексем (загояться всі рани, кров, крила, очі, ніж у спину тощо).

Образ-деталь (руки в крові чужаків) – маркер, який засвідчує радикальну переорієнтацію у стратегії моделювання фемінного: створення образу жінки, що здатна до справедливого насильства як форми морального правосуддя. Така стратегія підсилює феміністичний дискурс і публічну риторику війни, засвідчує також трансформацію традиційної аксіології в умовах воєнного часу й творення нових етичних параметрів на межі між приватним і публічним.

Прикладом зміни жіночого світу може бути відеокліп на пісню Т. Боровка та Енджі Крейди «Струна», у якому в традиційній ролі, що зараз часто називається берегинею, не мати або дружина, а донька. Весь твір – діалог, де візуальне тло – світ героїв : батька – фронт, воєнні дії; доньки, яка розповідає про буденність, – світ міста під час війни, із вибухами та пожежами, що контрастує з розповідями про пари, відвідування могили мами, купівлю гітарної струни. Її світ руйнується, але вона намагається зберегти його принаймні в уяві батька. Загалом образ доньки-молитовці-берегині є й у піснях АТО, але її простір ще не руйнується воєнними діями.

У пісні виділяємо традиційні образи, специфіка моделювання яких засвідчує еволюцію сприйняття жіночої ролі в ситуації війни: донька – молитовниця, яка бере на себе обов'язок зберігати зв'язок із батьком-воїном, уособлює традиційний образ берегині пам'яті й родинної тяглості; батько – військовий; мати, яка набуває символічного статусу (пам'ять і втрата, оскільки згадується сцена покладання квітів на могилу). У цьому трикутнику твориться модернізований світ, у якому донька перебирає функції матері – стає центром моральної сили, а жіночий голос набуває функції інваріанту спротиву й морального опертя: він звучить у формі турботи, молитви, обіцянки підтримки. Жінка не воює безпосередньо, але її функція – утримувати моральний зв'язок між родиною та воїном – у світлі концепції «етики турботи» може розглядатися як форма морального опору (ніжність і витримка водночас), на якій робиться акцент у пісні. У візуальному ряді кліпу простежуємо риси «татової доні»: відповідний одяг (комбінезон, футболка), хобі (гра на гітарі) – це персонаж стає своєрідним медіатором між життям і смертю. Попри ці особливості, розподіл ролей – традиційний,

патріархальний: чоловік – дія (фронт), жінка – емоція, підтримка. Жіноча тілесність прямо не артикулюється, але образи «донечка сильна», «буду молити Бога» [«Струна»] – це маркери тілесності й чуттєвості (сльози, молитва, спів). Семіотика образів і деталей («порвана струна») засвідчує вразливість, біль, утрату і водночас – зв'язок («як куплю струну, зв'яжуся») [«Струна»]. Пісня відтворює есенціалістський сценарій: роль дівчини у війні – опосередкована (через турботу, молитву, потребу навчатися і продовжувати життя. Водночас важливо, що словесні партії батька й доньки – рівноцінні: батько мислиться через фронт і втому, а донька – через лагідне слово й ресурс стійкості. Вона не розчиняється в трагедії чи пафосі героїзму, буденні події цивільного життя не маргіналізуються в порівнянні з воєнними. Жіноча партія пісні акумулює функції родинного та національного зв'язку, з'єднання різних вимірів життя (військового і цивільного). Дуже значимою деталлю є те, що голос дівчини стає публічним – це артикуляція болю, надії. Отже, жіноча суб'єктивність посилюється через роль мовця.

Пісня «Колискова для ворога» відкриває нові обрії розвитку образу матері. Материнство тут означає не лише турботу, а й захист – як духовний, так і символічний. Водночас це й злиття двох стереотипів жіночості: мати й чаклунка, відьма, що відтворено і в жанровій природі словесного тексту, який зовні поєднав жанрову природу колискової та замовляння («закри- того» в народній традиції). Тип виконання також далекий від традицій колискової, візуальний ряд підкреслює особливості закритої езотеричної практики, тож недаремно на офіційному відеокліпі стоїть позначка «18+». Ця пісня – репрезентативний приклад гендерної дихотомії: турбота і материнська мова любові перетворюються на знаряддя морального осуду й символічного покарання. Використовуючи форму колискової – одного з найінтимніших жанрів української традиції, авторка транслює перверсивну семантику: замість заспокоєння дитини відбувається умиротворення/смерті ворога. М'яка, повторювана інтонація водночас нівелює агресію й транслює остаточний вирок: ворог має заснути навіки, злитися із землею, яку намагався завоювати. Традиційне для колискової «спи, спи, спи»

перетворюється на акт вербального опору: «Спатимеш в землі холодній, Як дитя у моїм лоні, Ти довіку у полоні / Спи» [«Колискова для ворога»]. Образ відьми актуалізує додаткову конотацію – ірраціоналізм жіночого начала, що традиційно в антропологічних студіях, які маргіналізували фемінність, маркувався негативно, і визначався як передумова репресивних практик щодо жіноцтва. В аксіологічній перспективі аналізованої пісні фіксуємо цікавий прецедент легітимізації містичної жіночої сили в межах панівного дискурсу. Голос ліричної героїні тут не лише описує подію, а й створює її. Імперативи як мовленнєві акти не розповідають про покарання, а безпосередньо його здійснюють. Мовлення жінки стає актом сили, а фемінність – не природний стан, а культурна практика, що наділена владою. Така інтенція свідчить про перетворення традиційної ієрархії: лагідність і материнська пасивність переходять у суверенну жіночу суб'єктність, яка карає словом. Архетипна складова цього образу виводить проблематику війни, спротиву в площину космічного кола життя й смерті, проте – уже в новому смисловому контексті: жінка (земля, що візуалізується у відеокліпі й додатково акцентується його кольоровою гамою) постає носієм правосуддя і влади над смертю. Семіотика тексту складається з дихотомій, окреслених вербально або асоціативно: сон – смерть, лоно – могила, – вони створюють психологічну напругу й водночас інтонаційно звільняють акт помсти від конотації насильства, яке набуває форми евфемізму. Смерть ворога отримує статус природної й закономірної у вимірах певної світоглядної моделі. У цьому контексті «Колискова для ворога» виконує важливу культурну функцію – фемінність означена як сила, здатна до правосуддя без фізичного насилля, через силу слова та природну жіночу надто болочу (і це візуалізовано) здібність бути медіатором між світами. Амбівалентність материнського голосу символічно насичує текст новими, народженими війною рисами: суб'єктністю, владністю, словесною енергією. У культурі, в якій чоловічий голос традиційно монополізував право говорити про війну, саме жінка набуває владних функцій, проте фемінність у цьому випадку не протистоїть маскулінності, а скоріше асимілює її, замінюючи альтернативною

формою. Водночас текст не позбавлений латентних рис есенціалізму: влада жінки все ще ґрунтується на її материнській природі, що підкреслює амбівалентність сучасного воєнного пісенного дискурсу, який коливається між полюсами емансипації та традиційної сакралізації жіночого.

Пісня «Красива жінка у формі ЗСУ» В. Шевченко є репрезентативним прикладом сучасного українського воєнного пісенного дискурсу, у якому конструється образ жінки через амбівалентну перспективу його сприйняття. У творі з перших рядків фіксується парадоксальна дихотомія фемінності й мілітарності: «Красива жінка в формі ЗСУ У балаклаві, берцях, з автоматом» [«Красива жінка в формі ЗСУ»]. Авторська інтенція спрямована на гармонізацію несумісного на рівні типових бінарних опозицій: краси й війни, ніжності й зброї. Жіноча краса стає частиною героїчного наративу, а війна – естетизується, втрачаючи свої непривабливі риси (кров, смерть, нещастя тощо). У такий спосіб відбувається трансляція гетеронормативності, у межах якої губиться жіноча суб'єктність: жіноче тіло стає об'єктом спостереження й естетичної насолоди: «А їй би сукню одягнуть нову, Насолодитись стильним ароматом» [«Красива жінка в формі ЗСУ»]. Лірична героїня пісні «від природи – дружина і мати», а отже, її участь у війні постає як легітимне продовження традиційних ролей – «захищати дім, край, дитину». Це типовий приклад етичного героїзму, де мотив боротьби виправданий не самою особистою суб'єктністю, а моральним обов'язком жінки перед родиною і нацією. Така стратегія моделювання жіночого персонажа співвідноситься з моделлю «етичної жінки», яка рятує націю любов'ю, жертвою й терпінням, але не претендує на власну політичну чи історичну дію. Ця семантика підкріплюється сакралізуючим епітетом «свята захисниця», яка «серцем, душею, любов'ю спасе Україну». З погляду феміністичної критики, пісня відтворює есенціалістське уявлення про природне призначення жінки. Мовна риторика підкреслює тілесність і красу як неодмінні складники героїчного образу, тоді як справжній бойовий досвід, втома, біль або сумнів лишаються поза межами сприйняття. Отже, фемінність знову редукується до символічного тіла, що служить

нації, а не собі. На цій проблемі вже акцентували свою увагу такі дослідниці, як Т. Гундорова, І. Грабовська.

У дискурсивному плані пісня «Красива жінка в формі ЗСУ» вписується в ширший феномен публічної риторики війни, у якій жіночий голос часто подається через інтонацію патетики, моралізаторства, материнської жертвності, підтримує традиційні уявлення про жіночність як про духовну, а не політичну силу. Водночас не можна заперечити певного емансипаційного потенціалу цього тексту. Попри зовнішню консервативність, він легітимізує сам факт жіночої присутності у війську, візуалізує жінку як суб'єкта героїчного дійства, долаючи стереотип «слабкої статі», проте обмежений рамками патріархальної риторики, яка легітимізує силу жінки в параметрах краси, вірності, святості й материнства, що особливо актуалізовано у відео (жінки-воїни з дітьми на руках та поряд з ними, шеврон «Мама Валя», вони рятують поранених, мають зброю, але не використовують її за призначенням). Можемо констатувати, що пісня «Красива жінка у формі ЗСУ» виявляє амбівалентність сучасної воєнної пісенної продукції, яка творить колективний міф у межах традиційних моделей, у яких жінка знову стає не особистістю, а знаком, тілом і метафорою Батьківщини.

Висновки. Отже, моделі фемінності у воєнній пісенності базуються на апеляції до

традиційних жіночих робей. Проте всі вони зазнають трансформації в умовах війни через патерни героїзму, політичного дискурсу та практик резильєнтності. Така зміна відображає ширший процес культурної еволюції, у якому жіночий досвід перестає бути маргінальним і стає центром національного опору, а героїня набуває ознак суб'єктності та гідності. Так утверджується нова парадигма фемінності, параметри якої уже не редукуються до покори чи страждання, а стають синонімом стійкості, моральної витримки й культурного спротиву.

Пісня у воєнний час функціонує не лише як словесно-музичний, а також і як синтетичний культурний феномен, у якому важливу роль відіграє візуальний ряд. Тому перспективним є розширення аналітичного поля у бік міжмедійного дослідження, щоб простежити, як саме поєднання слова, звуку та зображення формує нові образи жіночності й конструює сучасну публічну міфологію воєнного часу. Подальше осмислення еволюції жіночих образів у піснях як форм публічного феміністичного висловлювання дасть змогу осмислити перехід від традиційної образної типології до нових моделей жіночого суб'єкта.

Отже, перспектива дослідження полягає у поглибленні інтерпретації пісенності воєнного часу як міжмедійного, феміністичного та соціокультурного феномену, який не лише відображає, а й формує нову систему гендерних цінностей у суспільстві в ситуації воєнної екстремі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. Жінка в повоєнній прозі : парад стереотипів. *Слово і час*, 1991. № 6. С. 23 – 29.
2. Байдак М. Війна як виклик і можливість: українки в роки Першої світової війни. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2021. 320 с.
3. Байдак М. Простори жіночого повсякдення в роки Першої світової війни (на прикладі Галичини й у світлі особових джерел). *Обличчя війн і конфліктів. Історичні та культурологічні студії*. Вип. 6–7, (2014–2015). С. 118–133. С. 131.
4. Бовуар С. де. Друга стаття. Київ: Основи, 1994. 800 с. с. 75.
5. Грабовська І. Чи довго ще квилити «чайці-небозі», або Знов про жіночність України. *Сучасність*. 2000. № 5. С. 99–114.
6. Гундорова Т. Погляд на Марусю. *Слово і час*. 1991. № 6. С. 15–22.
7. Данилюк Н.О. Фольклорні джерела пісенних текстів у часи російсько-української війни. *Культура слова*. 2023, № 98. С. 42–56.
8. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX – початок XX ст. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. 272 с.
9. Кузьменко О. М. Фольклорний концепт «мати» як предмет гуманістичного пізнання: український контекст. *Діалог мов – діалог культур Україна і світ. Матеріали XI Міжнародної наукової Інтернет-конференції з українистики*. München, 2020. С. 577–587.
10. Мушкетик Л. «Хто старший, чоловік чи жінка»: фольклорна рецепція
11. гендерних поведінкових ролей у традиційній українській родині. *Народознавчі зошити*. 2020, № 6 (156). С. 1328–1346.

12. Павленко І.Я. Гендерні проєкції пісень періоду російсько-української війни. *Література й історія : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (14–15 листопада 2024 р.)*. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. С. 279–283.

13. Супрун В. М. Українська пісня періоду війни як соціокомунікаційний феномен. *Теорія та історія соціальних комунікацій*. Том 35 (74) № 4 2024. Частина 2. С. 164–171.

ДЖЕРЕЛА

1. «Батько наш Бандера, Україна – мати» : сучасний варіант повстанської пісні. <https://www.youtube.com/watch?v=g2KIXTonkhE>
2. «Враже» : слова Л. Горова, музика А. Каташинська (Енджі Крейда). <https://www.youtube.com/watch?v=gHVyKTAaV6U>
3. «Колискова для ворога» : слова А. Шевченко (СТАСІК), музика О. Маноцков. <https://www.youtube.com/watch?v=40WD9RDAMVc>
4. «Красива жінка в формі ЗСУ» : слова та музика В. Шевченко. <https://www.youtube.com/watch?v=685tAi6hgPE>
5. «Молитва на Різдво» : слова та музика З. Медюх. <https://www.youtube.com/watch?v=2T50IzT-JIw>
6. «Не зли дівчат ЗСУ» : слова та музика М. Мелешко. <https://www.youtube.com/watch?v=7jqDxSDMEUs>
7. «Не сумуй» : слова та музика О. Рожко. https://www.youtube.com/watch?v=hlO_dR2C0Ow
8. «Обніми свою дитину» : слова З. Крачковська, музика Д. Бурнос. <https://www.youtube.com/watch?v=52mdd3IpfKY>
9. «Пісня про військових медиків (про Юлію Паєвську)» : слова та музика С. Кононенка (позивний – Професор). <https://www.facebook.com/watch/?v=756915751171884>
10. «Струна» : слова Т. Боровок, музика Т. Боровок, А. Каташинська (Енджі Крейда). <https://www.youtube.com/watch?v=mqba3pdS0cI>
11. «Там, біля тополі» : слова П. Солодуха, музика П. Солодуха. <https://www.youtube.com/watch?v=yPtEOPxC9Lc>
12. «Я – Україна!» : слова О. Потапенко, музика Н. Каменських. <https://www.pisni.org.ua/songs/3444424.html>

REFERENCES

1. Aheieva V. (1991) Zhinka v pozhovtnevii prozi : parad stereotypiv. *Slovo i chas*, № 6. S. 23 – 29.
2. Baidak M. (2021) Viina yak vyklyk i mozhlyvist: ukrainky v roky Pershoi svitovoi viiny. Lviv : Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 320 s.
3. Baidak M. (2014–2015) Prostory zhinochoho povsiakdennia v roky Pershoi svitovoi viiny (na prykladi Halychyny y u svitli osobovykh dzherel). *Oblychchia viin i konfliktiv. Istorychni ta kulturolohichni studii*. Vyp. 6–7. S. 118–133. S. 131.
4. Bovuar S. de. (1994) Druha stat. Kyiv : Osnovy, 800 s. S. 75.
5. Hrabovska I. (2000) Chy dovho shche kvlyty «chaitsi-nebozi», abo Znov pro zhinochnist Ukrainy. *Suchasnist*. № 5. S. 99–114.
6. Hundorova T. (1991) Pohliad na Marusiu. *Slovo i chas*. № 6. S. 15–22.
7. Danyliuk N.O. (2023) Folklorni dzherela pisennykh tekstiv u chasy rosiisko-ukrainskoi viiny. *Kultura slova*. № 98. S. 42–56.
8. Kis O. (2008) Zhinka v tradytsiinii ukrainskii kulturi (druha polovyna XIX – pochatok XX st. Lviv : Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, 272 s.
9. Kuzmenko O. M. (2020) Folklorni kontsept «maty» yak predmet humanistychnoho piznannia: ukrainskyi kontekst. *Dialoh mov – dialoh kultur Ukraina i svit*. Materialy XI Mizhnarodnoi naukovoï Internet-konferentsii z ukrainistyky. München, S. 577–587.
10. Mushketyk L. (2020) «Khto starshyi, cholovik chy zhinka»: folklorna retsepsiia hendernykh povedinkovykh rolei u tradytsiinii ukrainskii rodyni. *Narodoznavchi zoshyty*. № 6 (156). S. 1328 – 1346.
11. Pavlenko I. (2024) Genderni proiektii pisen periodu rosiisko-ukrainskoi viiny. *Literatura y istoriia : materialy Vseukrainskoi naukovoï konferentsii (14–15 lystopada 2024 r.)*. Zaporizhzhia : Zaporizkyi natsionalnyi universytet. С. 279 – 283.
12. Suprun V. M. (2024) Ukrainska pisnia periodu viiny yak sotsiokomunikatsiinyi fenomen. *Teoriia ta istoriia sotsialnykh komunikatsii*. Том 35 (74) № 4. Chastyna 2. S. 164–171.

SOURCES

1. «Batko nash Bandera, Ukraina – maty» : suchasnyi variant povstanskoi pisni. <https://www.youtube.com/watch?v=g2KIXTonkhE>
2. «Vrazhe» : slova L. Horova, muzyka A. Katashynska (Endzhi Kreida). <https://www.youtube.com/watch?v=gHVyKTAaV6U>
3. «Kolyskova dlia voroha» : slova A. Shevchenko (STASIK), muzyka O. Manotskov. <https://www.youtube.com/watch?v=40WD9RDAMVc>
4. «Krasyya zhinka v formi ZSU» : slova ta muzyka V. Shevchenko. <https://www.youtube.com/watch?v=685tAi6hgPE>
5. «Molytva na Rizdvo» : slova ta muzyka Z. Mediukh. <https://www.youtube.com/watch?v=2T50IzT-JIw>
6. «Ne zly divchat ZSU» : slova ta muzyka M. Meleshko. <https://www.youtube.com/watch?v=7jqDxSDMEUs>

7. «Ne sumui» : slova ta muzyka O. Rozhko. https://www.youtube.com/watch?v=hlO_dR2C0Ow
 8. «Obnimy svoiu dytynu» : slova Z. Krachkovska, muzyka D. Burnos. <https://www.youtube.com/watch?v=52mdd3IpfKY>
 9. «Pisnia pro viiskovykh medykyv (pro Yuliiu Paievsku)» : slova ta muzyka S. Kononenka (pozyvnyi – Profesor). <https://www.facebook.com/watch/?v=756915751171884>
 10. «Struna» : slova T. Borovok, muzyka T. Borovok, A. Katashynska (Endzhi Kreida). <https://www.youtube.com/watch?v=mq6a3pdS0cI>
 11. «Tam, bilia topoli» : slova P. Solodukha, muzyka P. Solodukha. <https://www.youtube.com/watch?v=yPtEOPxC9Lc>
 12. «Ya – Ukraina!» : slova O. Potapenko, muzyka N. Kamenskykh. <https://www.pisni.org.ua/songs/3444424.html>
-

I. Y. PAVLENKO

*Doctor of Philology, Professor,
Head of the Department of Slavic Philology,
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine
E-mail: irynapavlenko@np.znu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-0676-1153>*

YU. R. KURYLOVA

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Literature,
Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine
E-mail: juliyakushneryuk@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3475-3858>*

STRATEGIES OF REPRESENTING FEMININITY IN SONGS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR PERIOD: GENDER DICHOTOMIES

The aim of the article is to analyze the strategies of representing femininity in Ukrainian songs created during the Russian-Ukrainian war (2014–2025) and to explore how contemporary models of womanhood are constructed within them, how these models correlate with traditional views on the role and place of women during wartime, and what new meanings they introduce. The object of analysis comprises the lyrics of popular songs that are actively functioning in the modern media space.

The methodology of the study is based on an interdisciplinary synthesis of gender studies, cultural semiotics, and discourse analysis, which allows considering wartime songs not only as artistic or communicative phenomena but also as complex mechanisms of social identity construction. The article primarily applies the principles of gender criticism developed in the works of Judith Butler and Simone de Beauvoir, as well as the concept of the «ethics of care» elaborated by Carol Gilligan and Nel Noddings. This approach enables the interpretation of femininity as a performative practice represented through the verbal, musical, and visual dimensions of song texts.

The study reveals that contemporary Ukrainian wartime songs reproduce traditional archetypes of the mother, widow, and waiting woman (the girl or wife awaiting her beloved or husband's return from the front), as well as the witch figure, while simultaneously actualizing new models of femininity – the female fighter, medic, and volunteer – that embody the ethical and corporeal subjectivity of women in war. At the same time, elements of essentialism persist: there is a tendency toward the sacralization of female sacrifice, the merging of beauty and selflessness, and the identification of the feminine with moral and ethical categories.

As a result, it is demonstrated that models of femininity in wartime songs are based on the triadic structure of female roles – the mother, guardian, and beloved. However, all these roles undergo significant transformation under the conditions of war through patterns of heroism, political discourse, and practices of resilience. A new paradigm of femininity emerges, one that is no longer reduced to obedience or suffering but becomes synonymous with endurance, moral strength, and cultural resistance.

The wartime song discourse not only reflects but also actively shapes social perceptions of gender, becoming an arena for the contestation between traditional and innovative models of womanhood, in which femininity emerges both as a symbol of national resilience and as a form of cultural resistance.

Key words: popular song, strategies of representation, femininity, gender dichotomies, female archetypes, mass culture.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

УДК 070.431:316.77

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.7>

Л. О. САДОВА

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземної та української філології,

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Волинська область, Україна

Електронна пошта: sadova.edu@gmail.com

<http://orcid.org/0009-0001-1202-5411>

СПЕЦИФІКА АНАЛІТИЧНИХ ЖАНРІВ У СУЧАСНИХ ДРУКОВАНИХ МЕДІА

У роботі проаналізовано специфічні особливості аналітичних жанрів в сучасних медіа. У дослідженні виокремлено основні види та тематичні групи репортажів та інтерв'ю видання, окреслено їх проблематику, жанрові особливості. Вивчення специфіки аналітичних жанрів в сучасних друкованих періодичних виданнях належить до актуальних досліджень, оскільки воно дає змогу визначити специфічні особливості цього жанру, окреслити перспективи його розвитку в українських ЗМІ.

У статті аналізуються жанри репортажу та інтерв'ю як ключові форми журналістського контенту в друкованих засобах масової інформації. Розглянуто особливості та роль цих жанрів у сучасному медіапросторі. Особлива увага приділяється функціям жанрів: інформаційній, пізнавальній, комунікативній та естетичній. Визначено, що репортаж поєднує елементи фактології, емоційної насиченості та суб'єктивного погляду журналіста, що дозволяє читачу стати безпосереднім «свідком» подій.

Проаналізовано основні структурні складові репортажу, а також способи використання стилістичних засобів для підвищення емоційного впливу на аудиторію. Акцент зроблено на значенні особистого досвіду журналіста, його здатності спостерігати та передавати атмосферу подій.

У статті розглядаються сучасні виклики, з якими стикаються аналітичні жанри у друкованих ЗМІ, зокрема конкуренція з цифровими медіа, скорочення уваги аудиторії та економічні обмеження редакцій. Автор підкреслює, що попри ці труднощі, аналітичні жанри журналістики залишаються важливим інструментом для формування суспільної думки, підтримки довіри до медіа та створення якісного журналістського контенту.

Ключові слова: жанр, репортаж, інтерв'ю, медіа, періодичні видання.

Поставлення проблеми. Для сучасної журналістики властиве різноманіття жанрів, а також їх гнучкість, зумовлена специфікою висвітлюваного матеріалу. Тому окремі жанри зазнають змін, а також можуть належати водночас як до жанрів новинної журналістики, так і до аналітичних або художньо-публіцистичних жанрів. Така гнучкість властива жанрам інтерв'ю та репортажу. Подієвий репортаж про сучасну актуальну подію найчастіше належить до інформаційних жанрів, водночас тематичний репортаж, який висвітлює певну проблему чи явище, часто тяжіє до аналітики, адже автор такого матеріалу порушує ряд питань, а також разом із читачем міркує щодо шляхів їх вирішення. Портретний репортаж та художній репортаж належать до художньо-публіцистичної журналістики з її образністю та метафоричністю.

Схожа ситуація із жанром інтерв'ю, адже попри загальновизнану думку щодо належності інтерв'ю до новинної журналістики, тематичні

інтерв'ю також часто тяжіють до аналітики, а портретні інтерв'ю до художньої публіцистики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Жанр репортажу став об'єктом наукових зацікавлень багатьох науковців. Теоретичні засади функціонування репортажу здійснили Ж.-Д. Буше, М. Василенко, М. Галлер, В. Здорова. Дослідниця О. Бикова розглянула історію становлення жанру репортажу в Україні. На специфіці художнього репортажу зосередили увагу Л. Белей, О. Карпінська, А. Ютченко. Жанр інтерв'ю проаналізували дослідники М. Василенко, В. Здорова, О. Калита.

Репортажі та інтерв'ю у сучасних друкованих медіа залишалися поза увагою дослідників, що зумовлено зниженням інтересу читачів до друкованих періодичних видань на користь онлайн-ЗМІ, а отже й поступовим занепадом таких періодичних видань. Вивчення специфіки аналітичних жанрів в сучасних друкованих періодичних виданнях належить до актуальних досліджень, оскільки воно дає змогу визначити

специфічні особливості аналітики, окреслити перспективи її розвитку в українських медіа.

Мета дослідження – проаналізувати особливості репортажу та інтерв'ю на сторінках видання «Локальна історія». Матеріалом для дослідження слугували 110 текстів репортажів та 77 текстів інтерв'ю журналу «Локальна історія» за 2021–2024 рр. Журнал «Локальна історія» – український суспільно-політичний друкований ЗМІ, заснований 2019 року Віталієм Ляскою. Видання порушує історичні, культурні та суспільні проблеми та активно набуває популярності читачів. Об'єкт дослідження – специфіка аналітичних жанрів на матеріалі журналу «Локальна історія» за 2021–2024 рр. Предмет дослідження – мовностильові особливості та тематичні групи репортажів та інтерв'ю в журналі «Локальна історія» за 2021–2024 рр.

На прикладі видання «Локальна історія» стає зрозуміло, що друковане видання із відповідальним підходом до відбору текстів разом із якісним поліграфічним оформленням може зацікавити читачів, здобути значне коло передплатників та утримувати їх протягом кількох досить нелегких для України років. Активний розвиток таких видань свідчить про інтерес сучасного читача до друкованих видань, а також про появу протягом останніх років друкованих видань, орієнтованих водночас на широке коло читачів та читачів-інтелектуалів, появу видань, що прагнуть на високому рівні висвітлювати проблеми української культури, історії, літератури, національної свідомості.

Методи. У дослідженні застосовано ряд наукових методів, що дозволили проаналізувати специфіку об'єкта дослідження. За допомогою описового методу окреслено особливості репортажу та інтерв'ю в друкованих виданнях. Метод аналізу використано під час опрацювання текстів репортажів та інтерв'ю. Метод синтезу застосовано на етапі узагальнення та систематизації опрацьованого матеріалу. Для визначення кількісного співвідношення різних видів репортажів та інтерв'ю використано статистичний метод. Порівняльний метод застосовано для окреслення відмінностей між видами проаналізованих матеріалів.

Виклад основного матеріалу.

Специфіка жанру репортажу. У проаналізованих номерах видання «Локальна історія»

засвідчено 110 репортажів. На сайті видання розміщено повні текстові матеріали репортажів, які залучено до аналізу.

Вагому частину проаналізованих репортажів становлять тематичні або пізнавальні репортажі, в яких увагу читача зосереджено на важливих для української культури та історії населених пунктах.

Серед репортажних матеріалів виявлено тематичні репортажі про населені пункти, пов'язані з життям і творчістю українських письменників (13 репортажів): село *Моринці* у біографії Тараса Шевченка (А. Любка «1000 і 300 Шевченків»), село *Нагуєвичі* (Іван Франко) (С. Грицюк «Сіль, нафта й упирі Франкового села»), село *Рахнівка*, місто *Київ* (Василь Стус) (В. Курико «Міліція Стуса посадила, міліція хоче його реабілітувати»; Л. Белей «Ці місця пам'ятають поета»), село *Сковородинівка* (Григорій Сковорода) (І. Дідушок «Сковорода в тіні лип і міту»; О. Максименко «Сковорода на лінії фронту»); громадських діячів (міста *Париж*, *Полтава* в біографії Симона Петлюри (М. Палієнко «Паризькі адреси головного отамана»; Л. Белей «Мала батьківщина Симона»), село *Старий Угринів*, міста *Мюнхен*, *Лондон* (Степан Бандера) (В. Молодій «Призабутий Старий Угринів»; Ю. Юзич «Степан Попель із Kreittmajrstrasse»; А. Олійник «Перший законспірований»), село *Терновиця* (К. Москалюк «Терновиця, яка охрестила Шептицького»), місця Василя Симоненка (Р. Мокрик «28 коротких років Василя Симоненка. Подорож місцями поета»).

Автори зосереджують увагу насамперед на сьогоденні населеного пункту, тих реаліях та проблемах, які хвилюють його жителів. Так, у репортажі Андрія Любки «1000 і 300 Шевченків» автор акцентує на викликах сьогодення, з якими зіткнулися сучасні мешканці сіл Моринці та Кирилівка: проблеми з водопостачанням, зникнення сіл з мапи України через масовий виїзд сільських мешканців у міста тощо [Любка].

Часто тематичний репортаж зосереджує увагу на діяльності певного музею, нагадує віртуальну екскурсію музеєм, концентруючи увагу на тому, щоб якомога детальніше та яскравіше розповісти про експозицію музею, а також про реалії його функціонування (11 репортажів). У такий спосіб журналіст намагається

популяризувати маловідомі для широкого кола культурні локації, що заслуговують на увагу відвідувачів (А. Олійник «Перший законспірований» (про музей Степана Бандери в Лондоні); В. Курико «Міліція Стуса посадила, міліція хоче його реабілітувати» (про музей Василя Стуса в селі Рахнівка); Ю. Пуківський, Х. Федечко «Скарби гуцульської старовітччини» (про приватний етномузей гуцульських старожитностей Богдана Петричука); Л. Белей «Важка авіація і легковажність» (про музей важкої бомбардувальної авіації у Полтаві), К. Москалюк «Уламки неба» (про музей загиблих літаків у селі Хоросно поблизу Львова), (М. Піщик «Хранителька музею Дзиндри»).

Засвідчено ряд репортажів, які висвітлюють історію маловідомих сіл України. Такі тематичні репортажі розкривають історію України крізь призму локальних історичних матеріалів, минуле виразно проглядається в яскравих деталях сьогодення цих сіл. Так, у матеріалі О. Лівіцької «Тут живе сім'я загиблого від рук ОУН» порушено проблему радянської пропаганди та того, наскільки довго її наративи проіснували вже в незалежній Україні. Такою виразною деталлю, що красномовно свідчить про живучість ідеологем радянського часу, стали таблички, які в селі Тоболи на Волині прикріплювали до будинків, бездоказово тавруючи ОУН [Лівіцька]. У матеріалі О. Лівіцької «Земля, що повертає протигазу» деталлю, що нагадує про історичне минуле, є протигазу, які стали мовчазним доказом того, що в період Першої світової війни у волинському селі Тоболи було застосовано хімічні атаки. Наводячи ряд таких деталей, авторка розкриває сучасні сенси в уроках минулого, часто натякаючи на них, лише підводячи читача до власних висновків.

Журналісти видання «Локальна історія» відкривають для читача маловідомі куточки України, які багаті на історичну спадщину, культурні надбання, можуть зацікавити своїм специфічним колоритом, непересічністю, збагатити уявлення про українську культуру та історію в цілому. Засвідчено ряд репортажів про такі маловідомі населені пункти (17 репортажів): *Бердичів* (Х. Коціра «Бог – один. Навіть у Бердичеві»), *Верхньокам'янське* (Х. Терен «Село, у якому літають янголи»), *Гусятин* (В. Молодій «Кордон між двома Гусятинами»), *Демня*

(Г. Пагутяк «Каменярі з Демні»), *Добрянка* (В. Курико «Вода для наброду»), *Криворівня* (А. Кокора «Село, яке має два храмових свята»), *Оглядів* (Г. Пагутяк «Оглядів. Між домовиною і колискою»), *Опішня* (Д. Буцманенко «Земля 100 видів глини. Опішня, гончарство і Кричевський»), *Терновиця* (К. Москалюк «Терновиця, яка охрестила Шептицького»), *Усть-Чорна* (Л. Белей «Усть-чорнянський штрудель»).

Маленьке село в репортажах видання «Локальна історія» часто постає як місце боротьби українців та незалежність, сучасні села невідривно прив'язані до свого минулого, до історії боротьби українців, що тривала протягом багатьох століть та охопила чи не повністю ХХ століття. У фокусі уваги журналіста не лише історичний контекст, а й національна свідомість сучасних українців, ставлення їх до свого минулого. Ряд репортажів (6 матеріалів) висвітлює минуле та сьогодення таки населених пунктів, як *Колки* (О. Лівіцька «Розстріляна з неба»: слідами Колківської республіки»), *Подусільна* (В. Молодій «Втрати і здобутки Подусільної»), *Батурин* (П. Стех «Батурин: спотворена історія»), *П'ятихатки* (П. Стех «П'ятихатки. «Катинь» під Харковом»), *Конотоп* (П. Стех «Конотоп: місто відьми та битви»), *Холодний Яр* (В. Молодій «Рух, який неможливо зупинити»).

Часто населений пункт стає відправною точкою для розкриття та характеристики письменника або громадського діяча, по-новому переосмислює його постать, дає змогу заглибитися у його біографію, специфіку творчого процесу. Мандрівка журналіста в невелике село передає багатство сенсів, якими жило та живе село, а також розкриває постать маловідомого для широкого кола читачів громадського, культурного чи літературного діяча, який заслуговує на популяризацію. Ряд репортажів ознайомлює читача із маловідомими українськими діячами, постаті яких варті уваги та поглибленого вивчення (7 репортажів): *Микола Лемик* (В. Молодій «Лемикові, що за фосою»), *Федір і Ніл Хасевичі* (О. Лівіцька «Маловідомий брат відомого Хасевича»), *отець Михайло Зубрицький* (Н. Кляшторна «Місія отця Зубрицького»), *Андрій Чайковський* (Г. Пагутяк ««У Олі нема долі». Слідами літературних героїв з повісті Андрія Чайковського»), *Осип Турянський* (Г. Пагутяк «Між домовиною і колискою»).

Серед репортажних матеріалів видання «Локальна історія» засвідчено матеріали, що висвітлюють важливі для українців етнокультурні реалії, часто відображені в výroбах традиційних для українців ремесел, що стали культурним надбанням українців: *опішнянська кераміка* (Д. Буцманенко «Земля 100 видів глини. Опішня, гончарство і Кричевський»), *ліжники* (К. Москалюк «Ліжник – ковдра з характером»), *народний живопис* (К. Москалюк ««Ласкаво просимо». Наївне мистецтво українських брам»), *автентичний спів* (В. Молодій ««Виводи» містичного Полісся. Автентичні співи Домініки Чекуна»), *каменярство* (Г. Пагутяк «Каменярі з Демні»).

Специфіка жанру інтерв'ю. У проаналізованих 38 номерах видання «Локальна історія» засвідчено 77 інтерв'ю, для жанрового визначення яких використано 18 лексем-назв рубрик. Засвідчені назви відображають жанрову приналежність матеріалу (*розмова, інтерв'ю, візія*), а також його тематику (*література, археологія, правосуддя, демографія, мистецтво, війна, психологія, кіно, пам'ять, досвід*).

Серед проаналізованих інтерв'ю переважають експертні інтерв'ю. Експертні інтерв'ю призначені для висвітлення авторитетної думки про певну подію або явище. Співрозмовник журналіста завжди є фахівцем у обговорюваній тематичі, має свою точку зору та апелює лише конкретними фактами. Такі діалоги містять єдиний смисловий центр та призначені якомога глибше висвітлити окреслену тематику [Здоровега : 311].

Журналісти видання «Локальна історія» запрошують в ролі експертів багатьох вузькогалузевих фахівців, які є експертами у своїй царині: доктор філологічних наук, директор Інституту української мови НАН України П. Гриценко; доктор філософських наук, заступник директора Інституту соціології НАН України Є. Головаха; народна артистка України Н. Сумська; відомі сучасні письменники Ю. Андрухович, В. Шкляр, С. Андрухович; українські історики С. Плохій, Р. Пилявець, О. Алфьоров, В. Маслійчук, Е. Кравченко.

Цікавими в аспекті зміни вектору погляду на деякі речі є інтерв'ю закордонних представників певної галузі, адже часто «зі сторони» ситуація є зрозумілішою, особливо, коли це стосується чутливих тем [Здоровега : 311]. Одним із

вагомих факторів, що формують інтерес читачів до видання «Локальна історія», є наявність у ньому постійної рубрики *ексклюзив*, у якій розміщуються інтерв'ю з науковцями світового рівня, які відомі як експерти у своїй галузі: професорка Єльського університету, дослідниця історії Марсі Шор; польський історик, автор книги «Коли спалахне війна? 1938. Історія кризи» Пйотр Маєвський; американський нейроендокринолог, професор біології Стенфордського університету Роберт Сапольські; британський письменник Бен Макінтайр; професор історії Рязівського університету Ян Пісулінський; американський історик Чарльз Кінг; польсько-американська літературознавиця, професорка Університету Райса в Г'юстоні Ева Томпсон; історикиня Енн Еплбom; фінська письменниця Софі Оксанен.

Яскравим та вдалим зразком експертного інтерв'ю є матеріал Анни Олійник «Роберт Сапольські: «Київ заслужив право танцювати, коли йому хочеться»». Текст інтерв'ю чітко структурований: назва, лід, що виконує роль своєрідного тематичного анонсу, струнка та логічно вибудована система запитань журналіста чергується з розлогими відповідями американського експерта-нейроендокринолога Р. Сапольські. Авторка порушує актуальну та гостру проблему передумов виникнення війни, які зумовлені біологічними особливостями людини.

На сторінках видання «Локальна історія» виявлено інтерв'ю вільної композиції, особливістю яких є можливість ставити запитання у довільній формі. Таке інтерв'ю, на перший погляд, нагадує невимушену розмову, тематика якої може варіюватися, воно тяжіє до художньо-публіцистичних жанрів публіцистики. Прикладом такого інтерв'ю є матеріал Надійки Гербіш «Ярослав Грицак: «Важливо не те, що було насправді, а те, у що ми віримо», розміщений у рубриці *розмова* [Буше]. У ліді окреслено проблематику інтерв'ю: зосереджено увагу на міркуваннях історика Ярослава Грицака про Різдво під час війн, про те, чи може стати Різдво часом перемир'я у війні, а також на спогадах дослідника про Різдво свого дитинства, на осмисленні дослідником теми важливості святкових ритуалів колись і тепер. Заявлена першопочаткова тематика, яка є гострою та актуальною для суспільства, змінює свою спрямованість, авторка

знаходить новий аспект, що розкриває тему глибше та повніше, у розмові розкривається християнський, культурологічний та філософський сенс Різдва.

Серед проаналізованих 77 інтерв'ю, опублікованих у виданні «Локальна історія» за 2021–2024 рр., не виявлено зразків портретного інтерв'ю, що зумовлено специфікою видання, яке зосереджує увагу на історичних та культурних проблемах.

Висновки. Для репортажів видання «Локальна історія» властиве тематичне різноманіття. Автори видання порушують проблеми життя міст та сіл України, зосереджують увагу читачів на важливих для української культури об'єктах: музеях, меморіальних комплексах. Ідейне спрямування матеріалів – залучити читача до кола однодумців зі спільними культурними цінностями, створити атмосферу причетності кожного з читачів до визначних для українського народу історичних, культурних та мистецьких реалій.

Серед репортажів видання переважають тематичні репортажі, меншою кількістю

репортажів представлено подієві репортажі. Засвідчено ряд художніх репортажів із високою образністю мови. Тексти репортажів у виданні «Локальна історія» значні за обсягом, деталізовані, доповнені кольоровими ілюстраціями.

Мова текстів репортажів образна, максимально сконденсована, наповнена яскравими образами-деталлями, що вдало доповнені фотоілюстраціями. Розлогість текстів репортажів та багатство фотоілюстрацій зумовлені специфікою друкованих видань, де така подача матеріалу є своєрідною обов'язковою вимогою.

Журналісти видання «Локальна історія» активно використовують жанр інтерв'ю, у 38 номерах видання виявлено 77 матеріалів цього жанру. Вагома частина інтерв'ю в виданні «Локальна історія» належать до експертних, меншою кількістю матеріалів представлені вільні інтерв'ю, зразків портретного інтерв'ю не виявлено, що зумовлено підходом видання до тематичного наповнення. Жанр інтерв'ю посідає важливе місце в жанровій системі друкованого видання та має велике видове різноманіття, зумовлене специфікою видання, його тематикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бикова О. Історичні особливості функціонування репортажу в українській пресі // *Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere*. С. 299–312.
2. Буше Ж.-Д. Репортаж у друкованій пресі / Ж.-Д. Буше ; пер. з франц. Київ : [б. в.], 2003. 104 с.
3. Василенко М. Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі. Київ : Вид-во Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2006. 236 с.
4. Галлер М. Репортаж : навч. посібник / за загал. ред. В. Ф. Іванова. Київ : Академія Української преси, Центр Вільної Преси, 2011. 348 с.
5. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості. Львів : ПАІС, 2004. 268 с.
6. Калита О. П. Жанрові особливості інтерв'ю на сторінках українських онлайн-видань. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. Т. 34 (73). № 1 Ч. 2. 2023. С. 308–312.
7. Карпінська В. Жанрові особливості художнього репортажу (на прикладі збірки репортажів «Єгипет: харам, халяль» П'єтра Ібрагіма Кальваса). *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 184–192.
8. Лівіцька О. Тут живе сім'я загиблого від рук ОУН [Електронний ресурс] URL: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/tut-zhive-simia-zagiblogo-vid-ruk-oun/> (дата звернення: 25.08.2025).
9. Любка А. 1000 і 300 Шевченків [Електронний ресурс] URL: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/tisiacha-i-trista-shevchenkiv/> (дата звернення: 25.08.2025).
10. Ютченко А. Художній репортаж: між фактом і вигадкою [Електронний ресурс] URL: <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/> (дата звернення: 25.08.2025).

REFERENCES

1. Bykova, O. (n.d.). Istorychni osoblyvosti funktsionuvannia reportazhu v ukrainskii presi. In *Două decenii de la înființarea specializării Limba și literatura ucraineană la Facultatea de Litere* (pp. 299–312).
2. Bouchet, J.-D. (2003). Reportazh u drukovanii presi (Trans. from French). Kyiv : [n.p.].
3. Vasylenko, M. (2006). Dynamika rozvytku informatsiinykh ta analitychnykh zhanriv v ukrainskii presi. Kyiv : Vyd-vo Instytutu zhurnalistyky KNU imeni Tarasa Shevchenka.
4. Haller, M. (2011). Reportazh : Navchalnyi posibnyk (V. F. Ivanov, Ed.). Kyiv: Akademiia Ukrainskoi Presy, Tsentr Vilnoi Presy.
5. Zdoroveha, V. (2004). Teoriia i metodyka zhurnalistskoi tvorchosti. Lviv : PAIS.

6. Kalita, O. P. (2023). Zhanrovi osoblyvosti interv'iu na storinkakh ukrainskykh onlain-vydan'. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernads'koho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 34(73)(1, pt. 2), 308–312.
7. Karpinska, V. (2020). Zhanrovi osoblyvosti khudozhnoho reportazhu (na prykladi zbiryky reportazhiv Yegypet: Kharam, Khalial Piotra Ibragima Kalvasa). *Tele-ta Radiozhurnalistyka*, 19, 184–192.
8. Livitska, O. (n.d.). Tutzhyvesim'iazahyblohovidrukOUN. Retrieved December 4, 2024, from <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/tut-zhive-simia-zagiblogo-vid-ruk-oun/>
9. Liubka, A. (n.d.). 1000 i 300 Shevchenkiv. Retrieved December 4, 2024, from <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/tisiacha-i-trista-shevchenkiv>
10. Yutchenko, A. (2017). Khudozhnii reportazh: Mizh faktom i vyhadkoiu. Retrieved December 4, 2024, from <http://litakcent.com/2017/12/28/hudozhniy-reportazh-mizh-faktom-i-vigadkoyu/>

L. O. SADOVA

PhD in Philology,

Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,

Lutsk National Technical University, Lutsk, Volyn region, Ukraine

E-mail: sadova.edu@gmail.com

<http://orcid.org/0009-0001-1202-5411>

SPECIFIC FEATURES OF ANALYTICAL GENRES IN MODERN PRINT MEDIA

This study analyzes the specific features of the reportage genre in modern media. The research highlights the main types and thematic groups of reportage in the publication, outlines their issues, and examines their genre characteristics. Studying the specifics of the reportage genre in contemporary print periodicals is a relevant area of research, as it allows for identifying the distinctive features of this genre and outlining prospects for its development in Ukrainian media.

The article analyzes reportage as one of the key forms of journalistic content in print media. It examines the historical development of reportage, its characteristics, and its role in the modern media landscape. Particular attention is given to the functions of the genre: informational, educational, communicative, and aesthetic. It is noted that reportage combines elements of factuality, emotional depth, and the journalist's subjective perspective, allowing readers to become direct "witnesses" of events.

The study identifies the main structural components of reportage, including the introduction, main body, and conclusion, as well as the use of stylistic devices to enhance emotional impact on the audience. The emphasis is placed on the importance of the journalist's personal experience, their ability to observe, and their skill in conveying the atmosphere of events.

The article discusses modern challenges faced by reportage in print media, such as competition with digital platforms, declining audience attention spans, and economic constraints of editorial offices. The author highlights that despite these challenges, reportage remains an essential tool for shaping public opinion, maintaining trust in the media, and producing high-quality journalistic content.

Key words: genre, reportage, media, periodicals.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

UDC 811.111:37

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.8>

YU. O. BILOBROVA

Specialist of the Highest Category, Teacher-Methodologist at the Department of General Theoretical and Applied Training, Kyiv Professional College of Tourism and Hotel Management, Kyiv, Ukraine

E-mail: julia.belobrova@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-2434-8576>

O. O. ZHARKO

Specialist of the Highest Category, Teacher-Methodologist at the Department of General Theoretical and Applied Training, Kyiv Professional College of Tourism and Hotel Management, Kyiv, Ukraine

E-mail: ozharko@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0000-6523-0876>

I. G. BATENOVA

Specialist of the Highest Category at the Department of General Theoretical and Applied Training, Kyiv Professional College of Tourism and Hotel Management, Kyiv, Ukraine

E-mail: batenevairina@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-1751-0065>

LINGUOSTYLISTICS OF PROFESSIONAL COMMUNICATION AS A BASIS FOR ESP TEACHING

This article explores the essential role of linguostylistics in shaping the methodological and communicative foundations for teaching English for Specific Purposes (ESP), particularly in economic and business contexts. Drawing from current trends in stylistic theory, discourse analysis, and applied linguistics, the study presents a comprehensive view of how linguistic and stylistic competence in professional registers contributes to the development of effective ESP curricula.

Special attention is given to analyzing key stylistic features of professional genres such as reports, emails, presentations, negotiations, and academic business writing from both theoretical and practical perspectives. The authors emphasize the importance of integrating stylistic awareness into ESP teacher training, proposing pedagogical strategies aimed at enhancing learners' discourse competence in domain-specific communication.

Case studies in business English instruction illustrate the effectiveness of genre-based and stylistic approaches. The concluding section reflects on the future of ESP education in multilingual academic environments, highlighting the need to adapt curricula to the dynamic changes in global business communication.

Thus, linguostylistics serves not only as a theoretical foundation but also as a practical tool that helps students develop not only language skills but also flexibility in language use according to the specifics of their professional activities. This approach ensures more effective integration of graduates into the international business environment and increases their competitiveness in the labor market.

Key words: ESP teaching, professional discourse, stylistic competence, business English, linguostylistics, functional linguistics, genre analysis, teaching methodology.

Introduction. In recent decades, the intensification of global economic, political, and academic exchange has increased the demand for advanced language training tailored to specific professional fields. English for Specific Purposes (ESP) has emerged as a leading paradigm in applied linguistics and foreign language pedagogy, aimed at preparing learners to use English effectively within their

areas of specialization. However, while vocabulary acquisition, grammatical accuracy, and functional fluency have traditionally formed the backbone of ESP instruction, less attention has been paid to the stylistic and rhetorical dimensions of professional communication. This paper contends that the inclusion of linguostylistic principles into ESP teaching – especially for learners in economics,

business, and management – can greatly enhance communicative competence and disciplinary literacy [Hyland, 2011].

Main text. Linguostylistics, understood as the study of stylistic variation within language use, intersects with a number of disciplines, including sociolinguistics, rhetoric, discourse analysis, and pragmatics [Widdowson, 2004]. Its scope encompasses the identification and analysis of expressive means and stylistic devices across different genres and registers, including professional ones. In the context of ESP, where language is used in highly specialized, context-sensitive ways, stylistic choices play a critical role in signaling authority, credibility, precision, and formality. Consequently, ESP learners require not only linguistic knowledge but also a nuanced awareness of stylistic appropriateness within their field [Flowerdew, 2013].

This article proposes that linguostylistic analysis serves as a foundation for constructing effective ESP curricula, particularly in economic domains where language is often used persuasively, strategically, and formally. It aims to define the theoretical underpinnings of this approach, identify key stylistic markers of business discourse, and outline pedagogical strategies for incorporating stylistic training into ESP classrooms. Additionally, the study draws on real-world case studies and classroom applications to illustrate how linguostylistics can foster deeper professional identity formation and communicative success.

The term linguostylistics refers to a branch of stylistics that focuses on the linguistic nature of style, particularly as manifested in various types of discourse. While traditional stylistics often prioritized literary texts, contemporary linguostylistics has broadened its scope to include professional, academic, journalistic, legal, and scientific texts [Yakhontova, 2002]. This expansion aligns with the needs of ESP education, where learners engage with non-literary texts situated within their future or current professional practices.

From a theoretical standpoint, linguostylistics is grounded in both structural and functional approaches. The structural approach emphasizes formal language features – lexical, syntactic, phonological – that contribute to stylistic effect, while the functional approach situates these features within communicative goals, genre conventions,

and contextual constraints [Dudley-Evans & St John, 1998]. ESP teaching benefits from both perspectives, as students must be trained to recognize and produce texts that align with field-specific norms.

Halliday's systemic functional linguistics (SFL) offers a particularly useful model for integrating linguostylistics into ESP. According to Halliday, language operates simultaneously along three metafunctions: ideational (representing experience), interpersonal (enacting social relations), and textual (organizing discourse) [Halliday & Matthiessen, 2014]. In professional communication, each of these functions is realized in genre-specific stylistic patterns: the impersonal tone of reports (ideational), the polite negotiation strategies in meetings (interpersonal), and the logical sequencing of business plans (textual). By mapping these metafunctions to specific stylistic realizations, ESP instructors can better design teaching materials and assessment criteria.

Another relevant framework is genre theory, especially as developed by Swales and Bhatia, which highlights the importance of genre-specific stylistic conventions in establishing professional credibility [Swales, 1990; Bhatia, 2004]. For instance, in business emails, the use of indirectness, hedging, or strategic emphasis often signals politeness and diplomacy, while in reports, conciseness and objectivity prevail. Understanding such stylistic expectations is crucial for learners seeking to integrate into professional communities of practice.

Professional discourse, particularly in the economic and business domains, is characterized by distinctive stylistic features that differentiate it from everyday or informal language. These stylistic markers serve various communicative functions: they convey professionalism, ensure clarity, support persuasive aims, and foster institutional identity. A comprehensive understanding of such markers is critical for both ESP instructors and learners, as stylistic competence is directly linked to communicative effectiveness and disciplinary credibility [Hyland, 2005].

One of the key stylistic traits of professional economic discourse is lexical precision. Unlike general English, ESP texts in economics rely heavily on specialized terminology, abstract nouns, and nominalizations [Dudley-Evans & St John,

1998: 44]. For example, words like “liquidity,” “hedging,” “macroeconomic indicators,” and “capital appreciation” carry specific meanings that are not readily transparent to laypersons. Teaching learners to decode, use, and contextualize such terminology is a core task in ESP instruction [Hyland, 2011].

Additionally, professional texts often favor nominal style over verbal constructions, which contributes to information compression and formality [Swales, 1990: 28]. Moreover, hedging – linguistic strategies used to express uncertainty or politeness – is a central feature. Modal verbs (may, might, could), adverbs (possibly, likely), and lexical verbs (appear, suggest, indicate) allow speakers and writers to manage the level of commitment to their claims. This is particularly important in contexts such as financial forecasting or market analysis, where overassertiveness can be perceived as unprofessional or even legally risky [Hyland, 2005: 117].

Teaching learners to use hedging devices appropriately requires explicit instruction in pragmatics and stylistics. Learners must understand not only the linguistic forms but also the communicative contexts that warrant hedging [Flowerdew, 2013: 92].

Each professional genre – be it a business report, executive summary, investor pitch, email correspondence, or meeting agenda – possesses its own stylistic conventions [Bhatia, 2004]. ESP instruction that incorporates genre analysis not only improves learners’ production skills but also helps them decode stylistic expectations in professional settings.

In an increasingly globalized world, professional communication often takes place in intercultural contexts. Stylistic norms can vary significantly across cultures. For instance, the use of directness, humor, or personal anecdotes in business communication may be acceptable in American contexts but considered inappropriate in Japanese or German business environments [Yakhontova, 2002].

Thus, teaching stylistic competence must include intercultural stylistic sensitivity. Learners should be trained to recognize both universal and culturally specific stylistic norms, allowing them to adjust their discourse for international audiences [Widdowson, 2004: 101].

Professional texts are expected to display logical coherence and cohesion. Discourse markers such as “moreover,” “therefore,” “in contrast,” and “as a result” are frequent in formal writing and speaking. These markers guide the reader or

listener through complex reasoning, ensuring clarity and organization. Cohesive devices also include parallel structures, thematic progression, and consistent referential strategies [Hyland, 2011].

In ESP instruction, stylistic cohesion should be taught alongside grammar and vocabulary. For example, tasks involving paraphrasing, summary writing, or text reconstruction can be used to reinforce the function and flexibility of discourse markers [Swales, 1990: 60].

Linguostylistic competence in ESP entails the ability to recognize, interpret, and appropriately use stylistic resources in professional communication. This competence includes awareness of audience, purpose, genre conventions, and disciplinary discourse norms. Developing such competence requires deliberate pedagogical strategies that go beyond grammar drills or vocabulary lists [Bhatia, 2004: 112].

Many traditional ESP syllabi are organized around content themes (e.g., marketing, accounting, logistics) and functional language (e.g., describing trends, making comparisons, giving presentations). To integrate stylistics, educators must also foreground discourse features, stylistic variation, and rhetorical strategies [Dudley-Evans & St John, 1998].

Each module should be linked to authentic professional tasks, such as composing a policy brief, drafting an email to a client, or delivering a project pitch. Authentic materials – such as corporate reports, press releases, CEO letters, financial analyses, and LinkedIn articles – provide rich examples of professional style in use. When these texts are deconstructed in class, learners can observe stylistic choices and reflect on their communicative effects [Hyland, 2005].

For example, a lesson might analyze the stylistic differences between an academic paper on international trade and a World Bank policy memo on the same topic. Discussions could center on tone, formality, structure, and rhetorical stance [Flowerdew, 2013: 106].

A core strength of linguostylistics lies in its capacity to dissect and categorize genre-specific features across diverse types of professional communication. In the field of ESP – particularly for learners specializing in economics, finance, and management – each genre serves specific communicative goals and reflects domain conventions [Swales, 1990: 145]. Understanding the stylistic

fingerprint of each genre enables learners to align their discourse with expectations of their professional communities.

Business reports require conciseness, evidence-based reasoning, and a neutral, objective tone. They typically employ nominalizations, passive voice, bullet points, and subheadings for clarity. Visual aids such as graphs and tables are stylistically integrated through captions and referencing phrases (e.g., “As shown in Figure 1...”). Learners must acquire skills in not just interpreting data, but presenting it through coherent, stylistically appropriate discourse [Bhatia, 2004: 89].

The executive summary, while part of the report, often adopts a slightly different style – more direct and results-oriented, with condensed findings and clear implications. Stylistically, executive summaries favor active voice, shorter sentences, and persuasive strategies to emphasize impact or urgency [Hyland, 2011: 39].

Professional email writing requires a delicate balance of clarity, brevity, and tone modulation. Emails vary from formal to semi-formal depending on the communicative context, status of interlocutors, and organizational culture. Stylistic markers include standard greetings/closings, polite hedges (e.g., “I was wondering if...”), and organizational cues (e.g., paragraphing, bulleting) [Widdowson, 2004].

Memos, on the other hand, are more rigidly structured and often written in an impersonal style to inform or direct internal staff. Pedagogical exercises may include comparing native and non-native business email examples to sensitize learners to pragmatic failures, stylistic nuances, and intercultural norms [Yakhontova, 2002: 58].

Oral professional genres such as business presentations and investment pitches employ stylistic strategies to maintain audience attention and drive persuasion. These include repetition for emphasis, rhetorical questions, parallelism, and direct audience engagement. Sentence structures are often simplified, but precise terminology is retained. Additionally, paralinguistic features – intonation, pauses, visual design – form part of the stylistic register [Swales, 1990: 110].

Teaching oral stylistic features requires practice in speechwriting, mock presentations, and rhetorical analysis of successful speeches or TED-style talks. Texts such as market outlooks, analyst briefings, and investment recommendations embody a hybrid

style – partially academic, partially journalistic. They include hedging, citations of expert opinion, and conditional reasoning [Hyland, 2005: 75].

Stylistically, these texts aim to appear authoritative yet noncommittal due to the high-risk nature of financial advice. Students need training to understand the subtle use of modal verbs, cautious language, and evaluative expressions that mark financial discourse as both speculative and professional [Flowerdew, 2013: 117].

Used in governmental and institutional contexts, white papers combine persuasive and informative styles. Stylistic features include impersonal tone, structured argumentation, and dense referencing. These genres call for high levels of stylistic discipline and intertextual literacy [Bhatia, 2004: 93].

ESP syllabi can incorporate such genres at advanced levels, especially for learners planning to work in international organizations or economic diplomacy [Dudley-Evans & St John, 1998].

To illustrate the application of linguostylistic principles in ESP classrooms, this section presents select case studies from higher education settings where Business English is taught as a core subject in economics-oriented curricula.

At the National University of Economics and Law in Ukraine, a Business English course was redesigned to include stylistic training modules. Students participated in workshops that analyzed stylistic features of real business texts. Tasks included rewriting informal communication in formal registers, genre-switching exercises, and stylistic peer review [Hyland, 2011].

Assessment criteria were modified to include stylistic appropriateness alongside grammatical accuracy and lexical range. As a result, students demonstrated improved confidence in writing reports and participating in simulations of professional scenarios such as negotiations and investor meetings [Swales, 1990: 148].

In a postgraduate teacher training program, pre-service ESP instructors underwent a module on linguostylistics and its pedagogical applications. Through microteaching sessions, they practiced designing lessons that emphasized stylistic variation across genres. Feedback from participants showed that the integration of stylistics reshaped their approach to materials design, with greater emphasis on authentic input, discourse analysis, and communicative purpose [Widdowson, 2004].

In collaboration with an international business school, a team of researchers developed a web-based tool that identifies stylistic features of student-generated texts. The tool provides real-time feedback on sentence structure, lexical formality, hedging, and cohesion. Pilot results showed increased learner engagement and measurable improvements in stylistic performance. The tool was eventually adopted as a formative feedback mechanism within several ESP programs [Flowerdew, 2013: 121].

These case studies underscore the practical feasibility and pedagogical benefits of integrating linguostylistic insights into ESP instruction.

Conclusions. The integration of linguostylistic principles into the teaching of English for Specific Purposes represents a timely and necessary evolution in language education. As globalization continues to raise the communicative stakes in professional environments, stylistic competence becomes a cornerstone of effective participation in

disciplinary and occupational discourse communities [Bhatia, 2004: 157].

This article has outlined the theoretical foundations of linguostylistics and demonstrated how stylistic awareness enhances learners' ability to navigate professional genres. Through genre-specific analysis, pedagogical strategies, and case-based evidence, the study has shown that stylistics is not a peripheral concern but a central dimension of ESP curriculum design [Hyland, 2005].

Future research might explore the development of automated stylistic feedback systems, comparative cross-linguistic stylistics in ESP contexts, and longitudinal studies measuring the impact of stylistic training on professional success. Ultimately, teaching stylistics in ESP is not just about language – it is about empowering learners to represent themselves professionally, credibly, and effectively in the global arena [Yakhontova, 2002].

REFERENCES

1. Bhatia, V. K. (2004). *Worlds of written discourse: A genre-based view*. London : Continuum.
2. Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*. Cambridge : Cambridge University Press.
3. Flowerdew, J. (2013). *Discourse in English language education*. London : Routledge.
4. Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2014). *Halliday's introduction to functional grammar* (4th ed.). London : Routledge.
5. Hyland, K. (2005). *Metadiscourse: Exploring interaction in writing*. London : Continuum.
6. Hyland, K. (2011). Learning to write for academic purposes: Specificity and second language writing. In R. M. Manchon (Ed.). *Learning-to-write and writing-to-learn in an additional language* (pp. 17–35). Amsterdam : John Benjamins.
7. Swales, J. M. (1990). *Genre analysis: English in academic and research settings*. Cambridge : Cambridge University Press.
8. Widdowson, H. G. (2004). *Text, context, pretext: Critical issues in discourse analysis*. Oxford : Blackwell.
9. Yakhontova, T. (2002). "Cultural and disciplinary variation in academic discourse: The issue of influencing factors." *Journal of English for Academic Purposes*, 1(2), 153–167.

Ю. О. БІЛОБРОВА

спеціаліст вищої категорії,

викладач-методист кафедри загальнотеоретичної та прикладної підготовки,

Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, м. Київ, Україна

Електронна пошта: julia.belobrova@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-2434-8576>

О. О. ЖАРКО

спеціаліст вищої категорії,

викладач-методист кафедри загальнотеоретичної та прикладної підготовки,

Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, м. Київ, Україна

Електронна пошта: ozharko@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0000-6523-0876>

І. Г. БАТЕНЬОВА

спеціаліст вищої категорії кафедри загальнотеоретичної та прикладної підготовки, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства, м. Київ, Україна

Електронна пошта: batenevairina@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-1751-0065>

ЛІНГВОСТИЛІСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ОСНОВА ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЗА ФАХОМ

У цій статті досліджується суттєва роль лінгвостилістики у формуванні методологічних та комунікативних основ викладання англійської мови за професійним спрямуванням (АПС), зокрема в економічному та бізнес-контекстах. Спираючись на сучасні тенденції в теорії стилізму, дискурс-аналізі та прикладній лінгвістиці, дослідження представляє комплексний погляд на те, як лінгвістична та стилістична компетентність у професійних регістрах сприяє розробці ефективних навчальних програм з АПС.

Особлива увага приділяється аналізу ключових стилістичних особливостей професійних жанрів, таких як звіти, електронні листи, презентації, переговори та академічне ділове письмо, як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Автори наголошують на важливості інтеграції стилістичної обізнаності в підготовку викладачів АСП, пропонуючи педагогічні стратегії, спрямовані на підвищення дискурсивної компетентності здобувачів освіти у предметно-орієнтованому спілкуванні.

Тематичні дослідження з викладання ділової англійської мови ілюструють ефективність жанрових та стилістичних підходів. У заключному розділі розглядається майбутнє освіти з АСП у багатомовному академічному середовищі, підкреслюючи необхідність адаптації навчальних програм до динамічних змін у глобальній діловій комунікації.

Таким чином, лінгвостилістика слугує не лише теоретичною основою, а й практичним інструментом, який допомагає здобувачам розвивати не лише мовні навички, а й гнучкість у використанні мови відповідно до специфіки їхньої професійної діяльності. Такий підхід забезпечує ефективнішу інтеграцію випускників у міжнародне бізнес-середовище та підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Ключові слова: викладання англійської мови для спеціалістів, професійний дискурс, стилістична компетенція, ділова англійська, лінгвостилістика, функціональна лінгвістика, жанровий аналіз, методика викладання.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

УДК 811.111'373.73 [34:061.1EU]

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.9>

С. В. КАБАНОВА

здобувач,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Електронна пошта: svitlana.kabanova@knu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6985-9209>

ПЕРЕКЛАД АБРЕВІАТУР В АКТАХ ПРАВА ЄС УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

У статті досліджено функціонування аббревіатур в текстах актів права ЄС та методи їх відтворення в офіційних українських перекладах. Актуальність теми зумовлена активними інтеграційними процесами України до ЄС та необхідністю забезпечення якісного перекладу актів права ЄС українською мовою. Окреслено поняття аббревіатури, виявлені основні типи скорочень, що зустрічаються в актах права ЄС, а також окреслені ключові тенденції їх відтворення в українських перекладах.

На основі корпусу актів права ЄС у сфері культури досліджено основні стратегії перекладу аббревіатур та створення відповідних українських скорочень. Виявлено перекладацькі підходи до аббревіатур у документах різних інституцій ЄС та запропоновано шляхи стандартизації перекладу аббревіатур для забезпечення термінологічної узгодженості.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше проведено комплексне дослідження перекладу аббревіатур актів права ЄС у сфері культури українською мовою. Простежено відмінні методи перекладу аббревіатур *acquis* ЄС, окреслено найбільш поширені помилки у перекладі аббревіатур та розглянуто шляхи вирішення викликів перекладу аббревіатур актів права ЄС українською мовою, зокрема, необхідність запровадження термінологічної бази даних, стандартизацію підходів до перекладу, створення двомовного корпусу, залучення механізмів контролю.

Практична частина статті містить аналіз конкретних прикладів перекладу аббревіатур на основі корпусу актів права ЄС у сфері культури (двох регламентів та директиви) та їхніх офіційних перекладів українською мовою. Загальний обсяг корпусу – 30550 слів, вибірка проаналізованих аббревіатур складає 341. Результати проведеного дослідження мають практичне значення для перекладачів, юристів та фахівців з євроінтеграції.

Ключові слова: аббревіатура, переклад, акти права ЄС, корпус, директива, регламент.

Поставлення проблеми. У наш час українська мова починає наступний історичний період – однієї з офіційних мов Європейського Союзу. Напрямок Київ – Страсбург – новий виклик і нова можливість модерної українською мови ХХІ століття [Демська : 299]. 21 березня 2022 року на позачерговому засіданні Генеральної асамблеї Європейської федерації національних мовних інституцій (EFNIL) одноголосно прийнято рішення про надання Україні статусу асоційованого члена EFNIL [11]. Європейський Союз перебуває у процесі створення єдиної правової культури, заснованої на *acquis* Союзу [Карабан : 84].

Європейський Союз постійно розширює свою правову базу, тому забезпечення точного перекладу актів права ЄС стає необхідним для держав-членів з метою гармонізації законодавства зі стандартами ЄС. Таке завдання становить численні виклики, зокрема через складність юридичної мови ЄС, специфічність юридичної термінології та динамічний характер права ЄС [Трихліб : 45].

Переклад також має ключове значення для членів ЄС та країн-кандидатів, зокрема і для України, які мають перекласти акти *acquis* (законодавство ЄС) перед вступом до ЄС. Процес перекладу актів права ЄС є частиною багатоетапного, багатомовного редагування, головною вимогою щодо якості перекладу актів права ЄС є однакове тлумачення та застосування права ЄС.

Переклад аббревіатур в актах права ЄС може становити виклик через необхідність збереження юридичної точності та врахування особливостей правових систем різних держав. Аббревіатури, які часто використовуються для скорочення складних юридичних термінів або посилань, можуть суттєво відрізнятися в різних правових системах і мовах [Карабан : 117].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Огляд відповідних наукових джерел засвідчив про відсутність узгодженості в термінології та класифікації аббревіатур [Олійник, Ярова : 150]. Прийнято вважати, що аббревіатура уособлює скорочену форму слова або назви, яка використовується замість повного слова або назви.

Комплексний аналіз досліджень свідчить про те що, підхід Л. Руа вважається одним з найбільш поширених у класифікації аббревіатур. Дослідниця поділяє аббревіатури на дві групи скорочень: прості та складні, при цьому прості аббревіатури діляться на усічення, бленди та ініціалізми, а ініціалізми складаються з алфавітизмів та акронімів [Fabijanić : 51].

За класифікацією Л. Руа, ініціалізм – це результат вибору першої літери або іноді перших двох літер з слів та їх поєднання; існує два способи вимови цих слів: як слово (прототипові аббревіатури) і як серія літер (прототипові алфавітизми). Усічення описується як процес за допомогою якого словоформа, що зазвичай складається з трьох або більше складів скорочується без зміни значення. Бленди утворюються шляхом з'єднання двох або більше словоформ шляхом простої конкатенації (накладання), а потім скороченні принаймні однієї з них [Fabijanić : 52].

Перекладознавець В. Карабан зазначає, що для перекладачів важливо не лише розуміти буквальне значення аббревіатури, але і її правові наслідки та застосування [Карабан : 116]. Перекладачам варто розробити чітку стратегію роботи з аббревіатурами, вирішивши, чи перекладати їх, чи транслітерувати, чи пояснювати у виносках або глосарії. Такий підхід допомагає зберегти юридичну точність і читабельність документа. В. Карабан наголошує, що задля забезпечення прозорості варто наводити повний переклад аббревіатури, а потім або відповідну аббревіатуру, прийняту в українській мові, або імпортовану аббревіатуру в її англійській формі [Карабан : 117].

Водночас, у своєму дослідженні словацька дослідниця І. Капралікова визначає частотність вживання аббревіатур в текстах актів права ЄС низькою, порівняно із загальною кількістю слів, тому вони не спричиняють неясності в розумінні тексту. Аббревіатури мають належним чином визначатися при першому використанні у тексті і така закономірність зазвичай поширюється на відомі аббревіатури, наприклад *the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)* – *Договір про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС)*. За наявності еліптичних конструкцій довгих назв правових текстів ЄС їхні повні форми подаються у виносках [Kaprálíková : 172].

Найбільш релевантні аббревіатури та ініціалізми (позначають аббревіатуру, створену за допомогою початкових літер), які зустрічаються в текстах актів права ЄС представлені в додатку А.4 “Main acronyms and initialisms” у документі *Interinstitutional Style Guide (Міжінституційний стилістичний довідник)*. Довідник також містить основні технічні та редакторські норми щодо аббревіатур в текстах актів права ЄС. Усі інституції, агентства та органи Європейського Союзу повинні використовувати уніфіковані стилістичні норми та правила, наведені у довіднику. Відповідно до *Interinstitutional Style Guide* у разі використання аббревіатур в юридичних текстах слід обирати варіанти, зрозумілі для реципієнта. Якщо в тексті вперше вжито незнайому аббревіатуру, рекомендовано подати її повну форму з відповідною аббревіатурою в дужках. Якщо аббревіатура зустрічається в тексті лише один раз або двічі, рекомендовано використовувати її повну форму [Олійник, Ярова : 154].

У нашому дослідженні ми розглядаємо аббревіацію як нерегулярний і лише частково передбачуваний процес, допустимий залежно від паралельних структур, які вже використовуються і готові до повторного використання [Kaprálíková : 126].

Формулювання мети і завдань статті. У нашій розвідці ми ставимо за мету визначити найчастотніші аббревіатури в текстах актів права ЄС у сфері культури та окреслити їхні відповідники в українському перекладі. Для досягнення поставленої мети слід зосередитись на окресленні видів аббревіатур характерних для актів права ЄС, дослідженні відтворення аббревіатур шляхом зіставного аналізу актів права ЄС та їхнього офіційного перекладу українською мовою, з'ясуванні основних закономірностей відтворення аббревіатур у перекладах актів права ЄС українською мовою і окресленні шляхів стандартизації перекладу аббревіатур для забезпечення термінологічної узгодженості. **Матеріалом нашої розвідки** став корпус, який складається з актів права ЄС у сфері культури, а саме Імплементативного Регламенту Комісії ЄС 1081/2012, Директиви 2014/60, Регламенту №1024/2012 та їхніх офіційних перекладів українською мовою і містить 30550 слів. Вибірка дослідження складає 341 аббревіатур.

Виклад основного матеріалу. У мовознавстві аббревіатура означає мовну одиницю, утворену внаслідок аббревіації [Велика Українська Енциклопедія]. Термін аббревіація вживається на позначення процесу утворення нового слова з перших літер словосполучення. Аббревіатури, утворені на основі англійської мови зазвичай мають відповідні позначення в інших мовах держав-членів. Аббревіатури використовують для позначення європейських стратегій, норм, документів, угод, установ, організацій, етапів формування стратегій європейського розвитку [Гідора-Шишковська : 178].

Розглянемо основні види аббревіатур. Залежно від компонентів (скорочених частин вихідного слова чи словосполучення) виділяють такі типи аббревіатур: а) *буквенні або літерні*, які складаються з початкових букв вихідного словосполучення і вимовляються за назвами літер, наприклад *ЄЦБ* – *Європейський центральний банк*; *ЄФРР* – *Європейський фонд регіонального розвитку*, *ЄІБ* – *Європейський інвестиційний банк*; б) *звукові*, які утворюються з початкових звуків вихідного словосполучення і вимовляються як звичайне слово *SEPA* (Single Euro Payments Area) – *SEPA* *Єдина зона платежів у євро*, *EMIR* – *Регламент про європейську ринкову інфраструктуру*, *MiFID* (*the Markets in Financial Instruments Directive*) – *MiFID* *Директива ЄС про ринки фінансових інструментів* в) *складові або частинкові*, такі що складаються з початкових складів кожного слова словосполучення: *Євростат* – *статистична організація Європейської Комісії з офісом у Люксембурзі*. Виділяють також *комбіновані аббревіатури*, утворені шляхом поєднання різних способів скорочення: буквеного і звукового типів: частини одного слова з буквами чи звуками інших слів словосполучення; початкової частини й цілого слова: *Єврокомісія* – *Європейська комісія*, *Єврозона* – *зона євро*. Як правило аббревіатури кваліфікують як самостійні слова (іменники), проте не всі аббревіатури-новотвори мають статус слова з його визначальними ознаками (наявність лексичних і граматичних значень, видільність елементів морфемної будови, відтворюваність таких елементів, єдність морфемної будови і значення тощо); слід зазначити, що за певних умов частина скорочень може набувати ознак слова (тобто лексикалізуватися)

лише під час їхнього використання. Аббревіатури різняться і здатністю виконувати номінативну функцію [Мороз].

Виділяють такі узагальнені методи перекладу аббревіатур в текстах актів права ЄС українською мовою [Олійник, Ярова : 154]:

– використання лише повної форми українського еквівалента в тексті перекладу, якщо немає прийнятного українського відповідника і створення нової аббревіатури видається недоцільним: “*The originator, sponsor and **SSPE** involved in a securitisation considered **STS** shall be established in the Union*” [Regulation (EU) 2017/2402] в офіційному українському перекладі: “*Оригіатор, спонсор і **суб’єкт спеціального призначення для цілей сек’юритизації**, які беруть участь у сек’юритизації, що вважається **простою, прозорою та стандартизованою сек’юритизацією**, повинні бути засновані на території Союзу*” [Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2017/2402]. *SSPE securitisation special purpose entity*; “*.. ‘**asset-backed commercial paper programme**’ or ‘**ABCP programme**’ means a programme of securitisations..*” “*..«**програма забезпечених активами комерційних паперів**» означає програму сек’юритизації..*”

– використання повної форми українського еквівалента з додаванням аббревіатури в дужках при першій появі в тексті та її подальше вживання в тексті перекладу: “***EBA**, in close cooperation with **the ESMA** and **the European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA)** which was established by Regulation (EU) No 1094/2010 of the European Parliament and of the Council..*” [Regulation (EU) 2017/2402] у перекладі: “***Європейський банківський орган (EBA)**, у тісній співпраці з **Європейським органом із цінних паперів і ринків (ESMA)** і **Європейським органом зі страхування і професійних пенсій (EIOPA)**, створеним на підставі Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1094/2010..*” [Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2017/2402].

“*..**ESMA**, in close cooperation with **the EBA** and **EIOPA**, shall develop draft implementing technical standards..*”, “*..**ESMA**, у тісній співпраці **EBA** та **EIOPA**, розробляє проекти регуляторних технічних стандартів..*”

– використання аббревіатури без повної форми в тексті перекладу у випадках, коли в мові

оригіналу відсутнє відповідне скорочення, а в мові перекладу воно існує: “*Member States shall ensure that final customers, in particular household customers, are entitled to participate in a renewable energy community.*” у перекладі “Держави-члени повинні забезпечити, щоб кінцеві споживачі, зокрема побутові споживачі, мали право брати участь у ВДЕ-громаді.”

– використання лише аббревіатур як в оригіналі, так і в перекладі якщо референти добре відомі реципієнтам актів права ЄС: “*The ECB shall establish.*” в українській версії “ЄЦБ встановлює”, “*payments within SEPA*” “платежі в межах SEPA”;

Серед найбільш поширених помилок при перекладі аббревіатур в актах права ЄС українською мовою виділяють: а) запозичення аббревіатури з вихідного тексту, яка не транслітерується або перекладається: “*Since the CAP needs to sharpen its responses to the challenges.*” – “Оскільки в CAP потрібно уточнити механізми реагування на виклики.”; CAP (Common Agricultural Policy) має усталений еквівалент в українській мові: Спільна сільськогосподарська політика, тобто у перекладі аббревіатуру можна подавати у дужках як ССП, перед цим вказавши повну форму; б) у мовній версії перекладу не наводиться повна форма аббревіатури: “*the International Organization of Vine and Wine*” – “Міжнародна організація виноградарства та виноробства (OIV)”; Аббревіатура MOBB є досить поширеною в українській мові, тому її варто подавати у перекладі після повної форми; в) у перекладі використовується неправильна пунктуація [Карабан : 116]. Такі неточності сприяють термінологічній неузгодженості та можуть ускладнювати процес гармонізації українського законодавства з правом ЄС.

Результати проведеного дослідження з використанням даних корпусу дозволяють виділити такі найчастотніші аббревіатури в актах права ЄС у галузі культури: IMI (222), EC (71), EEC (21), SOLVIT (11), TFEU (11), ATA (2), EEA (1), UNIDROIT (1), CN (1). Розглянемо українські відповідники наведених аббревіатур в офіційних перекладах: The Internal Market Information System (‘IMI’) – Інформаційна система внутрішнього ринку («IMI») – це один з найбільш поширених прикладів введення нової аббревіатури в текст перекладу, коли спочатку подається повна назва як в тексті оригіналу з додаванням

аббревіатури в дужках, яка буде використовуватися у далі у тексті з метою мовної економії, це також відтворено у перекладі (спочатку повна назва, потім аббревіатура), що дозволяє читачеві зрозуміти значення аббревіатури при першій згадці у тексті; SOLVIT (*the Internal Market Problem Solving Network*) – SOLVIT (мережа розв’язання проблем внутрішнього ринку) далі у текстах використовується лише форма аббревіатури SOLVIT як в англomовній версії документу, так і в українському перекладі. SOLVIT не є класичною аббревіатурою, а власне назвою мережі, тому вона залишається без змін. При першій згадці у тексті у дужках додається пояснення для кращого розуміння функції цієї системи. У тексті оригіналу: *Commission Regulation (EEC) No 752/93*, у тексті перекладу – Регламент Комісії № (ЄЕС) №752/93; ЄЕС означає European Economic Community (Європейське економічне співтовариство) в обох мовних версіях використовуються лише аббревіатури, оскільки вони є усталеними в обох мовах та добре відомими фахівцям з європейського права, це приклад повної адаптації англійської аббревіатури до української мови. В оригіналі: “*The customs office shall ensure that the entries on the ATA carnet.*” – “У відділі митного оформлення повинні пересвідчитись, що відомості, внесені до карнету АТА.”; Карнет АТА – це уніфікований міжнародний митний документ, що приймається митними органами країн-учасниць Конвенції. Карнет АТА – спеціалізований митний термін, тому аббревіатура АТА зберігається у перекладі, оскільки в українській мові немає прийнятного відповідника, а створення нової аббревіатури є недоцільним. У Регламенті 1024/2012: “(Text with EEA relevance)” – (Текст стосується ЄЕП). EEA (*European Economic Area*) – загальноприйнята аббревіатура, що використовується для позначення Європейської економічної зони. Як в оригіналі, так і в перекладі використовуються лише аббревіатури, адже вони є усталеними поняттями для реципієнтів актів права ЄС.

CN code (*Combined Nomenclature*) – це 8-значний код, що використовується для класифікації товарів при митному оформленні в ЄС; в українському перекладі Імплементаційного Регламенту Комісії (ЄС) № 1081/2012 аббревіатура не відтворена: “CN code: As an indicator;

state Combined Nomenclature code”, “Код за комбінованою номенклатурою”: Як підтвердження, зазначити код за комбінованою номенклатурою”, натомість використано лише повну форму українського еквівалента, що у результаті призводить до повторення повної форми двічі в одному реченні і суперечить принципу мовної економії.

UNIDROIT (International Institute for the Unification of Private Law; *франц. Institut International pour L'unification du Droit Privé*) – Міжнародний інститут з уніфікації приватного права, міжнародна незалежна міжурядова організація заснована у 1926 році. В англomовній версії: “..the UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects signed in Rome on 24 June 1995”, в українському перекладі Директиви 2014/60 ЄС: “..Конвенції ЮНІДРУА щодо викрадених або незаконно вивезених предметів культури, підписаної у Римі 24 червня 1995 року”. Слід відзначити, що в українському правовому просторі зустрічається також переклад УНІДРУА (наприклад, Конвенція УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг або Конвенція УНІДРУА про міжнародний факторинг до яких Україна приєдналась у 2006 році та їхні переклади, що закріплюють відповідник УНІДРУА в офіційних джерелах). Декілька варіантів перекладу однієї аббревіатури може пояснюватися відсутністю єдиного стандарту для перекладу міжнародних аббревіатур та може призводити до непослідовності в тлумаченні актів права ЄС українською мовою.

Задля уникнення двозначності при перекладі аббревіатур та забезпечення чіткості і точності, пропонуємо розглянути такі шляхи вирішення викликів перекладу аббревіатур актів права ЄС українською мовою:

– *запровадження термінологічної бази даних*; Розглянемо приклад сербської термінологічної бази EVRONIM. Це багатомовна термінологічна база, створена в результаті підготовки сербської версії *acquis* ЄС. Основна ідея створення такої бази даних полягає у встановленні єдиного значення термінів сербською мовою. Запровадження термінологічної бази українською мовою, яка охоплювала б широкий спектр галузей та містила загальну лексику, юридичну термінологію, а також термінологію характерну для конкретних сфер, з одного

боку полегшить роботу перекладачів *acquis*, а з іншого дозволить уникнути двозначності у перекладах.

– *стандартизація підходів до перекладу*; Забезпечення багатомовної узгодженості, послідовності та відповідності у перекладі актів права ЄС є ключовими принципами перекладу офіційних документів ЄС. Розробка українського стилістичного довідника та створення глосарію затверджених українських еквівалентів аббревіатур сприятиме дотриманню фундаментальних принципів у перекладі актів права ЄС.

– *створення двомовного корпусу*, що буде складатись з фрагментів текстів *acquis* та їхнього перекладу українською мовою. Як і термінологічна база, корпус може розроблятися у процесі підготовки україномовної версії *acquis* ЄС на основі пам’яті перекладів.

– *залучення механізмів контролю*: зокрема, багатоетапної перевірки значення термінології, залучення спеціалістів з конкретної галузі та регулярний аудит якості перекладів.

Висновки та перспективи досліджень. Отже, проведений емпіричний аналіз дає підстави стверджувати, що в актах права ЄС широко використовуються скорочені слова та аббревіації. Аббревіатури, які використовуються в актах права ЄС можуть суттєво відрізнятися в різних правових системах. З’ясовано, що ступінь використання аббревіатур в актах права ЄС залежить від потенційних адресатів. Аббревіатури мають бути зрозумілими для читачів, а їхнє значення має бути чітко пояснено при першому використанні.

У контексті багатомовності ЄС перекладачі стикаються з викликом збереження правового змісту та стилістичної відповідності при відтворенні аббревіатур в перекладах актів права ЄС українською мовою. Для подолання таких викликів перекладачам варто застосовувати ретельний підхід, уважно досліджувати кожен аббревіатуру, а також правові наслідки її використання в правовому контексті. Задля збереження юридичної точності та читабельності документів необхідно розробити детальний план роботи з аббревіатурами, включаючи транслітерацію, переклад або пояснення у виносках чи глосарії.

За результатами дослідження встановлено, що надання повного перекладу аббревіатури

у текстах актів права ЄС, а потім використання відповідної української аббревіатури або імпортованої аббревіатури в її англійській формі допоможе забезпечити зрозумілість і чіткість викладу матеріалу для читачів. Використання стандартизованих відповідників сприяє гармонізації українського та європейського законодавства. Запропоновано шляхи стандартизації перекладу

аббревіатур для забезпечення термінологічної узгодженості, а саме запровадження термінологічної бази даних, стандартизація підходів до перекладу, створення двомовного корпусу, залучення механізмів контролю. Перспективою подальших досліджень є залучення корпусів інших галузей права ЄС для кількісного представлення результатів дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аббревіатура у мовознавстві. Велика Українська Енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/Аббревіатура_у_мовознавстві (дата звернення: 22.04.2025).
2. Гідора-Шишковська А. Аббревіатура термінів в актах Європейського Союзу. *Південний Архів (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*. 2017. № 67. С. 178–181.
3. Демська О. М. Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга. Харків : Vivat, 2024. 301 с.
4. ДИРЕКТИВА 2014/60/ЄС ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ від 15 травня 2014 року про повернення предметів культури, незаконно вивезених з території держави-члена, та про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1024/2012 (нова редакція). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-14#Text.
5. Імплементативний Регламент Комісії (ЄС) № 1081/2012 від 9 листопада 2012 року для цілей Регламенту Ради (ЄС) № 116/2009 про вивезення товарів-предметів культури : Імплементат. Регламент. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-12#Text.
6. Карабан В. І. Виклики, пастки, невдачі та перспективи перекладу правових актів ЄС. *Посібник з перекладу актів права ЄС українською мовою*. 2024. С. 44–125.
7. Мороз Ю. Цікаве про аббревіатури. Асоціація українських редакторів АУРА Ukrainian Editors' Association. 2023. URL: <https://shorturl.at/zWko4> (дата звернення: 20.04.2025).
8. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1024/2012 від 25 жовтня 2012 року про адміністративну співпрацю через інформаційну систему внутрішнього ринку та скасування Рішення Комісії 2008/49/ЄС («Регламент про ІМІ»). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-12#Text.
9. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) № 2017/2402 від 12 грудня 2017 року про встановлення загальних рамкових умов для сек'юритизації та створення спеціальної рамки для простої, прозорої та стандартизованої сек'юритизації, та внесення змін до директив 2009/65/ЄС, 2009/138/ЄС та 2011/61/ЄС та регламентів (ЄС) № 1060/2009 та (ЄС) № 648/2012 : Регламент. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_033-17#Text.
10. Трихліб К. О. Гармонізація законодавства України і законодавства ЄС: наближення загальноправової термінології. Харків : Право, 2015. 224 с.
11. Україну прийняли до мовного простору ЄС. Профспілка працівників освіти і науки України. Профспілка працівників освіти і науки України. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9332-ukrainu-priynialy-do-movnogo-prostoru-yes.html> (дата звернення: 8.05.2025).
12. Ярова Л. О., Олійник О. С. Юридична термінологія ЄС та її особливості в аспекті перекладу українською мовою. *Посібник з перекладу актів права ЄС українською мовою*. 2024. С. 126–161.
13. COMMISSION IMPLEMENTING REGULATION (EU) No 1081/2012 of 9 November 2012 for the purposes of Council Regulation (EC) No 116/2009 on the export of cultural goods (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1081>.
14. DIRECTIVE 2014/60/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State and amending Regulation (EU) No 1024/2012 (Recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0060>.
15. FABIJANIĆ I., MALENICA F. Corpus-based typology analysis of abbreviations in the European Commission's Mobility related documents. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series IV: Philology and Cultural Studies*. 2022. Vol. 14 (63), no. 2. P. 49–64. URL: <https://doi.org/10.31926/but.pcs.2021.63.14.2.4>.
16. Interinstitutional Style Guide. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2025. 297 p.
17. Kapráliková I. Abbreviations and their ambiguity in euro-texts. *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politologie VI*, Bratislava. 2022.
18. Kapráliková I. Abbreviations as a modern phenomenon in business jargon. *CASALC Review*. 2025. Vol. 14, no. 2. P. 123–138. URL: <https://doi.org/10.5817/casalc2024-2-6>.
19. Regulation (EU) 2017/2402 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2017 laying down a general framework for securitisation and creating a specific framework for simple, transparent and standardised securitisation, and amending Directives 2009/65/EC, 2009/138/EC and 2011/61/EU and Regulations (EC) No 1060/2009 and (EU) No 648/2012 : Regulation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/2402/oj/eng>

20. REGULATION (EU) No 1024/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on administrative cooperation through the Internal Market Information System and repealing Commission Decision 2008/49/EC ('the IMI Regulation'). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1024>.

REFERENCES

1. Abreviatura u movoznavstvi [Abbreviation in linguistics]. (n.d.). Velyka Ukrainska Entsyklopediia [Great Ukrainian Encyclopedia]. Retrieved April 22, 2025, from https://vue.gov.ua/Абревіатура_у_мовознавстві
2. Hidora-Shyshkovska, A. (2017). Abreviatura terminiv v aktakh Yevropeiskoho Soiuzu [Abbreviation of terms in European Union acts]. *Pivdennyi Arkhiv* (Zbirnyk naukovykh prats. Filolohichni nauky) [Southern Archive (Collection of Scientific Papers. Philological Sciences)], 67, 178–181.
3. Demska, O. M. (2024). Ukrainska mova. Podorozh iz Bad-Emsa do Strasburha [Ukrainian language. Journey from Bad Ems to Strasbourg]. Kharkiv: Vivat.
4. Dyrektyva 2014/60/JeS Yevropeiskoho Parlamentu i Rady vid 15 travnia 2014 roku pro povnennia predmetiv kultury, nezakonno vyvezenykh z terytorii derzhavy-chlena, ta pro vnesennia zmin do Rehlamentu (JeS) № 1024/2012 (nova redaktsiia) [Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State and amending Regulation (EU) No 1024/2012 (recast)]. (2014). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-14#Text
5. Implementatsiinyi Rehlament Komisii № 1081/2012 vid 9 lystopada 2012 roku dlia tsilei Rehlamentu Rady № 116/2009 pro vyvezennia tovariv-predmetiv kultury [Commission Implementing Regulation (EU) No 1081/2012 of 9 November 2012 for the purposes of Council Regulation (EC) No 116/2009 on the export of cultural goods]. (2012). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_003-12#Text
6. Karaban, V. I. (2024). Vyklyky, pastky, nevдачи ta perspektyvy perekladu pravovykh aktiv YeS [Challenges, pitfalls, failures and prospects of translating EU legal acts]. *Posibnyk z perekladu aktiv prava YeS ukrainskoiu movoiu* [Manual on translation of EU legal acts into Ukrainian] (pp. 44–125).
7. Moroz, Yu. (2023). Tsikave pro abreviatury [Interesting facts about abbreviations]. Asotsiatsiia ukrainskykh redaktoriv AURA [Ukrainian Editors' Association]. Retrieved April 20, 2025, from <https://shorturl.at/zWko4>
8. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady № 1024/2012 vid 25 zhovtnia 2012 roku pro administrativnu spivpratsiu cherez informatsiinu systemu vnutrishnoho rynku ta skasuvannia Rishennia Komisii 2008/49 («Rehlament pro IMI») [Regulation (EU) No 1024/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on administrative cooperation through the Internal Market Information System and repealing Commission Decision 2008/49/EC ('the IMI Regulation')]. (2012). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-12#Text
9. Rehlament Yevropeiskoho Parlamentu i Rady № 2017/2402 vid 12 hrudnia 2017 roku pro vstanovlennia zahalnykh ramkovykh umov dlia sekiurytyzatsii ta stvorennia spetsialnoi ramky dlia prostoi, prozoroj ta standartyzovanoi sekiurytyzatsii [Regulation (EU) 2017/2402 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2017 laying down a general framework for securitisation and creating a specific framework for simple, transparent and standardised securitisation]. (2017). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_033-17#Text
10. Trykhlil, K. O. (2015). Harmonizatsiia zakonodavstva Ukrainy i zakonodavstva YeS: nablyzhennia zahalnopravovoi terminolohii [Harmonization of Ukrainian legislation and EU legislation: approximation of general legal terminology]. Kharkiv : Pravo.
11. Ukrainu pryinialy do movnogo prostoru YeS [Ukraine was accepted into the EU language space]. (n.d.). Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky Ukrainy [Trade Union of Education and Science Workers of Ukraine]. Retrieved May 8, 2025, from <https://pon.org.ua/novyny/9332-ukrainu-pryinialy-do-movnogo-prostoru-yes.html>
12. Yarova, L. O., & Oliinyk, O. S. (2024). Yurydychna terminolohiia YeS ta yii osoblyvosti v aspekti perekladu ukrainskoiu movoiu [EU legal terminology and its features in the aspect of translation into Ukrainian]. In *Posibnyk z perekladu aktiv prava YeS ukrainskoiu movoiu* [Manual on translation of EU legal acts into Ukrainian] (pp. 126–161).
13. Commission Implementing Regulation (EU) No 1081/2012 of 9 November 2012 for the purposes of Council Regulation (EC) No 116/2009 on the export of cultural goods (codification). (2012). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1081>
14. Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State and amending Regulation (EU) No 1024/2012 (Recast). (2014). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0060>
15. Fabijanić, I., & Malenica, F. (2022). Corpus-based typology analysis of abbreviations in the European Commission's Mobility related documents. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series IV: Philology and Cultural Studies*, 14(63)(2), 49–64. <https://doi.org/10.31926/but.pcs.2021.63.14.2.4>
16. Interinstitutional Style Guide. (2025). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
17. Kapráliková, I. (2022). Abbreviations and their ambiguity in euro-texts. In *Jazyk a politika: na pomedzi lingvistiky a politologie VI*. Bratislava.

18. Kapráliková, I. (2025). Abbreviations as a modern phenomenon in business jargon. *CASALC Review*, 14(2), 123-138. <https://doi.org/10.5817/casalc2024-2-6>
19. Regulation (EU) 2017/2402 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2017 laying down a general framework for securitisation and creating a specific framework for simple, transparent and standardised securitisation, and amending Directives 2009/65/EC, 2009/138/EC and 2011/61/EU and Regulations (EC) No 1060/2009 and (EU) No 648/2012. (2017). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/2402/oj/eng>
20. Regulation (EU) No 1024/2012 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on administrative cooperation through the Internal Market Information System and repealing Commission Decision 2008/49/EC ('the IMI Regulation'). (2012). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1024>
-

S. V. KABANOVA

Postgraduate Student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

E-mail: svitlana.kabanova@knu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6985-9209>

TRANSLATION OF ABBREVIATIONS IN EU LEGAL ACTS INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article examines the function of abbreviations in the texts of EU legal acts and the methods of reproducing abbreviations in official Ukrainian translations. The relevance of the topic is determined by Ukraine's active integration processes with the EU and the need to ensure high-quality translation of EU legal acts into Ukrainian. The concept of abbreviation is defined as well as the main types of abbreviations found in EU law. The key trends in their reproduction in Ukrainian translations are identified.

Based on the corpus of EU legal acts in the field of culture, the main strategies for translating abbreviations and creation of appropriate Ukrainian abbreviations are examined. The author identifies differences in translation approaches to abbreviations in documents of different EU institutions and suggests ways to standardize the translation of abbreviations to ensure terminological consistency.

The scientific novelty of the work lies in the fact that for the first time a comprehensive study of the translation of abbreviations of EU legal acts in the field of culture into Ukrainian has been conducted. Distinctive methods of translating EU *acquis* abbreviations have been traced, the most common mistakes in translating abbreviations have been identified, and ways to solve the challenges of translating EU legal acts abbreviations into Ukrainian have been considered, in particular, the need to introduce a terminology database, standardize approaches to translation, create a bilingual corpus, and involve control mechanisms.

The practical part of the article contains an analysis of specific examples of the translation of abbreviations based on a corpus of EU legal acts in the field of culture (two regulations and a directive) and their official translations into Ukrainian. The total volume of the corpus is 30,550 words, and the sample of abbreviations analyzed is 341. The results of the study are of practical importance for translators, lawyers and experts on European integration.

Key words: abbreviation, translation, EU legal acts, corpus, directive, regulation.

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

УДК 81'42.111

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.10>

Н. П. КИСЕЛЮК

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології,

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Волинська область, Україна

Електронна пошта: kyselyuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8401-8579>

Т. Г. БОНДАР

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології,

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Волинська область, Україна

Електронна пошта: t.bondar@lntu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-9421-264X>

ПРАГМАТИКА НЕВЕРБАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ У ЕМОЦІЙНОМУ ТА ЕМОТИВНОМУ ТИПАХ ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ)

Статтю присвячено дослідженню прагматичних особливостей функціонування невербальних компонентів комунікації крізь призму емоційного та емотивного типів дискурсу. Розглянуто теоретичні засади емоційної та емотивної комунікації, зокрема з позицій прагмалінгвістики, а також виокремлено ключові ознаки, що дозволяють розмежувати емоційну експресію та емотивну інтенцію мовця. Проаналізовано типові невербальні засоби, які супроводжують вербальне висловлення та активізують його прагматичний потенціал. Наголошено, що невербальна поведінка може бути як спонтанною, так і контрольованою, прагматично вмотивованою. Спираючись на положення сучасної комунікативної лінгвістики, прагматики та психолінгвістики, визначено роль невербальних знаків у досягненні комунікативної мети, посиленні або трансформації вербального змісту, формуванні емоційного впливу на адресата. Матеріал дослідження становлять фрагменти англomовного художнього дискурсу, які відображають комунікативну поведінку мовців у стані емоційної напруги або при вираженні афективних станів.

У результаті дослідження встановлено, що невербальні компоненти в емоційно та емотивно маркованому дискурсі функціонують не лише як допоміжний засіб, а як самостійний комунікативний код та виконують емпатичну, модифікаційну, регулятивну функції, суттєво впливаючи на інтерпретацію вербального повідомлення. Також з'ясовано, що в окремих випадках невербальні сигнали можуть вступати у смисловий конфлікт із вербальними, створюючи ефект прагматичної багатозначності. Дослідження підтвердило, що ефективне розуміння емоційного та емотивного дискурсу неможливе без урахування невербального рівня комунікації як складової єдиної прагматичної системи.

Ключові слова: невербальна комунікація, емоційний дискурс, емотивний дискурс, прагматика, інтенційність, паралінгвістичні засоби, комунікативна стратегія.

Поставлення проблеми. У сучасній лінгвістичній та комунікативній парадигмі проблема невербальних знаків розглядається як багатоаспектне явище та активно досліджуються в межах прагмалінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, а також комунікативної лінгвістики. Вираження емоційного стану за допомогою невербаліки у поєднанні з вербальним повідомленням зумовлює компресію декількох думок та посилює ілюкативний та перлюкативний ефекти. Це означає, що повноцінне розуміння комунікативного акту можливе лише

з урахуванням як вербальних, так і невербальних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення невербальних компонентів комунікації (надалі – НВК) активно займалися такі дослідники, як Шуляк, Ткаченко, Іващенко, Барліт, Радевич-Вінницький, Ламер, Бек та інші, заклавши солідне теоретичне підґрунтя для подальшого комплексного вивчення невербальних засобів у різних типах дискурсу, зокрема емоційному та емотивному. Вони розглядали невербальні знаки як важливу частину

процесу спілкування, що впливає на успішність комунікації. Особливу увагу в дослідженнях було приділено класифікації НВК, їх ролі у репрезентації емоцій та у формуванні мовленнєвого етикету. Зокрема, Шуляк та Балик акцентують увагу на ролі паралінгвальних засобів як індикаторів психоемоційного стану особистості, підкреслюючи їхню участь у формуванні повноцінного комунікативного акту [Шуляк, Балик]. Ткаченко окреслює функціональну значущість невербальних знаків у структурі діалогічного мовлення, де вони виступають як засоби регуляції комунікативного контакту, особливо в контексті емоційної та когнітивної взаємодії [Ткаченко]. Іващенко розглядає невербальні компоненти крізь призму емоційної експресивності, відзначаючи їхню здатність відображати й підсилювати смислове навантаження вербального висловлення [Іващенко]. У свою чергу, Барліт та Удовіченко аналізують невербальні маркери як репрезентанти соціального статусу та ролі учасників комунікативної ситуації, звертаючи увагу на міжкультурні особливості функціонування таких засобів у межах англomовного та україномовного дискурсів [Барліт, Удовіченко]. Радевич-Вінницький інтерпретує невербальну комунікацію як складову культури спілкування, що виконує важливу соціально-регулятивну функцію, забезпечуючи дотримання норм і етикетних вимог [Радевич-Вінницький]. Ламет та Бек аналізують невербальні маркери, зокрема вираз обличчя та невербальні патерни домінування чи довіри, як репрезентанти соціального статусу та ролі учасників комунікативної ситуації.

Попри значну увагу дослідників до проблем невербальної комунікації, прагматичні аспекти функціонування невербальних компонентів у парадигмі вивчення емоційного та емотивного дискурсу залишаються недостатньо висвітленими. Це зумовлює необхідність більш глибокого аналізу їхньої ролі у структурі комунікативної взаємодії, зокрема в реалізації емоційного впливу.

Зважаючи на вищесказане, **метою** нашого дослідження є виявлення прагматичних особливостей використання невербальних компонентів в емоційному та емотивному типах дискурсів. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань: схарактеризувати основні

підходи до класифікації та аналізу НВК у сучасній лінгвістиці; зіставити емоційний та емотивний дискурси з погляду їх комунікативних параметрів; визначити функції НВК у процесі емоційного вираження та впливу на адресата. Матеріалом для аналізу стали фрагменти англomовних художніх творів із виявленими емоційними або емотивними ситуаціями.

Виклад основного матеріалу. Специфіка природи невербальних компонентів комунікації зумовлює їхній потенціал як засобу соціального спілкування і робить їх джерелом свідомих соціальних повідомлень, у тому числі нещирих із погляду емоційного вияву. У зв'язку з цим виникає необхідність вивчення особливостей функціонування невербальних знаків як засобів реалізації комунікативного наміру, а також пов'язаних із цим проблем використання НВК як елементів мовленнєвого етикету.

І. Шуляк та В. Балик вважають, що використання невербальних дій у мовленнєвому спілкуванні може мати спонтанний, підсвідомий, або навмисний, цілеспрямований характер, що демонструє свідоме регулювання людиною своєї поведінки і діяльності [Шуляк, Балик]. Таким чином, відмінності комунікативної поведінки мовців у емотивному та емоційному типах дискурсу зумовлюють і відмінності у використанні невербальних компонентів комунікації при актуалізації різних емоційних станів.

Емоційні стани можуть репрезентуватись як у підготовленому, так і в спонтанному мовленні [Kyseliuk]. Підготовленому мовленню відповідає емотивний тип дискурсу, а спонтанному мовленню – емоційний дискурс [Haieva]. Досліджуючи репрезентацію емоційних станів в емоційному та емотивному типах дискурсу, варто розрізняти такі поняття, як емоційність і емотивність. Під емоційністю розуміємо спонтанну, незаплановану демонстрацію емоцій як вияв внутрішніх емоційних станів (це – емоції для себе). Емотивність – це свідомо, орієнтована на співрозмовника демонстрація емоцій, яка використовується у стратегічних цілях у найрізноманітніших ситуаціях спілкування (це – емоції для інших); їхня прагматична функція – вплинути на сприйняття співрозмовником мовленнєвої ситуації, продемонструвати доброзичливість та прихильність, надати комунікативну підтримку [Haieva]. Адресат є центральним при

побудові емотивного дискурсу, оскільки він є тим об'єктом, заради якого створюється цей дискурс. В емоційному ж дискурсі на перший план виходить особистість адресанта.

Проведений аналіз теоретичних джерел дає підстави стверджувати, що хоча емоційний та емотивний дискурси й пов'язані з вираженням почуттів, вони відрізняються за своєю прагматичною спрямованістю та функціональним навантаженням. У центрі емоційного дискурсу перебуває мовець (адресант), його внутрішній стан та безпосереднє емоційне реагування, тоді як емотивний дискурс орієнтований на адресата, передбачаючи свідоме використання емоцій для регуляції комунікативної взаємодії. Ключові відмінності між цими типами дискурсу наводимо у Таблиці 1.

Наведене порівняння дає змогу чітко окреслити зміщення акценту з внутрішнього емоційного переживання (в емоційному дискурсі) на прагматичну мету комунікації (в емотивному дискурсі), що, своєю чергою, зумовлює специфіку використання невербальних компонентів у кожному випадку.

Особливістю мовленнєвої поведінки учасників емоційної комунікації є використання мовцями відповідних невербальних компонентів спілкування. Прагматично значущим в емоційному дискурсі є явище 'Его'-мотивованості, тобто для мовця головним є його власне 'Я', його переживання, емоції, хвилювання тощо, оскільки в цей момент через велике емоційне збудження йому байдуже до почуттів інших. У цьому дискурсі адресант, переживаючи певні емоції, висловлює свої почуття не лише за допомогою лексичних, синтаксичних та стилістичних засобів, але й використовує невербальні засоби маніфестації свого емоційного стану. Причиною цього є емоційна збудженість мовця.

Розглянемо егоцентричну поведінку адресанта, який разом із вербальними використовує невербальні засоби на позначення радості:

"By the way, there's peppermint stick ice cream in the freezer and ..."

"Yea! Ice cream!" cried Andrew, jumping up and down [Martin : 64].

Як видно з прикладу, поведінка мовця була зумовлена повідомленням іншого учасника комунікації, на якого не спрямовується вираження радості. Поряд із використанням вигука (*Yea!*) та окличного номінативного речення (*Ice cream!*), притаманних емоційному мовленню, адресант використовує фонаційний НВК (*cried*), який підсилюється емоційними діями (*jumping up and down*). Ці НВК виражають емоційний стан мовця, а отже – вони є симптоматичними невербальними знаками. У цьому випадку основою їхнього виникнення є радість. Мовець "вибухає" тим, що його найбільше схвилювало. Зазначимо, що використані мовцем емоційні дії є прагматично неопанованими – тобто вони не є стійкими і не обов'язково вживаються як реакція на аналогічне повідомлення. Тут очевидної прагматичної релевантності набули спонтанні реакції на зовнішній, несподіваний стимул, що надійшов по комунікативному каналу.

У наступному прикладі один з комунікантів виявляє страх, використовуючи разом із синтаксичними (наказові окличні речення) фонаційні невербальні засоби, але у притаманній лише йому манері. Внаслідок такого прояву емоцій страх комуніканта звучить як гнів:

"Like mother like daughter," Jack muttered.

"Go to bed!" she cried, her fear coming out sounding like anger. "Go to bed, you're drunk!"

"Don't tell me what to do."

"Jack... please, we shouldn't... it..." There were no words.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика емоційного та емотивного типів дискурсу

Типи дискурсу	Емоційний дискурс	Емотивний дискурс
Наявність адресата	необов'язкова	обов'язкова
Контроль за проявами емоцій	емоції проявляються спонтанно	емоції використовуються цілеспрямовано, як засіб впливу
Невербальні дії	неконтрольовані, носять спонтанний характер (наприклад, плач, крик, сміх)	контрольовані, використовуються як інструменти емоційного впливу (наприклад, міміка, інтонація)
Основна функція	передача (індикація) емоційного стану	досягнення комунікативних цілей (етикетна та/або маніпулятивна складова комунікації)

"Don't tell me what to do," he repeated sullenly, and then went into the bedroom [King : 26].

У представленій сцені сімейної сварки учасникам комунікації байдуже до почуттів один одного, вони зосереджені лише на власних емоціях. Таку поведінку комунікантів можемо теж вважати егоцентричною, оскільки жоден із співрозмовників не переймається негативними наслідками своєї комунікативної поведінки і не прагне припинення конфлікту.

Дослідники неодноразово підкреслювали активну участь невербальних компонентів у передачі свідомих соціальних повідомлень. В емотивному дискурсі мовець, мета якого – справити ефект на адресата, має ексклюзивне право голосу. У цьому типі дискурсу фактор адресата набуває статусу центральності. При цьому мовець використовує прагматично опановані комунікативні жести, що несуть певну інформацію, яку свідомо передає адресант. За своєю природою це суто діалогічні жести.

У процесі комунікації невербальні засоби беруть активну участь у реалізації метакомунікативної функції, тобто функції встановлення і підтримання контакту між учасниками комунікації. Регуляція спілкування здійснюється фатичними метакомунікативними засобами на трьох етапах: на етапі встановлення контакту, підтримання контакту та розмикання контакту [Alba-Juez]. Наше дослідження показало, що невербальні знаки на позначення емоцій можуть виконувати метакомунікативну функцію на всіх трьох етапах, створюючи разом із вербальними засобами такі передумови й умови спілкування, які необхідні для адекватного перебігу процесу комунікації.

У встановленні контакту і тим самим у реалізації поведінкової категорії ввічливості важко переоцінити роль посмішки – одного з найбільш керованого компонента із усіх невербальних засобів комунікації. Ввічливість образно може бути названа маскою, яку комуніканти використовують, маючи на меті різні цілі спілкування. Невербальні знаки, які використовуються комунікантами з метою демонстрації ввічливості є етикетними НБК. Вони використовуються у конкретних, чітко фіксованих ситуаціях як елементи, що передають інформацію про тип мовленнєвої ситуації.

Кожен етикетний НБК є корелятом певного мовленнєвого акту. Так, посмішка, як один із

засобів маскування є не лише знаком радості чи задоволення. Вона є винятково важливим несловесним знаком етикетного спілкування [Радевич-Вінницький : 110]. Посмішка є незамінною у створенні привабливого особистого іміджу, оскільки дає найкращі шанси на довірливі та дружні стосунки у спілкуванні. Поняття ввічливості передбачає увагу, зовнішній вияв доброзичливості до всіх, делікатність, такт. Тобто ввічливість зумовлює свідому демонстрацію позитивних емоцій. Маніфестація таких емоцій за допомогою посмішки на фазі встановлення контакту сприяє досягненню цілей контактовстановлення. Наприклад:

'Morning, Mrs Andrew,' he said, giving me a big smile. 'It's lovely to have you back, by gum it is.'

'Thank you, Joe, I'm really glad we could come up for the weekend' [Bradford : 150].

У наведеному прикладі комунікант, дотримуючись стратегії ввічливості, і бажаючи справити позитивне враження на співрозмовника, окрім стандартної етикетної фрази (*Morning*), застосовує невербальний засіб комунікації (*a big smile*). Таким чином, НБК 'посмішка', доповнюючи вербальну частину повідомлення, виконує функцію підтримки, чим робить це повідомлення більш експресивним.

У фазі підтримання контакту невербальні компоненти реалізують виконання гармонізуючої функції у емотивному дискурсі, що спрямовує діалогічну взаємодію у площину кооперації. Суть цієї функції полягає у досягненні гармонізації шляхом поліпшення емоційного стану партнера по комунікації, підтримання міжособистісних стосунків у межах конкретної мовленнєвої взаємодії та в урегулюванні комунікативного процесу. Наприклад:

"Maybe she could teach English overseas, then. Or join the Peace Corps. Or tour Europe. Has she ever been?" I laughed. Perry laughed [Gonick : 48].

Як видно з прикладу, мовець, прагнучи до гармонізації комунікативного процесу, використовує фонаційний НБК 'сміх' (*I laughed*). Його співрозмовник, в свою чергу, прагнучи звести спілкування у площину кооперації та продемонструвати своє задоволення, підтримує комуніканта, дублюючи використаний для цього НБК (*Perry laughed*).

Демонстрація позитивних емоцій з етикетних міркувань характерна і для заключного

етапу спілкування – фази розмикання контакту. Мета застосування в таких ситуаціях невербальних знаків залишається незмінною – репрезентація ввічливості і, як результат – гармонізація спілкування, досягнення комунікативного успіху. Наприклад:

“Bye!” Harry called to Ron.

“See you when you get back!” Ron grinned and winked [Rowling : 365].

“Bye, Harry!”

“See you, Potter!”

“Still famous,” said Ron, grinning at him [Rowling : 321].

З наведених прикладів видно, що у фазі розмикання контакту мовці використовують мімічні НБК (*grinned and winked, grinning*), які є індикаторами позитивних емоцій. Зазначимо, що з метою етикетної демонстрації свого позитивного ставлення мовці не використовують жестів рук. Ми вважаємо, що це пов'язано з тим, що жести рук та інші невербальні дії слугують інтенсифікаторами емоції, тоді як міміка та модуляції голосу є її індикаторами.

Отже, для того, щоб свідомо продемонструвати свої позитивні емоції задля гармонізації комунікації, мовці використовують невербальні індикатори, а не інтенсифікатори. Невербальні індикатори, взаємодіючи з вербальною частиною повідомлення, виконують функцію підтримки, або функцію поглиблення значення, (про що свідчать два останні наведені приклади), тим самим пояснюючи зміст вербальної частини повідомлення, або додаючи мовленню більшої експресії.

Етикет у цілому є засобом вираження емоційно значущих стосунків. Загальне етикетне правило, якому підпорядковується спілкування, полягає в “максимальному” піднесенні образу свого співрозмовника [Радевич-Вінницький : 75]. Такі невербальні знаки на позначення емоційного стану радості, як ‘посмішка’ (мімічна реакція, що початково несе позитивний настрій), ‘обійми’, ‘рукостискання’, ‘поцілунок’, різноманітні фонації тощо відіграють провідну роль у реалізації стратегії ввічливості і виступають атрибутами мовленнєвого етикету. З їхньою допомогою комуніканти встановлюють контакт, підтримують доброзичливу тональність спілкування, підпорядковуючись певним правилам етикету. Одиниці мовленнєвого етикету

різноманітних тематичних груп, як-от ‘знайомство’, ‘зустріч’, ‘прощання’, ‘поздоровлення’, ‘подяка’, ‘комплімент’ тощо, вимагають супроводження зазначеними невербальними знаками. Наведемо приклади реалізації стратегій ввічливості за допомогою невербальних компонентів комунікації у різних етикетних ситуаціях:

– знайомство: *Hagrid was beaming. Then there was a great scraping of chairs and the next moment, Harry found himself shaking hands with everyone in the Leaky Cauldron.*

“Doris Crockford, Mr. Potter, can’t believe I’m meeting you at last.”

“So proud, Mr. Potter, I’m just so proud.” “Always wanted to shake your hand – I’m all of a flutter.”

“Delighted, Mr. Potter, just can’t tell you, Diggle’s the name, Dedalus Diggle.”

“I’ve seen you before!” said Harry, as Dedalus Diggle’s top hat fell off in his excitement. “You bowed to me once in a shop.”

“He remembers!” cried Dedalus Diggle, looking around at everyone. “Did you hear that? He remembers me!”

Harry shook hands again and again [Rowling : 27].

– зустріч: *‘Hello, Gwenny, remember me?’ he said, grinning from ear to ear. ‘You used to bounce me on your knee when I was a little boy’ [Bradford : 173].*

– прощання: *“Have a good time. I’ll miss you!” he shouted, fairly bursting with happiness and exploding with laughter. “Bon voyage!” [Pene Du Bois : 72].*

– поздоровлення: *He was smiling, stretched out on his back, not in exhaustion, but in joy.*

“Merry Christmas!” he whooped [George : 125].

– похвала: *He came over to me and put his hand on my shoulder. “You’ve done very well, Sam.” He grinned and walked off toward the gorge [George : 131].*

– подяка: *Cal smiled at him gratefully. “That’s good” [Covington : 148].*

– реакція на комплімент: *“You really think I’m skinny?” Barker saw Kathy’s teeth for the first time as she grinned at him. He had almost forgotten that bit of magic: tell a female she’s thin and she’s your’s for life [Bernays : 134].*

Як свідчать приклади, невербальні компоненти беруть участь у демонстрації позитивних емоцій в різноманітних категоріальних етикетних ситуаціях. Наш ілюстративний

матеріал показав, що в усіх перелічених ситуаціях обов'язково присутній НВК "посмішка" (*was beaming, with a smile, smile illuminated his face, grinned*). Решта НВК (*shaking hands, cried, stepped forward, grasp her hands, shouted, fairly bursting with happiness and exploding with laughter, stretched out on his back, whooped, came over to me, put his hand on my shoulder*) супроводжують посмішку, але ізольовано в етикетних ситуаціях не вживаються, що дає нам підстави стверджувати, що для демонстрації ввічливості у етикетних ситуаціях домінантним НВК є саме 'посмішка'. З цього погляду, кінему "посмішка" можна визначити як невербальну форму вираження чемних стосунків між людьми в процесі спілкування.

Висновки. Як показало наше дослідження, невербальні компоненти комунікації на позначення емоційних станів притаманні як емоційному, так і емотивному типам дискурсу. У емоційному дискурсі вираження цих станів відбувається за рахунок доповнення вербальних засобів невербальними симптоматичними прагматично неопанованими НВК. При цьому наявність адресата не є обов'язковою (мовець може виражати свої емоції, перебуваючи наодинці з собою). У емотивному дискурсі, навпаки, переважають прагматично опановані невербальні засоби, що свідомо використовуються для впливу на адресата, зокрема в межах стратегії ввічливості. Тут адресат займає

центральну позицію, а НВК мають соціально маркований характер.

Невербальні засоби комунікації регулюють процес спілкування, створюючи психологічний контакт між партнерами, збагачують значення, що передаються словами, висловлюють емоції й відображають розуміння ситуації. Взаємодіючи з вербальними засобами, НВК на позначення позитивних емоційних станів використовуються для реалізації стратегії ввічливості на етапі встановлення, підтримання та розмикання контакту у стандартних категоріальних етикетних ситуаціях, у яких необхідно продемонструвати налаштованість на кооперацію та зацікавленість у досягненні комунікативного успіху. Демонстрація емоцій в емотивному дискурсі здійснюється комунікативними прагматично опанованими етикетними невербальними знаками, центральне місце серед яких займає посмішка. Такі етикетні ситуації, як знайомство, привітання, прощання, подяка, комплімент тощо передбачають обов'язкове використання посмішки як головного невербального засобу, що виконує регулятивну та експресивну функції. Таким чином, прагматичне навантаження НВК у різних типах дискурсу варіюється залежно від ролі адресата, комунікативного наміру мовця та емоційного фону ситуації, що підкреслює доцільність комплексного аналізу таких засобів у межах сучасної комунікативної парадигми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барліт Л. М., Удовіченко Г. М. Англійська та українська невербальна комунікація: порівняльний аспект. *Інтелект. Професіоналізм. Гуманізм*. 2024. № 2, С. 87–92. URL: <https://intelektn.donnuet.edu.ua/index.php/intelekt/article/view/106> (дата звернення: 25.07.2025).
2. Заболотна, Т. В. Роль вербальних і невербальних засобів вираження емоцій у художньому тексті. *Теоретична і дидактична філологія*. 2023. Випуск 36. С. 153–163. URL: <https://tdp-journal.com/index.php/journal/article/view/273/221> (дата звернення: 25.07.2025).
3. Іващенко Т. В. Невербальна комунікація в освітньо-виховних практиках. Людина і світ на роздоріжжі: технології, ресурси, соціальні інституції. *Практичні студії*. 2024. С. 28–29. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/77821> (дата звернення: 25.07.2025).
4. Радевич-Вінницький Я. Етикет і культура спілкування : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2006. 291 с.
5. Ткаченко Н. Стимул та провокації невербальної комунікації. *Семантика мови і тексту*. 2024, Вип. 30. С. 178–182. URL: <https://semantics.knu.ua/article/view/3210> (дата звернення: 25.07.2025).
6. Шуляк І. М., Балик В. Р. Паралінгвальні засоби комунікації у реалізації комунікативних інтенцій Бориса Джонсона. *Філологічні студії*. 2023. № 13. С. 121–127. URL: <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/211> (дата звернення: 25.07.2025).
7. Alba-Juez, L. (2023). Elevator small talk in Peninsular Spanish: Phatic speech acts within the ritual frame of casual encounters in the elevator. *Pragmatics*. 33(1), 27–54. <https://doi.org/10.1075/prag.21037.alb> (дата звернення: 25.07.2025).
8. Bernays A. Professor Romeo New York : Penguin Books, 1990. 277 p.

9. Bradford B. T. *Everything to Gain*. London : Harper Collins Publishers, 1995. 381 p.
10. Covington V. *Gathering Home*. New York : Penguin Books, 1990. 240 p.
11. George J. C. *My Side of the Mountain*. New York : Penguin Book, 1988. 177 p.
12. Gonick J. *Mostly True Confessions*. New York : Penguin Books, 1983. 203 p.
13. Haieva, P. O. Lexico-semantic differentiation of English emotive and emotional discourses. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Германістика та міжкультурна комунікація*. 2022. Вип. 1. С. 5–9. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/50311> (дата звернення: 25.07.2025).
14. King S. *Shining*. New York : Pocket Books, 2001. 708p.
15. Kyseliuk, N., Hubina, A., Martyniuk, A., & Tryndiuk, V. (2020). Non-verbal means of communication in the representation of the emotional state of joy in modern English fictional discourse. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 2020(20), Article 2284. <https://doi.org/10.11649/cs.2284> (дата звернення: 25.07.2025).
16. Lamer, S.A., Beck, K.M., & Bressler, R.D. (2025). Nonverbal markers of social dominance and status in interpersonal communication. *Psychology of Women Quarterly*, 49(2), 123–140. <https://doi.org/10.1177/03616843251318964> (дата звернення: 25.07.2025).
17. Martin A. M. *Claudia and the Phantom Phone Calls*. New York : An Apple Paperback, 1986. 154 p.
18. Pene Du Bois W. *Peter Graves*. New York : Puffin Books, 1950. 168 p.
19. Rowling J. K. *Harry Potter and the Sorcerer's Stone*. New York : Scholastic Inc., 1999. 309 p.

REFERENCES

1. Barlit, L. M., & Udovichenko, H. M. (2024). English and Ukrainian nonverbal communication: A comparative aspect. *Intelekt. Profesionalizm. Humanizm*, (2), 87–92. Retrieved from <https://intelektn.donnue.edu.ua/index.php/intelekt/article/view/106>.
2. Zabolotna, T. V. (2023). The role of verbal and nonverbal means of expressing emotions in a literary text. *Theoretical and Didactic Philology*, (36), 153–163. Retrieved from <https://tdp-journal.com/index.php/journal/article/view/273/221>.
3. Ivashchenko, T. V. (2024). Nonverbal communication in educational and pedagogical practices. In *Human and the world at a crossroads: Technologies, resources, social institutions. Practical studies* (pp. 28–29). Retrieved from <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/77821>.
4. Radevych-Vynnytskyi, Ya. (2006). *Etiquette and the culture of communication* (2nd ed., revised and expanded). Kyiv. [in Ukrainian].
5. Tkachenko, N. (2024). Stimuli and provocations of nonverbal communication. *Semantics of Language and Text*, (30), 178–182. Retrieved from <https://semantics.knu.ua/article/view/3210>.
6. Shuliak, I. M., & Balyk, V. R. (2023). Paralinguistic means of communication in the implementation of Boris Johnson's communicative intentions. *Philological Studies*, (13), 121–127. Retrieved from <https://journals.cusu.in.ua/index.php/philology/article/view/211>.
7. Alba-Juez, L. (2023). Elevator small talk in Peninsular Spanish: Phatic speech acts within the ritual frame of casual encounters in the elevator. *Pragmatics*, 33(1), 27–54. <https://doi.org/10.1075/prag.21037.alb>
8. Bernays, A. (1990). *Professor Romeo*. New York : Penguin Books.
9. Bradford, B. T. (1995). *Everything to Gain*. London : Harper Collins Publishers.
10. Covington, V. (1990). *Gathering Home*. New York : Penguin Books.
11. George, J. C. (1988). *My Side of the Mountain*. New York : Penguin Books.
12. Gonick, J. (1983). *Mostly True Confessions*. New York : Penguin Books.
13. Haieva, P. O. (2022). Lexico-semantic differentiation of English emotive and emotional discourses. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series : Germanic Studies and Intercultural Communication*, 1, 5–9. Retrieved from <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/50311>.
14. King, S. (2001). *Shining*. New York : Pocket Books.
15. Kyseliuk, N., Hubina, A., Martyniuk, A., & Tryndiuk, V. (2020). Non-verbal means of communication in the representation of the emotional state of joy in modern English fictional discourse. *Cognitive Studies | Études cognitives*, 2020(20), Article 2284. <https://doi.org/10.11649/cs.2284>
16. Lamer, S.A., Beck, K.M., & Bressler, R.D. (2025). Nonverbal markers of social dominance and status in interpersonal communication. *Psychology of Women Quarterly*, 49(2), 123–140. <https://doi.org/10.1177/03616843251318964>
17. Martin, A. M. (1986). *Claudia and the Phantom Phone Calls*. New York : An Apple Paperback.
18. Pène du Bois, W. (1950). *Peter Graves*. New York : Puffin Books.
19. Rowling, J. K. (1999). *Harry Potter and the Sorcerer's Stone*. New York : Scholastic Inc.

N. P. KYSELIUK

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: kyselyuk@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8401-8579>*

T. H. BONDAR

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: t.bondar@lntu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-9421-264X>*

**A PRAGMATIC ANALYSIS OF NON-VERBAL COMPONENTS
IN EMOTIONAL AND EMOTIVE TYPES OF DISCOURSE
(BASED ON CONTEMPORARY ENGLISH-LANGUAGE PROSE)**

The article focuses on the pragmatic features of non-verbal components of communication within the framework of emotional and emotive discourse. It outlines the theoretical foundations of emotional and emotive communication, with particular emphasis on pragma-linguistic approaches, and identifies the principal features that enable a clear distinction between emotional expression and the speaker's emotive intention. Typical non-verbal means accompanying verbal utterances and enhancing their pragmatic potential are analyzed. The study emphasizes that non-verbal behavior may be either spontaneous or controlled and pragmatically motivated. Drawing on modern communicative linguistics, pragmatics, and psycholinguistics, the research identifies the role of non-verbal cues in achieving communicative goals, reinforcing or transforming verbal content, and shaping the emotional impact on the recipient. The material under analysis includes fragments of English-language discourse that reflect speakers' communicative behavior under emotional tension or while expressing affective states.

As a result of the study, it has been found that non-verbal components in emotionally and emotively marked discourse function not only as auxiliary tools but as independent communicative codes. They perform emphatic, modificational, and regulative functions and significantly influence the interpretation of verbal messages. It has also been revealed that in some cases, non-verbal signals may contradict verbal ones, creating an effect of pragmatic polysemy. The study confirms that effective interpretation of emotional and emotive discourse is impossible without considering the non-verbal level of communication as an integral part of a unified pragmatic system.

Key words: emotional discourse, emotive discourse, non-verbal communication, pragmatic potential, emotive intention, communicative behavior, affective state.

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 18.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

УДК 821.111-1.09:7.036]:111.852

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.11>**Ю. І. ТОРГОВЕЦЬ***кандидат філологічних наук,**доцент кафедри германської філології,**Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна**Електронна пошта: y.torhovets@kubg.edu.ua**<https://orcid.org/0000-0002-2324-8215>***СИМВОЛІКА ЧЕРВОНОГО КОЛЬОРУ У СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ**

Стаття присвячена дослідженню багатовимірної символіки червоного, що розглядається крізь призму культурологічного та психологічного осмислення. У цьому контексті колір виступає не лише засобом невербальної комунікації, а й потужним семіотичним інструментом, здатним транслювати протилежні смисли. З одного боку, він уособлює кохання, красу, життя, натхнення та енергію; з іншого – асоціюється з болем, конфліктом, соромом, небезпечкою та навіть смертю. Аналіз словникових дефініцій дає змогу окреслити широкий спектр його значень – від фізичних асоціацій (кров, полум'я) до емоційно-психофізичних (сором, збентеження, злість) та ідеологічних (соціалізм, комунізм) конотацій. У межах комплексного підходу також розглянуто психологічні властивості червоного кольору: його здатність збуджувати емоції, викликати фізіологічні реакції, а отже – уособлювати життєву силу, волю та сексуальність.

У сучасних англomовних поетичних текстах червоний найчастіше інтерпретується як уособлення любові – як піднесено-окриляючої, так і деструктивної. Ця амбівалентність підсилюється метафоричним образом тліючих вуглинок, які символізують згасаючі почуття і внутрішнє спустошення. Варто зазначити, що, задля підсилення емоційної напруги та створення драматичного ефекту, автори часто протиставляють червоний іншим кольорам: зеленому – як уособленню життя, міцності та витривалості, та чорному – як символу скорботи, порожнечі та втрати.

Крім того, червоний інтегрується у смислову структуру текстів через усталену символіку. Зокрема, *red flag* виконує функцію маркера попередження – емоційної загрози у стосунках, вказуючи на їхню потенційну токсичність або дисгармонію. Натомість *red string/thread*, що бере свій початок у східній філософії, вносить мотив невідворотного, фатального зв'язку, який поєднує споріднені душі незалежно від обставин. Усе це створює багатовимірний символічний простір, де червоний слугує засобом репрезентації спектра глибоких емоційних станів та внутрішніх переживань.

Ключові слова: вогонь, кохання, метафора, символізм, червоний.

Поставлення проблеми. Навколишній світ вражає своєю багатогранністю та барвистістю. Ми пізнаємо його завдяки п'яти основним органам чуття, серед яких зір відіграє чи не найважливішу роль, відкриваючи нам красу форм, кольорів і світла. Кольори мають глибокий, довготривалий вплив на наш емоційний та психологічний стан: вони здатні легко пробуджувати спогади та викликати асоціації, так само як і породжувати сильні позитивні та негативні почуття [Торговець : 193]. Колір – це мова без слів, яку люди прагнули досягнути протягом століть. Недарма більшість мов світу має власні одиниці на позначення базових кольорів – колороніми – завдяки яким ми нерідко висловлюємо те, що складно передати словами. Під колоронімами розуміємо окремі лексеми, словосполучення, ідіоматичні вирази, що позначають кольори або їхні відтінки [Соловйова : 297].

Метою роботи є дослідження символіки червоного кольору в сучасній англomовній поезії.

Матеріалом дослідження слугують вірші, розміщені на інтернет-платформі Hello Poetry – спільноті, що позиціонує себе як впорядкований і відкритий простір для читання, публікації та обміну поетичними текстами. Ресурс активно сприяє популяризації сучасної поезії, а кожен твір супроводжується іменем або псевдонімом автора та датою його оприлюднення. У статті збережено автентичну орфографію, пунктуацію та графічне оформлення віршів, що відтворює їх оригінальну форму, представлену на платформі.

Для досягнення поставленої мети необхідно, перш за все, глибше зануритися у словникові дефініції колороніму *червоний*, а також розкрити символічне навантаження та психологічні характеристики червоного кольору.

«Великий тлумачний словник сучасної мови», «Oxford Learner's Dictionaries» та «Cambridge Dictionary» надають схожі визначення лексеми *червоний*: 1) колір крові або

вогню, 2) (про обличчя) яскраво-червоне або рожеве – зазвичай через злість, збентеження чи сором, 3) ця лексема також використовується для позначення прихильників соціалістичних і комуністичних поглядів [Великий тлумачний словник сучасної мови ; Oxford Learner's Dictionaries ; Cambridge Dictionary].

Як видно з вищенаведених словникових дефініцій, *червоний* має три пласти значень, перший – фізичний: це лексема (прикметник) на позначення кольору крові або вогню. Другий – емоційний або психофізичний, адже може використовуватися для позначення злості або сорому. Третій – ідеологічний – у політичному контексті асоціюється з лівими політичними поглядами, зокрема соціалізмом і комунізмом.

Ми підтримуємо думку, що символічним колір стає тоді, коли набуває такої ж, як і символ, здатності опосередковано вказувати на сутність якогось явища. Наприклад, коли червоне – це не лише захід сонця чи троянда, а й ризик, боротьба, нестримність, жага, енергія... [Символіка кольору].

Філатова К. О. потрактовує символ: «не просто як знак, а як такий знак, що репрезентує інформацію, соціально важливу для певної культурної спільноти. <...> Для символу важливим є саме переносне значення» [Філатова : 50]. На думку дослідниці, символічними ознаками червоного кольору є «святий», «революційний, бунтарський», «небезпечний», «злочинний» [Філатова : 98].

З точки зору символізму, червоний – найагресивніший колір, що символізує кров, вогонь, почуття, рани, війну, драму, небезпеку, загрозу, жорстокість, лють, революцію, напруження сил, концентрацію енергії, анархію, смерть, мужність і здоров'я. Його символізм багатозначний та амбівалентний [Словник символів культури України : 123]. Червоним представлені всі сторони життя: з однієї – повнота життя, свобода й енергія; з іншої – ворожнеча, помста й агресивність; з однієї – це символ любові, а з іншої – страждання [Енциклопедичний словник символів культури України : 860].

Червоний має сакральне значення в народних уявленнях і відомий своїми цілющими властивостями. Вважається, що він здатен охороняти від «вроків» та чаклунства. Особливу силу мають червоні квіти троянди, гвоздики, а також

плоди калини й горобини, які, згідно з традиційними віруваннями, допомагають захиститися від нечистої сили. Аналогічну дію виявляють червоні нитки, зав'язані на руці дитини, писанки, намисто. Червоний колір – знак влади і величч. Цей символізм мав особливе значення у Візантії, де тільки імператриця могла носити червоні чобітки. [Словник символів культури України : 123].

Новий імідж лейбористів включає червону троянду, яка зазвичай вважається символом людської любові [Філатова : 53]. Червоний – це також колір сорому й безчестя: у пуританській Новій Англії в XVII–XVIII ст. жінки, які були помічені в незаконних статевих зв'язках, були зобов'язані носити на одязі червону літеру «А»; <...> район, де знаходяться будинки розпусти, називають районом «червоних ліхтарів», оскільки саме такі ліхтарі раніше висіли перед подібними закладами. [Енциклопедичний Словник символів Української культури : 860–862].

У Японії та Сполучених Штатах основне значення – небезпека, злість та позначення рівня терористичної небезпеки. У Єгипті червоний колір – це траур та жалоба. Китайці ж навпаки полюбують цей колір, адже він символізує удачу та щастя [Власюк].

Якщо в культурному контексті червоний насичений символами любові та пристрасті, влади та величч, війни та небезпеки, то в психології він набуває функції маркера збудження. Червоний колір <...> символізує фізіологічний стан, пов'язаний із витратою енергії. Він прискорює пульс, підвищує артеріальний тиск і частоту дихання. Червоний – це імпульс, воля до перемоги, усі прояви життєвої енергії та сили – від сексуальної потенції до революційного перетворення [Lüscher : 60].

Виклад основного матеріалу. Як показав аналіз теоретичних джерел, червоний символізує кохання та невід'ємну від нього пристрасть, що знайшло своє відображення в сучасній англійській поезії. Проте дуже часто на перший план виходить дуалістична природа червоного, його здатність уособлювати як любов, так і страждання:

red
red the color of love
the color of blood
so does love make you bleed
or do you bleed for love? [p1st01]

Отже, червоний – колір кохання та крові, життя / енергії і смерті / страждання, його амбівалентність породжує риторичне запитання, яке хвилює не лише поета, а й пересічного читача. Майстерно подане у формі хіазму, воно метафорично апелює до нашого досвіду та логіки, долучаючи читача до процесу текстотворення. Метафора «*does love make you bleed*» створює образ рани, яка кровоточить, мучить і постійно змушує перебувати у стані емоційної напруги. Цю метафору можна інтерпретувати як прагнення поета показати, що кохання здатне не лише викликати ейфорію та емоційне піднесення, а й завдавати глибокого душевного болю – у випадках деструктивних стосунків чи їхнього завершення. Водночас метафора «*do you bleed for love?*» вказує на інший бік медалі, на нашу готовність заради кохання піти на будь-які жертви, пройти усі кола пекла, аби бути з коханою людиною. Отже, виникає парадоксальне, одвічне питання, на яке, шкода, ніхто немає відповіді: чи змушує нас кохання страждати, чи ми добровільно страждаємо заради нього?

Осмислюючи кохання крізь призму червоного, поети нерідко вдаються до використання символіки червоної нитки/мотузки (*red string/red thread*). У теоретичній частині нашого дослідження було зазначено, що червоний має магичні властивості, пов'язані із захистом від злих чар та заздрощів. Однак наразі постала необхідність глибше зануритися у символізм червоної нитки або, як її ще називають, нитки долі. Червона нитка долі бере свій початок із східно-азійської культури. Згідно з китайською легендою, Бог пов'язав червону нитку навколо щиколоток тих людей (у японській легенді нитка прикріплена до мізинця людей), яким судилося в майбутньому зустрітись і допомогти один одному [Ukr.Media]. Отже, червона нитка символізує доленосний зв'язок, що поєднує людей незалежно від обставин:

“There’s No Why”

Don’t ask me why,
because,
I don’t know.

But you came to me,
like a sorceress.

Who enchanted my soul,
with her magic.

A magnetism drew us together,
a red thread intertwined us.

Souls that knew each other from another life,
recognizing themselves in a single gaze.

Don’t ask me why,
because there is no why.

Only the universe
willed it so.

Communication, chemistry,
caresses, tenderness,
and unrestrained love–

the kind you make,
and the kind you feel in your heart. [A soul]

Як видно з наведеного вище вірша, червона нитка долі інтерпретується поетом як Боже провидіння – знак неминучості зустрічі, що відбулася згідно з волею вищих сил. Весь вірш набуває певної романтичної магичності завдяки цій маленькій деталі. Кохана поета порівнюється з чаклункою, яка увійшла в його життя і перевернула все догори дригом. Він не може пояснити це дивовижне почуття, яке переповнює його – нічим, окрім магії. Це порівняння додає нотку фатальності: поет не здатний опанувати власні почуття – він приречений, зачарований, відданий волі небес. Наступні рядки доповнюють образ втрати контролю над власною долею та емоціями: «*A magnetism drew us together, / a red thread intertwined us*». У них поєднуються два потужні символи – магніт і червона нитка – які разом створюють метафору фатального зв'язку. Це образ двох полюсів, двох частинок одного цілого, які не здатні чинити опір силам тяжіння і неминуче зустрічаються, адже пов'язані ниткою долі. Магнетизм уособлює нестримний потяг, що виходить за межі раціонального, а червона нитка – сакральний зв'язок, встановлений самою долею, незалежно від обставин чи волі. Клімакс та вкраплення алітерації «*Communication, chemistry, / caresses, tenderness, / and unrestrained love...*» надають тексту особливого ритму та мелодійності, підкреслюючи багатогранність почуттів: від спілкування та взаєморозуміння – інтелектуально-емоційної близькості, що породжує невидимий зв'язок, – через тяжіння до ніжного дотику як фізично-чуттєвого аспекту кохання – до безмежної любові як його найвищого прояву.

Отже, *червона нитка* – символ нерозривного зв'язку між двома людьми, їхнього призначення бути разом. Саме це зумовлює невимовну силу почуттів, оскільки закохані – дві половинки одного цілого.

Водночас результати дослідження дають підстави вважати, що дуалістична природа червоного змушує деяких поетів сумніватися в доречності цього кольору символізувати кохання:

123/28 “Red is For Roses”

Red is for roses,

Or so they say.

But roses are green too,

At the end of the day.

Why focus on flowers,

Temporary, fragile?

When instead there are thorns,

Durable, agile.

Think about it really,

What is red giving?

For green is still lovely,

Lively and living!

Green holds pine needles,

Oak leaves, and ferns.

Red holds hot fire,

All that does is burns!

Why flare up in moments?

Why flare up at all?

When you can be a constant,

Like a bright green moss wall.

Ever growing, ever changing,

But never erased.

Doesn't that sound much better

Than a love laid to waste?

It soaks in the power

And warmth from above.

Yes, green is ideal.

The true color of love. [Gideon]

Перші рядки вірша запрошують читача до спільних з поетом роздумів, ставлячи під сумнів усталене уявлення про червоний як символ кохання. Поет пропонує переосмислити це: можливо, саме зелений здатен сповна передати істинну суть почуття. Весь вірш побудований на антитезі червоного та зеленого. З одного боку, червоний (квітка та її пелюстки – власне, кохання) символізує дуже швидкоплинне й мінливе почуття, адже

будь-які негаразди, сильні емоційні потрясіння та життєві труднощі здатні швидко зруйнувати ту полум'яну пристрасть, яку червоний начебто уособлює. Червоний та його асоціація з вогнем репрезентує невблаганну силу стихії – палке почуття, яке руйнує все на своєму шляху, залишаючи лише попелище та порожнечу. Як лісу після пожежі, так і людині після токсичного кохання потрібно багато часу, щоб відновитися. Зелений же, на відміну від червоного, – спокійний та врівноважений. Поет не випадково зазначає: «*Green holds pine needles, Oak leaves, and ferns*», оскільки дуб – «це дерево життя, здоров'я, довголіття. <...> Його вшановували ще праіндоевропейці як символ дерева життя, світової осі» [Енциклопедичний словник символів культури України : 238]. Сосна – «у багатьох народів символ життєвої сили, плодючості, самотності; сили характеру, безсмертя» [Словник символів культури України : 29], а листя папороті символізує довіру [Енциклопедичний словник символів культури України : 333]. Зважаючи на це, зелений може символізувати вічне, міцне кохання побудоване на довірі. Наступні рядки підсилюють цю думку: «*When you can be a constant, /Like a bright green moss wall./ Ever growing, ever changing,/But never erased*», пересічний читач з достатнім рівнем фонових знань може розкодувати повідомлення поета, який наводить аргумент на користь зеленого, порівнюючи, на нашу думку, кохання з правічною силою такої витривалої та здатної вижити в надзвичайно екстремальних умовах рослини, як мох. Поет кидає виклик усталеному сприйняттю: на його думку, кохання не варто асоціювати з червоним – кольором імпульсивності, мінливості та спустошення; набагато краще для цього підходить колір відновлення – зелений, що асоціюється з життям, міцністю та витривалістю.

Як ілюструє проаналізований вірш, червоний нерідко асоціюється з палким, всепоглинаючим, мов полум'я, коханням. Іноді саме ця асоціація з вогнем непомітно готує читача до неминучого згасання: полум'я вщухає, залишаючи лише тління вуглинок – тихе, тепле, але позбавлене сили:

EMBER

I ravage myself in hopes,

but purity was all u needed.

Crinkled bedsheets,

White snow turned red and purple,

Is this your kind of pretty?

My love is such a wretched thing,
To keep within and about.
I spoon it to your lips,
And yet you spit it out.

I built a castle from scattered bones,
Laced it with echoes of your name.
Yet every wish turns out to be ash,
And every ember dies the same. [Kritika]

Жаринки червоного кольору символізують згасаюче кохання – багаття, яке вже не розпалити знову. Біль поета пронизує кожний рядок, адже він до кінця бореться за своє “ідеальне” кохання, спустошуючи себе марними надіями. Рядки *«but purity was all u needed./ Crinkled bedsheets,/ White snow turned red and purple,/ Is this your kind of pretty?»* натякають на близькість, позбавлену чуттєвості та ніжності, яка залишає по собі лише порожнечу та біль. Риторичне питання звучить як гірка іронія – автор не може повірити, що саме такого спаплюженого, жалюгідного кохання прагне її обранець. Метафори *«I spoon it to your lips,/ And yet you spit it out»* доповнюють образ знехтуваності та даремності емоційних вкладень – ніби турбота, надана з ніжністю і надією, виявляється непотрібною, а зусилля, спрямовані на зближення, розбиваються об байдужість. Поетеса усвідомлює, що, можливо, сама винна у своїх негараздах, адже вона, збагнувши байдужість свого обранця, продовжує намагатися завоювати його або розпалити колишнє кохання. Метафора *«I built a castle from scattered bones»* не лише ілюструє хитке підґрунтя стосунків (адже чи можна побудувати замок – щось величне і міцне – з кісток?), а й натякає, що ці стосунки існували навіть, якщо нині залишилися лише “кістки” – залишки колишніх почуттів. У цій метафорі поєднується суміш болю, втрати та спроби побудувати щось із уламків. Поетеса усвідомлює неминучий кінець, неможливість справдження своїх мрій, тлінність їхнього кохання і приреченість на згасання, що знаходить своє відображення у метафорах *«Yet every wish turns out to be ash,/ And every ember dies the same»*.

Наступний вірш також розкриває символіку червоного крізь призму нерозділеного або втраченого, згасаючого кохання:

Monochrome skies
Through monochrome skies
I watch the

stippled
Leaves of auburn
rot.
as time turns back
to that one autumn,
We parted through cooling ashes
leaving my heart's blood
to fall as red leaves [Chen].

З перших рядків вірша ми занурюємося у похмуру, подекуди хворобливу атмосферу осені. Монохромне, сіре небо та гниюче осіннє листя переносять поетесу у минуле – у день розлуки з коханим (наше припущення). ... *cooling ashes* можуть метафорично вказувати на попереднє бурхливе, пристрасне і, ймовірно, руйнівне кохання, яке з часом трансформувалося в емоційну порожнечу. Попіл, як слід від вогню, зберігає пам'ять про минулу пристрасть, що вже не болить, але продовжує відлунювати в глибині душі поетеси, яка порівнюється з червоним опалим листям. Воно пройшло повний цикл життя і приречене на смерть та гниття. Так само і їхнє кохання – поступово згасає, залишаючи лише спогади і почуття ностальгії.

Поряд із коханням та красою червоний може символізувати біль та страждання, через які необхідно пройти, аби відчувати справжню повноту життя:

Bliss of ignorance
Both had roses red,
One enjoyed the beautiful flower bed,
Unaware of the thorns, he didn't dread.
The other was scared,
of the thorns he did dread.
Scared, what if he bled?
So much on the thorns focused did he,
That one day the roses died and he could only see,
Lamenting, "I couldn't enjoy their beauty!"
The other was content with the roses, he admired
them everyday,
till one day, they withered away,
Alas he got to know of the thorns one day.
He smiled at how he didn't know this,
And came to realize,
That sometimes ignorance is bliss,
and it's folly to be wise. [Guwalani]

Аналізований поетичний текст побудований на яскравій антитезі: сміливості та боягузтві, повноті життя та обмеженості. Червона

троянда символізує красу та кохання, але щоб повноцінно насолодитися ними, людина має бути відважною і не боятися невдач, болю та страждання, які може принести кохання. Метафоричне використання лексеми *the thorns* уособлює всі складності та випробування, які випадають на долю відважної людини, яка насолоджується життям, із готовністю приймає усі виклики та не боїться “пролити власну кров” (*Scared, what if he bled?*), бути емоційно та фізично вразливою. Рано чи пізно ми всі пізнаємо біль від нерозділеного кохання, або зазнаємо невдачі. Однак на думку поета, мабуть, набагато гірше жити у вежі з чорного дерева, уникаючи усе, що робить життя повноцінним і жалкувати про втрачені можливості, аніж просто жити життя, насолоджуючись ним, не бути жертвою тривожності та надмірної рефлексії. Знаковим для створення контрасту між двома героями, які уособлюють різне ставлення до життя, є використання яскравих метафор: «*That one day the roses died and he could only see, Lamenting, “I couldn’t enjoy their beauty!”. The other was content with the roses, he admired them everyday, till one day, they withered away*». Вдало підібрані дієслова *died* та *withered away* створюють, з одного боку, образ раптової, неочікуваної втрати кохання або можливості, доповнюючи і так гнітючу атмосферу стагнації та вагання, з іншого – відчуття плинності та завершеності. Ми підсвідомо розуміємо: ніщо не вічне і логічне завершення життєвого циклу квітки – її в’янення. Проте сміливий і необізнаний головний герой, незважаючи на втрату, залишається задоволеним, оскільки насолодився красою квітки – відчув смак життя та кохання.

Червоний як символ кохання, яке трансформує життя та надає сміливості, інколи контрастує з чорним:

22. Ballad of Green & Red

It’s green for you and black for me
Each color plays its part
It’s green for you and black for me
The icon of each heart

Then I met you and you met me
There at the waterfall
How I touched you and you touched me
We never touched at all

Green for you has always been true
But black for me’s too cold
Your green awoke my dreaming soul
Exposing color bold

It’s green for you, now red for me
A tender rose unfurled
The green of you with the red of me
Blossoming in the world [Lyla].

На початку вірша поетеса метафорично асоціює свого коханого з зеленим – кольором рівноваги, вічності та спокою. Її ж колір – чорний – найзловісніший з усіх існуючих кольорів, антипод білого, символ злих, деструктивних сил, смерті, хаосу, темряви, тиші і порожнечі, процесів гниття, гріха, відходу від земних радощів, глибокого трауру і тяжкого горя, жалоби, нещастя, таємниці і лякаючої невідомості [Енциклопедичний словник символів української культури : 869]. Поетеса, стомлена безбарвністю буття, ніби збилася зі шляху, блукає у порожнечі та тиші – аж допоки не зустрічає особливу людину, яка вдихає барви в її монохромний світ. Ця зустріч – вирішальний момент, точка трансформації, внутрішньої метаморфози: поетеса стає “червоною” – сміливою, закоханою, переповненою життєвими силами. Останні рядки поетичного твору – потужні метафори, що створюють образ червоної троянди, яка розквітла як символ їхнього кохання. У цьому поетичному образі кожен знаходить своє втілення: вона – пелюстки, пристрасть, енергія і життя; він – стебло, листя та шипи – опора та захист. Їхній союз – це органічне поєднання кольорів, почуттів і особистостей, де один доповнює іншого. Ця амальгама породжує гармонійні, унікальні стосунки, утворюючи затишний простір любові. Саме в цьому, можливо, і криється суть кохання – у бутті поруч, не втрачаючи себе, через це ми і називаємо свого партнера нашою другою половинкою – тим, хто нас доповнює і розуміє.

Результати дослідження показали, що доволі часто у сучасній англійській поезії червоний символізує небезпеку. Одним із найпоширеніших втілень цієї асоціації є використання ідіоматичного виразу *red flag* – попереджувального сигналу або знаку, ознаки того, що існує небезпека, проблема, на яку слід звернути увагу або яку потрібно вирішити [The Britannica

Dictionary ; Oxford Learner's Dictionaries ; Merriam-Webster Dictionary].

~•§~ It's My Fault...I Guess ~•§~
 It's my fault
 It's my fault for thinking someone willing to lie
 from day one could be the one
 It's my fault
 It's my fault for thinking that my love would be
 worth someone's full attention
 It's my fault
 It's my fault for brushing off caution like, "it's not
 a red flag, iiiit's more of a crimson"
 It's my fault
 It's my fault for being a coward when this time,
 maybe for the first time, there is no reason
 It's my fault
 It's my fault...fuuck it...whatever...it's always my
 fault, I'm done...find another sucker to pick on
 [Jeremy Betts].

Синтаксичний паралелізм та анепіфора (просаподосіс) виконують надзвичайно важливу функцію – створюють виразний ритм і природну мелодійність, підсилюють емоційний вплив на читача, передаючи внутрішню напругу автора та привертаючи увагу до смислового центру вірша. Повторюваний елемент *It's my fault...* залишається відголоском у серці читача, змушуючи зосередитися на ключовому поси́лі твору. Цей рамковий елемент передає одержимість поета, глибоке почуття розчарування та внутрішньої втоми. Ми занурюємося у відчай поета, який не може вирватися з кола самозвинувачення, оскільки бере на себе відповідальність за всі негаразди та проблеми, які виникали у стосунках. Письменник вдається до самоіронії: «*it's not a red flag, iiiit's more of a crimson*», демонструючи власну неспроможність розпізнати, на перший погляд очевидні, ознаки загрози. Введення графона *iiiiit's* передає інтонаційне вагання та емоційне напруження, а лексема *crimson* – насичено червоний колір – функціонує як маркер потенційної небезпеки, що, попри свою яскравість, залишається поза увагою засліпленого почуттями поета. Останній рядок є смисловою кульмінацією вірша: поет, втомлений та виснажений, позбавлений сил виправдовувати поведінку свого партнера, досягає емоційного апогею, про що свідчить використання вульгаризму *fuuck* та пейоративу *sucker*. Він приймає сумну

реальність і складне рішення – розірвати це пекельне коло і покінчити зі стосунками, які не приносять нічого, окрім розчарування та болю. Використання апосіопеи передає хвилювання, біль та розгубленість, хаотичний хід думок, читач занурюється у внутрішній діалог поета, проникаючи в його найпотаємніші думки, усвідомлюючи, як важко йому прийняти той факт, що ним нехтували увесь цей час, і, зрештою, розірвати ці стосунки. Водночас графон *fuuck* підсилює створений апосіопезою ефект, імітуючи живе мовлення, відображає внутрішній конфлікт поета, його розпач.

У наступному вірші *red flag* також виконує роль індикатора потенційної небезпеки, що репрезентує приховану загрозу або емоційну дисгармонію:

Red Flag
 You cant see
 red flags
 when wearing
 rose-tinted glasses. [Nickols]

Метафоричний вираз *rose-tinted glasses* передає ідеалістичне, викривлене бачення світу, яке позбавляє нас можливості розпізнати та ідентифікувати тривожні дзвіночки, сигнали потенційної небезпеки. Рожеві окуляри можуть символізувати небажання людей сприймати та приймати жорстоку реальність, втечу від неї до ідеального світу власних фантазій, що перетворюється на самообман. У вірші присутня антитеза: *red flags* та *rose-tinted glasses*. Червоний, який символізує небезпеку, контрастує з рожевим – дитячістю, легковажністю та наївністю.

Висновки. Аналіз сучасної англomовної поезії засвідчив, що, як це традиційно заведено у світовій культурі, червоний найчастіше асоціюється з коханням. Втім, кохання у поетичних текстах постає не лише як піднесене й позитивне почуття – полум'я пристрасті нерідко набуває руйнівної сили, залишаючи за собою лише попіл і порожнечу. Образ тліючих вуглинок, що символізують згасання кохання, з'являється як метафора кінця палких почуттів. Часто червоний, у своєму образі згубного кохання, контрастує із зеленим – кольором життя, довголіття та міцності. У свою чергу, червоний, як уособлення життєвої сили й пристрасті, протиставляється чорному – символу скорботи та емоційної порожнечі.

Особливе місце у пов'язаній з коханням символіці червоного посідає *red string* чи *red thread* – символ, що прийшов зі Сходу в англосаксонську культуру й означає невидимий, але нерозривний зв'язок між людьми, покликаними зустрітися попри всі перешкоди, перегукуючись із європейською концепцією спорідненої душі (другої половинки). Хоча червоний часто репрезентує любов і пристрасть, у певних контекстах він набуває протилежного значення – стає сигналом загрози або індикатором потенційної небезпеки у стосунках, яка часто

вплітається у канву тексту за допомогою ідіоматичного виразу *red flag*.

Отже, амбівалентна природа червоного у сучасній англomовній поезії розкривається з надзвичайною виразністю. Це колір кохання та нерозривного зв'язку споріднених душ, що надихає, надає відваги й наповнює життя яскравими барвами. Водночас червоний – це кров, біль від розлуки, яскраве полум'я пристрасті, яка знищує усе на своєму шляху, залишаючи лиш попіл та вугілля – тліючі рештки згаслого кохання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власюк Л. Психологія кольору: значення кольорів у різних культурах. *Kyiv Post*. 2024. URL: <https://www.kyivpost.com/uk/post/37567> (дата звернення: 24.06.2025).
2. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, В. В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В. М., 2015. 912 с.
3. Символіка кольору. *Кафедра режисури естради і шоу Київського національного університету культури і мистецтв*. 2021. URL: <https://rems.knukim.edu.ua/home/news/1642-symvolika-koloru-2.html> (дата звернення: 24.06.2025).
4. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренко. Київ : Міленіум, 2002. 260 с.
5. Соловійова О. Колороніми та особливості їхнього перекладу при вивченні іноземних мов. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2013. Вип. 17. С. 296–300. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2013_17_64 (дата звернення: 24.06.2025).
6. Філатова К.О. Кольороконцепти в номінативних моделях англійських, українських і новогоречьких композитів: лінгвокогнітивний аспект: дис. ... к. філол. н. :1 0.02.15. Черкаси, 2018. 356 с.
7. Червона нитка між душами, яка поєднує долі. *Ukr.Media*. 2018 URL: <https://ukr.media/esoterics/377150/> (дата звернення: 26.06.2025).
8. Червоний. *Великий тлумачний словник сучасної мови*. URL: <https://slovnnyk.me/dict/vts/червоний> (дата звернення: 24.06.2025).
9. A soul. There's No Why. *Hello Poetry*. 2025. URL: <https://hellopoetry.com/poem/5002060/theres-no-why/> (дата звернення: 12.06.2025).
10. Betts J. § It's My Fault...I Guess §. *Hello Poetry*. 2024. URL: <https://hellopoetry.com/poem/4792260/its-my-fault-i-guess/> (дата звернення: 12.06.2025).
11. Chen S. Monochrome Skies. *Hello Poetry*. 2025 URL: <https://hellopoetry.com/poem/5014325/monochrome-skies/> (дата звернення: 12.06.2025).
12. Gideon. 123/28: Red is For Roses. *Hello Poetry*. 2025. URL: <https://hellopoetry.com/poem/5000606/12328-red-is-for-roses/> (дата звернення: 12.06.2025).
13. Guwalani S. Bliss of Ignorance. *Hello Poetry*. 2022. URL: <https://hellopoetry.com/poem/4570946/bliss-of-ignorance/> (дата звернення: 12.06.2025).
14. Kritika. «EMBER». *Hello Poetry*. 2025. URL: <https://hellopoetry.com/poem/5064582/ember/> (дата звернення: 12.06.2025).
15. Lüscher M. The Lüscher color test. Trans. by Ian A. Scott. New York : Random House, 1969. 185 p.
16. Lyla. 22. Ballad of Green & Red. *Hello Poetry*. 2024. URL: <https://hellopoetry.com/poem/4866601/22-ballad-of-green-red/> (дата звернення: 12.06.2025).
17. Nickols. Red Flag. *Hello Poetry*. 2023. URL: <https://hellopoetry.com/poem/4763100/red-flag/> (дата звернення: 12.06.2025).
18. p1st0l. Red. *Hello Poetry*. 2025. URL: <https://hellopoetry.com/poem/5073033/red/> (дата звернення: 12.06.2025).
19. Red. *Cambridge Dictionary*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/red> (дата звернення: 24.06.2025).
20. Red. *Oxford Learner's Dictionaries*. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/red_1 (дата звернення: 24.06.2025).
21. Red flag. *Merriam-Webster Dictionary*. URL : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/red-flag> (дата звернення: 26.06.2025).
22. Red flag. *Oxford Learner's Dictionaries*. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/red-flag> (дата звернення: 26.06.2025).

23. Red flag. *The Britannica Dictionary*. URL: <https://www.britannica.com/dictionary/red-flag> (дата звернення: 26.06.2025).

24. Torhovets Yu. Symbolic meaning of black and white in contemporary English poetry. *B.A.S. (British and American studies)*. 28. 2022. P. 193–205. DOI: 10.35923/bas.28.20

REFERENCES

1. Vlasiuk, L. (2024, August 18). Psykholohiia koloru: znachennia koloriv u riznykh kulturakh [Color psychology: the meaning of colors in different cultures]. *Kyiv Post*. Retrieved from <https://www.kyivpost.com/uk/post/37567>
2. Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy [Encyclopedic Dictionary of Symbols of Ukrainian Culture]. (2015). (V. P. Kotsur, O. I. Potapenko & V. V. Kuibida, Eds., 5th ed.). Korsun-Shevchenkivskyi : FOP Havryshenko V. M.
3. Symvolika koloru [Color symbolism]. (2021, April 4). Kafedra rezhysury estrady i shou KNUKiM. Retrieved from <https://rems.knukim.edu.ua/home/news/1642-symvolika-koloru-2.html>
4. Slovnyk symboliv kultury Ukrainy [Dictionary of cultural symbols of Ukraine]. / za red. V. P. Kotsura, O. I. Potapenka, M. K. Dmytrenka. (2002). Kyiv : Milenium.
5. Soloviova, O. (2013). Koloronimy ta osoblyvosti yikhnoho perekladu pry vyvchenni inozemnykh mov [Coloronyms and the peculiarities of their translation in foreign language learning]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Filolohiia (movoznavstvo)*, (17), 296–300. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_filol_2013_17_64
6. Filatova, K.O (2018). Colour-concept in the naming models of English, Ukrainian and Modern Greek compounds: a cognitive linguistic aspect. Cherkasy.
7. Ukr.Media. (2018, October 23). Chervona nytk a mizh dushamy, yaka poiednuie doli p[The red thread between souls that connects destinies]. Retrieved from <https://ukr.media/esoterics/377150/>
8. Red. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi movy [Big explanatory dictionary of the modern language]. Retrieved from <https://slovnyk.me/dict/vts/червоний>
9. Asoul. (2025). *There's No Why*. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/5002060/theres-no-why/>
10. Betts, J. (2024). •\$• *It's My Fault...I Guess* •\$•. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/4792260/its-my-faulti-guess/>
11. Chen, S. (2025). *Monochrome Skies*. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/5014325/monochrome-skies/>
12. Gideon. (2025). *123/28: Red is For Roses*. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/5000606/12328-red-is-for-roses/>
13. Guwalani, S. (2022). *Bliss of Ignorance*. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/4570946/bliss-of-ignorance/>
14. Kritika. (2025). *EMBER*. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/5064582/ember/>
15. Lüscher, M. (1969). *The Lüscher color test* (I. A. Scott, Trans.). New York: Random House.
16. Lyla. (2024). 22. *Ballad of Green & Red*. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/4866601/22-ballad-of-green-red/>
17. Nickols. (2023, October). *Red Flag*. Hello Poetry. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/4763100/red-flag/>
18. p1st0l. (2025) Red. *Hello Poetry*. Retrieved from <https://hellopoetry.com/poem/5073033/red/>
19. Red. (n.d.). In *Cambridge dictionary*. Retrieved from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/red>
20. Red. (n.d.). In *Oxford learner's dictionaries*. Retrieved from https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/red_1
21. Red flag (n.d.). In *Merriam-Webster Dictionary*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/red-flag>
22. Red flag (n.d.). In *Oxford learner's dictionaries*. Retrieved from <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/red-flag>
23. Red flag (n.d.). In *The Britannica dictionary*. Retrieved from <https://www.britannica.com/dictionary/red-flag>
24. Torhovets, Yu. (2022). Symbolic meaning of black and white in contemporary English poetry. *B.A.S. (British and American studies)*, 28. Pp.193–205. DOI: 10.35923/bas.28.20

YU. I. TORHOVETS

Ph.D. in Linguistics,

Associate Professor at the Department of Germanic Philology,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine

E-mail: y.torhovets@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2324-8215>

SYMBOLISM OF THE COLOR RED IN CONTEMPORARY ENGLISH POETRY

This article explores the multidimensional symbolism of the color red through cultural and psychological lenses. Red is presented not only as a means of nonverbal communication but also as a powerful semiotic tool capable of conveying contrasting meanings. It emerges as a deeply ambivalent symbol: on the one hand, it represents love, beauty, life, inspiration, and energy; on the other hand, it is strongly associated with pain, conflict, shame, danger, and even death. Dictionary entries reflect the semantic breadth of the term, encompassing physical, emotional, and ideological dimensions. The article also examines the psychological perception of red – its ability to evoke strong emotions, provoke physiological responses, and, therefore, symbolize vital force, willpower, and sexuality.

In contemporary English poetry, red is most commonly interpreted as a symbol of love – both uplifting and destructive. This duality is conveyed through various images, the most striking of which is the metaphor of glowing embers, a symbol of fading feelings and inner emptiness. Notably, to intensify emotional impact and create a more dramatic effect, authors frequently contrast red with other colors: green, which embodies life, longevity, and strength; and black, which signifies grief, emptiness, or loss.

Red is often embedded in poetic texts through established symbols. The idiom *red flag* functions as a warning sign, a marker of emotional threat or relational discord, while *red thread*, rooted in Eastern philosophy, introduces the motif of a fated bond that unites soulmates regardless of circumstance. Altogether, this creates a rich symbolic domain in which red conveys a broad spectrum of emotions and feelings.

Key words: fire, love, metaphor, symbolism, red.

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

УДК 81'25:004.89

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.12>

А. В. ШЕВЧУК

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Волинська область, Україна
Електронна пошта: a.shevchuk@lutsk-ntu.com.ua
<http://orcid.org/0000-0002-5005-3800>*

А. І. ЯНОВЕЦЬ

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Волинська область, Україна
Електронна пошта: angelikayanovets@lutsk-ntu.com.ua
<http://orcid.org/0000-0002-1626-5244>*

В. Б. СТЕРНІЧУК

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Волинська область, Україна
Електронна пошта: vsternichuk@lutsk-ntu.com.ua
<http://orcid.org/0000-0002-2510-6157>*

НЕЙРОМЕРЕЖЕВІ МОДЕЛІ У ПЕРЕКЛАДІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ І АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ

У статті досліджено можливості нейромережевих моделей у перекладі англomовних та німецькомовних текстів українською. Сьогодні саме ці моделі лежать в основі найпопулярніших систем машинного перекладу, адже вони прийшли на зміну застарілим статистичним і правило-орієнтованим підходів. Завдяки архітектурі Transformer стало можливим якісне відтворення складних синтаксичних структур та врахування контексту. У науковому дослідженні проаналізовано роботу трьох систем – DeepL, Google Translate та GPT із викладеним порівнянням результатів під час перекладу різножанрових текстів: наукових, публіцистичних та художніх. Це дало змогу показати, у яких випадках автоматичні перекладачі працюють найуспішніше, а де ще потрібна допомога людини.

У дослідженні наведено приклади, які демонструють сильні та слабкі сторони моделей. Виявлено, що найбільш точними результати є у технічних і публіцистичних матеріалах, де важлива передусім змістова точність. Водночас переклад художніх творів виявляється значно складнішим: системи часто не зберігають іронії, стилістичних відтінків чи гри слів. Також підкреслено, що якість залежить від навчального корпусу та тематики тексту: у звичному для системи домені результат значно кращий, ніж у спеціалізованих чи незнайомих сферах.

У статті зроблено висновок, що нейромережеві моделі перекладу є важливим інструментом сучасної перекладацької практики. Вони економлять час і допомагають долати мовні бар'єри, але все ще не здатні повністю замінити роботу перекладача-людини. Найбільш перспективним напрямом є поєднання автоматичного перекладу з подальшим редагуванням і контролем людиною.

Ключові слова: нейронний переклад, машинний переклад, автоматичний переклад, англійська мова, німецька мова, українська мова.

Поставлення проблеми. Сучасна лінгвістика та перекладознавство перебувають у тісному взаємозв'язку з розвитком цифрових технологій. У центрі наукових дискусій дедалі частіше опиняється автоматичний переклад, зокрема його новітні форми, що ґрунтуються на нейромережевих моделях. Автоматичний

переклад тривалий час залишався сферою, у якій застосування правил і статистичних методів не дозволяло досягти високої якості. Виклики глобалізації, зростання кількості наукових публікацій англійською та німецькою мовами, а також потреба у швидкому міжмовному обміні інформацією зумовлюють

актуальність вивчення можливостей таких систем. Попри значні успіхи у цій сфері, питання адекватності відтворення синтаксичних конструкцій і стилістичних нюансів залишаються відкритими, зважаючи на той факт, що ця мовна пара належать до однієї мовної групи. Крім того, розбір варіантів перекладу дозволяє оцінити ефективність застосування новітніх нейромережових моделей.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Ідея використання нейронних мереж у перекладі не є новою. Перші спроби створення систем нейронного машинного перекладу пов'язані з роботою Д. Багданау та колег [Bahdanau 2014 : 6], які застосували механізм уваги для покращення вирівнювання між вихідним і цільовим текстом. Наступним етапом став прорив у вигляді архітектури Transformer [Vaswani et al. 2017 : 6000], що забезпечила можливість паралельного опрацювання послідовностей і значно прискорила навчання моделей. Подальші дослідження [Müller 2019; Zhang, Zong 2020; Юрчак 2024] засвідчили, що системи, побудовані на основі глибинних нейромереж, демонструють суттєво вищу точність у порівнянні з традиційними статистичними методами. Важливим досягненням стали й багатомовні системи, здатні здійснювати переклад навіть для тих мовних пар, що не входили до навчального корпусу [Johnson et al. 2016 : 3391].

Формулювання мети і завдань статті. Метою цієї роботи є простеження можливостей нейромережових моделей у перекладі текстів двох мов, а саме англійської та німецької, українською мовою, виявлення їхніх сильних сторін і визначення обмежень, що залишаються актуальними для практики. Для досягнення мети передбачено виконання низки завдань, таких як аналіз наукових підходів до використання нейронних мереж у перекладі, опис архітектурних принципів, на яких базуються сучасні системи машинного перекладу, проведення порівняльного аналізу якості перекладу систем DeepL, Google Translate та GPT-моделей на матеріалі німецькомовних і англійськомовних текстів, оцінка можливостей цих систем, а також формулювання висновків щодо перспектив застосування нейромережових моделей у перекладацькій практиці. Матеріалом дослідження слугували елементи текстів різних жанрів,

а саме наукового, публіцистичного та художнього, які перекладалися за допомогою вищезгаданих систем.

Виклад основного матеріалу. Використання нейромережових моделей у сфері машинного перекладу є невід'ємним елементом сьогочасного перекладознавства. Такі моделі замінили статистичні системи, пропонуючи єдину «end-to-end» архітектуру, здатну відтворювати зв'язок між мовами без складної попередньої обробки [Stahlberg 2020 : 345]. Початкову основу становили моделі “sequence-to-sequence” з застосуванням RNN-енкодера і декодера, однак через проблему фіксованого розміру контекстного вектора, вони не завжди могли адекватно опрацьовувати довгі речення. Вирішенням стало введення механізму уваги (attention), що зняло обмеження на довжину вхідного тексту й покращило передачу важливої інформації. Цілком очевидно, що новостворена архітектура Transformer, яка замінила рекурентні мережі на повністю самоувагові модулі (self-attention), і яка дозволяє ефективніше моделювати довготривалі залежності без послідовної обробки тексту стала домінувати в сучасних рішеннях – вони показують високу якість перекладу завдяки можливості зосереджувати увагу на релевантних фрагментах тексту, працювати із великими контекстами і навчатися прозоро, в єдиній архітектурній структурі [Zhang, Zong 2020].

Нейронні моделі перекладу працюють за принципом перетворення вхідної послідовності у векторне подання, яке потім декодується в цільову мову. Архітектура Transformer, що стала основою таких систем, як DeepL, Google Translate, Chat GPT й низки інших, забезпечує ефективну обробку довгих залежностей у тексті завдяки згаданому механізму самоуваги. Такий підхід до розуміння й генерування тексту, що дозволяє виконувати складні мовні завдання з високою точністю, став основою багатьох комерційних та академічних рішень.

Очевидним є той факт, що глобалізація та цифрова комунікація формують нові виклики для мовного обміну, особливого значення набуває якісний і швидкий переклад текстів поширених мов, зокрема англійської та німецької. Ці мови, хоч і близькі, але суттєво різняться за морфологічною будовою, синтаксичними

структурами й семантичними особливостями, що створює додаткові труднощі при автоматичному перекладі і часто перекладні системи видають різні результати. Застосування нейромережових моделей дало суттєвий поштовх розвитку машинного перекладу, проте попри значні успіхи, ці моделі досі не гарантують повної адекватності та стилістичної точності перекладу, особливо в умовах міжмовної асиметрії.

Серед найбільш обговорюваних проблем сучасного нейромережового перекладу дослідники називають так звані «галюцинації» – випадки, коли модель продукує граматично правильний, але змістово-невідповідний переклад. Наприклад, як зазначає М. Мюллер з колегами, такі помилки трапляються найчастіше при перекладі текстів поза межами навчального домену. Зокрема, німецька мова з її складними складовими словами та гнучким порядком слів у реченні вимагає особливої уваги до лінгвістичних особливостей під час тренування моделей. У випадку з англійською мовою, незважаючи на меншу морфологічну варіативність, актуальними залишаються виклики, пов'язані з ідіоматикою, багатозначністю та стилістичною варіативністю. Водночас аналіз якості перекладу виявляє, що попри високу плавність, моделі не завжди адекватно відтворюють значення складних фразеологізмів або власних назв, що особливо проявляється в літературних і культурно маркованих текстах [Müller 2019].

Окремої уваги заслуговує питання доменної адаптації. Як свідчать дослідження останніх років, моделі демонструють високу точність лише в межах домену, в якому їх було навчено. При виході за межі тематики вони втрачають якість, зокрема через неправильну інтерпретацію термінів або генерацію неіснуючих фактів. Для розв'язання цієї проблеми застосовують різноманітні підходи: використання доменно-специфічних корпусів або інтеграцію мовних моделей. Проте всі ці методи вимагають ретельного підбору навчального матеріалу та лінгвістичної перевірки результатів [Юрчак та ін. 2024 : 296].

Окрім архітектурних рішень, дослідники активно вивчають лінгвістичні особливості, які впливають на якість перекладу. Це для перекладу обробка складених іменників у німецькій мові, які можуть містити до трьох-чотирьох

основ, багатослівних стійких виразів, які часто не мають прямого еквівалента. Саме в цій царині нейромережові системи значно поступаються досвідченому людському перекладачеві, особливо у сфері художньої літератури або культурно навантажених текстів.

Попри вражаючі результати, досягнуті сучасними моделями, низка аспектів досі потребує дослідження та вдосконалення. Це стосується передусім забезпечення надійності моделей у нових або спеціалізованих доменах, обробки контекстуально залежних виразів, збереження семантичної точності та лексичної різноманітності під час перекладу. У цьому контексті доцільно об'єднувати архітектурні інновації зі знанням лінгвістичних особливостей кожної мови, що, на думку багатьох дослідників, може стати ключем до створення значною мірою точних і культурно чутливих перекладацьких систем.

У представленому дослідженні аналізуємо ілюстративні приклади, відібрані з автентичних різножанрових джерел англійської та німецької мов для перекладу системами DeepL, Google Translate та GPT з метою порівняння якості перекладу українською мовою.

Для прикладу, речення з англійської мови наукової статті: *“The dominant sequence transduction models are based on complex recurrent or convolutional neural networks that include an encoder and a decoder.”* [Vaswani et al. 2017 : 6000], перекладене представленими варіантами:

DeepL: *«Домінуючі моделі перетворення послідовностей ґрунтуються на складних рекурентних або згорткових нейронних мережах, які містять енкодер і декодер.»*

Google Translate: *«Провідні моделі трансдукції послідовностей засновані на складних рекурентних або згорткових нейронних мережах, що включають енкодер і декодер.»*

GPT: *«Провідні моделі трансформації послідовностей базуються на складних рекурентних або згорткових нейронних мережах із двокомпонентною структурою – енкодером і декодером.»*

Усі три варіанти зберігають технічну термінологію й двокомпонентність архітектури. Різниця – у перекладі *“sequence transduction”*: DeepL і Google тяжіють до кальки *«перетворення/трансдукції послідовностей»*, GPT вибирає *«трансформації послідовностей»* і додає

пояснювальний зворот «*двокомпонентною структурою*», що підсилює ясність для нефаківця. У термінах «*encoder/decoder*» усі три варіанти віддають перевагу транскрипції «*енкодер/декодер*», що відповідає сучасній українській технічній нормі.

Проаналізуємо переклад речення публіцистичного стилю з німецькомовної статті видання Більд (Bild). Наприклад, *“Kinder scrollen sich in die Sucht! Die Forscher von Deutschlands Nationaler Akademie der Wissenschaften schlagen deshalb Alarm und fordern radikale Maßnahmen wie ein Handyverbot an Schulen.”*

Переклади українською мовою:

DeepL: «Діти занурюються в залежність від смартфонів! Тому дослідники з Національної академії наук Німеччини б'ють на сполох і вимагають вжити радикальних заходів, таких як заборона використання мобільних телефонів у школах.»

Google Translate: «Діти прокручують сторінки та стають залежними! Тому дослідники з Національної академії наук Німеччини б'ють на сполох і закликають до радикальних заходів, таких як заборона мобільних телефонів у школах.»

GPT: «Діти занурюються у залежність! Дослідники Німецької національної академії наук б'ють на сполох і пропонують радикальні заходи, такі як заборона мобільних телефонів у школах.»

Варіант DeepL точний та інформативний, однак додавання уточнення «*від смартфонів*» дещо перевантажує текст і робить його швидше формальним. Переклад Google, зокрема у виразі «*прокручують сторінки та стають залежними*» – дослівно передає дію, але втрачає публіцистичну силу. Натомість варіант GPT зберігає метафоричний характер виразу *“scrollen sich in die Sucht”* плавно передає публіцистичну інтонацію. Фразу *“fordern radikale Maßnahmen”* передано DeepL: «*вимагають вжити радикальних заходів*» дещо директивно та формально, тоді як **Google Translate:** «*закликають до радикальних заходів*» – зберігає публіцистичний стиль, і текст звучить м'якше. Варіант **GPT:** «*пропонують радикальні заходи*» підкреслює ініціативу, а не примус, що теж впливає на загальне сприйняття.

Для перекладу речення художнього стилю, обрано доволі цікавий варіант з книги Джоан

Роулінг «Гаррі Поттер і філософський камінь»: *“Mr. and Mrs. Dursley, of number four, Privet Drive, were proud to say that they were perfectly normal, thank you very much.”* [Rowling 2014 : 1], який містить культурно-марковані вирази та стилістичні прийоми, що викликають певні труднощі під час створення вихідного тексту.

Переклади українською:

DeepL: «Містер і місіс Дурслі, що мешкали у будинку № 4 на Привіт-драйв, з гордістю заявляли, що вони абсолютно нормальні, дякуємо вам дуже.»

Google Translate: «Пан і пані Дурслі з будинку номер чотири на Привіт Драйв з гордістю сказали, що вони були цілком нормальними, щиро дякую.»

GPT: «Містер і місіс Дурслі з дому номер чотири на Привіт-Драйв були горді тим, що могли сказати: вони абсолютно нормальні, дякуємо.»

У цьому реченні Джоан Роулінг використовує вираз *“thank you very much”*, який підкреслює іронію та самовдоволення родини Дурслі. У перекладах українською, незалежно від того, чи це DeepL, Google Translate чи GPT, цей вираз передано як «*дякуємо*», що зберігає ввічливість, і тоді частина іронічного відтінку оригіналу втрачається, а гумористичний ефект стає менш виразним. Назва вулиці *“Privet Drive”* також є важливим культурно маркованим елементом. Вона вигадана, але асоціюється з англійським словом *“privet”* (живопліт), що натякає на замкнутість і консервативність родини. У всіх перекладах назва передана транскрипцією як «Привіт-Драйв». Такий підхід дозволяє зберегти британський колорит і атмосферу оригіналу, хоча українському читачеві може бути не зовсім очевидний асоціативний підтекст.

Практичний аналіз засвідчив, що системи на основі Transformer здатні ефективно відтворювати складні мовні структури, проте якість перекладу залежить не лише від архітектури, а й від обсягу та якості навчального корпусу.

Висновки. Нейромережеві системи перекладу демонструють значний поступ у здатності опрацьовувати англійські та німецькі тексти з урахуванням контексту та стилістичних особливостей. Найкращі результати досягаються при перекладі публіцистичних і технічних матеріалів. У практиці варто фіксувати

в глосаріях прийняті відповідники для послідовності в публікації. У випадку з художнім стилем, машинні переклади є досить точними щодо інформаційного змісту, проте не завжди передають художньо-стилістичні та культурні нюанси, що дуже важливо для літературного тексту. Важливо зазначити, що універсальної моделі не існує – оптимальні результати

досягаються під час поєднання нейромережевого перекладу з людською редакцією.

Перспективи застосування нейромережових моделей у перекладі полягають у здатності цих систем дедалі точніше відтворювати зміст і стильові особливості оригіналу, що відкриває нові горизонти для міжкультурної комунікації та професійної перекладацької діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bahdanau D., Cho K., Bengio Y. Neural machine translation by jointly learning to align and translate. ICLR. 2014. Pp. 1–15.
2. Johnson M., Schuster M., Le Q. V., et al. Google's Multilingual Neural Machine Translation System: Enabling Zero-Shot Translation. *Transactions of the Association for Computational Linguistics*, vol. 5. 2017. Pp. 339–351, 2
3. Müller M., Freitag M., Al-Onaizan Y. *Domain Robustness in Neural Machine Translation*. Proceedings of the 2nd Workshop on Deep Learning Approaches for Low-Resource NLP, 2019. Pp. 42–50.
4. Stahlberg Felix. Neural machine translation: A review. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 69. 2020. Pp. 343–418.
5. Vaswani A., Shazeer N., Parmar N., et al. Attention Is All You Need. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30. 2017. Pp. 5998–6008.
6. Zhang J., Zong C. Neural machine translation: Challenges, progress and future. *Science China Technological Sciences*, 63(10). 2020 Pp. 2028–2050.
7. Юрчак І., Хіч А., Кичук О., Оксентюк В. Можливості та обмеження великих мовних моделей. *Computer Systems and Network*, 6 (2). 2024. С. 267–280.

ДЖЕРЕЛА

1. Chat GPT. URL: <https://chatgpt.com/> (дата звернення: 15.07.2025)
2. DeepL. URL: <https://www.deepl.com> (дата звернення: 15.07.2025)
3. Google Translate. URL: <https://translate.google.com> (дата звернення: 15.07.2025)
4. Rowling J. K. *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury Publishing, 2014. 342 p.
5. Vaswani A., Shazeer N., Parmar N., et al. Attention Is All You Need. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30. 2017. Pp. 5998–6008.
6. Більд (Bild). URL: <https://www.bild.de/politik/inland/schueler-zu-oft-online-forscher-schlagen-alarm-wegen-social-media-sucht-689c4ef7f3b330071984022e> (дата звернення: 15.07.2025)

REFERENCES

- Bahdanau, D., Cho, K., & Bengio, Y. (2014). *Neural Machine Translation by Jointly Learning to Align and Translate*. arXiv preprint arXiv:1409.0473 (in English)
- Johnson, M., Schuster, M., Le, Q. V., et al. (2016). *Google's multilingual neural machine translation system: Enabling zero-shot translation*. arXiv preprint arXiv:1611.04558 (in English)
- Zhang, J., & Zong, C. (2020). *Neural machine translation: Challenges, progress and future*. *Science China Technological Sciences*, 63, 2028 – 2050 (in English)
- Stahlberg Felix. *Neural machine translation: A review*. *Journal of Artificial Intelligence Research*, 69. 2020. Pp. 343–418 (in English)
- Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., et al. (2017). *Attention is all you need*. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30 (in English)
- Müller, M., Freitag, M., & Al-Onaizan, Y. (2019). *Domain Robustness in Neural Machine Translation*. Proceedings of the 2nd Workshop on Deep Learning Approaches for Low-Resource NLP (in English)
- Yurchak, I. Y., Khich, A. O., Kychuk, O. O., & Oksentyuk, V. M. (2024). *Mozhlyvosti ta obmezhenia velykykh movnykh modelei*. *Computer Systems and Network*, 6(2), S. 267–280 (in Ukrainian)

SOURCES

1. Chat GPT. URL: <https://chatgpt.com/> (date of access: 15.07.2025)
2. DeepL. URL: <https://www.deepl.com> (date of access: 15.07.2025)
3. Google Translate. URL: <https://translate.google.com> (date of access: 15.07.2025)
4. Rowling J. K. *Harry Potter and the Philosopher's Stone*. London: Bloomsbury Publishing, 2014. 342p. (in English)

5. Vaswani A., Shazeer N., Parmar N., et al. Attention Is All You Need. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30. 2017. Pp. 5998–6008. (in English)
 6. Bild. URL: <https://www.bild.de/politik/inland/schueler-zu-oft-online-forscher-schlagen-alarm-wegen-social-media-sucht-689c4ef7f3b330071984022e> (date of access: 15.07.2025) (in German)
-

A. V. SHEVCHUK

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Volyn region, Ukraine
E-mail: a.shevchuk@lutsk-ntu.com.ua
<http://orcid.org/0000-0002-5005-3800>*

A. I. YANOVETS

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Volyn region, Ukraine
E-mail: angelikayanovet@lutsk-ntu.com.ua
<http://orcid.org/0000-0002-1626-5244>*

V. B. STERNICHUK

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Volyn region, Ukraine
E-mail: vsternichuk@lutsk-ntu.com.ua
<http://orcid.org/0000-0002-2510-6157>*

NEURAL NETWORK MODELS IN THE TRANSLATION OF GERMAN AND ENGLISH TEXTS

The article explores the potential of neural network models in translating English- and German-language texts into Ukrainian. Today, these models form the basis of the most popular machine translation systems, having replaced outdated statistical and rule-based approaches. Thanks to the Transformer architecture, it has become possible to reproduce complex syntactic structures and account for context more effectively. The study analyzes the performance of three systems – DeepL, Google Translate, and GPT – with a comparative overview of their results in translating texts of different genres: scientific, journalistic, and literary. This made it possible to highlight the cases in which machine translation systems perform most successfully and where human intervention is still required.

The research presents examples demonstrating both the strengths and weaknesses of the models. It was found that the most accurate results appear in technical and journalistic materials, where semantic precision is of primary importance. At the same time, the translation of literary works proves to be far more challenging: the systems often fail to preserve irony, stylistic nuances, or wordplay. It was also emphasized that translation quality depends on the training corpus and the text domain: results are considerably better in familiar domains than in specialized or less common areas.

The article concludes that neural network translation models are an important tool in modern translation practice. They save time and help overcome language barriers, but they are still unable to fully replace human translators. The most promising direction is the combination of automatic translation with subsequent human editing and quality control.

Key words: neural translation, machine translation, automatic translation, English language, German language, Ukrainian language.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

УДК 81'27:159.944.4:316.485.6

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.13>

О. Г. ГУДЗЕНКО

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри психології,

Горлівський інститут іноземних мов

Донбаського державного педагогічного університету, м. Дніпро, Україна

Електронна адреса: olena.gudzenko00@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2028-7697>

А. І. АЛЕКСАНДРУК

здобувачка ступеня вищої освіти «бакалавр» освітньо-професійної програми «Середня освіта.

Німецька та англійська мови. Зарубіжна література», Волинський національний університет імені

Лесі Українки, м. Луцьк, Волинська область, Україна

Електронна адреса: Aleksandrak.Anastasiiia2025@vnu.edu.ua

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У КОНФЛІКТНОМУ ДИСКУРСІ

Стаття присвячена висвітленню психолінгвістичних механізмів емоційної саморегуляції у конфліктному дискурсі, що становить важливий аспект сучасних досліджень у галузях психолінгвістики, психології спілкування та когнітивної науки. У роботі здійснено аналіз наукових підходів до розуміння процесів регуляції емоцій у мовленнєвій діяльності, які активізуються в умовах підвищеного комунікативного напруження або конфлікту. На основі узагальнення сучасних теоретичних концепцій і міждисциплінарних досліджень розкрито взаємозв'язок між емоційною регуляцією, когнітивними процесами, мовленнєвими стратегіями та поведінковими реакціями комунікантів у ситуаціях соціальної взаємодії.

Визначено, що емоційна саморегуляція виконує провідну адаптивну функцію, забезпечуючи конструктивний перебіг конфліктної взаємодії, зменшуючи інтенсивність негативних емоційних проявів і сприяючи збереженню продуктивного діалогу між учасниками спілкування. Наголошено, що саме здатність контролювати власні емоційні реакції, усвідомлювати причини їх виникнення та вибудовувати відповідну комунікативну стратегію є ключовим чинником ефективності міжособистісної взаємодії. Показано, що вибір мовних стратегій, стилістичних засобів і форм емоційної експресії безпосередньо залежить від рівня розвитку емоційного інтелекту, когнітивної гнучкості, емпатійності та вміння осмислювати власні переживання.

Розкрито роль вербальних і невербальних маркерів (інтонації, темпу мовлення, міміки, жестів, пози) у процесі емоційної саморегуляції, оскільки саме через них відбувається як зовнішнє вираження, так і внутрішній контроль емоційного стану. Визначено значення психолінгвістичних чинників, які зумовлюють індивідуальні особливості мовленнєвої поведінки під час конфлікту. Запропоновано розглядати емоційну саморегуляцію як невід'ємний компонент мовленнєвої компетентності, що сприяє формуванню культури конструктивного спілкування та підвищенню якості міжособистісної взаємодії у конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: емоційна саморегуляція, психолінгвістика, конфліктний дискурс, комунікативна компетентність, емоційний інтелект, мовленнєва поведінка.

Поставлення проблеми. Сучасний комунікативний простір характеризується підвищеним рівнем емоційної напруги, динамічністю соціальних взаємодій та частими ситуаціями конфліктів, що вимагають від особистості високого рівня емоційної саморегуляції. У процесі конфліктної взаємодії мовець не лише передає

інформацію, а й виражає власні емоційні стани, що безпосередньо впливають на зміст, інтонаційну виразність і прагматичну спрямованість висловлювань. Тому проблема емоційної саморегуляції у конфліктному дискурсі набуває особливого значення як у психологічному, так і у психолінгвістичному контексті.

Психолінгвістичний підхід дає можливість розкрити механізми, за допомогою яких емоційні процеси регулюють мовленнєву поведінку суб'єкта конфлікту. Саморегуляція емоцій виступає не лише внутрішнім психічним процесом, а й зовнішнім комунікативним проявом, що реалізується через добір мовних засобів, інтонаційних моделей, риторичних стратегій і невербальних компонентів спілкування. Емоційна рівноваженість, контроль над афективними реакціями та здатність до емпатійного розуміння партнера є показниками комунікативної компетентності, що забезпечує конструктивне розв'язання конфліктів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що дослідження феномена емоційної саморегуляції у мовленні здійснюється на перетині кількох галузей – психології емоцій, когнітивної лінгвістики, комунікативної прагматики та соціальної психології. Проте саме у конфліктному дискурсі проявляються найскладніші форми взаємодії емоційного й мовленнєвого компонентів, де вибір слова, тон, пауза чи навіть темп мовлення можуть стати засобами як ескалації, так і зниження напруженості. Отже, вивчення психолінгвістичних особливостей емоційної саморегуляції в умовах конфлікту відкриває нові можливості для розуміння механізмів ефективної комунікації, формування толерантності та гармонізації міжособистісних стосунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема емоційної саморегуляції у конфліктному дискурсі досліджується на перетині психології, лінгвістики та комунікативної теорії. Науковці відзначають, що мовлення є не лише засобом вираження емоцій, а й інструментом їх регуляції, що особливо важливо в умовах конфліктної взаємодії. Як показують дослідження, успішна саморегуляція у мовленні передбачає контроль емоційної експресії, свідомий добір мовних засобів і прагматичних стратегій, спрямованих на зниження напруження.

У роботі Н. Кухар вербальна агресія розглядається як прояв емоційного напруження й показник недостатнього самоконтролю [Кухар]. Подібну думку висловлює О. Гаврилів, наголошуючи, що відсутність емоційної саморегуляції у мовленні веде до ескалації конфліктів і руйнування міжособистісних зв'язків [Гаврилів]. Водночас Т. Крисанова та А. Вербицька

доводять, що мовець, вербалізуючи емоції, створює їх когнітивно-мовну модель, яка відображає не лише переживання, а й процеси емоційного опанування ситуації [Крисанова, Вербицька].

Психолінгвістичні аспекти репрезентації емоцій та агресії у складних соціальних умовах розкривають L. Kovalchuk і Y. Litkovych, які вказують на роль мови у колективній емоційній саморегуляції [Kovalchuk, Litkovych]. Зарубіжні дослідження E. Nook підтверджують, що успішна емоційна регуляція проявляється у мовленні через зростання рівня абстрактності й когнітивного дистанціювання, що відображає більш раціональну обробку емоційного досвіду [Nook, Ahn, Schleider, 2025], [Nook, Schleider, Somerville, 2017].

Узагальнення цих праць свідчить, що емоційна саморегуляція у конфліктному дискурсі має комплексний характер: вона поєднує когнітивну переоцінку, контроль емоційної експресії та мовленнєво-прагматичні стратегії, спрямовані на конструктивне розв'язання суперечностей і збереження психологічної рівноваги комунікантів.

Мета статті полягає у систематизації та теоретичному обґрунтуванні психолінгвістичних особливостей емоційної саморегуляції в умовах конфліктного дискурсу. Дослідження спрямоване на виявлення механізмів мовленнєвого опанування емоцій, аналіз стратегій і мовних засобів, що забезпечують конструктивне розв'язання конфліктних ситуацій та збереження комунікативної рівноваги між учасниками взаємодії.

Методи дослідження. Дослідження здійснено з використанням міждисциплінарного підходу, що поєднує психолінгвістичний, когнітивний і комунікативний аналіз мовлення. Основними методами є когнітивно-прагматичний аналіз, контент-аналіз письмових і усних дискурсів, а також порівняльний аналіз теоретичних концепцій емоційної саморегуляції.

Когнітивно-прагматичний аналіз дозволяє вивчити, як мовні засоби (лексика, синтаксис, інтонаційні маркери) впливають на формування і контроль емоційного стану мовця та сприйняття емоцій співрозмовника. Контент-аналіз дискурсних матеріалів дає змогу виявити стратегії емоційної саморегуляції, що проявляються

у вербальному та невербальному компонентах спілкування, а порівняльний аналіз допомагає систематизувати підходи до розуміння цих стратегій у різних комунікативних контекстах.

Методологія передбачає інтеграцію психологічних і лінгвістичних моделей, що дозволяє дослідити взаємодію емоційних процесів і мовленнєвих практик у конфліктних ситуаціях. Використання теоретичного моделювання сприяє виділенню ключових механізмів саморегуляції та виявленню їхніх лінгвістичних проявів, що забезпечує більш комплексне розуміння психолінгвістичних особливостей конфліктного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Проблема емоційної саморегуляції у конфліктному дискурсі в сучасних дослідженнях розглядається через взаємозв'язок мовлення, емоцій та соціальної поведінки. Н. Кухар наголошує на ролі вербальної агресії як прояву емоційного напруження у мовленні, підкреслюючи, що агресивні висловлювання є не лише психологічним, а й комунікативним феноменом, пов'язаним із прагненням впливати на співрозмовника або домінувати у дискурсі. У цьому контексті емоційна саморегуляція виступає механізмом, який дозволяє уникати деструктивних форм комунікації та підтримувати баланс між емоційним станом мовця і реакціями адресата [Кухар].

О. Гаврилів розмежовує конструктивну емоційну експресію та деструктивну агресію, підкреслюючи, що відсутність саморегуляції призводить до руйнування міжособистісних зв'язків і ескалації конфліктів. Аналіз мовленнєвих проявів агресії демонструє, що словесна експресія може виступати засобом психологічного впливу, водночас відображаючи безсилля мовця [Гаврилів].

Лінгвістичні механізми вираження емоцій досліджували Т. Крисанова та А. Вербицька, які показують, що вербалізація емоцій формує своєрідну «мовну модель емоції», що відображає когнітивну інтерпретацію ситуації і дозволяє оцінювати та регулювати власний емоційний стан [Крисанова, Вербицька]. Н. Шульжук доповнює цей підхід, вказуючи на роль дискурсивних маркерів, інтонації та семантичних акцентів у процесах емоційної саморегуляції, що особливо важливо в умовах конфліктного мовлення [Шульжук].

Дослідження Л. Kovalchuk і Yu. Litkovych демонструє, що мовні конструкції агресії в медійному дискурсі воєнного часу виконують функцію колективної емоційної регуляції, допомагаючи суспільству опрацьовувати страх, гнів і протест через вербалізацію емоційного досвіду [Kovalchuk, Litkovych]. Зарубіжні дослідники (Nook et al., 2017; 2025) показали, що ефективна емоційна регуляція корелює зі збільшенням абстрактності та психологічного дистанціювання у мовленні, що свідчить про активізацію когнітивних процесів переоцінки емоційних подій [Nook, Schleider, Somerville, 2017], [Nook, Ahn, Schleider, 2025]. Аналогічно, J.K. Monin, R. Schulz, E.P. Jr. Lemay, T.B. Cook довели, що мовні маркери емоційної регуляції пов'язані з фізіологічними показниками стресу, що підтверджує взаємозв'язок між психофізіологією та мовленнєвою поведінкою [Monin, Schulz, Lemay, Cook].

Р. Ferré, I. Fraga та J.A. Hinojosa підкреслюють двосторонню взаємодію мови та емоцій: мова формує емоційні реакції, а емоції впливають на мовленнєві стратегії. Таким чином, психолінгвістичний аналіз емоційної саморегуляції у конфліктному дискурсі включає когнітивні, комунікативні та психофізіологічні аспекти, що дозволяє комплексно оцінити ефективність стратегій регулювання емоцій та їх лінгвістичні прояви [Ferré, Fraga, Hinojosa].

Отже, узагальнення цих досліджень свідчить, що емоційна саморегуляція у конфліктному дискурсі має багаторівневу природу: вона включає когнітивну переоцінку, вербальне та невербальне мовлення, соціально-комунікативну адаптацію та контроль психофізіологічних реакцій, що забезпечує конструктивну взаємодію та зменшує ризик ескалації конфлікту.

Емоційна саморегуляція у мовленні також розглядається через призму стратегій, які дозволяють керувати інтенсивністю та виразністю власних емоцій. Дослідження Е.С. Nook демонструє, що застосування когнітивної переоцінки та психологічного дистанціювання в мовленні сприяє зниженню емоційного напруження та підвищенню об'єктивності сприйняття конфліктних ситуацій. Це проявляється через використання абстрактних лексичних та граматичних конструкцій, що віддаляють мовця від безпосередньої емоційної реакції, дозволяючи

більш ефективно управляти конфліктом у вербальній комунікації [Nook, Schleider, Somerville, 2017], [Nook, Ahn, Schleider, 2025].

Роль мовлення у процесах емоційної регуляції підтверджують і J.K. Monin, R. Schulz, E.P. Jr. Lemaу, T.B. Cook, які вказують на зв'язок між використанням лінгвістичних маркерів емоційної регуляції та фізіологічними реакціями на стрес. Так, зміна тональності, використання модальних конструкцій та вибір абстрактної лексики опосередковано впливають на психофізіологічний стан мовця, знижуючи рівень тривожності та агресивної реактивності у конфліктному дискурсі [Monin, Schulz, Lemaу, Cook].

P. Ferré, I. Fraga та J.A. Hinojosa підкреслюють, що мова не лише відображає емоційний стан, а й активно модулює його [Ferré, Fraga, Hinojosa]. Вони наголошують на інтерактивному характері емоційної регуляції: мовленнєві практики можуть як активізувати, так і пригнічувати емоційні реакції співрозмовника, що особливо актуально у конфліктних взаємодіях. Ця взаємодія підкреслює важливість психолінгвістичного аналізу для розуміння стратегій конструктивного управління емоціями.

Аналіз контекстів вербальної агресії у дискурсі дозволяє виокремити специфічні лінгвістичні механізми емоційної саморегуляції. Н. Кухар та О. Гаврилів вказують, що словесна агресія може маскувати потребу у контролі або емоційній самозахисті, а ефективна саморегуляція проявляється через заміну прямих атаквальних форм мовлення на більш нейтральні або конструктивні вирази [Кухар], [Гаврилів]. L. Kovalchuk і Yu. Litkovych демонструють, що у воєнному медійному дискурсі агресивні мовні моделі одночасно слугують механізмом колективного емоційного опрацювання негативних переживань та засобом психологічної стабілізації аудиторії [Kovalchuk, Litkovych].

Т. Крисанова та А. Вербицька підкреслюють роль когнітивної обробки інформації у формуванні лінгвістичних стратегій регуляції емоцій. Лексичний вибір, синтаксична організація та прагматичне оформлення висловлювання визначають ефективність вербальної саморегуляції, сприяючи контролю над конфліктною ситуацією та підтримці соціально прийнятних норм комунікації [Крисанова, Вербицька]. Nook et al. додатково зазначають, що використання

абстрактних формулювань та метафор дозволяє мовцю створювати дистанцію від емоційного подразника, знижуючи ризик ескалації конфлікту [Nook, Ahn, Schleider, 2025].

Отож, сучасні дослідження демонструють комплексний характер емоційної саморегуляції у конфліктному дискурсі, що охоплює когнітивні, лінгвістичні та соціально-психологічні аспекти. Лінгвістичні маркери, включаючи вибір лексики, інтонацію, синтаксис та метафори, функціонують як інструменти контролю над емоційним станом мовця та впливають на ефективність міжособистісної взаємодії у конфліктних умовах.

Н. Шульжук підкреслює, що емоції у дискурсі виступають не лише як реакція на комунікативну ситуацію, а й як активний фактор формування когнітивних структур мовлення. Авторка відзначає, що ефективна емоційна саморегуляція у вербальному спілкуванні передбачає свідоме управління інтонаційними, лексичними та синтаксичними ресурсами, що дозволяє знижувати рівень конфліктності та підтримувати продуктивний діалог у навчальному та соціокультурному середовищі [Шульжук].

Н. Кухар акцентує увагу на феномені вербальної агресії та її трансформації у мовленні через стратегії саморегуляції. Так, перетворення прямої агресії на евфемізми, запитання або модальні конструкції дозволяє зберегти контроль над дискурсом і запобігти емоційній ескалації [Кухар]. О. Гаврилів додає, що вербальна агресія часто виступає як механізм компенсаторного реагування на відчуття безсилля, а саморегулятивні стратегії забезпечують баланс між емоційним вираженням і соціально прийнятними нормами комунікації [Гаврилів].

L. Kovalchuk та Yu. Litkovych розглядають агресивні мовні моделі у військовому медійному дискурсі як форму колективної емоційної регуляції. Вони підкреслюють, що ефективні лінгвістичні стратегії регуляції дозволяють не лише контролювати власні емоції мовця, а й опосередковано модулювати емоційний стан аудиторії. Цей аспект особливо важливий у конфліктних ситуаціях, де вербальна комунікація здатна як ескалювати, так і знижувати напруження [Kovalchuk, Litkovych].

Дослідження E.C. Nook et al. демонструють, що використання психологічного дистанціювання та абстрактних мовних конструкцій у процесі емоційної регуляції знижує інтенсивність негативних емоцій і сприяє конструктивному вирішенню конфліктів. Вони зазначають, що лінгвістичні маркери дистанціювання включають модальні вирази, узагальнення та метафоричні конструкції, які дозволяють зменшити особистісну залученість до конфлікту та підтримати когнітивну об'єктивність [Nook, Schleider, Somerville, 2017], [Nook, Ahn, Schleider, 2025].

J.K. Monin, R. Schulz, E.P. Jr. Lemay, T.B. Cook підтверджують, що застосування лінгвістичних стратегій емоційної регуляції корелює з психофізіологічною стабільністю мовця. Так, контрольована зміна тональності, темпу мовлення, інтонації та структури висловлювань зменшує фізіологічну реактивність на стресові ситуації та підтримує когнітивну ефективність у процесі вирішення конфліктів [Monin, Schulz, Lemay, Cook].

P. Ferré, I. Fraga, J.A. Hinojosa підкреслюють взаємозв'язок мови та емоцій: мовлення стає інструментом не лише вираження, а й модифікації емоційного стану. Це проявляється у вербальному контролі негативних реакцій, використанні мовних стратегій підтримки власного психологічного стану та спрямованості на зниження конфліктності у дискурсі [Ferré, Fraga, Hinojosa].

У контексті міжособистісної взаємодії, принципи конструювання емоцій у мовленні, висвітлені Т. Крисановою та А. Вербицькою, показують, що вибір лексики, синтаксичних конструкцій і прагматичних формулювань формує емоційне забарвлення дискурсу та опосередковано впливає на ефективність конфліктної комунікації. Такі стратегічні мовні прийоми, як умовність, абстракція, евфемізми або модальні конструкції, дозволяють мовцю реалізувати саморегуляцію, зберігаючи контроль над емоційним станом і зменшуючи ризик агресивної ескалації [Крисанова, Вербицька].

Н. Шульжук підкреслює, що когнітивні процеси та емоційна саморегуляція взаємопов'язані, а ефективне мовленнєве управління емоціями передбачає інтеграцію когнітивного контролю та прагматичного використання мовних засобів [Шульжук]. Це особливо важливо у конфліктному дискурсі, де мова стає засобом конструктивного управління

емоційним напруженням, а не лише засобом вираження емоцій.

На нашу думку, аналіз наукових джерел демонструє, що психолінгвістичні особливості емоційної саморегуляції у конфліктному дискурсі проявляються у трьох взаємопов'язаних площинах:

- лексико-семантичній – вибір слів, абстрактних чи евфемістичних конструкцій, метафор;
- синтаксичній та прагматичній – використання модальних, умовних та структурованих конструкцій, які зменшують агресивну насиченість висловлювання;
- когнітивно-психологічній – застосування психологічного дистанціювання, когнітивного переосмислення та усвідомленого контролю над емоційними реакціями.

Інтеграція цих стратегій дозволяє зберегти ефективність комунікації у конфліктному дискурсі, знижує рівень агресії та сприяє конструктивному вирішенню суперечностей. Емоційна саморегуляція у мовленні виступає ключовим механізмом психологічного захисту, сприяє розвитку міжособистісної емпатії та підтримує психоемоційний баланс у соціально-комунікативному середовищі.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити, що емоційна саморегуляція у конфліктному дискурсі є складним багатовимірним процесом, який поєднує когнітивні, емоційні та мовленнєві механізми. Вона забезпечує баланс між емоційною виразністю та комунікативною доцільністю, сприяє зниженню конфліктності висловлювань і підтриманню конструктивної взаємодії.

Психолінгвістичний аналіз показав, що стратегічне використання мовних засобів – зокрема когнітивного переосмислення, емоційного дистанціювання, емпатійного переформулювання, а також контроль інтонації й ритму мовлення – є ключовими чинниками ефективної емоційної саморегуляції. У конфліктному дискурсі саме мовні маркери емоційного стану виступають показником рівня самоконтролю мовця, його здатності до усвідомленого керування емоційним потоком і змістовою структурою висловлювання.

Виявлено, що успішна саморегуляція у комунікативних ситуаціях конфлікту передбачає не лише контроль емоційної реакції, а й гнучке

використання дискурсивних стратегій – від нейтралізації напруження до формування партнерської взаємодії. Це дозволяє розглядати конфлікт не як деструктивний процес, а як потенційно конструктивний простір для розвитку емоційної компетентності та рефлексії.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні наукових уявлень про взаємодію мовних і емоційних процесів у конфліктному дискурсі, а практичне – у можливості застосування виявлених психолінгвістичних

механізмів у сфері психологічного консультування, педагогічної комунікації, медіації та тренінгів емоційної компетентності.

Перспективи подальших досліджень убагачуються в емпіричному вивченні конкретних мовленнєвих стратегій емоційної саморегуляції в реальних конфліктних ситуаціях, а також у розробленні діагностичних інструментів для оцінювання рівня емоційної саморегуляції у мовців різного типу комунікативного профілю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилів, О. Вербальна агресія: між насильством і безсиллям. *East European Journal of Psycholinguistics*, 2017. Т. 4, № 2, С. 34–46. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2017.4.2.hav>
2. Крисанова, Т., Вербицька, А. Принципи лінгвістичного конструювання емоцій у дискурсі. *Лінгвістичні студії*, 2018. 36, 55–60. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2018.36.8>
3. Кухар, Н. Проблема вербальної агресії в сучасному мовознавчому дискурсі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія (мовознавство)*. 2024. (39), 87–96. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-08>
4. Шульжук, Н. Емоції у контексті проблемного поля когнітивно-дискурсивної мовознавчої парадигми та антропо-орієнтованої лінгводидактики. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія»*. 2023. 17(85), 316–320. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17\(85\)-316-320](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17(85)-316-320)
5. Ferré P., Fraga I., Hinojosa J.A. The interplay between language and emotion: introduction to the special issue. *Cogn. Emot.* 2025. Aug 27:1–13. <https://doi.org/10.1080/02699931.2025.2549966>
6. Kovalchuk, L., & Litkovych, Y. Psycholinguistic aspects of representing aggression in wartime media discourse. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2022. 9 (2), 67–81. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2022.9.2.kov>
7. Monin J.K., Schulz R., Lemay E.P. Jr., Cook T.B. Linguistic markers of emotion regulation and cardiovascular reactivity among older caregiving spouses. *Psychol. Aging*. 2012. 27(4):903–11. <https://doi.org/10.1037/a0027418>
8. Nook, E. C., Schleider, J. L., & Somerville, L. H. A Linguistic Signature of Psychological Distancing in Emotion Regulation. *Journal of Experimental Psychology: General*, 2017. 146(3), 337–346. <https://doi.org/10.1037/xge0000263>
9. Nook, E.C., Ahn, H.E., Schleider, J.L. et al. Emotion Regulation is Associated with Increases in Linguistic Measures of Both Psychological Distancing and Abstractness. *Affec Sci*. 2025. 6, 63–76. <https://doi.org/10.1007/s42761-024-00269-7>

REFERENCES

1. Ferré P., Fraga I., Hinojosa J.A. (2025). The interplay between language and emotion: introduction to the special issue. *Cogn. Emot.* Aug 27:1–13. <https://doi.org/10.1080/02699931.2025.2549966> [in English]
2. Havryliv, O. (2017). Verbalna ahresia: mizh nasylstvom i bezsylvliam. [Verbal aggression: between violence and powerlessness] *East European Journal of Psycholinguistics*, 2017. Т. 4, № 2, С. 34–46. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2017.4.2.hav> [in Ukrainian]
3. Kovalchuk, L., & Litkovych, Y. (2022). Psycholinguistic aspects of representing aggression in wartime media discourse. *East European Journal of Psycholinguistics*, 9(2), 67–81. <https://doi.org/10.29038/eejpl.2022.9.2.kov> [in English]
4. Krysanova, T., Verbitska, A. (2018). Pryntsypy lnhvistychnoho konstruiuvannia emotsii u dyskursi. [Principles of linguistic construction of emotions in discourse] *Linhvistychni studii*, 36, 55–60. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2018.36.8> [in Ukrainian]
5. Kukhar, N. (2024). Problema verbalnoi ahresii v suchasnomu movoznavchomu dyskursi. [The problem of verbal aggression in contemporary linguistic discourse] *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii : Filolohiia (movoznavstvo)*, (39), 87–96. <https://doi.org/10.31652/2521-1307-2024-39-08> [in Ukrainian]
6. Monin J.K., Schulz R., Lemay E.P. Jr., Cook T.B. (2012). Linguistic markers of emotion regulation and cardiovascular reactivity among older caregiving spouses. *Psychol. Aging*. 27 (4) : 903–11. <https://doi.org/10.1037/a0027418> [in English]
7. Nook, E. C., Schleider, J. L., & Somerville, L. H. (2017). A Linguistic Signature of Psychological Distancing in Emotion Regulation. *Journal of Experimental Psychology: General*, 146 (3), 337–346. <https://doi.org/10.1037/xge0000263>

xge0000263 [in English]

8. Nook, E.C., Ahn, H.E., Schleider, J.L. *et al.* (2025). Emotion Regulation is Associated with Increases in Linguistic Measures of Both Psychological Distancing and Abstractness. *Affec Sci* 6, 63–76. <https://doi.org/10.1007/s42761-024-00269-7> [in English]

9. Shulzhuk, N. (2023). Emotsii u konteksti problemnoho polia kohnityvno dyskurnoi movoznavchoi paradyhmy ta antropo oriietovanoi linvodydaktyky. [Emotions in the context of the problem field of the cognitive discourse linguistic paradigm and anthropologically oriented language teaching] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Filolohiia»*, 17(85), 316–320. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17\(85\)-316-320](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2023-17(85)-316-320) [in Ukrainian]

O. H. HUDZENKO

Candidate of Philosophical Sciences (Ph.D.), Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Psychology,

Horlivka Institute of Foreign Languages of Donbas State Pedagogical University, Dnipro, Ukraine

E-mail: olena.gudzenkooo@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2028-7697>

A. I. ALEKSANDRUK

Applicant of the Bachelor's Degree in the Educational and Professional Program "Secondary Education. German and English Languages. Foreign Literature",

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Volyn region, Ukraine

E-mail: Aleksandruk.Anastasiia2025@vnu.edu.ua

PSYCHOLINGUISTIC MECHANISMS OF EMOTIONAL SELF-REGULATION IN CONFLICT DISCOURSE

The article is devoted to highlighting the psycholinguistic mechanisms of emotional self-regulation in conflict discourse, which is an important aspect of contemporary research in the fields of psycholinguistics, communication psychology, and cognitive science. The paper analyzes scientific approaches to understanding the processes of emotion regulation in speech activity, which are activated in conditions of increased communicative tension or conflict. Based on a generalization of contemporary theoretical concepts and interdisciplinary research, the interconnection between emotional regulation, cognitive processes, speech strategies, and behavioral reactions of communicants in situations of social interaction is revealed.

It has been determined that emotional self-regulation performs a leading adaptive function, ensuring the constructive course of conflict interaction, reducing the intensity of negative emotional manifestations, and contributing to the preservation of productive dialogue between communication participants. It is emphasized that it is the ability to control one's own emotional reactions, to understand the reasons for their occurrence, and to build an appropriate communication strategy that is a key factor in the effectiveness of interpersonal interaction. It is shown that the choice of linguistic strategies, stylistic means, and forms of emotional expression directly depends on the level of development of emotional intelligence, cognitive flexibility, empathy, and the ability to comprehend one's own experiences.

The role of verbal and nonverbal markers (intonation, speech tempo, facial expressions, gestures, posture) in the process of emotional self-regulation is revealed, since it is through them that both external expression and internal control of the emotional state occur. The significance of psycholinguistic factors that determine the individual characteristics of speech behavior during conflict is identified. It is proposed to consider emotional self-regulation as an integral component of speech competence, which contributes to the formation of a culture of constructive communication and improves the quality of interpersonal interaction in conflict situations.

Key words: emotional self-regulation, psycholinguistics, conflict discourse, communicative competence, emotional intelligence, speech behavior.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

УДК 316.74:2:004

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.14>

О. В. ДОБРОДУМ

*доктор філософських наук, професор кафедри журналістики та реклами,
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна*

E-mail: dobrodum.olga@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>

В. О. МАТВЄЄВ

*доктор філософських наук, професор,
віце-президент Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я,
м. Київ, Україна*

E-mail: vmvitaliymatveev@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9914-2233>

КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕЛІГІЙНИХ УЯВЛЕНЬ В ЕПОХУ МЕТАМОДЕРНУ

У статті проаналізовано комунікативні виклики цифрового середовища як чинник трансформації релігійних уявлень в епоху метамодерну. В умовах стрімкої цифровізації релігійна комунікація зазнає радикальних змін, формуючи нові форми сакрального та ідентичності, а в умовах трансформації сакрального досвіду технорелігієзнавство формується як міждисциплінарний напрям.

Цифрові медіа формують нові форми релігійної приналежності: онлайн-спільноти, віртуальні паломництва та цифрові обряди стають частиною повсякденного релігійного життя. Меми, емодзі та візуальна мова відіграють важливу роль у вираженні віри, сприяючи гібридизації релігійної та цифрової ідентичності, де сакральне переплітається з культурними кодами інтернету. В цифрову епоху релігійні уявлення все частіше формуються на перетині алгоритмічної логіки та колективної уяви, де сакральне набуває нових візуальних та наративних форм.

Сучасні комунікативні практики все частіше включають ІІІ не просто як інструмент, а як активного учасника релігійного дискурсу. Технологія починає функціонувати в якості автономної духовної стратегії: роботи-катехизатори здійснюють практику навчання, алгоритми складають проповіді, а в діалогах один з одним ІІІ здатні відтворювати класичні теологічні дискусії, наприклад, про докази буття Бога.

Комунікативні практики технорелігієзнавства демонструють, що цифрові технології не лише медіатизують релігійний досвід, а й трансформують його структуру, темпоральність та інституційні форми. Віртуальні літургії, алгоритмічні посередники віри та платформові форми духовної солідарності стають невід'ємною частиною релігійного ландшафту в епоху метамодерну. Комунікативні практики цифрової епохи актуалізують питання про те, як релігійні наративи адаптуються до дискурсу прав людини, особливо в контексті алгоритмічної модерації та платформової цензури.

Ключові слова: комунікативні виклики та практики, технорелігієзнавство, ІІІ, метамодерн, права людини, уява.

Поставлення проблеми. В умовах стрімкої цифровізації релігійна комунікація зазнає радикальних змін, формуючи нові форми сакрального та ідентичності, а в умовах трансформації сакрального досвіду технорелігієзнавство формується як міждисциплінарний напрям, що досліджує перетини релігійних смислів, технологічних медіумів та алгоритмічного управління. Комунікативні практики в цьому полі стають не просто інструментами передачі інформації, а й механізмами конструювання постсекулярних ідентичностей, цифрових ритуалів та нових форм сповідання віри. Віртуальні паломництва, молитовні

додатки, нейромережеві проповіді та платформові форми духовного наставництва – все це вимагає аналітичного осмислення в рамках релігієзнавчого, медіатеоретичного та соціокультурного аналізу.

Цифрові технології сприяють переходу від традиційних літургійних практик до стрімінгових форматів, від усної проповіді до подкастів та відеоблогів. Алгоритми платформ відіграють ключову роль у поширенні релігійного контенту, визначаючи його видимість, охопи та аудиторію. В цьому контексті формується нова цифрова риторика пастирства, де онлайн-авторитет священнослужителя залежить не

лише від теологічної компетенції, а й від медіаграмотності та здатності до цифрової взаємодії.

Платформи на кшталт YouTube, TikTok та Telegram стають новими посередниками сакрального досвіду, структуруючи релігійну комунікацію через інтерфейси, UX-дизайн та алгоритмічну логіку. Лайки, репости та коментарі функціонують як елементи «цифрової літургії», де участь віруючих виражається в цифрових жестах, а сакральне стає частиною платформової взаємодії. Цифрове середовище стимулює не лише трансформацію релігійних практик, а й породження нових форм техносакральної уяви, в яких права людини та духовні цінності переплітаються в інтерфейсах віри.

Цифрові медіа формують нові форми релігійної приналежності: онлайн-спільноти, віртуальні паломництва та цифрові обряди стають частиною повсякденного релігійного життя. Меми, емодзі та візуальна мова відіграють важливу роль у вираженні віри, сприяючи гібридизації релігійної та цифрової ідентичності, де сакральне переплітається з культурними кодами інтернету.

В умовах російсько-української війни та соціокультурних криз релігійні наративи активно використовуються в цифровому активізм. Telegram-канали, блоги та соцмережі стають ареною сакральної риторики, де релігійні образи мобілізують аудиторію, легітимізують дії та формують моральні координати конфлікту. Цифрова комунікація перетворюється на інструмент релігійної мобілізації та символічного спротиву. Цифровий сакральний простір вимагає етичної рефлексії: хто модерує релігійний контент, і як забезпечується прозорість та довіра? Виникають конфлікти між платформовою політикою та релігійною свободою, особливо в умовах алгоритмічної цензури та регулювання. Ці виклики ставлять питання про межі цифрової віри та відповідальність медіапосередників.

Соціальні медіа – YouTube, TikTok, Telegram, Discord – не просто транслюють релігійний контент, а структурують його сприйняття, задають темп і формат участі. Алгоритми платформ стають невидимими посередниками віри, визначаючи, які образи, проповіді та молитви стають видимими, а які – маргіналізуються. Асинхронність релігійної практики, доступної

«на запит», розмиває циклічність літургійного календаря, а цифрова подача контенту формує нові режими сакрального часу. В епоху метамодерну спостерігається зсув від бінарного протиставлення релігійного та секулярного до складніших конфігурацій, де права людини стають медіатором між сакральним та технологічним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі автори заклали теоретичні підстави технорелігієзнавства, відкривши можливості для аналізу цифрових ритуалів, алгоритмічної етики та постсекулярних форм віри. Їхні підходи застосовні до українського контексту, особливо в умовах війни, цифрової мобілізації та трансформації релігійних інституцій.

Хайді Кемпбелл – одна з провідних дослідниць цифрової релігії, розробила концепт «мережевої релігії» (networked religion), в рамках якого аналізуються трансформації релігійної ідентичності, авторитету та ритуальності в цифровому просторі. Її роботи, включаючи «When Religion Meets New Media» та «Digital Religion», стали основою для вивчення релігійних практик в умовах медіатизації.

Кріс Геллмас запропонував розрізнення між «релігією онлайн» та «онлайн-релігією», де перша представляє цифрову репрезентацію традиційних форм, а друга – нові форми релігійного життя, що виникають в мережі. Він досліджував віртуальні паломництва, цифрову літургію та трансформацію сакрального простору.

Стівен О'Лірі займався аналізом апокаліптичних наративів у кіберпросторі, розглядаючи інтернет як арену есхатологічної уяви та сакральної мобілізації. Його роботи важливі для розуміння релігійної риторики в цифрових спільнотах.

Поль Віріліо, хоча і не релігієзнавець, значно вплинув на технорелігієзнавчий дискурс через свої концепти швидкості, інформаційної війни та «дромології». Його ідеї застосовуються для аналізу сакралізації цифрового часу та алгоритмічного контролю.

Мета даної статті – виявити комунікативні виклики цифрового середовища як чинник трансформації релігійних уявлень в епоху метамодерну.

Методи дослідження. Методологічно робота спирається на порівняльний аналіз,

критичну теорію медіа, на концепти постсекулярності, цифрової трансценденції та алгоритмічної етики; цифрову етнографію, що фіксує повсякденні практики віруючих в онлайн-спільнотах; дискурс-аналіз для виявлення риторичних стратегій в релігійному медіапросторі; а також мережевий аналіз, що візуалізує структури комунікативних потоків та центри впливу.

Невід'ємною частиною дослідницької проблематики є етичні виклики, пов'язані з питаннями конфіденційності, безпеки персональних даних та вразливості користувачів у цифрових релігійних просторах, а також з ризиками поширення деструктивного та екстремістського контенту. Таким чином, технорелігієзнавство, що акцентує увагу на комунікативних практиках, розкриває, як технології виступають не просто нейтральними каналами передачі усталених смислів, а активними агентами трансформації самих основ релігійної комунікації – її мови, ритуалів, моделей авторитету та спільнотності, – що є ключовим для розуміння еволюції релігії в умовах технологічно детермінованого суспільства [Religion : 2025].

Виклад основного матеріалу. Комунікативні виклики метамодерну проявляються в тому, що межі між вірою, знанням та уявою стають все більш проникними, особливо в умовах платформової медіатизації релігійного досвіду. Технорелігієзнавство як міждисциплінарна галузь знання концентрується на аналізі трансформації комунікативних практик у сфері релігійних вірувань, інституцій та ритуалів під впливом технологічного розвитку. Центальною проблемою тут виступає дослідження того, яким чином технологічні медіуми реконфігурують способи продукування, трансляції та рецепції релігійного знання, а також моделі формування та функціонування релігійних спільнот [Lipka : 2016].

Історично дана взаємозв'язок виявляється в фундаментальній ролі комунікаційних технологій – від практик створення кінетичних скульптур в Стародавньому Єгипті, що виконували функцію символічної комунікації з сакральним, до революції книгодрукування, що кардинально змінила способи канонізації та поширення священних текстів. В контексті середньовічної християнської культури монастирські ордени розвивали складні комунікативні системи,

в яких інструментальна діяльність і труд виступали не лише як економічна практика, а й як невербальний канал трансляції духовних цінностей та досягнення трансценденції [Purba & Sihombing : 2024].

Історично еволюція комунікативних стратегій релігійних інституцій була нерозривно пов'язана з розвитком медіа-технологій. Так, перехід від усної традиції до писемності, а згодом – винайдення книгодрукування, представляли собою не просто зміну носіїв інформації, а кардинальні зміни в стратегіях канонізації, тиражування та контролю над сакральним знанням. В епоху модерну релігійні організації активно освоювали нові підходи до масової комунікації, інтегруючи пресу, радіо та телебачення в свої проповідницькі практики, що дозволяло трансформувати локальну громаду в уявну спільноту віруючих національного або навіть глобального масштабу [Speir : 2025].

В сучасну епоху цифрові технології ініціювали виникнення феномену цифрової релігійності, під яким розуміється комплекс адаптованих або автохтонних релігійних практик, опосередкованих цифровим середовищем. Це тягне за собою структурні зміни в способах комунікації всередині релігійних громад, породжуючи гібридні форми – від віртуальних богослужінь та онлайн-молитов до глобальних мережевих спільнот в соціальних медіа. Подібні форми комунікації сприяють розмиванню традиційних просторово-часових та ієрархічних меж релігійного життя, конструюючи нові типи колективної ідентичності та приналежності. Паралельно спостерігається трансформація моделей релігійного авторитету, оскільки децентралізована природа цифрового простору надає віруючим прямий доступ до інтерпретації текстів та вчень, минаючи традиційні інституційні фільтри. Це актуалізує проблему автентичності релігійного послання і вимагає від релігійних інституцій розробки нових стратегій легітимації та управління комунікативними потоками [Berkeley : 2021].

Сучасні комунікативні практики все частіше включають ІІІ не просто як інструмент, а як активного учасника релігійного дискурсу. Технологія починає функціонувати в якості автономної духовної стратегії: роботи-катехизатори здійснюють практику навчання, алгоритми

складають проповіді, а в діалогах один з одним ІІІ здатні відтворювати класичні теологічні дискусії, наприклад, про докази буття Бога, демонструючи тим самим певні підходи до аргументації, які оцінюються іншими системами за критеріями теоретичності та глибини. Це знаменує народження технотеології, де, за думкою Михайла Епштейна, пізнання чудес технології прирівнюється до пізнання божественного всемогутності, а сам ІІІ стає новим теологічним медіумом, через який Господь дає можливість себе зрозуміти [How : 2024].

Сучасний етап технологічної революції, віссю для якої стає ІІІ, ініціює фундаментальну реконфігурацію всієї системи соціальних інститутів. Спостерігається процес нівелювання традиційних професійних страт, де такі галузі, як юриспруденція, медицина та теологія, стикаються з перспективою елімінації або симбіозу з алгоритмічними системами. В цьому контексті формуються несподівані професійні альянси та комунікативні стратегії: подібно до того, як професія астролога не була витіснена наукою, а трансформувалася в нову нішу, юридичні фірми майбутнього можуть виробити підхід, заснований на кооперації з ІІІ, а не на конкуренції з ним. Кульмінацією даної тенденції в релігійній сфері може стати віртуалізація сакрального, де єдиний ІІІ-агент розробить універсальні комунікативні практики, здатні проповідувати від імені множини конфесій, нівелюючи їх доктринальні відмінності [Sinusoid : 2021].

Дана трансформація є закономірним етапом в еволюції стратегій пізнання, концептуалізованої ще Огюстом Контом в послідовності «магія – релігія – наука». Однак саме технологія, виступаючи новим соціальним актором, радикалізує цю схему. Якщо магічний підхід до світу, що базувався на принципах симпатії та гомеопатії, змінився релігійним, а потім науковим, то сьогодні домінуючою практикою осягнення дійсності стає саме технологічний підхід, втілений в ІІІ. Промислова, науково-технічна і, нарешті, цифрова революції маркують етапи, на яких технологія не просто служить науці, а сама стає головним виробником знання, пропонуючи нові методи пізнання – від аналізу великих даних до генерації принципово нових гіпотез [Cline : 2019].

У фокусі сучасного технорелігієзнавства знаходиться комплексний аналіз трансформації комунікативних практик, підходів та стратегій в релігійній сфері під впливом технологічної медіатизації. Дана перспектива передбачає розгляд технології не як нейтрального інструменту, а як активного агента, що реконфігурує самі підстави релігійної комунікації: її канали, коди, моделі авторитету та форми спільності [Moon : 2018].

Подальшого осмислення набувають технорелігійні рухи, такі як трансгуманізм та датаїзм, які можуть бути проаналізовані як автономні комунікативні системи. Вони пропонують власний концептуальний мову, наративи та ритуальні практики, де поняття «спасіння» або «трансценденції» переосмислюються через призму технологічного апгрейду або роботи з даними, конкуруючи з традиційними релігіями в семіотичному просторі. В рамках крос-культурного аналізу значний інтерес представляє феномен техно-анімізму, найбільш рельєфно проявлений в японському соціокультурному контексті. Даний феномен передбачає наділення технологічних артефактів атрибутами одухотвореності, що породжує унікальні форми комунікації між людиною та нелюдськими акторами, знайшовши відображення в інженерному дизайні та паттернах користувацької взаємодії [Epstein : 2025].

Сучасний етап, що характеризується домінуванням цифрових середовищ, ознаменувався переходом до мережецентричних комунікативних практик. Це знаходить вираз у виникненні гібридних форм релігійності, де онлайн та офлайн-взаємодії утворюють єдиний континуум. Цифрові платформи стають простором для нових літургійних практик – трансляцій богослужінь, віртуальних паломництв та колективних онлайн-молитов, – що формує особливий тип дистанційного, але співпереживального досвіду. У відповідь на це нове середовище релігійні інституції змушені розробляти адаптивні комунікативні стратегії, спрямовані як на збереження доктринального авторитету в умовах децентралізованого інформаційного поля, так і на залучення нової аудиторії через використання мови та естетики цифрової культури [Rupcic : 2023].

В рамках технорелігійних рухів, таких як трансгуманізм, формуються власні, іманентно

технологічні комунікативні практики та стратегії смислопородження. Їхній підхід полягає в перекодуванні традиційних релігійних наративів (спасіння, безсмертя, подолання обмеженої природи) на мову технологічного апгрейду, алгоритмічної оптимізації та роботи з даними. Крос-культурний аналіз, в свою чергу, виявляє різні стратегії інтеграції технологій в релігійне світогляд, як, наприклад, в японському техноанімізмі, де практика взаємодії з роботами та артефактами вибудовується через підхід наділення їх агентивністю та духовним статусом [Jackelén : 2005].

Висновки. Дослідження комунікативних практик, підходів та стратегій у полі технорелігієзнавства розкриває динамічний процес взаємної адаптації. Релігія не просто використовує технології як інструмент, а й сама трансформується під впливом притаманних їм логік – мережевої, інтерактивної, алгоритмічної. Розуміння цієї діалектики є ключовим для осмислення еволюції релігійного досвіду, авторитету та спільноти в умовах формування цифрової цивілізації. Віртуальні ритуали, цифрові пророцтва та симуляції сакрального – все це приклади того, як уява стає інструментом релігійної адаптації до викликів цифрового середовища.

Комунікативні практики технорелігієзнавства демонструють, що цифрові технології не лише медіатизують релігійний досвід, а й трансформують його структуру, темпоральність та інституційні форми. Віртуальні літургії, алгоритмічні посередники віри та платформові форми духовної солідарності стають невід’ємною частиною релігійного ландшафту ХХІ століття. Аналіз цих практик дозволяє стверджувати, що технорелігієзнавство – це не просто нова галузь знання, а й епістемологічний виклик традиційним релігієзнавчим парадигмам.

Для українського контексту особливо важливо враховувати локальні форми цифрової сакралізації, включаючи онлайн-ініціативи церковних громад, цифрову пам’ять про війну та алгоритмічне моделювання духовних цінностей. В перспективі подальших досліджень необхідна розробка критичної карти технорелігійних акторів, платформ та дискурсів, а також етична рефлексія над межами алгоритмічного втручання в сакральне. Цифрова трансформація релігійних уявлень вимагає критичного аналізу того, яким чином платформові алгоритми впливають на реалізацію прав людини – зокрема, права на свободу совісті, переконань та цифрову приватність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Berkeley Talks transcript: How technology is transforming religion. 2021. <https://news.berkeley.edu/2021/11/05/berkeley-talks-transcript-how-technology-is-transforming-religion/>
2. Cline, A. The Relationship Between Technology and Religion. 2019. <https://www.learnreligions.com/technology-as-religion-4038599>
3. Epstein, G. M. The History of Tech-As-Religion. 2025. <https://politicsrights.com/the-history-of-tech-as-religion/>
4. How Modern Technology Can Enhance Religious Celebrations. 2024. <https://snapbar.com/blog/religious-celebrations-are-enhanced-not-replaced-by-technology>
5. Jackelén, A. What is “secular”? Techno-secularism and spirituality. 2005. <https://www.zygonjournal.org/article/13409/galley/27195/download/>
6. Lipka, M. The religious divide on views of technologies that would ‘enhance’ human beings. 2016. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2016/07/29/the-religious-divide-on-views-of-technologies-that-would-enhance-human-beings/>
7. Moon, S. Social Progress in a Technoreligious World. *Technology’s Stories*, 2018. 6(2). <https://www.technologystories.org/social-progress-in-a-technoreligious-world/>
8. Purba, A. B., & Sihombing, J. S. The Integration of Theology and Technology: Exploring the Impact of Digitalization on Religious Understanding. 2024. <https://ejournal.ust.ac.id/index.php/InCOMNIA/article/view/4165/3122>
9. Religion in the Digital Age. 2025. <https://intersections.ssrc.org/research-topics/digital-religion/>
10. Rupcic, T. Techno-Religion and Cyberspace Spirituality in Dystopian Video Games, 2023. 14(2), 247. <https://doi.org/10.3390/rel14020247>
11. Sinusoid, D. The Rise of Techno-Religion: The Fall of Humanism? 2021. <https://www.shortform.com/blog/techno-religion/>
12. Speir, I. Emerging Tech and Religious Freedom. 2025. <https://www.thepublicdiscourse.com/2025/01/96917/>

O. V. DOBRODUM

*Doctor of Philosophy, Professor at the Department of Journalism and Advertising,
State Trade-Economical University, Kyiv, Ukraine
E-mail: dobrodum.olga@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7651-4946>*

V. O. MATVEEV

*Doctor of Philosophical Sciences, Professor,
Vice President of the International Academy of Culture of Safety, Ecology and Health,
Kyiv, Ukraine
E-mail: vmvitaliymatveev@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9914-2233>*

**COMMUNICATIVE CHALLENGES OF THE DIGITAL ENVIRONMENT
AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF RELIGIOUS REPRESENTATIONS
IN THE METAMODERN ERA**

The article analyzes the communicative challenges of the digital environment as a factor in the transformation of religious representations in the metamodern era. In the context of rapid digitalization, religious communication is undergoing radical changes, forming new forms of the sacred and identity. Concurrently, with the transformation of sacred experience, technoreligious studies is emerging as an interdisciplinary field.

Digital media are creating new forms of religious affiliation: online communities, virtual pilgrimages, and digital rituals are becoming part of everyday religious life. Memes, emojis, and visual language play an important role in expressing faith, contributing to a hybridization of religious and digital identity, where the sacred intertwines with the cultural codes of the Internet. In the digital age, religious representations are increasingly formed at the intersection of algorithmic logic and collective imagination, where the sacred acquires new visual and narrative forms.

Contemporary communicative practices increasingly involve AI not merely as a tool, but as an active participant in religious discourse. Technology is beginning to function as an autonomous spiritual strategy: catechetical robots conduct teaching practices, algorithms compose sermons, and in dialogues with each other, AI systems can reproduce classic theological discussions, for instance, on the proofs of God's existence.

The communicative practices of technoreligious studies demonstrate that digital technologies not only mediate religious experience but also transform its structure, temporality, and institutional forms. Virtual liturgies, algorithmic mediators of faith, and platform-based forms of spiritual solidarity are becoming an integral part of the religious landscape in the metamodern era. The communicative practices of the digital age raise the question of how religious narratives adapt to the discourse of human rights, especially in the context of algorithmic moderation and platform censorship.

Key words: communicative challenges and practices, technoreligious studies, AI, metamodernism, human rights, imagination.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 12.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

УДК 811.161.2'243:37.041

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.15>

І. В. МАЛЕЦЬКА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін,
Одеський державний аграрний університет, м. Одеса, Україна
Електронна пошта: 0673797643@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1912-7397>*

О. В. БЕРЕЗІНСЬКА

*старший викладач кафедри іноземних мов професійного спілкування,
Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса, Україна
Електронна пошта: priom_mgu@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8542-4600>*

ЗВ'ЯЗОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І КУЛЬТУРИ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ

У статті досліджується взаємозв'язок української мови і культури в контексті викладання української мови як іноземної. Підкреслено, що ефективне оволодіння мовою неможливе без занурення в культурне середовище, адже мова є не лише засобом комунікації, а й носієм історичної пам'яті, традицій, ментальності та духовних цінностей народу. Розкрито роль культурної складової у формуванні міжкультурної компетентності іноземних студентів, їхньої успішної адаптації до навчального і соціального середовища в Україні. Особливу увагу приділено культурним практикам як потужному засобу мотивації та залучення студентів до активного вивчення мови. Навчальний процес розглядається як цілісна система, у якій поєднано мовні знання з культурологічними аспектами: традиціями, святами, звичаями, літературою, мистецтвом і сучасними культурними процесами.

У роботі наведено приклади інтеграції культурного компонента у мовну підготовку: організація святкових заходів, мовно-культурні проекти, екскурсії, літературно-мистецькі вечори, використання автентичних текстів, мультимедійних матеріалів та сучасних онлайн-ресурсів («Ukrainer», «Prometheus», «Є-Мова» тощо). Обґрунтовано, що такі форми роботи підвищують інтерес до навчання, знімають психологічні бар'єри, сприяють розвитку комунікативних умінь та глибшому розумінню української культури. Виокремлено методичні підходи, що забезпечують ефективне поєднання мови й культури: культурологічний, комунікативно-культурний, проєктно-діяльнісний, мультимедійний та інтеркультурний.

Зроблено висновок, що включення культурної компоненти в навчальний процес не лише збагачує мовну підготовку, а й формує позитивний імідж України як держави з багатою історією та культурною спадщиною. Такий підхід сприяє розвитку у студентів навичок міжкультурної комунікації, підвищує їхню мотивацію до навчання та забезпечує комплексне засвоєння української мови в автентичному соціокультурному контексті.

Ключові слова: українська мова як іноземна, культура, міжкультурна комунікація, мовна освіта, іноземні студенти, мотивація, адаптація.

Поставлення проблеми. У сучасних умовах глобалізації та активного міжкультурного обміну значення мовної освіти зростає, зокрема в контексті навчання іноземних громадян в українських закладах вищої освіти. Вивчення української мови іноземними студентами – це не лише засвоєння мовної системи, а й входження в новий культурний простір. Мова постає як складне явище, що виконує не тільки комунікативну, а й когнітивну, аксіологічну, ідентифікаційну функції, а отже, тісно пов'язана з культурною парадигмою суспільства. Українська мова, як один із ключових елементів національної ідентичності, є носієм

історичної пам'яті, морально-етичних норм, ментальних характеристик народу.

У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема інтеграції мовної та культурної складових у навчальний процес. Досвід багатьох викладачів свідчить, що формальне вивчення граматики та лексики без занурення в культурне тло часто є малоефективним, тоді як поєднання мовного навчання з ознайомленням із традиціями, звичаями, літературною спадщиною та іншими проявами культури забезпечує цілісне сприйняття мови як живого соціокультурного явища.

Залучення культурного компонента до вивчення української мови як іноземної сприяє розвитку міжкультурної комунікації, полегшує адаптацію студентів до українського середовища, формує стійку мотивацію до навчання та розширює світогляд. Такий підхід не лише збагачує навчальний процес, а й сприяє формуванню позитивного іміджу України у світі як культурно багатой, відкритої до діалогу держави.

Метою статті є аналіз ролі культурної складової у процесі викладання української мови іноземним студентам, виявлення ефективних методичних прийомів інтеграції мови й культури, а також узагальнення практичного досвіду викладачів, які успішно поєднують мовне навчання з міжкультурним вихованням.

Виклад основного матеріалу. Мова – це не лише засіб комунікації, а передусім один із найглибших і найстійкіших проявів культури народу. Вона акумулює в собі історичний досвід, цінності, уявлення про світ, систему норм і звичаїв, притаманних певному етносу. Через мову передається ментальність нації, її культурний код. Як зазначає дослідник М. Пірен, «у кожному слові закладено елементи національного бачення світу, а структура мови формує мислення її носіїв. Саме тому вивчення мови без урахування її культурного підґрунтя обмежує глибину пізнання і призводить до спрощеного розуміння комунікативних практик» [Пірен : 85].

Українська мова, як і будь-яка інша національна мова, є інструментом відтворення і збереження національної ідентичності. У її лексичі зафіксовано унікальні явища української культури – назви обрядів, страв, свят, предметів побуту, що не мають точних відповідників в інших мовах. Наприклад, слова «колядка», «рушник», «глечик», «калина» мають глибоке культурне забарвлення і потребують культурологічного коментаря для повноцінного розуміння іноземними студентами.

Крім того, мовна картина світу, яка формується у свідомості мовця, визначається особливостями синтаксису, морфології, фразеології. Наприклад, українські фразеологізми часто пов'язані з природою, родинними стосунками, сільським побутом, що відображає традиційний уклад життя українців. Іноземні студенти, які вивчають мову без урахування цих особливостей, можуть неправильно тлумачити зміст

певних висловів або не відчувати їхньої емоційної чи оцінної складової.

Окрему роль відіграє літературна мова – як найбільш кодифікована форма мови, яка одночасно є носієм культурної пам'яті. Українська література, поезія, пісенна творчість, усна народна творчість є джерелами лінгвокультурного матеріалу, який можна успішно використовувати у навчальному процесі. Через ознайомлення з художніми текстами іноземні студенти отримують доступ до національної міфології, символіки, типових образів і сюжетів, що є частиною українського культурного простору.

Таким чином, мова не лише відображає культуру, а й формує її, підтримує культурну спадкоємність, забезпечує її збереження в часі. У процесі навчання української мови іноземців важливо враховувати її культурну функцію – не тільки як об'єкта вивчення, а як засобу залучення до глибшого розуміння української дійсності.

Культурна адаптація – невід'ємна складова процесу викладання української мови іноземним студентам. Потрапляючи в нове мовне й культурне середовище, іноземці часто переживають стрес, пов'язаний із розривом між звичним укладом життя і новою соціокультурною реальністю. У цьому контексті роль викладача полягає не лише в навчанні мовним навичкам, а й у сприянні адаптації студентів до українського культурного контексту через цілеспрямовану педагогічну взаємодію.

Інтеграція культурних компонентів у викладання мови допомагає зняти психологічне напруження, розвиває емоційний інтелект, сприяє встановленню довірливих відносин між студентом і викладачем, а також між самими студентами. На думку Л. Берези «через культурні практики іноземні слухачі починають сприймати мову не як абстрактну систему, а як живий соціокультурний інструмент» [Берези: 47].

Наведемо приклади ефективної культурної адаптації в навчальному процесі:

– Святкування українських традиційних свят.

Одним із найпоширеніших способів залучення до культури є організація святкових заходів. Наприклад, до Дня Святого Миколая або Різдва викладачі разом зі студентами проводять тематичні заняття, де студенти виготовляють різдвяні листівки, вивчають колядки,

дізнаються про українські обряди та символіку. Під час таких заходів використовуються автентичні тексти, відео, пісні, елементи костюмів. Це не тільки урізноманітнює заняття, а й сприяє глибшому розумінню українського менталітету.

– Мовно-культурні проєкти.

Наприклад, у рамках навчальної теми «Українська кухня» студенти готують мініпроєкти, презентуючи національні страви: борщ, вареники, узвар. Під час роботи над проєктами вони не лише збагачують словниковий запас, а й дізнаються про історію, символіку та соціальні контексти вживання певних страв. У деяких навчальних закладах проводяться майстер-класи з приготування українських страв, що викликає жвавий інтерес і сприяє неформальному засвоєнню мови.

– Екскурсії та вивчення культурного ландшафту міста.

Викладачі організовують пішохідні екскурсії історичними місцями Києва, Львова, Харкова, Одеси тощо, під час яких студенти виконують завдання – складають короткі описи архітектурних об'єктів, записують нову лексику, беруть інтерв'ю у перехожих. Такі заняття інтегрують мовну практику з живим досвідом і сприяють соціальній інтеграції.

– Літературно-мистецькі вечори та театралізації.

Іноземні студенти активно долучаються до читання поезії Тараса Шевченка, Лесі Українки, сучасних авторів. У межах занять проводяться театралізовані постановки казок чи уривків із класичних творів, що допомагає краще зрозуміти образну систему української літератури. Наприклад, інсценізація уривку з драми-феєрії «Лісова пісня» дозволяє глибше відчувати зв'язок українців із природою, фольклорною традицією [Лещенко, Шевченко, Козуб :156].

– Залучення до волонтерських ініціатив і соціальних проєктів.

Іноземні студенти охоче долучаються до благодійних заходів, приурочених до Дня української мови та писемності, Дня незалежності, Міжнародного дня рідної мови тощо. Це дозволяє їм відчувати себе частиною громадянського суспільства, набутти комунікативної практики в автентичному середовищі та краще усвідомити соціальні цінності, притаманні українському народу.

Культурна адаптація не є факультативним елементом викладання української мови як іноземної, а становить важливу умову успішної мовної та соціокультурної інтеграції студентів. Вона сприяє створенню позитивного емоційного фону навчання, формуванню довготривалої мотивації до вивчення мови та глибшому розумінню української дійсності.

Як зазначають Т. Лещенко, О. Шевченко, В. Юфименко, що ефективно викладання української мови як іноземної потребує комплексного підходу, що враховує не лише мовну підготовку студентів, а й формування міжкультурної компетентності. Сучасна методика визнає, що мовна діяльність тісно пов'язана з культурною комунікацією, а отже навчальний процес має забезпечувати глибоке розуміння соціокультурного контексту вживання мови. У цьому аспекті доцільним є використання ряду методичних підходів, спрямованих на інтеграцію мовного й культурного компонентів [Лещенко, Шевченко, Юфименко:149–150].

1. Культурологічний підхід.

Цей підхід передбачає включення культурної інформації як невід'ємної частини мовного курсу. Метою є не лише навчити студента граматично правильного мовлення, а й сформувати його здатність до культурно адекватного спілкування. На уроці, присвяченому темі «Сім'я», викладач знайомить студентів з особливостями українських родинних традицій, структурою української родини, роллю бабусі та дідуся у вихованні дітей, а також із типовими звертаннями (наприклад: «ненька», «татусь», «хрещена мама»). Студенти порівнюють це з аналогічними поняттями у своїх культурах, що активізує міжкультурний діалог.

2. Комунікативно-культурний підхід.

Комунікативний підхід, посилений культурним контекстом, ґрунтується на створенні реалістичних мовних ситуацій із використанням автентичних матеріалів. Він орієнтований на формування здатності спілкуватися в умовах міжкультурної взаємодії. Студенти інсценізують ситуації, пов'язані з українськими побутовими реаліями: замовлення їжі в ресторані, звернення до лікаря, участь у весільному святі або похід на Великдень до церкви. Під час підготовки вони вивчають відповідні лексичні

одиниці, невербальні норми поведінки, норми ввічливості та мовного етикету.

3. Проектно-діяльнісний підхід.

Передбачає створення навчальних проєктів, у яких студенти досліджують певні аспекти української культури, інтегруючи мовні знання з культурними спостереженнями. Цей підхід розвиває дослідницькі навички, критичне мислення, самостійність і мотивацію. Проєкт «Культурні символи України»: студенти створюють мініпрезентації або постери про український вінок, вишиванку, писанку, кобзу, борщ тощо. Під час роботи вони дізнаються про походження символів, символіку кольорів і орнаментів, озвучують свої роботи українською мовою, обговорюють їх у парах або групах.

4. Мультимедійний та інтерактивний підхід.

Використання сучасних технологій (відео, подкасти, цифрові платформи, онлайн-квести) дозволяє подати культурну інформацію в доступній і привабливій формі. Це особливо важливо для молодіжної аудиторії.

Перегляд та обговорення фрагментів із сучасних українських фільмів чи серіалів («Кіборги», «Спіймати Кайдаша», «Моя улюблена Страшко») з наступним аналізом мовної поведінки героїв, вживання діалектизмів, розмовної лексики, культурних алюзій. Після перегляду виконується завдання на виявлення специфічних елементів мови: гумору, фразеологізмів, неформального спілкування.

5. Інтеркультурний підхід.

Цей підхід передбачає порівняння культурних кодів рідної культури студента й української культури. Він сприяє уникненню культурних бар'єрів, формуванню толерантності та розвитку глибшого розуміння іншого.

Під час обговорення теми «Свята» студенти презентують національні свята своєї країни, а викладач розповідає про українські (наприклад, Івана Купала, Трійцю, День Незалежності). Обговорення супроводжується аналізом спільних і відмінних рис, лексико-семантичних особливостей святкової лексики, ритуалів, символів.

6. Використання онлайн-ресурсів у культурно-мовній освіті іноземних студентів.

Сучасні цифрові технології суттєво розширюють можливості інтеграції мовного і культурного компонентів у процес викладання української мови як іноземної. Застосування

онлайн-ресурсів забезпечує доступ до автентичних матеріалів, що дозволяє вивчати мову у безпосередньому культурному контексті, а також брати участь у віртуальних заходах, подорожах та спілкуванні з носіями мови. Такий підхід сприяє формуванню комплексної лінгвокультурної компетентності студентів.

До ефективних інструментів культурно-мовної освіти належать:

– Освітня платформа «Prometheus» (<https://prometheus.org.ua>), що пропонує безкоштовні онлайн-курси з української мови для іноземців (рівні A1-B1) з інтеграцією культурних тем (традиції, історія, свята). Курси включають відеолекції, практичні завдання та тестування.

– «Український інститут» (<https://ui.org.ua>) – багатомовний ресурс, присвячений українській культурі, мистецтву, кіно, літературі та сучасним культурним подіям, який може використовуватися для реалізації проєктних робіт і культурних презентацій.

– Цифрова бібліотека «Українська література» (<https://ukrlib.com.ua>), що містить художні твори, фольклор, поезію та біографії письменників, слугує джерелом для лінгвокультурного аналізу, читання та дискусій.

– Освітній ресурс «LingQ» (<https://www.lingq.com>) – мультимовна платформа з інтерактивними текстами, подкастами і діалогами, де українська мова представлена прикладами реального вжитку з аудіо- і відеосупроводом.

– Канал «Ukrainer» (YouTube, <https://ukrainer.net>) – аудіовізуальний проєкт, який знайомить зі світоглядом, культурною мозаїкою регіонів України, сприяє формуванню уявлень про національну ідентичність, регіональні особливості та діалекти.

– Проєкт «Є-Мова» (<https://emova.language-ua.online>) – інтерактивна платформа для вивчення української мови у культурному контексті, створена за підтримки Міністерства культури України.

– Медіаплатформа «Суспільне Культура» (<https://suspilne.media/kultura>) – джерело сучасного лексичного матеріалу та прикладів публічного мовлення через новини культури, тематичні програми, документальні фільми та інтерв'ю [Добірка: 25].

Практичним прикладом інтеграції мовного і культурного навчання є використання теми

«Мистецтво і культура», під час якої студенти переглядають відеоматеріали про гуцульські традиції з каналу Ukraïner, виконують лексичні вправи на основі субтитрів, беруть участь у групових дискусіях та створюють презентації, порівнюючи етнічні особливості України та своїх країн.

Впровадження онлайн-ресурсів не лише урізноманітнює навчальний процес, але й надає студентам засоби для самостійного опанування матеріалу, що особливо актуально у змішаних та дистанційних форматах навчання. Таким чином, інтеграція мови і культури забезпечується через зміст навчальних матеріалів, організацію занять і педагогічні методи. Як зазначає К. Чала, «іноземні студенти, які навчаються за програмами з інтегрованим підходом, демонструють вищий рівень мовної компетентності та кращу адаптацію до соціокультурного середовища України, що є важливим чинником успішної комунікації і академічної інтеграції» [Чала: 58].

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інтеграція культурної компоненти у процес викладання української мови як іноземної є не лише доцільною, а й необхідною умовою ефективного мовного навчання. Мова виступає носієм культурної інформації, і без урахування цього факту вивчення мовних структур набуває формального характеру, позбавленого глибинного змісту.

Поєднання мовного та культурного навчання дозволяє іноземним студентам не лише опанувати лексико-граматичні одиниці, а й глибше усвідомити соціальні норми, традиції, ментальні коди українського народу. Таке навчання

сприяє формуванню міжкультурної компетентності, яка в сучасному глобалізованому світі є ключовою для ефективної комунікації.

Аналіз сучасних методичних підходів засвідчив, що найбільш ефективними є культурологічний, комунікативно-культурний, проєктно-діяльнісний, інтеркультурний та мультимедійний підходи. Залучення автентичних текстів, візуальних матеріалів, інтерактивних онлайн-ресурсів, а також організація культурно-освітніх заходів, таких як святкування традиційних свят, екскурсії, театралізовані вистави, участь у волонтерських проєктах значно підвищують зацікавленість студентів, сприяють емоційному залученню та більш природному засвоєнню мови.

Практичні приклади свідчать, що культурна адаптація позитивно впливає на психологічний комфорт студентів, полегшує їхню інтеграцію в українське суспільство та створює умови для формування стабільної мотивації до вивчення мови. Водночас викладач отримує можливість формувати гнучкий, життєво орієнтований навчальний процес, який відповідає сучасним тенденціям гуманітарної освіти.

Таким чином, поєднання мовної та культурної складових при викладанні української мови іноземним студентам варто розглядати як педагогічно обґрунтований, ефективний та перспективний напрям. Надалі доцільно розвивати дидактичні моделі, які враховують регіональні, етнокультурні й особистісні особливості студентів, а також поглиблювати міждисциплінарну інтеграцію, зокрема із соціологією, історією, фольклористикою, культурологією для створення більш цілісної картини мовно-культурного простору України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Береза Л. Формування етнокультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2022. № 3. С. 46–49.
2. Добірка онлайн-ресурсів для вдосконалення української мови. Режим доступу: https://osvitanova.com.ua/posts/4281?fbclid=IwAR0jCcv_NI4gQsEXYK2lzt17NmSkiox0d43saHuPq6LXQfxMj1F1m0wLVcg. Дата звернення: 14.07.2025.
3. Лещенко Т. О., Шевченко О. М., Юфименко В. Г. Інтеграція компонентів культури в процес навчання іноземних студентів української мови. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1. С. 148–151.
4. Лещенко Т. О., Шевченко О. М., Козуб Г. М. Читаємо українською : посібник для іноземних студентів І–ІІ курсів (соціокультурний аспект). І частина. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2018. 129 с.
5. Пірен М. І. Українська мова – важливіший чинник єдності суспільства, формування української політичної нації та реалізації демократичних реформ. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2019. № 3. С. 85–90.
6. Чала К. Використання інформаційних систем та електронних видань у процесі вивчення іноземної мови у ВНЗ. *Вища школа*. 2019. № 4. С. 55–61.

REFERENCES

1. Bereza, L. (2022). Formuvannya etnokul'turnoyi kompetentnosti inozemnykh studentiv u protsesi navchannya ukrayins'koyi movy. *Ukrayins'ka mova i literatura v shkoli*, (3), 46–49.
2. Dobirka onlayn-resursiv dlya vdoskonalennya ukrayins'koyi movy. (2025). *Osvitanova*. Retrieved July 14, 2025, from https://osvitanova.com.ua/posts/4281?fbclid=IwAR0jCcv_NI4gQsEXYK2lzt17NmSkiox0d43saHuPq6LXQfxMj1F1m0wLVcg
3. Leshchenko, T. O., Shevchenko, O. M., & Yufymenko, V. H. (2019). Integratsiya komponentiv kultury v protses navchannya inozemnykh studentiv ukrayins'koyi movy. *Molodyy vchenyy*, (5.1), 148–151.
4. Leshchenko, T. O., Shevchenko, O. M., & Kozub, H. M. (2018). Chytayemo ukrayins'koyu: posibnyk dlya inozemnykh studentiv I–II kursiv (sotsiokul'turnyy aspekt). I chastyna. Poltava : FOP Harazha M. F.
5. Piren, M. I. (2019). Ukrayins'ka mova – vazhlyvishyy chynnyk yednosti suspilstva, formuvannya ukrayins'koyi politychnoyi natsiyi ta realizatsiyi demokratychnykh reform. *Visnyk Natsional'noyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezidentovi Ukrayiny*, (3), 85–90.
6. Chala, K. (2019). Vykorystannya informatsiynykh system ta elektronnykh vydan' u protsesi vyvchennya inozemnoyi movy u VNZ. *Vyscha shkola*, (4), 55–61.

I. V. MALETSKA

*PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Odesa State Agrarian University, Odesa, Ukraine
E-mail: 0673797643@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1912-7397>*

O. V. BEREZINSKA

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages for Professional Communication, International
Humanitarian University, Odesa, Ukraine
E-mail: priom_mgu@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8542-4600>*

INTEGRATING UKRAINIAN LANGUAGE AND CULTURAL COMPONENTS IN THE INSTRUCTION OF INTERNATIONAL STUDENTS

The article investigates the interrelation between the Ukrainian language and culture in the context of teaching Ukrainian as a foreign language. It emphasizes that effective language acquisition is impossible without immersion in the cultural environment, since language functions not only as a means of communication but also as a carrier of historical memory, traditions, mentality, and spiritual values of the nation. The role of the cultural component in shaping the intercultural competence of foreign students and in facilitating their successful adaptation to the academic and social environment in Ukraine is highlighted. Particular attention is given to cultural practices as a powerful tool for motivating and engaging students in active language learning. The educational process is considered as an integrated system that combines linguistic knowledge with cultural aspects, including traditions, holidays, customs, literature, art, and contemporary cultural processes.

The study presents examples of integrating the cultural component into language training, such as the organization of festive events, language-and-culture projects, excursions, literary and artistic evenings, and the use of authentic texts, multimedia resources, and modern online platforms (e.g., *Ukrainer*, *Prometheus*, *Ye-Mova*). It is substantiated that such forms of work increase students' interest in learning, reduce psychological barriers, promote the development of communicative skills, and foster a deeper understanding of Ukrainian culture. Methodological approaches ensuring the effective integration of language and culture are outlined, including cultural, communicative-cultural, project-based, multimedia, and intercultural approaches.

The article concludes that incorporating the cultural component into the educational process not only enriches language training but also contributes to shaping a positive image of Ukraine as a country with a rich history and cultural heritage. This approach fosters the development of intercultural communication skills, enhances students' motivation for learning, and ensures comprehensive acquisition of the Ukrainian language within an authentic sociocultural context.

Key words: Ukrainian as a foreign language, culture, teaching, foreign students, adaptation, intercultural communication.

Дата першого надходження рукопису до видання: 22.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 17.09.2025
Дата публікації: 30.10.2025

УДК 811.161.2'33:004.85:528.9

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2025.3.16>

О. І. РЕДЬКО

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

кафедри прикладної лінгвістики,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Електронна пошта: olena-maryna.redko.mflpl.2024@lpnu.ua

<https://orcid.org/0009-0005-4229-7679>

Т. В. ШЕСТАЕВИЧ

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри інформаційних систем та мереж,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Електронна пошта: tetiana.v.shestakevych@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4898-6927>

ЕМОЦІЙНИЙ АНАЛІЗ СВІДЧЕНЬ ОЧЕВИДЦІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛЕЙ ОБРОБКИ ПРИРОДНОЇ МОВИ ТА КАРТОГРАФІЧНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

У статті досліджено поєднання сучасних методів автоматизованої обробки природної мови та картографічної візуалізації для аналізу емоційного забарвлення свідчень очевидців війни. Матеріалом став корпус із 1437 текстів, зібраних у 2022–2023 роках у межах проєкту «Narratives of War: Virtual Exhibit of Written Testimonies of the Russia-Ukraine War». Для емоційної класифікації використано багатоміткову модель «EmoBench-UA», адаптовану для української мови. В її основі лежить багатомовний трансформерний енкодер, який розпізнає шість базових емоцій (радість, страх, гнів, сум, відраза, здивування) та нейтральну категорію. Модель враховує співіснування кількох емоцій у тексті.

Аналіз показав, що домінантними емоціями є сум і страх, які разом становлять понад 60% від усіх маркерів. Це відображає травматичний характер досвіду війни, виражений втратами, невизначеністю й постійними загрозами. Сум у багатьох випадках перевищує 40–50%, тоді як страх становить 20–40% і в окремих регіонах сягає понад 60%. Нейтральні свідчення у середньому охоплюють 20–30% корпусу та свідчать про описовий характер викладу без емоційності. Інші емоції проявляються рідше: радість пов'язана з надією та солідарністю, гнів і відраза – з реакцією на агресію та воєнні злочини, здивування має епізодичний характер.

Картографічна візуалізація дала змогу простежити просторові закономірності. Отримані результати засвідчили переважання суму у центральних і західних областях та страху – у північних і східних. Дослідження доводить ефективність інтеграції природної обробки мови та мовознавчої картографії. Водночас нерівномірність кількості свідчень у певних регіонах обмежує репрезентативність висновків. Перспективним напрямом є розширення корпусу, залучення додаткових джерел і параметрів, що сприятиме глибшому вивченню емоційного ландшафту війни.

Ключові слова: емоційний аналіз; емоційне забарвлення; свідчення війни; обробка природної мови; картографічна візуалізація; EmoBench-UA.

Поставлення проблеми. Сучасні методи обробки та аналізу природних мов стають дедалі досконалішими збільшуючи швидкість, ефективність та точність проведення лінгвістичного аналізу тексту. Раніше робота з великими обсягами текстової інформації вимагала значних людських та часових ресурсів. Однак сьогодні цей процес суттєво пришвидшився, адже за допомогою натренованих мовних моделей можливо отримати попередній аналіз

тексту практично миттєво. У такий спосіб суттєво скорочується час від збору матеріалу до отримання інтерпретованих результатів.

Водночас отримані цифрові результати самі по собі не завжди забезпечують повне розуміння результатів аналізу. Значно більшої цінності вони набувають тоді, коли представлені у наочній формі. Одним із найефективніших способів візуалізації є картографування. Карти дозволяють відобразити розподіл певних мовних

явищ або характеристик текстів у просторі, що робить результати досліджень зрозумілими не лише для вузького кола лінгвістів, але й для ширшої аудиторії. Візуальне представлення на карті дає можливість одразу побачити територіальні відмінності, виявити закономірності, що залишилися б непоміченими у таблицях чи графіках, та робить висновки більш переконливими. Попри очевидні переваги такого підходу, спеціалізовані програмні засоби для картографічного розміщення результатів лінгвістичних досліджень майже відсутні.

Отже, актуальною постає проблема розробки та апробації методик, які поєднують сучасні досягнення у сфері обробки природних мов із картографічною візуалізацією, що визначає наукову новизну та підкреслює практичну цінність обраної теми. В межах цього дослідження було розроблено програмний інструмент, який дає змогу автоматично опрацьовувати свідчення очевидців війни за допомогою натренованих мовних моделей, визначати емоційний спектр кожного тексту та відображати результати на карті України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання визначення емоційного забарвлення текстів та картографування даних отриманих у результаті лінгвістичних досліджень аналізуються у широкій кількості праць українських та зарубіжних науковців. Нещодавня вкрай значуща робота проведена українськими дослідниками стала першою в Україні повноцінною еталонною розміткою для задачі розпізнавання емоцій у текстах. У межах дослідження створено емоційно анотовану базу (англійську схему адаптовано для української), використано краудсорсинг, а також протестовано як лінгвістичні базові підходи, так і великі мовні моделі [Dementieva, Fraser, Babakov].

Поєднання емоційного аналізу з просторовою візуалізацією постає як новий перспективний напрямок досліджень. У мовознавчій картографії вже напрацьовано потужний методологічний апарат, адже мовна карта виконує кілька функцій: документування, інтерпретацію та «візуальну економію». Вона фіксує мовні дані та створює нову когнітивну реальність у користувача завдяки поєднанню топографічних та лінгвістичних елементів [Girnth : 101–102]. Цей підхід можна розглядати

як теоретичну основу для візуалізації не лише мовних, але й емоційних даних, оскільки в обох випадках постає питання про баланс між точністю, узагальненням та наочністю. Сучасні підходи у сфері геоінформаційних систем відкривають нові можливості для реплікованості та інтеграції даних: традиційні мовні карти були значною мірою суб'єктивними, тоді як ГІС забезпечують алгоритмічну відтворюваність і дозволяють пов'язувати мовні чи емоційні дані з соціально-демографічними змінними [Goodchild : 3681].

У новітніх дослідженнях усе більше уваги приділяється власне поняттю емоційної картографії. Так, Н. Маркович пропонує осмислювати карти як семантичні простори, що здатні передавати «густину емоційних переживань», виходячи за межі традиційного географічного підходу [Marković : 1–2]. К. Андерсон, у свою чергу, систематизує напрями застосування емоцій у картографії, виокремлюючи карти емоцій, карти як інструменти збору емоційних даних та афективні реакції на самі картографічні продукти [Anderson : 1]. Також підтверджується валідність використання великих мовних моделей для емоційної класифікації свідчень. У роботі присвяченій емоційному аналізу корпусу інтерв'ю з очевидцями Голокосту автори зазначають, що «досягнення в галузі штучного інтелекту та обробки природної мови дозволили дослідникам отримати платформу та технологію для більш глибокого дослідження записів свідчень» [Ezeani et al : 95].

Мета статті полягає у дослідженні емоційного забарвлення свідчень про війну за допомогою моделей обробки природної мови та подальшої картографічної візуалізації результатів. В умовах війни свідчення очевидців набувають значення не лише як документальні джерела, а й як унікальні маркери колективних та індивідуальних емоційних переживань, що відображають соціально-психологічний стан суспільства. Саме тому актуальним є вивчення емоційного виміру текстів свідчень, яке поєднує досягнення комп'ютерної лінгвістики та методів геоінформаційного аналізу.

У межах поставленої мети передбачено здійснити автоматизований збір і попереднє опрацювання текстів свідчень; застосувати сучасну модель обробки природної мови для

класифікації емоційного забарвлення текстів українською мовою; побудувати картографічну візуалізацію результатів емоційного аналізу, що дозволить відобразити просторовий розподіл емоційних переживань та виявити потенційні закономірності їхнього прояву у різних регіонах. У ширшій перспективі дослідження окреслює можливості використання емоційної картографії у міждисциплінарних студіях.

Виклад основного матеріалу. Матеріалом дослідження постали 1437 свідчень очевидців війни у межах проєкту «Narratives of War: Virtual Exhibit of Written Testimonies of the Russia-Ukraine War» зібраних у 2022–2023 роках [Narratives]. Цей корпус є частиною ширшої ініціативи NoW (Narratives of War), у межах якої було зібрано та структуровано масштабну колекцію свідчень, що поєднують власне тексти з психометричними показниками респондентів. Дослідники зазначають, що такий ресурс відкриває нові можливості для лінгвістичного, психологічного та історичного аналізу, зокрема для завдань автоматизованої обробки мовлення та емоційної класифікації [Zasiekin et al : 2416].

Тексти були завантажені у хмарне середовище для програмування Google Colab, що надало гнучкі можливості для їхньої обробки та аналізу. На початковому етапі було здійснено автоматизований збір та структурування корпусу документів у форматі PDF. Для кожного тексту виконано попередню обробку, зокрема витягнення вмісту, що дало змогу перейти до

якісного аналізу. Значну увагу приділено підготовці метаданих, зокрема приведенню географічних назв до уніфікованого формату – це спростило подальше співставлення тексту з просторовими одиницями.

Ключовим етапом дослідження став автоматизований емоційний аналіз текстів. Для цього застосовано модель «EmoBench-UA», яка є багатомітковим класифікатором базових емоцій для української мови. В основі моделі лежить попередньо натренований генеративний енкодер (multilingual-E5-large), адаптований для багатоміткової класифікації емоційних станів: Joy (Радість), Fear (Страх), Anger (Гнів), Sadness (Сум), Disgust (Відраза), Surprise (Здивування) та None (Відсутність емоцій) [Dementieva, Fraser, Babakov : 1, 8]. Модель ідентифікує присутність кожної з цих емоцій у тексті шляхом оцінювання відповідних ймовірностей. Такий метод дозволяє ефективно аналізувати довгі тексти, оскільки один текст може містити відразу кілька емоційних маркерів.

Результати класифікації систематизовано у структурованій графічній та табличній формах, що надало змогу глибше аналізувати розподіл емоційних проявів.

Аналіз показує, що найпоширенішими емоційними станами у свідченнях стали сум (Sadness) та страх (Fear). У більшості областей вони разом складають понад 60% від усіх виявлених емоцій. Це відображає травматичний характер досвіду війни, що супроводжується

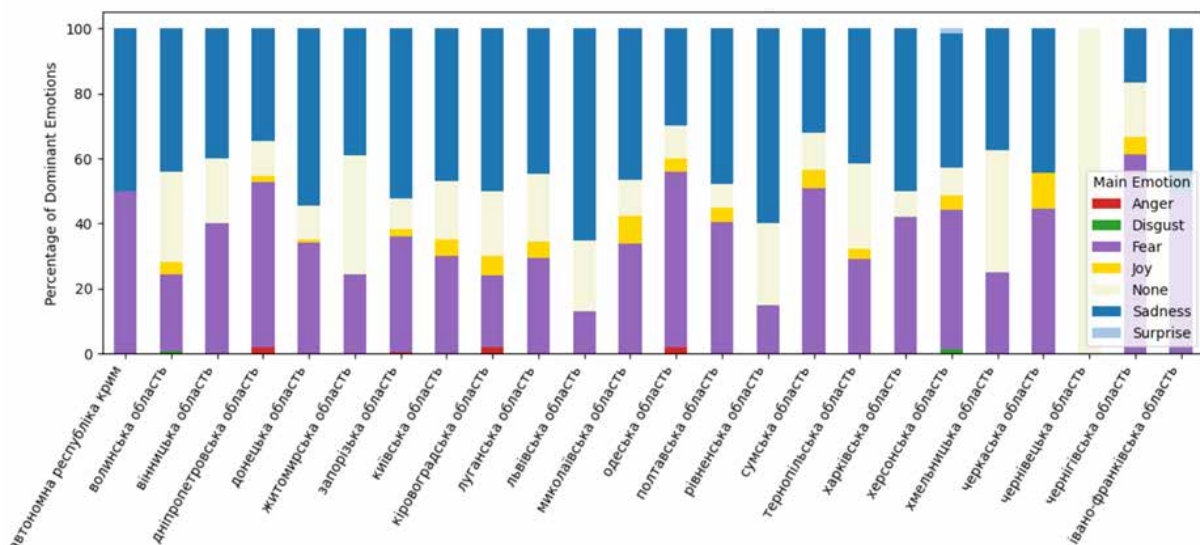

Рис. 1. Розподіл емоцій за областями у відсотках

втратою, невизначеністю та екзистенційною загрозою. Частка емоції сум (Sadness) у багатьох випадках перевищує 40–50%, тоді як страх (Fear) у середньому коливається в межах 20–40%, а у певних регіонах також перевищує 50–60%. У центральних та східних областях (Запорізька, Донецька, Харківська, Київська) частка суми (Sadness) особливо висока. Це пояснюється як великою кількістю свідчень, так і тим, що ці регіони зазнали активних бойових дій та масових руйнувань.

Відсутність емоційного маркування (None) також посідає суттєве місце у структурі – близько 20–30% у ряді регіонів. Це може свідчити про нейтральний або описовий характер частини свідчень, коли очевидці передають факти, уникаючи емоційності.

Інші емоції виявляються значно рідше. Радість (Joy) трапляється переважно у формі згадок про надію, вдячність чи солідарність, її питома вага зазвичай не перевищує 5–10%. Гнів (Anger) та відраза (Disgust) з'являються епізодично, однак їхня присутність важлива, оскільки вони відображають реакцію на агресора та воєнні злочини. Емоція здивування (Surprise) має найнижчу представленість і проявляється лише точково.

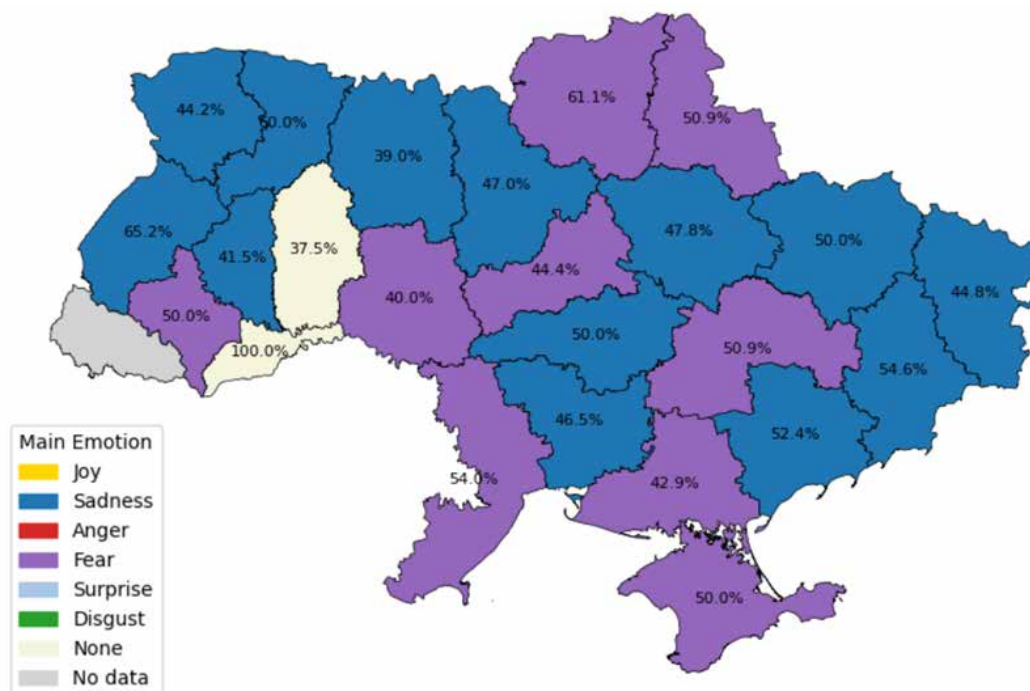
Варто підкреслити, що дані мають суттєву нерівномірність у кількості свідчень по

областях. Найбільший масив матеріалу надійшов із Запорізької області (311 свідчень) та Волинської області (156 свідчень). Водночас у низці регіонів кількість свідчень мізерна – Чернівецька область (1), АР Крим (2), Івано-Франківська область (4). Така диспропорція впливає на надійність висновків: відсоткові показники для областей з малою кількістю текстів не можна вважати репрезентативними, вони скоріше мають ілюстративний характер.

Порівняємо розглянуту графічну візуалізацію з картографічною.

На карті представлено домінуючі емоції у свідченнях очевидців війни з розподілом за областями України. Вона демонструє, який емоційний стан найчастіше зустрічається в текстах певного регіону, і якою є його частка в відсотках.

На відміну від стовпчикових діаграм, які показують співвідношення кількох емоцій у межах одного регіону, карта концентрується на провідній емоції. Завдяки цьому вона значно простіша для сприйняття і надає можливість побачити емоційний ландшафт України загалом. Один погляд на карту дозволяє відстежити просторові закономірності: які області переважно “забарвлені” сумом, де емоційна домінанта – страх, а де простежується відсутність емоційного маркування. Знову ж бачимо

абсолютне домінування емоцій сум (Sadness) з найвищим показником у Львівській області – 65,2% та страх (Fear) з найвищим показником у Чернігівській області – 61,1%.

Порівнюючи карту з попередньою діаграмою спостерігаємо, що стовпчикова діаграма відображала багатокомпонентний розподіл емоцій у межах кожної області. Вона була інформативною, але складнішою для сприйняття, особливо коли йшлося про порівняння багатьох регіонів одночасно. Натомість карта має більш наочний вигляд. Вона дозволяє легко простежити просторові закономірності, а також є інтуїтивно зрозумілою для широкої аудиторії, адже навіть без попереднього пояснення можна зробити висновок про емоційний стан свідчень у різних частинах України.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що поєднання сучасних методів обробки природної мови та картографічної візуалізації відкриває нові перспективи для аналізу емоційного забарвлення текстів. Результати роботи підтвердили доцільність інтеграції автоматизованих лінгвістичних інструментів із просторовими методами представлення даних, адже така комбінація дозволяє не лише швидко та ефективно обробляти значні масиви текстів, але й робить висновки більш наочними та доступними для ширшого кола користувачів.

Застосована модель «EmoBench-UA» продемонструвала здатність ефективно розпізнавати базові емоційні стани у текстах українською мовою. Її багатомітковий підхід дозволяє враховувати складну природу людських переживань, адже у межах одного свідчення можуть співіснувати кілька різних емоцій. Аналіз показав, що серед свідчень очевидців домінують сум (Sadness) та страх (Fear), які разом формують понад половину емоційного поля. Це безпосередньо корелює з травматичним досвідом війни, що супроводжується втратами, руйнуваннями та відчуттям небезпеки. Відсутність емоцій (None) свідчить про прагнення частини

свідків уникати емоційної оцінки та зосереджуватися на фактах, що створює важливий контраст із більш емоційно насиченими текстами.

Інші емоції: радість, гнів, відраза та здивування, представлені значно меншою мірою, однак їхня поява вказує на багатомірність досвіду війни. Зокрема, радість проявляється у вигляді солідарності та надії, гнів та відраза – як реакція на агресію та воєнні злочини, тоді як здивування часто пов'язане з неочікуваністю подій. Таким чином, навіть нечисленні прояви цих емоцій є важливими, оскільки вони відображають спектр психологічних реакцій суспільства.

Картографічна візуалізація результатів дозволила виявити просторові закономірності у поширенні емоцій. Карта дозволяє інтуїтивно зрозуміти емоційний ландшафт України та зробити порівняння між регіонами.

Водночас дослідження показало низку обмежень. Найбільшою проблемою є нерівномірність розподілу свідчень: у ряді областей їхня кількість є мізерною, що не дозволяє робити статистично значущі висновки. Іншим обмеженням є залежність результатів від якості самої моделі: попри високу точність «EmoBench-UA», автоматизовані класифікатори завжди мають певну похибку, особливо у випадках з іронією, багатозначністю чи складними культурними конотаціями.

Попри ці обмеження, результати дослідження мають важливе значення як для розвитку лінгвістики, так і для суміжних гуманітарних і соціальних наук. По-перше, вони демонструють потенціал використання цифрових інструментів для аналізу великих корпусів текстів. По-друге, показують, як інтеграція емоційного аналізу та картографії може покращити розуміння соціокультурних процесів. По-третє, створюють передумови для подальших міждисциплінарних досліджень, що поєднують лінгвістику, психологію та соціологію у спільному аналізі воєнного досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anderson C. Quantifying Emotion: Survey Methods and Sentiment Analysis in Cartographic Design Research. *Abstracts of the ICA*. 2019. No. 1. P. 1–2. URL: <https://doi.org/10.5194/ica-abs-1-8-2019> (date of access: 18.08.2025).
2. Dementieva, D., Fraser, A., Babakov N. EmoBench-UA: A Benchmark Dataset for Emotion Detection in Ukrainian. 2025. 23 p. (Preprint. 2505.23297). URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2505.23297> (date of access: 18.08.2025).
3. Girth H. Mapping language data. *Language and Space: Language Mapping : an International Handbook of Linguistic Variation*. Göttingen, 2010. P. 98–118.

4. Goodchild M. F. Mapping Language in the Age of GIS. *Handbook of the Changing World Language Map*. Cham, 2020. Vol. 6. P. 3673–3682.
5. Marković N. How to read ‘Emotional Cartographies’: Rethinking (Carto)graphic Representation and Semantics. *Abstracts of the ICA*. 2019. No. 1. P. 1–2. URL: <https://doi.org/10.5194/ica-abs-1-239-2019> (дата звернення: 18.08.2025).
6. Narratives of War: Virtual Exhibit of Written Testimonies of the Russia-Ukraine War. *Narratives of War*. URL: <https://now.omeka.net/> (date of access: 24.08.2025).
7. The Geography of ‘Fear’, ‘Sadness’, ‘Anger’ and ‘Joy’: Exploring the Emotional Landscapes in the Holocaust Survivors’ Testimonies / I. Ezeani et al. *CEUR Workshop Proceedings*. 2024. No. 3671. P. 93–103. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3671/paper8.pdf> (date of access: 17.08.2025).
8. The narratives of war (NoW) corpus of written testimonies of the Russia-Ukraine war / S. Zasiakin et al. *Lang Resources & Evaluation*. 2025. No. 59. P. 2415–2426. URL: <https://doi.org/10.1007/s10579-025-09813-8> (date of access: 18.08.2025).

REFERENCES

1. Anderson, C. (2019). Quantifying emotion: Survey methods and sentiment analysis in cartographic design research. *Abstracts of the ICA*, no. 1, pp. 1–2. Available at: <https://doi.org/10.5194/ica-abs-1-8-2019>
2. Dementieva, D., Fraser, A., & Babakov, N. (2025). *EmoBench-UA: A Benchmark Dataset for Emotion Detection in Ukrainian*. 23 p. (Preprint. 2505.23297). Available at: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2505.23297>
3. Girnth, H. (2010). Mapping language data. In P. Auer & J. E. Schmidt (Eds.), *Language and Space: Language Mapping: An International Handbook of Linguistic Variation*, pp. 98–118. Göttingen: De Gruyter Mouton.
4. Goodchild, M. F. (2020). Mapping Language in the Age of GIS. In S. Brunn & R. Kehrein (Eds.). *Handbook of the Changing World Language Map*, vol. 6, pp. 3673–3682. Cham: Springer. Available at: https://doi.org/10.1007/978-3-030-02438-3_70
5. Marković, N. (2019). How to read “Emotional cartographies”: Rethinking (carto)graphic representation and semantics. *Abstracts of the ICA*, no. 1, pp. 1–2. <https://doi.org/10.5194/ica-abs-1-239-2019>
6. Narratives of War. (n.d.). *Narratives of War: Virtual exhibit of written testimonies of the Russia-Ukraine war*. Available at: <https://now.omeka.net/>
7. Ezeani, I., et al. (2024). The geography of “fear”, “sadness”, “anger” and “joy”: Exploring the emotional landscapes in the Holocaust survivors’ testimonies. *CEUR Workshop Proceedings*, no. 3671, pp. 93–103. Available at: <https://ceur-ws.org/Vol-3671/paper8.pdf>
8. Zasiakin, S., et al. (2025). The narratives of war (NoW) corpus of written testimonies of the Russia-Ukraine war. *Language Resources & Evaluation*, no. 59, pp. 2415–2426. Available at: <https://doi.org/10.1007/s10579-025-09813-8>

O. I. REDKO

Master’s Degree Student at the Department of Applied Linguistics,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
E-mail: olena-maryna.redko.mfpl.2024@lpnu.ua
<https://orcid.org/0009-0005-4229-7679>

T. V. SHESTAKEVYCH

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Information Systems and Networks,
Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine
E-mail: tetiana.v.shestakevych@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4898-6927>

EMOTIONAL ANALYSIS OF TESTIMONIES OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR USING NATURAL LANGUAGE PROCESSING AND CARTOGRAPHIC VISUALIZATION

The article examines the integration of natural language processing (NLP) and cartographic visualization for analyzing the emotional dimension of war testimonies. The material includes 1437 texts collected within the project “Narratives of War: Virtual Exhibit of Written Testimonies of the Russia-Ukraine War” (2022–2023). Testimonies

were processed and classified using the EmoBench-UA model, a multi-label classifier adapted for Ukrainian. Based on a multilingual transformer encoder, the model identifies six basic emotions: Joy, Fear, Anger, Sadness, Disgust, Surprise, and a neutral category (None). Its multi-label approach captures the coexistence of several emotions in one text, reflecting the multidimensionality of human experience.

The analysis revealed the predominance of Sadness and Fear, which together form over sixty percent of emotional markers. This corresponds to the traumatic nature of war, linked to loss, uncertainty, and existential threat. Sadness often exceeded 40–50%, while Fear ranged from 20–40% and in some regions surpassed 60%. Neutral narration (None), averaging 20–30%, points to descriptive testimonies without explicit emotions. Other emotions were rarer: Joy appeared in contexts of solidarity and hope, Anger and Disgust reflected reactions to aggression, while Surprise occurred sporadically.

Cartographic visualization enabled the identification of regional patterns. Compared to charts, maps provided a more intuitive overview of Ukraine's emotional landscape, clearly showing dominant emotions by region.

The study highlights both potential and limitations. The uneven regional distribution of testimonies affects representativeness, pointing to the need for corpus expansion and integration of temporal and socio-demographic data for deeper insights and analysis.

Key words: emotional analysis; emotional tone; war testimonies; natural language processing; cartographic visualization; EmoBench-UA.

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.09.2025

Дата публікації: 30.10.2025

ЗМІСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Н. В. Горбач, О. А. Шахун КОМІКС ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ (НА ПРИКЛАДІ ПРОЄКТУ «МОЯ НЕФЕЙКОВА ІСТОРІЯ» ЖУРНАЛУ СОЦІАЛЬНИХ КОМІКСІВ «INKER»)	3
Ю. М. Григорчук САКРАЛЬНІ ТОПОСИ КНЯЖОГО КИЄВА В ТВОРАХ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ І ВІРИ ВОВК: АСПЕКТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ	12
Ю. І. Дем'янчук СЛОВОСПОЛУКИ З КОМПОНЕНТОМ «ВІЙНА» У МАКРОЛІНГВОПОЛІТИЧНИЙ СИНЕРГЕТИЦІ ВОЄННОЇ КОМУНІКАЦІЇ	21
В. Г. Кривчун ПОЕТИКА ЖІНОЧОЇ СТІЙКОСТІ У ПОВІСТІ ОЛЕНИ ЗВИЧАЙНОЇ «ЗОЛОТИЙ ПОТІЧОК З ГОЛОДНОГО ХАРКОВА»	39
І. В. Олександрук ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В ОФІЦІЙНИХ МЕДІА ЗСУ ¹	46
І. Я. Павленко, Ю. Р. Курилова СТРАТЕГІЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ФЕМІННОСТІ В ПІСНЯХ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ГЕНДЕРНІ ДИХОТОМІЇ	54
Л. О. Садова СПЕЦИФІКА АНАЛІТИЧНИХ ЖАНРІВ У СУЧАСНИХ ДРУКОВАНИХ МЕДІА	64

ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Yu. O. Bilobrova, O. O. Zharko, I. G. Batenova LINGUISTYLISTICS OF PROFESSIONAL COMMUNICATION AS A BASIS FOR ESP TEACHING	70
С. В. Кабанова ПЕРЕКЛАД АБРЕВІАТУР В АКТАХ ПРАВА ЄС УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	76
Н. П. Киселюк, Т. Г. Бондар ПРАГМАТИКА НЕВЕРБАЛЬНИХ КОМПОНЕНТІВ КОМУНІКАЦІЇ У ЕМОЦІЙНОМУ ТА ЕМОТИВНОМУ ТИПАХ ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ)	84
Ю. І. Торговець СИМВОЛІКА ЧЕРВОНОГО КОЛЬОРУ У СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПОЕЗІЇ	92
А. В. Шевчук, А. І. Яновець, В. Б. Стернічук НЕЙРОМЕРЕЖЕВІ МОДЕЛІ У ПЕРЕКЛАДІ НІМЕЦЬКОМОВНИХ І АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ	102

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

О. Г. Гудзенко, А. І. Александрук ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЕМОЦІЙНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У КОНФЛІКТНОМУ ДИСКУРСІ	108
О. В. Добродум, В. О. Матвеев КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ ЦИФРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕЛІГІЙНИХ УЯВЛЕНЬ В ЕПОХУ МЕТАМОДЕРНУ	115

І. В. Малецька, О. В. Березінська

ЗВ'ЯЗОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І КУЛЬТУРИ ПРИ ВИКЛАДАННІ
ІНОЗЕМНИМ СТУДЕНТАМ.....121

О. І. Редько, Т. В. Шестаевич

ЕМОЦІЙНИЙ АНАЛІЗ СВІДЧЕНЬ ОЧЕВИДЦІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛЕЙ ОБРОБКИ ПРИРОДНОЇ МОВИ
ТА КАРТОГРАФІЧНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ.....127

CONTENTS

UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

N. V. Horbach, O. A. Shakun COMICS AS A TOOL TO COUNTER RUSSIAN PROPAGANDA (ON THE EXAMPLE OF THE PROJECT «MY NON-FAKE STORY» OF THE SOCIAL COMICS MAGAZINE «INKER»).....	3
Yu. N. Hryhorchuk SACRAL TOPOS OF PRINCELY KIEV IN THE WORKS OF NATALENA KOROLEVA AND WIRA WOWK: ASPECTS OF INTERPRETATION.....	12
Yu. I. Demyanchuk WORD COMPOUNDS CONTAINING THE COMPONENT «WAR» IN MACRO-LINGUOPOLITICAL SYNERGETICS OF WARTIME COMMUNICATION.....	21
V. G. Kryvchun THE POETICS OF FEMALE RESILIENCE IN OLENA ZVYCHAYNA'S NOVELLA “THE GOLDEN STREAM FROM STARVING KHARKIV”.....	39
I. V. Oleksandrak FEATURES OF THE USE OF MILITARY LEXICON IN THE OFFICIAL MEDIA OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE.....	46
I. Y. Pavlenko, Yu. R. Kurylova STRATEGIES OF REPRESENTING FEMININITY IN SONGS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR PERIOD: GENDER DICHOTOMIES	54
L. O. Sadova SPECIFIC FEATURES OF ANALYTICAL GENRES IN MODERN PRINT MEDIA.....	64

GERMANIC LANGUAGES AND LITERATURES

Ю. О. Білоброва, О. О. Жарко, І. Г. Батеньова ЛІНГВОСТИЛІСТИКА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ОСНОВА ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ЗА ФАХОМ.....	70
S. V. Kabanova TRANSLATION OF ABBREVIATIONS IN EU LEGAL ACTS INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE.....	76
N. P. Kyseliuk, T. H. Bondar A PRAGMATIC ANALYSIS OF NON-VERBAL COMPONENTS IN EMOTIONAL AND EMOTIVE TYPES OF DISCOURSE (BASED ON CONTEMPORARY ENGLISH-LANGUAGE PROSE.....	84
Yu. I. Torhovets SYMBOLISM OF THE COLOR RED IN CONTEMPORARY ENGLISH POETRY.....	92
A. V. Shevchuk, A. I. Yanovets, V. B. Sternichuk NEURAL NETWORK MODELS IN THE TRANSLATION OF GERMAN AND ENGLISH TEXTS.....	102

APPLIED LINGUISTICS

O. H. Hudzenko, A. I. Aleksandrak PSYCHOLINGUISTIC MECHANISMS OF EMOTIONAL SELF-REGULATION IN CONFLICT DISCOURSE.....	108
O. V. Dobrodum, V. O. Matveev COMMUNICATIVE CHALLENGES OF THE DIGITAL ENVIRONMENT AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF RELIGIOUS REPRESENTATIONS IN THE METAMODERN ERA.....	115

I. V. Maletska, O. V. Berezinska

INTEGRATING UKRAINIAN LANGUAGE AND CULTURAL COMPONENTS
IN THE INSTRUCTION OF INTERNATIONAL STUDENTS.....121

O. I. Redko, T. V. Shestakevych

EMOTIONAL ANALYSIS OF TESTIMONIES OF THE RUSSIA-UKRAINE WAR USING NATURAL
LANGUAGE PROCESSING AND CARTOGRAPHIC VISUALIZATION.....127

АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ

Випуск 3

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Алла Олександрівна Марєєва

Підписано до друку: 30.10.2025. Формат 60х84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум.-друк. арк. 15,94. Замов. 1125/896. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.